

ВІННИЦЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ІНСТИТУТ
AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
IM. PROF. E. LIPIŃSKIEGO W KIELCACH

«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

*Тези доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції*

**03-04 травня 2023 року
ВІННИЦЯ**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

Серія ВЦ № 794-152-р від 23.09.2010 р.

Друкується за рішенням Вченої ради Вінницького кооперативного інституту.
Протокол № 7 від 19 квітня 2023 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова редакційної колегії: Драбовський А.Г., д.е.н, професор, почесний ректор Вінницького кооперативного інституту.

Заступник голови редакційної колегії: Дибчук Л.В., к.і.н, доцент, проректор з науково-методичної роботи Вінницького кооперативного інституту.

Члени редакційної колегії: Cisowski Waldemar, д.с.н, декан факультету права та безпеки Академії прикладних наук ім. проф. Едварда Ліпінського в Кельце (Польща);
Колотій С.В., к.е.н., в.о. ректора Вінницького кооперативного інституту;
Драбовська В.А., к.філол.н., доцент, проректор з міжнародних зв'язків;
Морозова Л.П., д.ф.н., професор кафедри гуманітарних, економічних та фінансово – облікових дисциплін Вінницького кооперативного інституту;
Іванюта П.В., д.держ.упр., професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту;
Гринчук Т.П., к.е.н., в.о. завідувач кафедри гуманітарних, економічних та фінансово – облікових дисциплін Вінницького кооперативного інституту;
Петренко В.І., к.і.н., завідувач кафедри права Вінницького кооперативного інституту;
Пиріжок С.Є., к.е.н., в.о. завідувача кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту.

Технічний секретар: Рябченко Г.В.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст тез, матеріали друкуються в редакції і мовою авторів.

Збірник містить публікації викладачів, практичних працівників та молодих вчених, котрі взяли участь у роботі Міжнародної науково-практичної конференції, в якій висвітлено проблеми та перспективи розвитку науки та освіти України в особливих умовах євроінтеграції

Проблеми та перспективи розвитку науки та освіти України в особливих умовах євроінтеграції: Міжнародна науково-практична конференція, м. Вінниця, 03 - 04 травня 2023 року.: [тези] / ред.кол.: Драбовський А.Г., Дибчук Л.В. [та ін.]. – Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2023. – 168 с.

Видається в авторській редакції.

© Вінницький кооперативний інститут, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 01. Сільськогосподарські науки

Морозова Л.П. КОРМОВІ МОЖЛИВОСТІ СОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ЕКСТРУЗІЇ ПРИ РІЗНІЙ ТЕМПЕРАТУРІ.....	8
--	----------

СЕКЦІЯ 04. Медичні науки

Dr.Tamimi Majd CLINICAL VALIDATION OF A RISK SCALE FOR SERIOUS OUTCOMES AMONG PATIENTS WITH CHRONIC OBSTRUCTIVE PULMONARY DISEASE MANAGED IN THE EMERGENCY DEPARTMENT.....	12
---	-----------

СЕКЦІЯ 06. Хімічні науки

Худоярова О.С., Уретій А.І. ВИКОРИСТАННЯ ГАЗОВИХ ВІДХОДІВ ФОСФОРНИХ ВИРОБНИЦТВ ДЛЯ ОДЕРЖАННЯ СУЛЬФІДІВ ФОСФОРУ.....	17
--	-----------

СЕКЦІЯ 07. Технічні науки

Гуцько Н.В., Неділько О.В. ВЕБСАЙТ, ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	20
Федотова М.О., Трушаков Д.В., Скриннік І.О. СУЧАСНІ СПОСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗЕРНА.....	22
Шаргородський Д.В. Кривобока Г.І. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ПРОЄКТУВАННІ ВЕБ ДОДАТКІВ.....	26
Шаргородська Н.Б., Кривобока А.М. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ В ОСВІТІ.....	28

СЕКЦІЯ 09. Географічні науки

Федонюк В.В., Федонюк М.А. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАПОВІДНА СПРАВА» У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	30
--	-----------

СЕКЦІЯ 13. Педагогічні науки

Виселко А.Д. ДЕЯКІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	32
Гринчук Т.П. ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН.....	35
Гурин Н.П. Турчина І.С. ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НУШ.....	38

Коваль Ю.А.	
КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	40
Мамикіна О. А.	
СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ЕСТРАДНОМУ СПІВУ.....	43
Минка А.С.	
Ускова Тамара	
ІНОЗЕМНА МОВА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	45
Мотрук В. Г.,	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	46
Нетребя М.М.	
Григор'єв Л.О.	
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	48
Новотна Н.М.	
ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	49
Осіпова В.О., Гордієнко Ю.А.	
НАВЧАННЯ ПИСЬМУ ЗДОБУВАЧІВ ЗЗСО НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	51
Помазанова О.І., Ткачук Н.П.	
FEATURES OF THE INTEGRATION OF NATIONAL EDUCATION INTO THE EUROPEAN SCIENTIFIC SPACE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL LAW.....	53
Прокопенко А.О., Назаренко Л.І., Ткаченко М.І.	
MODERN METHODS OF FUNCTIONAL MOTOR ASYMMETRY PREVENTION IN TENNIS.....	55
Ускова Тамара	
СТАНОВЛЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ. ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ.....	57
Христова Т.Є., Пюрко В.Є., Пюрко О.Є.	
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ.....	58
Шостка Тетяна	
Турчина І.С.	
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	61
Шутова С. Є., Константиновська Н. О., Копил О. М.	
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	67
Янчук Н.А	
ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНЖЕНЕРНОЇ ГРАФІКИ.....	69

СЕКЦІЯ 17. Мистецтвознавство

Корницька Л.А., Олійник Г.С.

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРАДИЦІЙНОЇ
БОРЩІВСЬКОЇ ВИШИВКИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ.. 72

Юй Цютун

СУТНІСТЬ ПОЛІКОМУНІКАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ХОРМЕЙСТЕРА..... 75

СЕКЦІЯ 18. Історичні науки

Мельник Н.М.

«ІМПЕРІЯ БРЕХНІ». УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З
РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ..... 78

Петренко В.І.

ДІТИ – ЖЕРТВИ ГОЛОДОМОРУ-ГЕНОЦИДУ 1931-1934 рр..... 79

СЕКЦІЯ 20. Готельно-ресторанна справа

Сулима В.В.

Мельник І.В.

ІННОВАЦІЙНІ ВПРОВАДЖЕННЯ QR-КОДІВ В СФЕРІ РЕСТОРАННОГО
БІЗНЕСУ..... 83

Якубчак Н.Л.

Мельник І.В.

СВІТОВІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ..... 85

СЕКЦІЯ 22. Філологічні науки

Беценко Т.П.

КРАЄЗНАВЧИЙ НАПРЯМ У ОСВІТНІЙ ФІЛОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ (НА
ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ
СУМСЬКОГО РЕГІОНУ)..... 86

Drabovska Vira

ONLINE CROWD-SOURCED DICTIONARIES: A MIRROR OF SOCIETAL
TRENDS AND AN EFFICIENT TEACHING AND LEARNING TOOL (ON
THE MATERIAL OF THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES)..... 88

Уманцева Ю.А.

MASS MEDIA IN THE SYSTEM OF STRATEGIC DECLINE OF THE
NATIONAL ECONOMY IN AN UNSTABLE GLOBAL ENVIRONMENT..... 90

СЕКЦІЯ 23. Філософські науки

Морозова Л.П., Шуст Н.Б.

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ: РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ..... 92

СЕКЦІЯ 24. Економічні науки

Басенко О.І., Черняк К.С.

Зеленько О.О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ..... 95

Білоусько Т.М.	
ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	97
Вечірко О.Г.	
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	99
Гавенко М.С., Шарко В.В.	
МАРКЕТПЛЕЙС ЯК ДІДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ.....	101
Дибчук Л.В.	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТРЕЙД-МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	103
Зеленько О.О., Аксьонова Г.В., Подтьосова А.А.	
ЗНАЧЕННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	106
Кашпрук Ю.А.	
ФІНАНСОВИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛІНГ З ОПЕРАЦІЯМИ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	109
Кушнір О.Ю.	
ЗНАЧЕННЯ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ОЦІНКИ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ.....	113
Мединська Т.І.	
КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАЙМАННЯ ПЕРСОНАЛУ.....	117
Островська І.Ю.	
ХМАРООРІЄНТОВАНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПОВНОЦІННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ.....	119
Панюк Т.П.	
ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗГІДНО ВИМОГ СУЧАСНОСТІ.....	122
Петренко М.І.	
АНАЛІЗ БЕЗБИТКОВОСТІ І ПЛАНУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ СVP- АНАЛІЗУ.....	125
Петренко М.І., Кашпрук Ю.А.	
СУЧАСНІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПРИБУТКОВОСТІ.....	131
Пиріжок С.Є., Іванюта П.В.	
ОБГРУНТУВАННЯ АСПЕКТІВ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	141
Пиріжок С.Є., Солоїд О.В.	
КОУЧІНГ ЯК ОСОБЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ.....	143
Рузакова О.В.	
ДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	145

Трубляк Г.М.	
Довженко Я.Ю.	
ХАРИЗМА ЯК ОСНОВНА РИСА ХАРАКТЕРУ ЛІДЕРА.....	147
Шмагельська М.О.	
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ.....	149

СЕКЦІЯ 25. Юридичні науки

Вітенко З.Р.	
ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	151
Морозова О.М.	
ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄС.....	154
Собчук А. О.	
ДИПЛОМАТІЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК КОНСТАНТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН СУЧАСНОСТІ.....	156
Яковець О.В.	
АНТИБУЛІНГОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ.....	158

СЕКЦІЯ 26. Легка промисловість

Швець Г.С.	
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ДИТЯЧОГО ОДЯГУ.....	161

СЕКЦІЯ 27. Харчові технології

Омельчук О.Ю.	
Мельник І.В.	
ПЕРСПЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ РИСОВОГО БОРОШНА В ТЕХНОЛОГІЇ ПРИГОТУВАННЯ ЗАВАРНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	164

Морозова Л.П.,
к.хім.н., старший викладач кафедри
технології виробництва, переробки
продукції тваринництва та годівлі
Вінницький національний аграрний університет

КОРМОВІ МОЖЛИВОСТІ СОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ЕКСТРУЗІЇ ПРИ РІЗНІЙ ТЕМПЕРАТУРІ

Для підвищення поживної цінності і раціональнішого використання фуражного зерна застосовують різні способи його обробки – подрібнення, підсмажування, варіння і запарювання, осолоджування, екструдювання, мікронізацію, плющення, флакування, відновлення, дріжджування.

Екструзія – це обробка зерна під дією високого тиску і температури. Попередньо очищене зерно подається в екструдер, в якому тиск дорівнює 28 атм і температура 130–150 °С. Екструзія зерна призводить до збільшення в його складі цукру, декстринів, геміцелюлози та зниження вмісту крохмалю і целюлози (істинної клітковини). Процес екструзії робить істотний вплив на білковий комплекс зерна, підвищує його біологічну цінність. Ще одна назва для екструзії це «HTST» (High Temperature Short Time – Висока температура, Короткий час), оскільки в процесі екструзії продукт піддається короткочасній обробці високими температурами і тиском.

Процес екструдювання проходить таким чином. У спеціальних апаратах компоненти корму подрібнюють, змішують в однорідну масу, ущільнюють. Утворена в результаті цього висока температура знищує шкідливі мікроорганізми й токсини. Найчастіше сою екструдують у спеціальних апаратах шнекового типу – екструдерах (рис.1). Екструдер Insta-Pro 2000 дозволяє екструдювати зернобобові культури натуральної вологості за температури на виході від 140 до 160°C.

Величина тиску на кормовій масі всередині екструдера досягає 28–30 атм. Це відбувається за рахунок багаторазового стискання соєвої маси гвинтами шнека, крок якого постійно зменшується в бік виходу продукту. Отже, тиск суттєво залежить від конструктивних особливостей шнека, швидкості його обертання, вихідної вологості сировини. У результаті взаємодії високого тиску і температури в кормовій масі відбуваються глибинні біохімічні процеси, які значно поліпшують засвоєння корму та знешкоджують антипоживні чинники.

Рис. 1. Екструдер Insta-Pro 2000

Екструзія, як технологічний процес вигідно відрізняється від холодного пресування, так як дозволяє підвищити поживні властивості оброблюваних кормових компонентів. В результаті такої обробки складні структури білків і вуглеводів розпадаються на більш прості, клітковина – на вторинний цукор, крохмаль на прості цукри, а в бобових культурах відбувається нейтралізація інгібіторів протеаз: трипсину і уреазу. Крім того, температурний вплив призводить до поліпшення гігієнічного стану кормових компонентів внаслідок знищення небажаної мікрофлори [1].

Екструзія має широке застосування, зокрема, це:

- виробництво харчових продуктів - соєві продукти (соєва олія, соєвий фарш), каші швидкого приготування, сировина для кондитерської промисловості, сухі сніданки;
- виробництво білкової сировини для комбікормів - екструдована повножирна соя, екструдований соєвий жмх; екструдовані відходи м'ясокомбінатів, птахофабрик;
- виробництво екструдованого зерна (пшениця, кукурудза, ячмінь, горох, нут та ін.) для використання у комбікормах для молодняку.

Використання екструзії має ряд переваг:

- механічне подрібнення: отримана дрібна структура корму досить бажана для оптимального травлення. Експансія на виході з сопла екструдера призводить до руйнування внутрішньої структури матеріалу, полегшуючи його перетравлення, а також до збільшення площі поверхні корму, що прискорює всмоктування поживних речовин в травному тракті;
- руйнування структури (денатурація) білків: короткочасний нагрів вище 100°C при одночасному впливі високого тиску в екструдері дуже ефективно змінює структуру білків (згортання, денатурація), завдяки чому підвищується енергетична цінність корму;
- деактивація небажаних ензимів;
- радикальне зниження вмісту антинутрієнтів і натуральних токсинів: екструзія дуже ефективно нейтралізує цілий ряд антинутрієнтів. Наприклад, у сої після екструзії виразно знижуються показники активності уреазу. У кормі для моногастричних тварин дуже позитивним моментом є зниження вмісту інгібітора трипсину;
- стерилізація: температура і тиск в екструдері надійно знищують всі бактерії, гриби і інші небажані мікроорганізми та шкідників. Зростання цвілі і виділення мікотоксинів припиняється, що дозволяє продовжити термін зберігання;
- желеутворення крохмалю: крохмаль – дуже частий і важливий елемент кормів. В процесі екструзії складні крохмалисті вуглеводи і цукор перетворюються в прості, що спрощує засвоюваність корму;
- гомогенізація і можливість формування: в екструдері всі компоненти корму перемішуються. Видавлюючи через формувальну матрицю, корму можна надавати різні форми. Умовою отримання і збереження необхідної форми є правильний склад екструдованої сировини – достатній вміст в ньому в'язучих речовин (найчастіше – крохмалю) [2].

Зерно майже усіх бобових культур потребує відповідної обробки перед згодовуванням, що значно підвищує ефективність використання його тваринами.

Соя – лідер серед зернових кормів за енергетичною, протеїновою та жирною поживністю. В 1 кг зерна сої міститься 1,45 корм. од., 14,7 – 15,0 МДж обмінної енергії. Вміст сирого протеїну становить 35–45 %, жиру – 16 – 22 %, сирого клітковини – 7 %. Зерно сої можна згодовувати усім видам тварин як білкову добавку за нестачі в кормових раціонах протеїну і для збалансованості їх за амінокислотами.

В 1 кг сої міститься наступна кількість амінокислот (г): лізину – 21,1, метіоніну – 4,6, гістидину – 7,6, триптофану – 4,3, треоніну – 12,6, валіну – 18,0, аргініну – 26,6, лейцину –

26,2, ізoleyцину – 17,6, фенілаланіну – 17,0. Перетравність органічної речовини сої у середньому становить 85–87 %.

Засвоєння протеїну сої знижує наявність у її складі антипоживних речовин.

Найбільш суттєвими антипоживними факторами сої є інгібітори протеолітичних ферментів: трипсин і хілотрипсин. Згадані інгібітори є факторами білкової природи, на частку яких припадає не менш 3 – 6 % від маси білків зерна сої. Білковою природою характеризуються і антипоживні ферменти сої – уреаза і ліпоксидаза. Перший фермент уреаза – руйнує якісні білки і амінокислоти корму в організмі та перетворює їх на отруйну речовину – аміак. Ліпоксидаза руйнує вітаміни готового корму, зокрема незворотно розщеплює вітамін А – ретинол, що викликає типові гіповітамінози і авітамінози А. Гематоглютиніни і специфічний білок соїн має також негативний вплив на споживання і перетравність корму [3].

До складу комбікормів і кормових сумішей раціонів оброблене зерно сої можна включати: для дорослих свиней та молодняку старше 2 – місячного віку – до 15 %, свиней на відгодівлі – до 10 %; для великої рогатої худоби – до 10 %.

Завдяки екструдуванию рівень введення зерна бобових у комбікорми за вирощування молодняку свиней до 4-місячного віку досягає 25–30 %. За цього, перетравність протеїну і засвоєння обмінної енергії збільшується на 20–25 %. Досліди, проведені в інституті землеробства і тваринництва західного регіону, довели, що при введенні в склад комбікормів для молодняку свиней 12,5 % за масою екструдованого і подрібненого зерна люпину покращився фізіологічний стан свиней, середньодобові прирости зросли на 6,4 %. Уведення до раціонів порослих свиноматок екструдованого зерна сої в кількості 20 % за сухою речовиною збільшує вміст лінолевої кислоти до 2,9 % сухої речовини, що сприяє збільшенню великоплідності, молочності та збереженості порослят. Додавання екструдованої та баротермічно обробленої сої в комбікорми порослят підвищує інтенсивність росту на 19,6 – 14,6 % із зниженням затрат корму на 1 кг приросту на 16,3 – 13,1% [4].

Метою даної роботи було дослідити кормові можливості екструдованої сої при різному температурному режимі проведення екструзії.

Об'єктом дослідження був зразок сої, що використовується у виробництві комбікормів.

Екструзію сої проводили на одношнековому екструдері Insta Pro 2000 виробництва США з продуктивністю 600–900 кг/год (2000R). Екструдери цього типу відносяться до «сухих» екструдерів і мають простий і економічний технологічний процес. Технологія DSO (Dry extrusion of SOya bean) є рішенням перш за все для виробництва повножирної екструдованої сої в якості компоненту корму. Мета цієї технології екструзії - зниження вмісту речовин, які знижують засвоюваність сої (так звані антипоживні речовини).

При порівняно невеликих габаритах вони мають досить високу продуктивність. Встановлено раціональні параметри екструдувания кормів: тонкістю помелу сировини діаметром насадки 7,5 мм; температурний діапазон продукту на виході з екструдера – 95-140°C.

Для вивчення впливу екструзії на трансформацію поживних властивостей, був досліджений хімічний склад компонентів сої до і після екструдувания за температур 95-140 °С.

Дані по зміні хімічного складу кормових компонентів в натуральній і абсолютно сухій речовині в залежності від параметрів процесу екструдувания наведені в табл. 1 і 2.

Таблиця 1. Хімічний склад у натуральній речовині, % у зразках сої до і після екструдювання при різній температурі

Найменування компоненту	Температура продукту, °С	Досліджувані характеристики					
		Суша речовина	Протеїн	Жир	Клітковина	Зола	БЕР
Соя без обробки		92,53	36,88	20,09	8,33	5,64	21,59
Соя екструдована	95	93,22	36,54	8,03	6,83	6,17	35,65
	100	93,30	38,05	16,39	6,77	6,07	26,02
	110	93,37	38,76	15,24	6,09	6,21	27,07
	140	93,19	38,76	16,91	5,42	5,96	26,14

Таблиця 2. Хімічний склад у абсолютно сухій речовині, % у зразках сої до і після екструдювання при різній температурі

Найменування компоненту	Температура продукту, °С	Досліджувані характеристики				
		Протеїн	Жир	Клітковина	Зола	БЕР
Соя без обробки		39,86	21,71	9,00	6,10	23,33
Соя екструдована	95	39,20	8,61	7,33	6,62	38,25
	100	40,78	17,57	7,26	6,51	27,89
	110	41,51	16,32	6,52	6,65	28,99
	140	41,59	18,15	5,82	6,40	28,05

За даними хімічного складу поживних компонентів повного зоотехнічного аналізу, вміст сирого протеїну в екструдованих зразках сої збільшується і досягає максимального значення при температурі продукту 140°C. У порівнянні з вихідним зразком сої, відсотковий вміст сирого жиру в екструдованих зразках сої зменшується. При температурі екструдювання 95°C спостерігається мінімальний вміст сирого жиру: в натуральній речовині 8,03%, а в абсолютно сухій речовині - 8,61%. Кількість клітковини після екструдювання у всіх досліджених зразках зменшується. Також слід відмітити зростання частки безазотистих екстрактивних речовин (БЕР), які об'єднують в своєму складі вуглеводи і білки, що значно збільшують калорійність утворених продуктів.

Таким чином, використання методу екструдювання при обробці зерна сої дозволяє збільшити в ньому, в порівнянні з натуральним зерном, весь комплекс поживних речовин (кількість обмінної енергії, вміст сухої речовини, сирого і перетравного протеїну, БЕР) і, навпаки, знизити вміст сирогої клітковини. Уведення в раціони сільськогосподарських тварин та птиці екструдованих комбікормів-концентратів підвищує інтенсивність обмінних процесів в організмі тварин, сприяючи покращенню продуктивності.

Список використаних джерел

1. Щербакова О.Е. Комбикормовое производство предприятий малой мощности. М.: МГУТУ. 2012. 54 с.
2. Григорьев Д. Ю. Подготовка кормов к скармливанню. *Свиноводство*. 2016. № 1. С. 14–20.
3. Подобед Л.І., Курнаев О.М. Питання заготівлі, зберігання та використання кормів в умовах інтенсивної технології виробництва молока. Одеса: Друкарський дім. 2012. 456 с.
4. Петриченко В.Ф. Наукові основи виробництва і використання зерна сої. *Корми і кормовиробництво*. 2012. Вип. 7. С. 3–11.

**CLINICAL VALIDATION OF A RISK SCALE FOR SERIOUS
OUTCOMES AMONG PATIENTS WITH CHRONIC OBSTRUCTIVE
PULMONARY DISEASE MANAGED IN THE EMERGENCY
DEPARTMENT**

A disease state characterized by the presence of airflow obstruction due to chronic bronchitis or emphysema; the airflow obstruction is generally progressive, may be accompanied by airflow hyperactivity, and may be viewed as partially reversible.

Includes emphysema and chronic bronchitis

One of the most common conditions causing respiratory difficulty in order patient is chronic obstructive pulmonary disease (COPD)

CAUSES:

Most cases of COPD occur as a result of long-term exposure to lung irritants that damage the lungs and the airways

The most common irritant that causes COPD is cigarette smoke

In rare cases, a genetic condition called alpha-1 antitrypsin deficiency may play a role in causing COPD

RESEARCH

They conducted this prospective cohort study involving patients in the emergency departments at 6 tertiary care hospitals and enrolled adults with acute exacerbation of COPD from May 2011 to December 2013.

They followed patients for 30 days and the primary outcome, shortterm serious outcomes, was defined as any of :

- 1 death
- 2 admission to monitored unit
- 3 intubation
- 4 noninvasive ventilation
- 5 myocardial infarction (MI) or relapse with hospital admission.

RESULTS

They enrolled 1415 patients with a mean age of 70.6 (SD 10.6) years and 50.2% were female.

Short term serious outcomes occurred in 135 (9.5%) cases.

Incidence of short term serious outcomes ranged from 4.6% for a total score of 0 to 100% for a score of 10.

an OCRS score threshold of greater than 1

would increase sensitivity for short-term serious outcomes from 51.9% to 79.3% and increase admissions from 45.0% to 56.6%.

A threshold of greater than 2 would improve sensitivity to 71.9% with 47.9% of patients being admitted.

INTERPRETATION

In this clinical validation of a risk-stratification tool for COPD in the emergency department

This risk scale can now be used to help emergency department disposition decisions for patients with COPD, which should lead to a decrease in unnecessary admissions and in unsafe discharges.

They found that OCRS showed better sensitivity for short-term serious outcomes compared with current practice.

The Ottawa COPD Risk Scale (OCRS)

Total the points for the following items:		COPD risk categories for serious adverse events		
Items	Points	Total score	Risk, %	Category
1. Initial assessment		0	2.2	Low
a) History of CABG	(1) ____	1	4.0	Medium
b) History of intervention for PVD	(1) ____	2	7.2	Medium
c) History of intubation for respiratory distress	(2) ____	3	12.5	High
d) Heart rate on ED arrival > 110	(2) ____	4	20.9	High
2. Investigations		5	32.9	Very high
a) ECG has acute ischemic changes	(2) ____	6	47.5	Very high
b) Chest x-ray has any pulmonary congestion	(1) ____	7	62.6	Very high
c) Hemoglobin < 100 g/L	(3) ____	8	75.6	Very high
d) Urea 12 mmol/L	(1) ____	10	91.4	Very high
e) Serum CO ₂ 35 mmol/L	(1) ____			
3. Re-Assessment after ED treatment				
a) SaO ₂ < 90% on room air or usual O ₂ , or HR 120	(2) ____			
Total score (0-16): ____				

Figure 1: The Ottawa COPD (chronic obstructive pulmonary disease) Risk Scale (OCRS) is used in the emergency department (ED) to identify patients with acute COPD who are at high risk for short-term serious outcomes. To date, no patients have had a score greater than 10. Note: CABG = coronary artery bypass graft, ECG = electrocardiogram, HR = heart rate, PVD = peripheral vascular disease, Sao₂ = oxygen saturation.

OUTCOME MEASURES

1 The patient was admitted to a monitored unit.

2 The patient required endotracheal intubation or noninvasive ventilation after hospital admission, unless the patient was using noninvasive ventilation at home.

3 The patient had a diagnosis of myocardial infarction (MI) as defined by the Joint ESC/ACCF/AHA/WHF Task Force for the Third Universal Definition of Myocardial Infarction.

4 The patient underwent a major procedure defined as coronary artery bypass graft, percutaneous coronary intervention, other cardiac surgery or new hemodialysis.

5 The patient was discharged after the initial visit to the emergency department and subsequently returned to the emergency department for any related medical problem within 14 days and followed by admission to hospital

They reviewed hospital and provincial death records to determine if a short-term serious outcome occurred.

They also had physicians answer this question, "How comfortable would you be using this scale to assist making a disposition decision for this patient?", using a 5-point scale on the data form (from very comfortable to very uncomfortable).

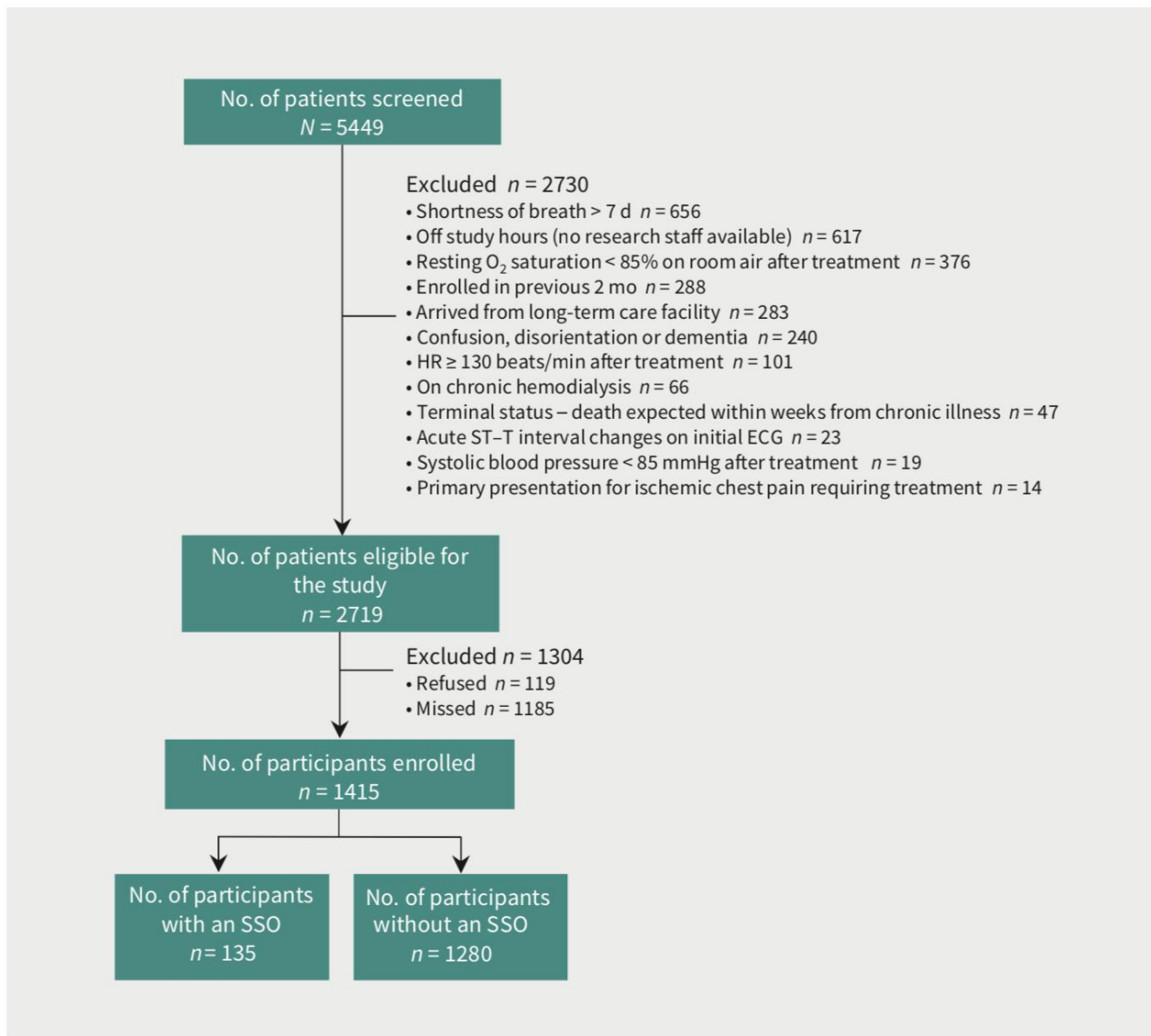

Figure 2: Flow diagram for participants in the study. Note: ECG = electrocardiography, SSO = short-term serious outcome.

STATISTICAL ANALYSIS

primary analyses used the original OCRS score calculated from the criterion interpretation, as determined by the study steering committee

They conducted secondary analyses to evaluate the scale on the data form as interpreted by the physicians.

The scale is intended to provide clinicians with an estimate of risk rather than a rigid “yes or no” cut point to guide admissions.

They assessed clinical sensibility in 2 modes:

overall accuracy was calculated as percentages with 95% CIs for interpretation of the original OCRS by the treating physicians versus the criterion interpretation and data about the physicians’ responses to the theoretical question about use of the scale were tabulated in a simple descriptive format.

ETHICS APPROVAL

➤ The study protocol was approved by the research ethics boards at each hospital.

➤ The research ethics boards of 2 of the hospitals (Kingston General Hospital and University of Alberta Hospital) determined that written informed consent was required, whereas those at the other 4 sites waived the need for written consent for this observational study.

➤ The study was approved first by the Ottawa Health Science Network Research Ethics Board.

Table 1 (part 1 of 2): Characteristics of participants with acute chronic obstructive pulmonary disease in the emergency department		Table 1 (part 2 of 2): Characteristics of participants with acute chronic obstructive pulmonary disease in the emergency department	
Characteristic	No. (%) of participants* n = 1415	Characteristic	No. (%) of participants* n = 1415
Age, mean ± SD; yr	70.6 ± 10.6	Treatment received in the emergency department	
Range, yr	50-96	β-Agonist inhalation	1233 (87.1)
Sex, female	710 (50.2)	Corticosteroid, administered intravenously or orally	1009 (71.3)
Hospital site		Antibiotic, administered intravenously or orally	861 (60.9)
The Ottawa Hospital General Campus, Ottawa	313 (22.1)	Noninvasive ventilation	117 (8.3)
Kingston General Hospital, Kingston	304 (21.5)	Laboratory test result	
The Ottawa Hospital Civic Campus, Ottawa	292 (20.6)	White blood cell, mean ± SD; 10 ⁹ /L	10.5 ± 5.0 n = 1195
University of Alberta Hospital, Edmonton	220 (15.6)	Hemoglobin, mean ± SD; g/L	131.8 ± 19.4 n = 1313
Foothills Medical Centre, Calgary	178 (12.6)	Urea, mean ± SD; mmol/L	6.2 ± 3.8 n = 1202
Mount Sinai Hospital, Toronto	108 (7.6)	Creatinine, mean ± SD; mmol/L	80.1 ± 37.9 n = 1306
Arrival status		Serum CO ₂ , mean ± SD; mmol/L	27.7 ± 4.3 n = 1307
Arrived by ambulance	804 (56.8)	Potassium, mean ± SD; mmol/L	4.1 ± 1.0 n = 1294
Body temperature, mean ± SD; °C	36.5 ± 0.8	Glucose, mean ± SD; mmol/L	7.1 ± 2.7 n = 1279
Heart rate, mean ± SD; beats/min	95.8 ± 19.3	pCO ₂ , mean ± SD; mm Hg	52.1 ± 14.9 n = 1001
Respiratory rate, mean ± SD; breaths/min	23.9 ± 6.1	pO ₂ , mean ± SD; mm Hg	47.8 ± 28.4 n = 923
Systolic blood pressure, mean ± SD; mm Hg	138.3 ± 24.4	pH, mean ± SD	7.4 ± 0.1 n = 1001
SaO ₂ by oximetry, mean ± SD; %	94.0 ± 5.0	ECG	1196 (84.5)
Duration of respiratory distress, mean ± SD; h	65.3 ± 53.7	AV conduction disturbance	234 (19.6)
Canadian Triage Acuity Scale, median (IQR) †	2 (1-3)	Atrial fibrillation or flutter	109 (9.1)
Secondary diagnosis		Radiography of the chest	1381 (97.6)
Heart failure	63 (4.5)	Pneumonia	160 (11.6)
Medical history		Pleural effusion	142 (10.3)
COPD	1380 (97.5)	Cardiomegaly	134 (9.7)
Heart failure	248 (17.5)	Pulmonary congestion	89 (6.4)
Intubation for respiratory distress	51 (3.6)		
MI or angina	296 (20.9)		
CABG or PCI	156 (11.0)		
Pacemaker	54 (3.8)		
Atrial fibrillation	154 (10.9)		
Peripheral vascular disease (intervention)	50 (3.5)		
Cancer	36 (2.5)		
Hypertension	744 (52.6)		
Stroke or TIA	162 (11.5)		
Diabetes	269 (19.0)		
Valvular heart disease	46 (3.3)		
Dementia	40 (2.8)		
Chronic renal failure	85 (6.0)		
Smoker, current or former	1015 (71.7)		
Using oxygen at home	349 (24.7)		
Current respiratory medications	1370 (96.9)		
Antibiotic	217 (15.3)		
Inhaled anticholinergic	1042 (73.6)		
Inhaled β-agonist	1281 (90.5)		
Inhaled steroid	1015 (71.7)		
Oral corticosteroid	202 (14.3)		

Note: AV = atrioventricular, CABG = coronary artery bypass graft, CO₂ = carbon dioxide, COPD = chronic obstructive pulmonary disease, ECG = electrocardiography, IQR = interquartile range, MI = myocardial infarction, PCI = percutaneous coronary intervention, pCO₂ = partial pressure of carbon dioxide, pO₂ = partial pressure of oxygen, SaO₂ = oxygen saturation, SD = standard deviation, TIA = transient ischemic attack.
*Unless stated otherwise.
†Canadian Triage Acuity Scale ranges from 1 (most urgent) to 5 (least urgent).

INTERPRETATION

In this clinical validation of a risk-stratification tool for COPD in the emergency department, we found that 9.5% of the 1415 participants with COPD had short-term serious outcomes, with a concerning proportion occurring in those discharged home from the emergency department.

There was an excellent spread of the incidence of short-term serious outcome by score in a very similar pattern to the derivation study

Physicians displayed reasonable accuracy in interpretation, as well as good acceptance of OCRS.

Table 3: Classification performance and expected admission proportions based on different admission cut points for the Ottawa COPD (chronic obstructive pulmonary disease) Risk Scale compared with current practice at the 6 study hospital sites

Cut point	No. of participants	Incidence of SSO, n (%)*	% Threshold sensitivity (95% CI)†	%Threshold specificity (95% CI)†	%Threshold admission‡
Current practice‡	1415	9.5	51.9	55.8	45.0
OCRS score§	1415				
0	614	28 (4.6)	100 (0.98–1.0)	0 (0–0)	100
1	123	10 (8.1)	79.3 (0.72–0.85)	45.8 (0.45–0.46)	56.6
2	346	40 (11.6)	71.9 (0.64–0.79)	54.6 (0.54–0.55)	47.9
3	120	11 (9.2)	42.2 (0.34–0.50)	78.5 (0.78–0.79)	23.5
4	147	31 (21.1)	34.1 (0.27–0.42)	87.0 (0.86–0.88)	15.0
5	40	10 (25.0)	–¶	–¶	–¶
6	13	3 (23.1)	–	–	–
7	10	1 (10.0)	–	–	–
8	1	0 (0.0)	–	–	–
10	1	1 (100.0)	–	–	–

Note: CI = confidence interval, SSO = short-term serious outcome.
 *Incidence of SSO if individual patient has this total score (e.g., a patient with a score of 3 has a 9.2% probability of a SSO).
 †Estimated proportion for sensitivity, specificity and hospital admission if admission threshold was equal to or greater than the specific total score (e.g., admission 47.9% at a point total threshold ≥ 2).
 ‡Estimates based on actual SSO and hospital admission rates at the 6 study sites.
 §Potential scores range from 0 to 16.
 ¶Thresholds > 5 were not clinically reasonable because of poor sensitivity.

Table 3: Classification performance and expected admission proportions based on different admission cut points for the Ottawa COPD (chronic obstructive pulmonary disease) Risk Scale compared with current practice at the 6 study hospital sites

Cut point	No. of participants	Incidence of SSO, n (%)*	% Threshold sensitivity (95% CI)†	%Threshold specificity (95% CI)†	%Threshold admission‡
Current practice‡	1415	9.5	51.9	55.8	45.0
OCRS score§	1415				
0	614	28 (4.6)	100 (0.98–1.0)	0 (0–0)	100
1	123	10 (8.1)	79.3 (0.72–0.85)	45.8 (0.45–0.46)	56.6
2	346	40 (11.6)	71.9 (0.64–0.79)	54.6 (0.54–0.55)	47.9
3	120	11 (9.2)	42.2 (0.34–0.50)	78.5 (0.78–0.79)	23.5
4	147	31 (21.1)	34.1 (0.27–0.42)	87.0 (0.86–0.88)	15.0
5	40	10 (25.0)	–¶	–¶	–¶
6	13	3 (23.1)	–	–	–
7	10	1 (10.0)	–	–	–
8	1	0 (0.0)	–	–	–
10	1	1 (100.0)	–	–	–

Note: CI = confidence interval, SSO = short-term serious outcome.
 *Incidence of SSO if individual patient has this total score (e.g., a patient with a score of 3 has a 9.2% probability of a SSO).
 †Estimated proportion for sensitivity, specificity and hospital admission if admission threshold was equal to or greater than the specific total score (e.g., admission 47.9% at a point total threshold ≥ 2).
 ‡Estimates based on actual SSO and hospital admission rates at the 6 study sites.
 §Potential scores range from 0 to 16.
 ¶Thresholds > 5 were not clinically reasonable because of poor sensitivity.

CONCLUSION

1. The OCSR showed better sensitivity for short-term serious outcomes compared with current practice, excellent stratification of risk and good acceptance by physicians.
2. This risk scale has been clinically validated and can now be used to estimate medical risk and help with decisions about patient disposition.
3. This should lead to a decrease both in unnecessary admissions and in unsafe discharge decisions for patients with COPD in the emergency department.

Худоярова О.С.

к.т.н., доцент кафедри хімії та методики навчання хімії

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Уретій А.І.

студентка 1 курсу СВО магістр спеціальності 102 Хімія

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ВИКОРИСТАННЯ ГАЗОВИХ ВІДХОДІВ ФОСФОРНИХ ВИРОБНИЦТВ ДЛЯ ОДЕРЖАННЯ СУЛЬФІДІВ ФОСФОРУ

Проблема фосфору є особливо актуальною для України. Невеликі запаси фосфатної сировини в Україні та складності з її поставками зумовлюють її економічну залежність і гострий дефіцит фосфору та його сполук. До таких сполук відносяться і сульфід фосфору, які використовуються у багатьох галузях народного господарства, зокрема, в оборонній та сільськогосподарській промисловості, для одержання ядохімікатів, в органічних синтезах тощо. Відсутність вітчизняних підприємств по одержанню елементного фосфору, хлоридів та сульфідів фосфору спонукає до пошуку новітніх технологій переробки власної фосфорної сировини, використання відходів хімічних підприємств і одержання фосфоровмісних продуктів.

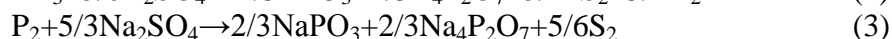
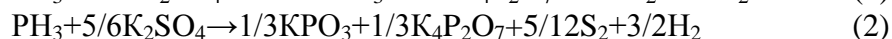
Сучасне фосфорне виробництво супроводжується багатьма несприятливими екологічними факторами, які значною мірою впливають на стан навколишнього середовища як у місцевих, так і у глобальних масштабах. При виробництві 1 т жовтого фосфору утворюється до 8-12 т шлаків, до 150 кг ферофосфору, до 150-200 кг котрельного пилу, до 3000 м³ пічних газів, які містять оксиди карбону (до 85%), азот (до 10%), пари води (2-3 %), фосфін, фосфор, сірководень та інші гази [1]. Фосфін, дифосфін та нижчі оксиди фосфору навіть при низьких концентраціях є досить токсичними та вибухонебезпечними. Ефективна утилізація таких газів здійснюється шляхом конденсації у вигляді шламу з його наступним спалюванням та окисненням у середовищі натрію та калію сульфатів, що призводить до значного зниження рівня цих газів. Продукти переробки та рештки газів переходять у газову фазу та направляються на факел для остаточної утилізації.

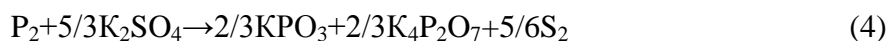
Згідно до принципів «зеленої хімії», відходи виробництва або побічна промислова сировина повинні підлягати хімічній переробці, а не спалюванню та зберіганню на спеціальних полігонах.

Нові технологічні рішення в переробці газових відходів фосфорних виробництв забезпечать зменшення кількості відходів та у значній мірі знівелюють їх негативний вплив на повітря, ґрунти та стічні води. На сьогодні вкрай мало технологічних розробок комплексного очищення від забруднювачів, які б завершувались отриманням затребуваного кінцевого технічного продукту. Таким продуктом можуть бути сульфід фосфору. Раніше в роботах [2-6] авторами приведено результати дослідження процесу одержання сульфідів фосфору із фосфатно-сульфатної сировини та розглянуто вплив різних середовищ на умови їх одержання.

Ми провели дослідження по використанню елементного фосфору і його летких сполук, які містяться в газових відходах фосфорних виробництв, для відновлення сульфатів металів з одержанням сульфідів фосфору і фосфатних солей.

Для оцінки можливого використання сульфатів лужних металів для утилізації фосфору та його летких сполук, нами було проведено термодинамічний аналіз реакцій взаємодії елементного фосфору та фосфіну з сульфатами натрію та калію. Розрахунки проводилися для наступних рівнянь реакцій (1-4):

Для зазначених реакцій розраховували значення $\lg K_p$ та ступінь використання фосфору і фосфіну. Проведені розрахунки показують (див. табл. 1), що відновлення сульфатів елементним фосфором та фосфіном має здійснюватися дуже ефективно. Ступінь непоглиненого фосфору має знаходитися в межах 10^{-27} - $10^{-30}\%$ і фосфіну 10^{-14} - $10^{-16}\%$. Відновлення натрію і калію сульфатів елементним фосфором та його зв'язування у сульфіди інтенсивно проходить в інтервалі температур 450-600°C. Зазначена температура забезпечує практично повне окислення фосфору та його летких сполук та зв'язування окислених продуктів у твердофазні сполуки.

Таблиця 1

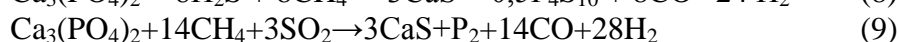
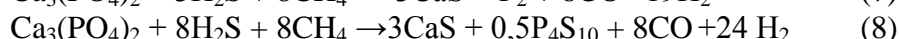
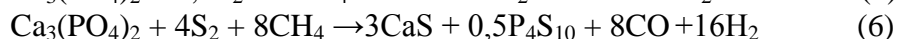
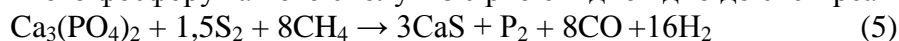
Значення теплових ефектів, логарифмів констант рівноваги та ступенів використання фосфору та фосфіну при їх окисненні сульфатами

Номер р-ції	ΔH^0_{298} , кДж/моль	Значення $\lg K_p$ при T, K			Ступінь непоглинутого P_2 і PH_3 (%) при T, K		
		600	800	1000	600	800	1000
1	-256,6	26,626	21,232	18,055	10^{-24}	10^{-19}	10^{-16}
2	-210,4	24,726	19,870	16,920	10^{-22}	10^{-17}	10^{-14}
3	-604,0	50,700	37,590	29,733	10^{-48}	10^{-35}	10^{-27}
4	-646,2	54,497	40,437	32,000	10^{-52}	10^{-38}	10^{-30}

Результати проведених досліджень показали можливість зміни технології виробництва сульфідів фосфору при використанні газоподібних відходів фосфорного виробництва.

Іншим напрямком досліджень є відновлення фосфатних руд у відсутності флюсів природним газом в суміші з леткими сполуками сірки (S , H_2S , SO_2). Сірководень також може входити до складу газоподібних відходів фосфорних виробництв. Найбільші обсяги H_2S утворюються на газо- та нафтопереробних, нафто- і коксохімічних виробництвах.

У процесі відновлення фосфатів природним газом у присутності летких сполук сірки - елементної сірки, сірководню та сірчистого газу - у газовій фазі можливе утворення елементного фосфору та його сполук із сіркою відповідно до схем реакцій (5-9):

Використовуючи вихідні термодинамічні параметри нами знайдено залежність змін $\lg K_p$ від температури реакцій, що розглядаються.

Отримані результати показали, що процес за участю сульфур(IV) оксиду є більш вірогідним. Утворення фосфору можливе вже за 950 K, відновлення у присутності елементної сірки при 1100 K, а сірководню при 1150 K. У процесі відновлення трикальційфосфату метаном у присутності летких сполук сірки можливе зв'язування елементних сірки і фосфору. На це вказують позитивні значення $\lg K_p$ реакцій (6) і (8) при температурах вище 1100 і 1200 відповідно.

Ці дослідження вказують на можливість відгонки фосфору із системи в інтервалі температур вище 750°. В газовій фазі утворюється елементний фосфор та сульфід фосфору.

Запропоновані методи одержання сульфідів фосфору [7-9] є економічно вигідними та екологічно безпечними. В даних методах спрощується технологічна схема за рахунок об'єднання в одному технологічному режимі одержання сірки, фосфору та сульфідів фосфору.

Список використаних джерел

1. Казов М. Н, Казова Р.А., Альжанов Т.М. Термохімічна підготовка сировини для електротермічного виробництва фосфору. – Алма-Ата: Наука, 1989, 216 с.
2. Худоярова О.С., Крикливий Д.І., Поліщук Ю.О. Дослідження системи сульфід фосфору – CN_4 – H_2O . Вопросы химии и химической технологии, 2008, 6, С. 142–144.
3. Худоярова О.С. Крикливий Д.І. Дослідження впливу середовища на умови одержання та застосування сульфідів фосфору. Вісник Львівського політехнічного університету «Хімія і технологія речовин та їх застосування», Львів, 2005, С.46-49.
4. Худоярова О.С. Крикливий Д.І., Сакалова Г.В. Дослідження екологічно безпечних методів одержання фосфор сульфідів. Вісник технічного університету Поділля. Технічні науки, Хмельницький, 2005 №1, С. 172-175.
5. Худоярова О.С., Крикливий Д.І., Поліщук Ю.О. Одержання сульфідів фосфору відновленням суміші кальцій фосфату і натрій сульфату. Вісник УДХТУ «Вопросы химии и химической технологии», 2011, №3, С. 120-123.
6. Худоярова О.С., Крикливий Д.І., Поліщук Ю.О. Комплексна переробка алуніт-фосфатних систем. Фізика і хімія твердого тіла, 2012, 1 (13), С. 210–213.
7. Худоярова О.С., Соколовська М.О., Сакалова Г.В. Спосіб утилізації фосфоровмісних газів з одержанням сульфідів фосфору. Молодий вчений, 2015, 2, С. 21-23.
8. Худоярова О.С., Крикливий Р.Д., Василич Т.М. Получение сульфидов фосфора восстановлением фосфатов и сульфатов. Молодий вчений, 2017, 1 (41), С. 13-17.
9. Худоярова О.С. Сумісна переробка фосфатів і сульфатів газовідновним методом з одержанням сульфідів фосфору. Молодий вчений, 2018, 3 (55), С.391-394.

СЕКЦІЯ 07. Технічні науки

Гулько Назарій Вікторович

Студент 2 курсу спеціальності 122 Комп'ютерні науки

Неділько Ольга Володимирівна

Асистент кафедри комп'ютерних наук

Луцький національний технічний університет

ВЕБСАЙТ, ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сучасний стан розвитку інформаційних технологій створює сприятливі умови для якісного й ефективного їх використання в управлінській та навчально-виховній діяльності закладів вищої освіти. Наразі вищі навчальні заклади займають активну позицію в мережі Інтернет та постійно розвивають власні електронні представництва, працюють над впізнаваністю. ВНЗ прагнуть розмістити не лише ресурси, які розкривають різні аспекти освітнього процесу, навчальну інформацію, розклад, а й контент про життя університету.

Оскільки, на сьогодні відсутні єдині та загальновизнані методи створення й управління якістю освітніх вебсайтів, нашою метою є розкриття особливостей процесу проектування структури та змісту сайту університету на прикладі Луцького національного технічного університету.

Перед тим, як починати розробку сайту необхідно визначитися, до якого типу сайтів він буде належати, визначити його специфіку.

У загальному, сайти глобальної мережі поділяють на комерційні та некомерційні.

Сайти можна класифікувати за ціллю їх створення на наступні: сайт-візитка, сайт новин, корпоративний сайт, інтернет-магазин, сайт для просування продукції чи послуг, каталог, блог [5]. Сайт університету не може бути чітко класифікований за даними ознаками, тому що повинен містити функції сайту-візитки, інформативну, має бути присутня рубрика новин, та функція просування надання освітніх послуг. Отож, до основних функцій, що виконує сайт університету відносимо: представницьку, освітню, виховну, інформаційну, комунікативну та рекламну [3].

Сайт вишу як і будь-який інший сайт, у процесі створення повинен пройти певні етапи:

попередній етап, проектування, розробка і тестування, впровадження та експлуатація та розвиток ресурсу. Визначення цільової аудиторії – це також один із важливих підготовчих моментів, який в майбутньому буде впливати на інформаційне наповнення сайту. Оскільки цільова аудиторія майбутні абітурієнти та студенти, тому необхідним буде надати їм потрібну інформацію для вступу в університет, розповісти про наявні факультети та спеціальності і їх перспективи, показати чітку структуру та висвітлювати всю необхідну інформацію протягом навчання [1]. Аналіз аналогічних веб-ресурсів ВНЗ дозволить оцінити переваги та недоліки подібних сайтів, на підставі чого можна створити сайт, що вигідно відрізняється від інших. На етапі проектування відбувається конкретне і безпосереднє планування ресурсу та його складових. Цей етап містить дослідження процесів, що підлягають автоматизації, кінцеве визначення цілей, ідей і потреб сайту, попереднє визначення архітектури, аналіз, визначення вимог і проектування інтерфейсу, функціональних елементів, інформаційного наповнення, ергономічності та дизайну, розробка методів забезпечення безпеки та захисту інформації від несанкціонованого доступу [6].

Зупинимося детальніше на структурі та процесі інформаційного наповнення вебсайту ВНЗ. Для досягнення максимальної ефективності сайт вишу можна поділити на розділи, які дозволяють користувачам швидко знаходити потрібну інформацію. Наприклад, сайт можна

розділити на розділи «Студенту», «Абітурієнту», «Випускнику», «Навчальний процес», «Наукова робота» та «Про нас». Кожен розділ потрібно поділити на підрозділи для зручності користувачів. Оскільки вебсайт навчального закладу відіграє велику роль при вступній компанії, адже абітурієнт при моніторингу ВНЗ відвідує вебсайт – інформація та умови вступу повинні бути зрозумілими та швидко доступними [2]. На головній сторінці сайту можна розмістити інформацію про важливі події в університеті та посилання на різні розділи сайту. Окрім цього, важливо розробити зручний пошуковий механізм для швидкого доступу до потрібної інформації.

До прикладу сайт Луцького національного технічного університету [4] поділений на шість основних розділів: студенту (Розклад занять та іспитів ЛНТУ/ Навчання /Права студентів /For International Students /Оцінювання здобувачів /Студентське самоврядування /Реквізити та розмір плати за навчання /Реквізити та розмір плати за гуртожиток /Підрозділ працевлаштування /Навчання в умовах війни /Соціальна стипендія), абітурієнту (УМОВИ ВСТУПУ /Друга вища освіта / Аспірантура та докторантура / For International Students/ Правила прийому 2023 /Спеціальності, за якими здійснюється вступ у 2023 році/ Вступ 2023 /Контакти уповноваженої особи з питань запобігання та виявлення корупції), діяльність (навчальна/ наукова/ міжнародна /проектна /виховна), медіа (Новини /Оголошення /Конференції), структура (Вчена рада /Факультети /Кафедри /Відділи ЛНТУ /Навчально-науковий центр "Волинський Бізнес Хаб" /Спорткомплекс ЛНТУ /Бібліотека /Відокремлені структурні підрозділи (коледжі)/ Інфраструктурні підрозділи), про нас (Історія ЛНТУ /Офіційна інформація /Адміністрація /Працівники /Асоціація випускників /Ліцензування та акредитація /Відгуки про університет /Антикорупційна діяльність /Консультативні послуги та психологічна підтримка /Матеріально-технічна база /ЛНТУ в рейтингах /Контакти), які в свою чергу поділені на інші підрозділи. Такий тип ієрархічної структури поділу сайту дозволяє користувачеві швидше отримати бажану інформацію.

Головна сторінка сайту – це обличчя вишу, на ній міститься інформацію про важливі події у житті університету. На сайті [4] представлена інформація про факультети, кафедри та наукові інститути університету, а також про викладачів, які працюють в університеті. Крім того, можна ознайомитися з розкладом занять та сесій окремо для кожної групи чи науково-педагогічного працівника. Сайт також пропонує інформацію для абітурієнтів, студентів та випускників. Наприклад, абітурієнти можуть знайти інформацію про правила прийому, список спеціальностей і форми навчання, а також отримати відповіді на запитання, що часто задаються. Студенти можуть використовувати сайт для доступу до інформації про бібліотеку, навчальні матеріали та календар академічних заходів. Випускники можуть знайти інформацію про можливості працевлаштування та продовження навчання. Отже, для створення вебресурсу ВНЗ необхідно провести дослідження, щоб визначити потреби та інтереси аудиторії та вивчити досвід конкурентів. Якісне інформаційне наповнення, сучасний зручний дизайн та чітка структура дозволить успішно конкурувати й також не лише займати провідне положення в мережі, а й бути максимально корисним для учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Воротникова І. Використання інформаційно-освітнього середовища освітнього закладу в умовах дистанційного навчання [Електронний ресурс] / Ірина Воротникова // Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи – Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва. – 2020. – Режим доступу: <https://nuschool.com.ua/plan/programm/distance/13.html>.
2. Горбатюк Р.М. «Web-сайт, як основа інформаційної інфраструктури навчального закладу». Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво» Луцьк, 2013. Випуск №11. С. 193-198.
3. Малюх Є. В. Огляд сучасних інструментальних засобів створення web-сайтів та їх місце в освітній діяльності / Євгенія Віталіївна Малюх // Проблеми інформатизації

навчального процесу в закладах загальної середньої та вищої освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 09 жовтня 2018 року. м. Київ. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С.61-62.

4. Сайт Луцького національного технічного університету. – Режим доступу: <https://lntu.edu.ua/uk>

5. Топузов М. Інформаційно- освітнє середовище навчальних закладів [Електронний ресурс] / Михайло Топузов // No 9-10 (825-826). – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://lib.iitta.gov.ua/710963/1/dyg-2018-009-block-17-25.pdf>.

6. Web-сайт навчального закладу як інформаційний ресурс освітнього простору – з досвіду [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://jak.koshachek.com/articles/web-sajt-navchalnogo-zakladu-jak-informacijnij.html>.

Федотова М.О., Трушаков Д.В., Скриннік І.О.
Кафедра «Автоматизації виробничих процесів»

Центральноукраїнський національний технічний університет

СУЧАСНІ СПОСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗЕРНА

Україна - один з провідних виробників та експортерів зернових в Європі і в світі. Тому технології зберігання і транспортування зерна вимагають підвищеної уваги і впливають на конкурентоспроможність вітчизняної продукції на ринку. Підвищені вимоги для тривалого зберігання зернових продиктовані і складним становищем – війною.

Основне завдання зерносховищ - забезпечити найкращі умови для зберігання зернових культур і максимально знизити втрати якості зерна при довгому зберіганні.

Після збору врожаю зерно і різноманітні зернові перевозять на склади і в сховища на довгострокове заощадження.

З цією метою використовують:

- криті склади (зерно насипано певним шаром на підлогу із забезпеченням провітрювання і вентиляції);
- на елеваторах різної місткості;
- в силосних баштах і металевих бункерах;
- в бетонних складах;
- різного роду коморах і будівлях, де можуть забезпечуватися нормативні умови для зберігання зернових культур.

Рукава для зберігання сухого зерна.

Незвичною технологією, яка використовуються для спрощення ведення агробізнесу - це зберігання зерна в поліетиленових рукавах (silobag), варіант добре зарекомендував себе на фермах у аграріїв усього світу. У цій справі поліетиленовий рукав став незамінним помічником.

Даний метод дозволяє надійно ізолювати злаки і силос від дощу, морозів,

снігу. Якщо ви підбираєте найоптимальнішу альтернативу для зернозберігання, тоді саме полімерний рукав для зерна це те, що вам ідеально підійде. Герметичність прекрасно блокує розвиток бактерій і грибів, в результаті відсутності кисню вони гинуть протягом перших тижнів. Концентрація вуглекислого газу виключає появу комах.

Ексклюзивне виробництво тришарового поліетиленового рукава BUDISSA BAG Standart для зерна товщиною до 250 мікрон (в залежності від діаметра) дозволяє підтримувати певну внутрішню температуру, перешкоджаючи проникненню УФ-променів. А спецдобавка, що міститься в складі виконує роль стабілізатора, запобігаючи згубному впливу сонячних променів на плівку. В залежності від вологості та якості, зерно може зберігатися в полімерних рукавах протягом 12 місяців.

Переваги полімерних рукавів: - висока якість одержуваних кормів, низькі інвестиційні витрати мінімізація псування і висока продуктивність, відсутність втрат сировини, мобільність і гнучкість технології упаковки, ефективна експлуатація місць зберігання, збереження силосу / фуражу / жому / люцерни / кукурудзи, немає необхідності в транспортуванні врожаю до елеватору, чим виключається ймовірність його пошкодження в результаті транспортування, економія витрат на будівництво стаціонарних зерносховищ

Звісно є й **недоліки**: якщо зерно залишається безпосередньо на полі в рукаві – необхідно забезпечити його охорону, також необхідні додаткові витрати на підтримання концентрації CO₂, плівка розрахована лише на декілька сезонів, після чого її необхідно буде замінити; також плівку необхідно десь зберігати, її можуть пошкодити тварини, тощо

Фундаментальними складовими зберігання корму та зерна в рукавах є збереження протягом тривалого періоду (до 24 місяців) за рахунок відсутності ризику травмування під час перевезення. У поліетилені незріле зерно визріває, забезпечується беззатратність поживних речовин, виключаються чинники, що призводять до пересихання. Ціна рукава для зберігання зерна виправдовується його безпекою та надійністю.

Тому доцільно особливого значення надавати правильному підбору високоякісних способів зберігання. Існують стандарти, яким зернові рукава повинні відповідати. Основним такими параметрами вважаються: опір розриву і розростання тріщин, недоступність розривного подовження.

Металеві силоси для зберігання зерна

Прикладом силосів з плоским дном є елеваторні комплекси виробництва німецької компанії Neuego (Нойера). Такі силоси призначені для зберігання зернових, олійних, бобових культур і гранульованих продуктів. Особливістю зернових силосів фієї фірми є те, що вони виробляються на заводі в Німеччині. "Neuego Farm - und Fördertechnik GmbH" і є єдиним німецьким виробником елеваторів і елеваторних металевих комплексів, комплектуючи для яких виготовляються теж в Німеччині. Тому якість цих силосів висока.

Силоси і Нойера виробляються із застосуванням найсучасніших технологій виготовленняметалокопункцій. Копункція наших силосів розроблена на основі багаторічного досвіду з проектування та виробництва копункцій силосів, з використанням

передових досягнень у сфері проектування та створення надійних сховищ зернових. Силоси цієї фірми виробляються з оцинкованої сталі марки S350GD+Z600, болти гарячеоцинковані, витримують

- - снігове навантаження - до 240 кг/м³;
- вітрове навантаження - до 200 км/год;
- сейсмічна навантаження - 8 балів за 12-бальною шкалою.

Діаметр від 1,79 до 26,81 метрів. Обсяг до 12500 м³/силос при насипній вазі продукту 780 кг/м³. Можлива поставка в будь-якому кольорі, тобто за бажанням замовника силоси облицьовуються фарбою. До комплектуючих входять: система сходів, галерей і майданчиків для обслуговування, що відповідають вимогам безпеки; дах з інспекційним люком; система активного вентилявання; вимірювання і моніторинг температури; індикація заповнення силосу.

Конусні силоси виробництва ТОВ «Югелеватор»

Призначені для оперативного накопичення та *відвантаження* зернових та олійних. Відмінною рисою силосів на конусній підставі від силосів на плоскій підставі є наявність нижнього металевого вивантажного конуса, з кутом нахилу твірної конуса до горизонту 45 ° і 60 °. Стандартна комплектація силосів на конусній підставі аналогічна комплектації силосів на плоскій підставі.

Силос зі скловолокна є чудовою альтернативою гофрованим сталевим силосам. Силос зі скловолокна, перш за все має значно меншу вагу і його легше встановлювати. Пропонований силос, що на малюнку, має оцинковану вентиляційну трубу, завдяки якій пара не конденсується.

Усередині силососховища гладка поверхня стін, що перешкоджає осіданню зерна на стінах. Силос зі склопластику відрізняється гнучкістю, високою міцністю, а головне повітря-волого-герметичністю, що повністю захищає його від корозії.

Силос зі скловолокна має просту конструкцію та пневматичний заряд в комплекті.

Прозора смужка на корпусі по висоті дозволяє контролювати кількість корму в баку

Зерносховища-досушувачі для великих господарств та елеваторів

Силоси Такі зерносховища-досушувачі призначені для зберігання місткістю 200-2200 тонн (для пшениці) призначені для використання в великих господарствах, і виготовляються найчастіше як комплекси, що

складаються з декількох силосів, що утворюють сучасні склади для зберігання.

Компанія VIN пропонує багату гаму обладнання, призначеного для монтажу в силосах для забезпечення повної механізації і комфорту завантаження, розвантаження, вентиляції і (табл)

Бетонні силоси

Якби не сучасно виглядало бетонне елеваторне обладнання, але силоси з бетону для зберігання зерна – мають найдовший термін експлуатації поміж типових зерносклощ, особливо якщо це якісний бетон, який був перед цим оброблений полімером, що унеможливує його руйнацію. Такі силоси, як правило, розраховані на дуже тривалу експлуатацію, допоки їх не знесуть

Багато бетонних силосів було введено в експлуатацію на початку 1900 років і до сих пір вони функціонують непогано. Особливо такі силоси підходять для об'єктів з великим навантаженням, великим оборотом зерна, високої швидкості завантаження і вивантаження.

Якщо силоси багатократно спорожняються і знову завантажуються за невеликий проміжок часу, то такі силоси найкраще будувати саме з бетону. В таких силосах найкраще зберігаються насіння соняшника, рапса, сої, так які ці культури найбільш вимогливі до режиму зберігання. Для їх збереження не допустима велика температура.

Силоси з бетону є найбільш довговічні, але й найбільш затратні у монтажі. Сучасний бетон сейсмічностійкий, витримує найбільші навантаження, не сорбує вологу, не нагрівається і не кришиться – це ідеальний матеріал для створення ємностей для зберігання зерна. Бетонні елеватори найчастіше будують біля морських портів.

Вибір того чи іншого обладнання для зберігання зерна кожен фермер обирає індивідуально, зважуючи всі «за» та «проти». Ми сподіваємось дана інформація допоможе Вам у здійсненні правильного вибору з урахуванням Ваших можливостей.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ПРОЄКТУВАННІ ВЕБ ДОДАТКІВ

З кожним днем технології штучного інтелекту (ШІ) все глибше проникають в усі сфери нашого життя. Зокрема з'являється велика кількість сервісів, здатних суттєво вплинути на роботу та бізнес. З появою штучного інтелекту (ШІ) постає багато запитань, труднощів і водночас перспектив. Сьогодні за допомогою штучного інтелекту можна генерувати зображення, запускати рекламні кампанії, писати тексти, код і навіть музику.

На українському ринку праці почали з'являтися вакансії з навичкою "вміння користуватись ChatGPT". Поки що вакансій всього 25, але, розуміючи потенційну вигоду для бізнесу, можна очікувати зростання цього тренду [3].

Сервіси на базі ШІ для генерації текстів, зображень, відео та аудіо дозволяють ефективно і швидко створювати контент, зменшуючи час та зусилля, які раніше витрачались на цей процес. Більш того, вони допомагають зберігати конкурентоспроможність і реагувати на виклики ринку, який сьогодні змінюється з карколомною швидкістю.

Сервіси штучного інтелекту дозволяють полегшити процес створення контенту в соціальних медіа. Вони допомагають створити візуально привабливий та ефективний контент, а також привернути більше уваги до вашого бренду чи профілю в соцмережах. Використання цих інструментів дозволить відпочити від рутинних завдань та знайти нові можливості для залучення аудиторії. Незалежно від того, чи ви є професіоналом у галузі соціальних медіа, чи просто починаєте свій шлях, сервіси штучного інтелекту можуть стати незамінними помічниками.

Chat GPT – це система автоматичного створення чат-бота штучного інтелекту, створена Open AI для обслуговування клієнтів онлайн. Це попередньо навчений генеративний чат, який використовує (NLP) обробку природної мови. Джерелом його даних є підручники, вебсайти та різні статті, які він використовує для моделювання власної мови для реагування на людську взаємодію.

Лайфхаки для взаємодії з ChatGPT:

1. На даному етапі розвитку ChatGPT — це ваш помічник, адже йому треба ставити завдання, пояснювати деталі виконання, перевіряти роботу, адаптувати результат під напрямок професійної діяльності тощо, потрібно усвідомлювати, що він не зробить усе за вас;

2. Багато хто вважає, що краще звертатись до чат-бота англійською мовою, адже тоді він видає більш розгорнуту відповідь. Проте сам ChatGPT радить писати йому тією мовою, якою ви розмовляєте, зокрема, він розуміє українську, але не досконало. Якщо чат генерує неточну відповідь, залиште відгук, це дозволить ChatGPT покращити розуміння української мови й надалі він надаватиме кращі відповіді.

3. Чат-бот має схильність надавати дезінформацію та робити помилки, крім того, його знання базуються на даних, які існували в інтернеті до 2021 року, тобто він достеменно не знає, що відбувається у світі після цього періоду.

4. Щоб чат-бот надав більш досконалу відповідь на ваш запит, необхідно детально описати, для кого цей текст (керівник, працівник, клієнт), вказати tone of voice, для якої галузі задача. Зазначте, у якому вигляді потрібно надати дані: як стаття, блок коду, список тощо. Вкажіть максимальну довжину тексту. А якщо чат-бот зупинився на генерації тексту та обірвав речення, необхідно написати йому «Продовжуй».

Веб додаток — це будь-яка комп'ютерна програма, яка виконує певну функцію за допомогою веб-браузера як клієнта, незалежно від пристрою чи платформи, на якій відкрито браузер. Програма може бути простою, як дошка оголошень або контактна форма, текстовий процесор або програма для мобільних ігор для кількох гравців, яку ви завантажуєте на свій телефон. Веб додатки розробляються на таких мовах програмування, як HTML і CSS, які користуються популярністю серед ІТ-фахівців. На відміну від рідних програм, веб-додатки можна використовувати на всіх пристроях. Він запрограмований для роботи на будь-якій операційній системі. Повинен бути сумісний з iOS, Android, Windows iPhone та іншими системами. Веб додатки не вимогливі до ресурсів і не пред'являють ніяких вимог до апаратної платформи. Немає проблем із підтримкою та сумісністю для старих версій програм. Коли надходить нова версія програми, користувачам часто доводиться стикатися з проблемами оновлення встановленої версії на своїх пристроях. У додатку браузера таких проблем не виникає - є лише одна версія, в якій працюють усі користувачі, і якщо вона нова, то всі без винятку ходять до неї, іноді навіть не знаючи про це. На пристрої не потрібно встановлювати веб-програму. Ці програми запускаються у веб-браузері пристрою через просту URLадресу. Їх не потрібно завантажувати та встановлювати з магазинів додатків таких як Google Play або Apple Store. Це економить гроші, оскільки пряме посилання через веб додаток безкоштовне. Це означає, що їх не потрібно оновлювати, як це роблять стандартні програми. Високий рівень розвитку мережевих з'єднань і надійність web-технологій.

Веб додатки дозволяють своїм користувачам бути по-справжньому мобільними. Ви можете зберігати результати своєї роботи на сервері, а при необхідності матимете доступ до них з будь-якої точки планети з доступом до Інтернету.

При розробці веб додатків можна скористатись технологіями ШІ. Ось кілька конкретних прикладів того, як можна використовувати штучний інтелект для створення вебсайтів:

- допомога з написанням коду сайту, AI може бути асистентом при написанні коду: пропонувати функції, виправлення коду, документувати код;
- створення контенту, штучний інтелект допоможе написати статті в блог, описи товарів або інший текстовий контент. За допомогою AI можна згенерувати ілюстрації в ці статті чи створити кльові зображення для дизайну сторінок;
- SEO-оптимізація контенту, AI може аналізувати контент сайту та пропонувати варіанти його оптимізації для пошукових систем, це включає оптимізацію мета-тегів, заголовків і основного тексту під конкретні ключові слова та пошукові запити;
- безпека сайту, ШІ може виявляти загрози безпеці сайту та запобігати їм. Інструменти безпеки на основі штучного інтелекту можуть відстежувати підозрілу активність на вебсайті та блокувати потенційні атаки до того, як вони завдадуть шкоди;
- від ChatGPT є розширення для редактора коду Visual Studio Code, яке називається CodeGPT. CodeGPT вміє генерувати та пояснювати код, проводити його рефакторинг, документувати код та знаходити в ньому проблеми.

Це лише кілька прикладів того, що може штучний інтелект при створенні та підтримці сайту. Напрями застосування штучного інтелекту безмежні, і оскільки технологія постійно розвивається, в майбутньому можна буде побачити ще більше використання AI для розробки сайтів.

Важливо пам'ятати, що такі інструменти все одно періодично помиляються. Їх слід використовувати, тільки якщо володіти достатньою кількістю знань, щоб перевірити та зрозуміти, що ці інструменти написали.

Коли основу сайту зроблено, можна переходити до його наповнення.

Ось загальна інструкція, як використовувати штучний інтелект для наповнення сайту текстом і зображеннями:

1. Сформулюйте свої потреби в контенті. Визначте тип і кількість матеріалів, які вам потрібні. Це можуть бути описи товарів, пости в блогах, зображення та інші типи контенту.

2. Виберіть інструмент для створення контенту зі штучним інтелектом. Протестуйте різні варіанти та оберіть інструмент, що відповідає вашим потребам у контенті та бюджету, який ви готові витратити на нього.

3. Надайте AI-інструменту вхідні дані. Це можуть бути підказки або ключові слова, які допоможуть ШІ створити працюючий контент, що пасуватиме стилю вашого бренду.

4. Перегляньте та відредагуйте створений ШІ контент. Переконайтеся, що він відповідає вашим стандартам якості та tone of voice вашого бренду.

Якщо ви будете дотримуватися цих рекомендацій і використовуватимете AI в якості допоміжного інструменту, а не основного джерела контенту, ви полегшите свою роботу та не нашкодите просуванню сайту.

Основним завданням користувача ШІ - є формулювання точного запиту (Prompt engineering) для досягнення найякіснішої відповіді від системи.

У світі, де технології невпинно розвиваються, сервіси на базі штучного інтелекту стають не тільки зручними, але і необхідними для роботи в різних сферах. Однак, важливо розуміти, що ці технології не замінюють творчості та індивідуального підходу в професійній діяльності. Вони є лише інструментом, який допомагає інтенсивніше працювати, робити більше, якісніше та досягати більшого успіху.

Список використаних джерел

1. AI для розробки сайту: використовувати чи ні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://hostiq.ua/blog/ukr/ai-for-site-building/>

2. ChatGPT і не тільки: 20+ корисних сервісів на основі штучного інтелекту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvitanova.com.ua/posts/5893>.

3. Чи шукати мені нову роботу? Дивимось як AI пробує себе в 20 професіях [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.wired.com/video/watch/ai-tries-20-jobs>.

Шаргородська Н.Б.

викладач

Кривобока А.М.

студентка

ВСП «Вінницький фаховий коледж НУХТ»

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ В ОСВІТІ

Накопичення великої кількості даних і стрімкий розвиток нових знань ставить перед закладами освіти нові виклики та завдання. Освіта має забезпечувати підготовку спеціалістів, які готові працювати з новітніми технологіями, проектувати та будувати їх. Ці зміни викликані розвитком інформаційних технологій та впровадженням Інтернету речей в повсякденне життя.

Інтернет речей (IoT) – це підключення пристроїв, різних стандартних продуктів, таких як комп'ютери та смартфони, до Інтернету, у процесі перетворення частот нашого повсякденного життя. Сучасна освіта неможлива без інтернет-речей в сьогоденні. Інтернет глибоко укоренився в закладах освіти, а електронне, дистанційне, змішане навчання стало звичайною практикою в українській системі. Зростання мобільних технологій та Інтернету речей дозволяє всім закладам освіти підвищувати безпеку, цінність ресурсів та розширювати доступ до інформації у навчальному середовищі.

Переваги, які пропонує IoT в освітній галузі:

1. Комунікація та співпраця.

Пристрої IoT, такі як інтелектуальні дошки, планшети та ноутбуки, можуть сприяти кращій комунікації та співпраці в реальному часі між викладачами та студентами, а також між самими студентами. Наприклад, викладач може використовувати інтелектуальну дошку, щоб представити матеріал студентам. Студенти можуть використовувати свої планшети, щоб

ставити запитання, ділитися ідеями або співпрацювати над груповими проектами. Ця технологія може полегшити викладачам зв'язок зі своїми студентами, а студентам – спільну співпрацю, незалежно від їхнього місцезнаходження.

2. Персоналізоване навчання.

За допомогою пристроїв IoT викладачі та адміністратори можуть збирати дані про стиль навчання студента, прогрес і області труднощів. Цю інформацію можна використати для створення індивідуальних планів навчання і навчальних занять, адаптованих до індивідуальних потреб кожного студента. Наприклад, студенту, який має проблеми з певною концепцією, можна надати додаткові ресурси та підтримку, щоб допомогти йому краще зрозуміти матеріал. З іншого боку, студент, який має відмінні знання з предмету, може отримати матеріали та завдання підвищеного рівня, щоб допомогти

3. Покращена взаємодія в колективі

За допомогою пристроїв Інтернету речей, таких як інтерактивні дошки та планшети, викладачі можуть створювати більш захоплюючі та інтерактивні заняття, які підтримують інтерес і мотивацію до навчання. Рішення для електронного навчання з технологіями IoT також можуть сприяти співпраці та спілкуванню між студентами, дозволяючи їм співпрацювати над проектами та ділитися ідеями та ресурсами в режимі реального часу. Це може допомогти створити більш динамічне та привабливе навчальне середовище, сприятливе для активного навчання та вирішення проблем.

4. Покращене управління ресурсами

Завдяки системам IoT викладачі та адміністратори можуть більш ефективно контролювати та керувати ресурсами, такими як підручники та матеріали. Наприклад, рішення для управління навчальним закладом IoT може відстежувати використання та наявність книг та інших матеріалів, сповіщаючи викладачів, коли необхідно поповнити запаси. Це може допомогти забезпечити студентам ресурси, необхідні для досягнення успіху, і може зменшити відходи, усуваючи потребу в непотрібному дублюванні матеріалів. Крім того, технології IoT можуть контролювати та керувати навчальними приміщеннями та обладнанням, таким як класи, лабораторії та спортивні споруди. Це може допомогти оптимізувати використання цих ресурсів і забезпечити їхню ефективність. Загалом використання систем IoT в освітній галузі може допомогти покращити управління ресурсами,

5. Покращена безпека та захист

За допомогою пристроїв IoT навчальні заклади можуть контролювати та захищати свої будівлі, території та автобуси, допомагаючи забезпечити безпеку та благополуччя студентів і персоналу. Наприклад, камери безпеки з підтримкою IoT можуть контролювати території та будівлі закладу, сповіщаючи охорону про потенційні загрози або підозрілу активність. Подібним чином системи технології IoT також можуть відстежувати та контролювати доступ до будівель, використовуючи розумні замки та інші системи безпеки, щоб обмежити доступ лише авторизованому персоналу.

6. Підвищена ефективність

За допомогою систем Інтернету речей викладачі та адміністратори можуть оптимізувати багато адміністративних завдань, які забирають їхній час, наприклад відстеження відвідуваності та виставлення оцінок. Це може звільнити більше часу для викладання та навчання та дозволить викладачам зосередитися на основних функціях своєї роботи. Наприклад, система Інтернету речей для автоматизації відстеження відвідуваності позбавляє викладачів необхідності щодня реєструвати відвідуваність вручну. Подібним чином система IoT для оцінювання завдань та іспитів скорочує час і зусилля, необхідні для надання зворотного зв'язку студентам. Технології IoT можуть автоматизувати інші адміністративні завдання, такі як планування та спілкування. Це може допомогти підвищити загальну ефективність системи освіти за рахунок скорочення часу та зусиль, необхідних для виконання рутинних завдань

Інтернет речей (IoT) пропонує багато переваг для дистанційного навчання та онлайн-освіти. Підключаючи фізичні пристрої, такі як комп'ютери, планшети та смартфони, до Інтернету, студенти можуть отримувати доступ до цікавого контенту, співпрацювати з однолітками та отримувати відгуки від викладачів у режимі реального часу. Технологія IoT робить онлайн-освіту доступнішою. Використовуючи підключені пристрої, студенти можуть отримати доступ до матеріалів курсу з будь-якого місця, де є підключення до Інтернету. Це особливо корисно для студентів, які живуть у сільській місцевості, які можуть не мати доступу до традиційних освітніх ресурсів.

Нарешті, IoT можна використовувати для підвищення безпеки онлайн-освіти. Відстежуючи цифрову діяльність, викладачі можуть переконатися, що студенти не списують на іспитах і не плагітують курсові роботи. Крім того, технологію IoT можна використовувати для захисту особистої інформації студентів, як-от їх імена, адреси та даних кредитної картки.

Інтернет речей зробив процес навчання розумнішим і спростив процес здобуття освіти. Сьогоднішній світ пов'язаний з Інтернетом, і IoT підвищує рівень освіти, надаючи студентам все необхідне – від електронних книг до безпечного середовища. Підсумовуючи, технологія IoT може надати багато переваг для дистанційного навчання та онлайн-освіти. Це може покращити якість віртуального навчання, зробити онлайн-освіту доступнішою та покращити безпеку цифрових навчальних середовищ.

Список використаних джерел

1. Шелевер О. В. Технології інтернет речей в сучасній освіті: перспективи, особливості // Інноваційна педагогіка. Одеса. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2022. Випуск 50. Том 2. С. 210–213..

2. Інтернет речей та його вплив на освіту та навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/grkeh>.

СЕКЦІЯ 09. Географічні науки

Федонюк В.В.

к. геогр. н., доцент кафедри екології

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк,

Федонюк М.А.

к. геогр. н., доцент кафедри екології

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк,

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАПОВІДНА СПРАВА» У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Програмне навчання та практична підготовка фахівців у галузі екології, які зможуть в перспективі знайти своє достойне місце на ринку праці, потребують осучаснення принципів та підходів до викладання багатьох класичних дисциплін, у тому числі до викладання такого важливого в системі екологічної освіти навчального курсу, як «Заповідна справа». Особливо актуальним таке осучаснення стало необхідним в умовах війни, розв'язаної проти України Росією, адже об'єкти природно-заповідного фонду виявилися також об'єктом агресії та зазнають зараз надзвичайного негативного впливу і нищення в зоні ведення бойових дій.

Понад двадцятирічний практичний досвід викладання «Заповідної справи» та споріднених дисциплін у вищій школі дозволив нам сформулювати ряд тез щодо сучасних викликів та проблем, які постають у цій сфері, а також можливих шляхів їх вирішення.

Основні перспективні підходи до теоретичного наповнення лекцій та принципів і форм організації практичних занять з курсу «Заповідна справа» відображають наступні положення:

- констатаційне та відтворювальне вивчення теоретичних засад організації та функціонування природоохоронних територій в світі та в Україні часто призводить до засвоєння студентами застарілої та неактуальної інформації щодо форм та категорій об'єктів заповідання, їх кількості та територіального розміщення. Тому основну увагу викладачеві слід надати вивченню разом зі студентами методів пошуку сучасної та актуальної правової, картографічної, статистичної інформації у галузі;

- для вирішення даного завдання особливу важливу роль відіграє застосування інформаційних технологій та сучасних програмних продуктів та інтернет-сервісів, що детально проаналізовано нами у [6];

- прикладом спеціалізованого ресурсу, що дозволяє організовувати інтерактивні заняття, є ресурс «Network of conservation educators & practioners», який можна широко використовувати для вивчення біорізноманіття України та нашої планети в цілому, організації та управління заповідними територіями тощо. Окремий розділ даного ресурсу має педагогічну тематику (рольові ігри, дискурси, групова робота студентів, моделювання);

- далеко не в повному обсягові використовується навчально-освітній потенціал такого програмного продукту, як усім відомий «Google Earth», особливості використання якого у навчальному процесі частково розглядалися раніше [2,5,6]. Серед розділів даної програми, що мають безпосереднє відношення до заповідної справи, варто виділити наступні:

– ARKive: види, що перебувають під загрозою зникнення або знищення (розділ «Глобальні проблеми»);

– UNEP: Програма ООН із навколишнього середовища (розділ «Глобальні проблеми»);

– проекти зі збереження природи WWF (розділ «Глобальні проблеми»);

– парки/національні парки (розділ «Додатково»).

Система природоохоронних територій та об'єктів історично складається в кожній країні протягом тривалого періоду часу, і тому має свої національні особливості. Ряд вітчизняних об'єктів ПЗФ (природно-заповідного фонду) – це майбутнє робоче місце для екологів. До числа таких об'єктів ПЗФ належать заповідники, національні природні парки та регіональні ландшафтні парки (РЛП) [1,2,4]. Число РЛП в Україні неухильно зростає, і в даний момент перевищує 60. В освітній сфері поки-що використовується незначна частина потенціалу такої кількості регіональних ландшафтних парків, які покликані виконувати провідну роль в системі сучасного екологічного виховання підростаючого покоління, що базується на вивченні краєзнавчих матеріалів, місцевих особливостей ландшафтних комплексів і унікальної біоти [1,2,3]. Кількість парків даної категорії природно-заповідного фонду в Україні вже перевищила число національних природних парків (НПП). З урахуванням поточних процесів децентралізації і поглиблення господарсько-економічної самостійності територіальних громад, чисельність і роль РЛП в близькому майбутньому можна оцінити як потенціально зростаючу.

Навчальні та виховні екологічні програми в Україні часто складаються відповідно до шаблонів кількадесятирічної давності. У той же час ціннісне і мотиваційне сприйняття нашого молодого покоління змінюється відповідно до трендів сучасності. Тому навички прогресивного екологічного виховання є вкрай необхідними не лише для фахівців-екологів, але також і для майбутніх шкільних вчителів природничих напрямків (географів, біологів тощо). Використання спеціалізованих навчально-освітніх ресурсів і засобів із залученням інформаційних технологій в університеті дозволяє індивідуалізувати навчання, пояснити студентові наочно і зрозуміло певні природні явища та їх взаємозв'язки, сформулювати у майбутніх фахівців навички та закріпити вміння самостійного пошуку інформації, її творчого використання у їх майбутній професійній діяльності.

На основі усього вищесказаного можна відмітити, що основні завдання в сфері екологічного спрямованого вивчення дисципліни «Заповідна справа» в сучасних умовах полягають в наступному:

- формування у студентів цілісного образу біосфери і єдності всіх природних оболонок Землі завдяки розкриттю особливостей регіональних і планетарних закономірностей і процесів;
- формування розуміння вразливості об'єктів ПЗФ, зокрема, в період війни, та шляхів подальшого відновлення екосистем і природних комплексів у повоєнний період;
- вивчення ролі заповідних територій в охороні навколишнього середовища і у вирішенні наукових, економічних, екологічних та соціальних проблем суспільства;
- виховання усвідомлено дбайливого ставлення до природи, її ландшафтного і біологічного різноманіття в рідному краї;
- творчий розвиток можливостей і навичок самостійного пошуку та аналізу потрібної для вирішення певних задач природоохоронної та правової інформації.

Список використаних джерел

1. Андрієнко Т.Л. та ін. Заповідна справа в Україні / Т.Л. Андрієнко та ін. К.: Фітосоціоцентр, 2004. 354 с.
2. Безручко Л. С. Еколого-географічне обґрунтування рекреаційного природокористування на території Шацького національного природного парку. Львів: 2010. 20 с.
3. Ващенко Н. П. Рекреаційні комплекси. К.: КНТЕУ, 2000. 262 с.
4. Дідух Я. Транскордонні території. Міжнародна співпраця в Поліському екокоридорі. Розбудова національної екомережі та виховання. *Жива Україна*. К.: 2006. № 5-6. С. 6–8.
5. Федонюк В.В., Картава О.Ф., Іванців В.В. Економічне оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу регіональних ландшафтних парків України. *Актуальні проблеми економіки*. К.: ТОВ «Наш формат», 2016. № 1(175). С. 209-216. UPL: <http://surl.li/gnvhr>
6. Федонюк В.В., Іванців В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Приклади використання інтернет-ресурсів у практичному курсі дисципліни «Заповідна справа». *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015, № 2 (46). UPL: <https://lib.lntu.edu.ua/uk/147258369/6443>

СЕКЦІЯ 13. Педагогічні науки

Виселко А.Д.
*к.пед.н., проректор
 з науково-педагогічної роботи
 та міжнародного співробітництва
 Європейський медичний університет*

ДЕЯКІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Англійська мова стала загальноновизнаною мовою міжнародних експертів з широкого кола предметів, таких як медицина, природничі та соціальні науки завдяки своєму впливу та широкому використанню. Тож вивчення англійської мови професійного спрямування наразі є дуже популярним. Слід також зазначити, що на сьогоднішній день кількість англійських публікацій значно зросла і 80% всіх журналів, що індексуються в Scopus та Web of Science, видаються англійською мовою [5]. Англійська мова також є офіційною мовою багатьох міжнародних конференцій і зростаючої кількості національних журналів. Більше того, багато медичних працівників працюють за кордоном в англійськомовному середовищі, щоб розширити свою практику.

Якщо розглядати викладання мови певної специфічної тематики, то необхідно звернути увагу на її опанування не лише на традиційному мовному та мовленнєвому рівні, але й ситуативну складову, в рамках якої вона буде використовуватися майбутніми фахівцями. Медична англійська мова викладається, перш за все, з точки зору медицини та охорони здоров'я, що безпосередньо буде впливати на підбір матеріалів для навчання. З іншого боку, студенти мають не тільки зміцнити свій специфічний словниковий запас та граматику, а й оволодіти структурою мови у цілому.

Такий підхід до вивчення саме мови в рамках певної специфічної галузі викликає ряд складнощів серед спеціалістів на предмет ефективності навчання та орієнтованості на потреби студента.

З цієї причини навчальна програма з іноземної мови повинна включати використання англійської мови за наступними напрямками:

- 1) Робота з науковими працями (читання, розуміння, вміння перекласти);
- 2) Вербальне спілкування з пацієнтами та медичним персоналом (говоріння, аудіювання, розуміння);
- 3) письмове медичне повідомлення (написання історій хвороб, направлення до спеціалістів, заповнення медичних документів тощо);
- 4) виступ із доповідями та презентаціями в рамках участі у міжнародних конференціях.

Для того, щоб бути спроможними виконувати всі перераховані вище задачі, студенти-медики повинні вивчати спеціалізовану лексику, оскільки це необхідно для розвитку всіх навичок, необхідних у їх професійній діяльності, адже студенти-медики та практикуючі лікарі часто мають можливість отримувати стипендії на навчання та проходження стажувань і виробничої практики в лікарнях та клініках у всьому світі, тож, важливість вивчення медичної термінології – це вимоги сьогодення. Працюючи в закордонних клініках, майбутні фахівці повинні спілкуватися як з пацієнтами, так і з медичним персоналом.

Розвиток словникового запасу є основною сферою, що викликає занепокоєння протягом вивчення іноземної мови професійного спрямування. Цьому є підтвердження Saville-Troike (1984) щодо академічних досягнень про те, що "Широкий словниковий запас є єдиною найважливішою сферою компетенції іноземної мови" [2]. Saville-Troike, Swales, Swales and Feak підкресливали важливість викладання лексики студентами [2; 3; 4]. Але не лише знання окремих лексичних одиниць та термінології важливі у вивченні мови для використання у медицині, а й те, яким чином слова поєднуються разом і програються у мові як семантично, так і граматично, а також опанування особливостей використання вокабуляру; тобто вміння студентів підбирати лексику для певного контексту, виключаючи або маючи на увазі особливості полісемії у мові, має бути важливою частиною програми навчання.

Медична термінологія значною мірою походить від латинської або грецької мови, але наукові розробки і нові відкриття визначають постійне оновлення або збагачення медичного словникового запасу. Слід також зазначити певні особливості у словобудові деяких термінів.

Багато прикметників походять від грецької або латинської мов. Прикметники з'являються в основному в сполуках і використовуються разом із іменниками, або дієсловами. Використання суфіксації як способу словотвору також є поширеним явищем задля створення похідних іменників.

Наприклад: *brachi* → *brachycephalia; brachydactylia; brachycheilia; brachygnathous*.

Подібно до цього, існує багато дієслів, які також походять від грецької або латинської мов. Такі слова теж можуть брати участь у словотворі за допомогою додавання префіксів або суфіксів до кореня слів.

Наприклад: *dynia* → *mastodynia; pleurodynia; esophagodynia*.

Префікси і суфікси є елементами, що найчастіше використовуються при створенні грецьких і латинських слів. Вони складаються з одного або декількох складів і показують

різні види відносин. Додані до дієслів, прикметників або іменників, вони змінюють їх значення.

Існує також медична специфічна граматики, оскільки мова медицини повинна виробляти точне і однозначне спілкування, виключаючи полісемію або двозначність використання деяких лексем та словосполучень. Серед характеристик медичної англійської можна виявити наступне:

Present Simple: найчастіше використовується при описі процесів, функцій, механізмів, захворювань; також використовується при постановці питань про наявні хвороби, про звички і т.д.

Past Simple: використовується особливо при зборі анамнезу, коли йдеться про дитячі / дорослі захворювання, попередню госпіталізацію, появу симптомів тощо.

Present Perfect: також використовується, коли запитують про симптоми / описують початок хвороби, а також для позначення (останніх) відкриттів / досліджень / медичних процедур тощо.

PassiveVoice: часто використовується, оскільки являє собою безособову форму.

Modal verbs: застосування модальних слів має важливе значення у хеджуванні, яке відіграє важливу роль, дозволяючи медичним працівникам формулювати ствердження з належною точністю та обережністю, виражаючи можливість/неможливість, впевненість/непевненість.

Утворення множини у іменників: латинські іменники утворюють множину в англійській мові особливим способом. Наприклад:

- a → ae: *lamina* → *laminae*;
- us → i: *fungus* → *fungi*;
- um → a: *bacterium* → *bacteria*;
- ex/ix → ices: *matrix* → *matrices*; *Index* → *indices*;
- is → es: *testis* → *testes*;
- us → era/ora: *viscus* → *viscera*;
- us → us: *meatus* → *meatus*;
- ies → ies: *species* → *species*;
- us → +es: *virus* → *viruses*.

Також є цікаві випадки в утворенні слів грецького походження:

- on → a: *criterion* → *criteria*;
- ma → mata: *neuroma* → *neuromata* [1].

Тобто робота з лексикою і підбір матеріалу, який використовується викладачами для роботи з студентами-медиками є кропіткою роботою, хоча і являє собою лише перший крок до вивчення іноземної мови. Щоб закріпити їх, тобто забезпечити їх перенесення в довготривалу пам'ять, студенти повинні мати широкі можливості для використання нових слів в різноманітних вправах і видах діяльності, а для цього навчально-методичний матеріал, який використовується протягом занять, повинен включати більше автентичних текстів, підготовлених або розроблених викладачем, а також теми та завдання, пов'язані з галуззю медицини. Саме методичні розробки, які містять цікаві тексти, що стосуються певної тематики, провокують студентів на розумову діяльність та дають можливість використовувати знання і навички, якими вони оволодівають.

Список використаних джерел

1. Hyland, K.: *Disciplinary discourses: Social interactions in academic writing*. London. Longman, 2000.
2. Saville-Troike, M. (1984). "What really matters in second language teaching for academic achievement". *TESOL Quarterly*, Vol. 19, No 2.
3. Swales, J. (1983). "Developing materials for writing scholarly introductions". In Jordan, R.R.(Ed.), *Case Studies in ELT*. London: Collins ELT.

4. Swales, J., Feak, C. (1994/2004). Academic Writing for Graduate Students: Essential Tasks and Skills. Michigan: University of Michigan Press.

5. Research Trends <http://www.researchtrends.com/issue-31-november-2012/the-language-of-future-scientific-communication/>. Accessed: 20-03-2023.

Гринчук Тетяна Петрівна
*к.е.н., в.о. завідувача кафедри гуманітарних,
економічних та фінансово-облікових дисциплін*
Вінницький кооперативний інститут

ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН

Розвиток євроінтеграційних процесів у нашій країні обумовлює трансформацію підходів до підготовки кваліфікованих фахівців-фінансистів, які будуть конкурентоспроможними не тільки на вітчизняному ринку праці, а і складуть достойну конкуренцію на світовому ринку. Сучасний роботодавець зацікавлений в обізнаних, теоретично підкованих працівниках, які оволоділи практичними навичками на високому рівні та вміють швидко та якісно знаходити нову інформацію, підлаштовуватися під мінливий характер економічних процесів та встигають за новітніми технологіями [1, с. 189].

В останнє десятиліття педагогічні колективи вишів розробили та пропонують до впровадження багато нових підходів та технологій для підготовки фахівців.

У літературі найчастіше пропонуються такі інноваційні методи підготовки професіоналів:

- інформаційно-комунікаційні технології;
- дослідницькі методи та методи вирішення винахідницьких завдань;
- розгляд практичних ситуацій та обставин;
- ігрові методи (рольові, ділові та ін) та навчання у співпраці (командна, групова робота);
- технології проблемного, різномірного, модульно-рейтингового, інтерактивного, проектного, розвиваючого, колективного навчання та інші.

Теоретичний та практичний аналіз вищенаведених передових педагогічних методів і прийомів дозволяє зробити серйозний внесок у підготовку фахівців при реалізації сучасних педагогічних інноваційних технологій, що реалізуються у цифровому форматі. При цьому кожна з запропонованих технологій при практичному використанні в освітньому просторі, залежно від реалізованих цілей у дисципліні, що вивчається, творчо модифікується, актуалізується, удосконалюється за допомогою компіляції методів і способів з різних, у тому числі традиційних, технологій.

Виявляючи важливі аспекти у викладанні фінансово-економічних дисциплін, науковці встановили, що ступінь засвоєння навчального матеріалу у різних формах навчання розподіляється в такий спосіб (рис. 1).

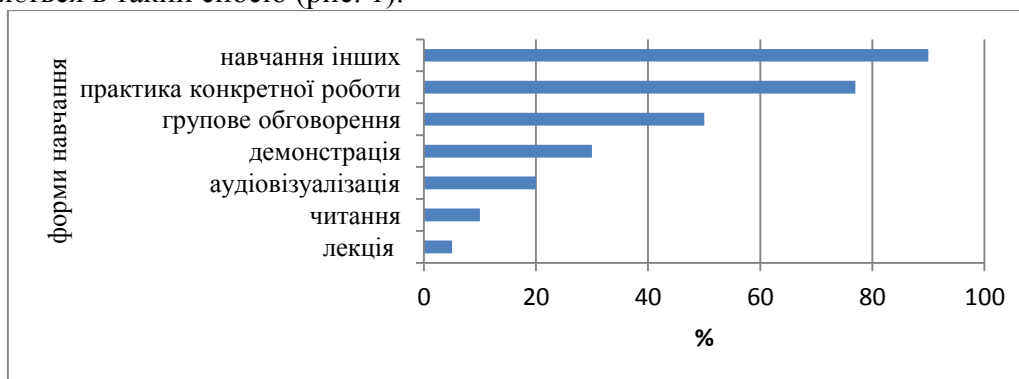

Рис. 1. Ступінь засвоєння навчального матеріалу у різних формах навчання

Як бачимо з рисунка, найбільший ефект приносять практика навчання інших, тобто пряме застосування здобутих знань, практика конкретної роботи та колективне обговорення

питань. Однак і від інших форм відмовитися неможливо, оскільки саме вони інформаційно викликають потребу в розумовій та подальшій практичній діяльності. Звідси орієнтація на розглянуті вище сучасні прогресивні педагогічні ідеї, форми, висновки, креативне їх використання виконавцями-модераторами освітнього процесу в частковому або комплексному варіантах при розробці та реалізації нових форм та методів навчання цілком очікувано дозволить досягти потрібних результатів у досягненні ефекту у формуванні професійно орієнтованих якостей у студентів.

Раціоналізації процесу навчання з фінансових дисциплін та застосовуваних форм та методів сприяв і перехід у період пандемії та військового стану на дистанційне навчання, яке виявило наявні проблеми в інформаційно-комунікаційних зв'язках, у відношенні студентів до цифрового формату та процесу пізнання в цілому.

Враховуючи, що лекційний виклад матеріалу дисципліни та читання дають лише 5-10% засвоєння інформації, то в досліджуваній науці за її реалізації вирішуються такі завдання, як:

- постановка теоретичних і нормативних, проблемних наукових та соціальних положень фінансів у строго логічній побудові курсу;
- вивчення стрижневих термінів фінансової науки, що супроводжується демонстрацією її схем та слайдів, візуалізація яких приносить ще 20–30 % засвоєння матеріалу.

Лекційне заняття має не лише надавати необхідні знання студентам, але й навчити майбутніх фахівців виховувати їх особистісні якості, розвивати їх професійні уміння. В умовах сучасної освіти ця форма навчання має бути спільною працею викладача і студента. Проте, лекція не повинна містити зайву інформацію, студенти не повинні втомлюватися, має бути час на відпочинок [2, с. 88].

Семінари зі звичайним традиційним опитуванням зазнали істотних змін. Перед ними поставлено завдання розширення чи конкретизації змісту лекційного матеріалу силами студентів. Студенти під час семінарів виступають з есе, рефератами з питань теми, які поглиблено чи в іншому ракурсі розширюють кругозір у досліджуваній галузі знань. Зазвичай виступає три-п'ять осіб. Щоб уникнути слабкої віддачі при пасивному заслуховуванні, до них обраний наступний підхід: студентам потрібно викласти питання за 6–7 хвилин, що непросто. Обмеженість в обсязі та часі виступу дозволяє націлити на аналіз та систематизацію інформації, її виклад по самостійно розробленій схемі, а не представленням скопійованих матеріалів з інтернет-джерел. Далі присутніми в аудиторії задаються уточнюючі питання до виступаючого і навпаки, а в якості перевірки засвоєння та запису інформації відповідно викладачем. З метою систематизації матеріалу на семінарах також складаються структурно-логічні схеми та таблиці, що дозволяють виділити суттєві структурні та якісні ознаки понять та положень, супідрядність та взаємодію складових елементів у цілому. Їхня наочність дозволяє розкривати динаміку фінансових процесів, доповнити роз'ясненнями, зробити зручними для запам'ятовування.

На практичних заняттях здійснюється розбір різноманітних практичних ситуацій, вирішення аналітичних та розрахункових завдань. Практичні завдання дозволяють, використовуючи інформаційні технології, зокрема, офісної програми Microsoft Excel, та інтернет-ресурси, наприклад, веб-портал бюджету для громадян, вивчати та аналізувати в динаміці формування, використання, збалансованість різнорівневих бюджетів та позабюджетних фондів, державний кредит та його погашення, міжбюджетні відносини, міжнародні фінанси та іншу інформацію.

Також одним з ефективних методів навчання при викладанні економічних дисциплін є метод розв'язання проблем (проблемне навчання). Проблемна ситуація відрізняється від звичайної тим, що традиційна має відоме студентам рішення (або варіанти рішень). Якщо студенти володіють вмінням швидко та ефективно вирішувати проблеми, їх цінність для в професійній сфері багаторазово зростає, крім того, вони отримують навички, які знадобляться їм протягом всього життя. При вирішенні проблемної ситуації необхідно висунути ряд гіпотез її вирішення і шляхом аналізу кожної обрати оптимальний варіант вирішення стосовно конкретної ситуації. На основі суперечностей можна виділити ряд таких

проблемних ситуацій: 1. Пошук шляхів використання наявних знань у нових умовах. Прикладом такої ситуації може бути фрагмент заняття на тему «Попит, пропозиція, ринкова ціна». Після того, як на уроці було розглянуто найголовніші економічні чинники (ціна одного товару, ціни інших товарів, доходи покупців, смаки на уподобання покупців, очікування покупців). 2. Наявні протиріччя суджень. При вивченні економіки часто доводиться пояснювати навчальний матеріал, у якому стикаються судження «можливо-неможливо», «раціонально-нераціонально», «впливає на процес позитивно чи негативно» і ін. Проблемні ситуації такого типу відіграють важливу роль у формуванні активної розумової діяльності студентів. Наприклад, заняття на тему «Фінанси суб'єктів господарювання» викладач ставить перед студентами проблемне запитання: «Як створити підприємство в умовах нестачі капіталу?» Для підготовки учнів до розв'язання різних ситуацій з даної проблеми вчитель підкреслює, що досить часто трапляються ситуації, коли для реалізації ідеї потрібні значні оборотні кошти, а в підприємстві їх немає. У цьому випадку можливі два варіанти дій: взяти в діло компаньйонів і скористатися їхніми грошима, або звернутися в банк із проханням надати кредит. 3. Ситуації, в яких із різноманітних знань чи способів дії потрібно вибрати необхідні. Цей тип проблемної ситуації дуже часто виникає під час виконання практичних робіт, у процесі закріплення навчального матеріалу тощо. Наприклад, у процесі виконання практичної роботи «Визначення структурних елементів виробництва» студентам пропонується вибрати чинники виробництва (земля, праця, капітал, здібності до підприємництва, інформація) [3].

Вивчення кожної теми завершується виконанням самостійної роботи, що включає відповіді на контрольні питання по темі, термінологічні диктанти, тести, результати яких розцінюються як контроль засвоєння вивченого матеріалу. Термінологічні диктанти дозволяють осягати чіткість формулювань та обґрунтованість структуризації властивостей економічної дефініції, а індивідуальні завдання у вигляді контрольних питань та есе сприяють індивідуалізації навчання.

Кожен студент має свій вектор розвитку, і необхідно враховувати психологічний чинник сприйняття ним тієї або іншої інформації, його здібності та задатки. Викладач повинен побудувати комфортний для кожного студента процес навчання та обирати такі методи, форми і прийоми навчання, які дадуть можливість їм краще засвоїти матеріал [4].

Практика показала, що найбільш ґрунтовні результати у навчанні з'являються у випадках, коли є особистий інтерес до актуальної теми та ймовірність ефективного застосування знань у житті.

Таким чином, для підготовки затребуваних конкурентоспроможних кадрів з інтегрально-діяльними вміннями, які називаються сучасною мовою професійними компетенціями, потрібні в освітньому процесі нововведення, які пробуджують інтерес до процесу навчання. Педагогічна наука не лише пропонує різні ефективні способи досягнення зазначеної мети, а й дозволяє кожному викладачеві стати творцем як уже відомих, так і самостійно розроблених технологій.

Список використаних джерел

1. Гайдаржийська О. М., Щепіна Т. Г., Білобловська А. І. Методика викладання фінансових дисциплін. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 33. С. 189-193.
2. Гринчук Т. П. Інтерактивні методи навчання економічних дисциплін. Сучасний підхід до викладання дисциплін: матеріали міжнародної науково-методичної конференції. 14 березня 2018 р. Вінниця. 2018. С. 87-89.
3. Паламарчук В. В. Використання інноваційних технологій при вивченні економічних дисциплін. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-innovatsiy-nih-tehnologiy-pri-vivchenni-ekonomichnih-disciplin-104875.html>
4. Гринчук Т. П. Особистісно орієнтований підхід в навчанні. Гуманітарні, економічні та правові аспекти модернізації вищої освіти: матеріали міжнародної науково-методичної конференції. 9 квітня 2019 р. Вінниця. 2019.

Наталія Гурін
*Науковий керівник: завідувач кафедри дошкільної та початкової
освіти, кандидат педагогічних наук, доцент
Турчина Ірина Станіславівна
Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка*

ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НУШ

Анотація: статтю присвячено проблемі організації інклюзивного освітнього середовища в рамках реформи "Нова українська школа". Проаналізовано концепцію реформи та її спрямування на створення умов для розвитку кожної дитини, включаючи дітей з особливими потребами. У статті описано шляхи організації інклюзивного середовища в Новій українській школі, включаючи застосування індивідуального підходу до кожної дитини, залучення батьків та громадськості до розвитку школи, створення сприятливого середовища.

Ключові слова: інклюзивна освіта, Нова українська школа, підходи до інклюзивної освіти, організація інклюзивного середовища, диференційоване навчання, інклюзивні підходи, стандарти якості освіти, соціальна адаптація, педагогічна практика.

Реформа «Нова українська школа» має на меті забезпечити якісну освіту для всіх дітей, незалежно від їхнього походження, статі, національності, інвалідності тощо. Одним з ключових завдань цієї реформи є створення інклюзивного освітнього середовища, що дозволить дітям з різними потребами отримувати освіту разом з іншими дітьми [2, с.32].

Інклюзивне середовище – це підхід до навчання, який передбачає створення умов для навчання та розвитку всіх дітей, включаючи дітей з особливими освітніми потребами [3, с. 99].

У Новій українській школі відбувається поступове впровадження інклюзивного навчання. Воно має на меті забезпечити рівні можливості для навчання, розвитку та соціалізації всіх учнів, незалежно від їхнього фізичного та психологічного стану, етнічної належності, соціального статусу тощо.

Організація інклюзивного освітнього середовища в Новій українській школі є важливою та актуальною темою. Інклюзивна освіта передбачає забезпечення рівних можливостей для навчання та розвитку всіх дітей, незалежно від їхнього статусу, віку, етнічної належності, статі, фізичних та інтелектуальних здібностей. Вона є важливою складовою розвитку сучасної освіти в Україні. Основною метою є створення сприятливих умов для навчання та розвитку кожного учня, незалежно від його індивідуальних особливостей та потреб [5, с.87].

З 90-х років ХХ століття вчені в Україні та за кордоном зосередили свою увагу на пошуку способів розвитку інклюзивної освіти. Серед таких науковців можна назвати М. Малофєєва, В. Синьова, М. Шеремета, Л. Андрушка, В. Бондаря, А. Колупаєву, Т. Євтухову, В. Ляшенка, І. Іванову, О. Савченко, М. Сварник, О. Столяренка та інших. Вони досліджували проблеми залученості дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Окрім того, І. Іванова, Л. Борщевська та Л. Зіброва зазначали, що, незважаючи на те, що сім'я є основним середовищем формування людини, вона не повинна бути єдиним агентом впливу, оскільки "особлива" дитина потребує спілкування з іншими членами суспільства і не повинна замикатися в домашньому оточенні [1, с. 67].

Організація інклюзивного середовища в Новій українській школі є важливим завданням, яке дозволяє забезпечити рівні можливості навчання та розвитку для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі потреби.

Організація інклюзивного освітнього середовища в рамках реформи "Нова українська школа" передбачає впровадження різних заходів, серед яких можуть бути наступні:

Створення інклюзивних класів та груп, передбачає об'єднання дітей з різними потребами в одній класній кімнаті або утворення спеціальних груп для дітей з інвалідністю чи особливими потребами [4, с.57].

Забезпечення належних умов для навчання дітей з інвалідністю полягає у розробці та впровадженні спеціальних програм навчання, а також обладнання шкіл необхідними засобами доступності (наприклад, пандусами, спеціальними стільцями) [4,с. 57].

Розвиток професійних компетенцій вчителів щодо інклюзивного навчання передбачає проведення спеціальних тренінгів, семінарів та курсів для вчителів, а також включення тем інклюзивної освіти у навчальні плани та програми для майбутніх вчителів.

Наприклад, можливо проведення тренінгів, семінарів, конференцій та інших навчальних заходів, які допоможуть вчителям ознайомитись з різними підходами до інклюзивного навчання, засобами інклюзивної практики, методиками роботи з учнями з особливими потребами та забезпечити їх участь у практичних роботах та дискусіях з іншими вчителями [4,с. 58].

Використання різноманітних методик та підходів до навчання, що дозволяють враховувати різні потреби дітей. Наприклад, використання інтерактивних методів навчання, використання ігор та симуляцій, індивідуального підходу до кожної дитини, а також використання цифрових технологій для підвищення доступності навчання, використання різних типів завдань, методів взаємодії з учнями, варіативності в доборі літератури та матеріалів для навчання [1, с. 156] .

Залучення батьків та інших зацікавлених сторін до процесу створення інклюзивного середовища передбачає проведення консультацій, зустрічей та діалогів з батьками дітей з різними потребами, а також залучення громадських організацій, які працюють у сфері інклюзії. Один із прикладів залучення батьків та інших зацікавлених сторін до процесу створення інклюзивного середовища є проведення батьківських зборів, на яких вчителі можуть поділитися з батьками своїм баченням інклюзивної освіти та надати певні рекомендації щодо підтримки дітей з особливими потребами [4, с.59].

Створення спеціальних ресурсів та інструментів для вчителів, які допоможуть їм планувати та реалізовувати інклюзивні заняття. Це може бути, наприклад, платформа з інформацією про інклюзивні методики, педагогічні поради та рекомендації, а також база матеріалів для навчання дітей з різними потребами [3, с. 56] .

Реалізація цих та інших заходів дозволить створити інклюзивне освітнє середовище, яке буде сприяти успіхам всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Це важливий крок на шляху до забезпечення рівних можливостей для всіх учнів та створення суспільства, яке поважає права кожної людини.

Зміна підходів до організації навчального процесу та створення інклюзивного освітнього середовища в рамках реформи "Нова українська школа" дозволяє забезпечити якісну освіту для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі потреби.

Отже, реформа "Нова українська школа" має на меті створення інклюзивного освітнього середовища, яке дозволить навчати всіх дітей, включаючи тих, які мають особливі потреби. Для досягнення цієї мети необхідно розвивати інклюзивні підходи до навчання та виховання, навчати вчителів інклюзивній педагогіці, розвивати інфраструктуру та обладнання навчальних закладів з урахуванням потреб дітей з різними особливостями, забезпечувати варіативність в навчальних програмах [7, с. 206].

Список використаних джерел

1. "Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи" / О. Чорнолуцька, І. Шульженко, Л. Лук'янова. - Київ: Інститут педагогіки і психології професійної освіти НАПН України, 2020.
2. "Інклюзивна освіта: зарубіжний досвід" / І. Богданович, Т. Король, В. Лисенко та ін. - Київ: Видавничий дім "Освіта", 2021.

3. "Інклюзивна освіта: теорія і практика" / Г. Лисенко, М. Хоменко, В. Петренко та ін. - Київ: Видавництво "Слово", 2021.
4. "Інклюзивна освіта в Україні: від реалій до стратегії розвитку" / А. Черкашина, В. Скворцова, О. Мельник та ін. - Київ: Видавничий дім "Слово", 2020.
5. "Інклюзивне навчання в Новій українській школі" / О. Маліновська, О. Шклярєнко, Л. Шинкаренко та ін. - Київ: Видавничий дім "Освіта", 2020.
6. "Інклюзивна освіта в Україні: від теорії до практики" / О. Сергієнко, І. Брезгунова, Л. Лозова та ін. - Київ: Видавничий дім "Слово", 2021.
7. "Інклюзивна освіта: теорія, практика, перспективи" / О. Беляєва, І. Кіт, Н. Шевченко та ін. - Київ: Видавництво "Нова книга", 2021.

Коваль Ю.А.

Вінницький кооперативний інститут

КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасні досягнення в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а саме - індивідуальні освітні ресурси, он-лайн курси й освітні майданчики, електронні навчальні посібники, он-лайн-освітнє середовище дозволяють організувати формування екологічної культури здобувачів освіти в інтерактивній і дистанційній формах, що збагачує зміст навчання, робить його більш гнучким, відповідальним потребам і можливостям студентів коледжу.

Дослідження професорки Л. Шевченко засвідчують, що використання освітніх інновацій «...істотно змінюють структуру і якість освітнього процесу». Щодо педагогічних інновацій, науковиця додає, що це є «новаторським педагогічним досвідом, який формується автором ... і є об'єктом інтелектуальної власності» [1, с. 498].

Можна погодитись з думкою науковиці Л. Лук'янової, що «ІКТ у силу своїх дидактичних властивостей активно впливають на всі компоненти системи навчання (цілі, зміст, методи й організаційні форми навчання), дозволяють ставити та вирішувати більш складні й надзвичайно актуальні завдання педагогіки – завдання розвитку людини, її інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного, критичного мислення, самостійності в оволодінні знаннями, в роботі з різними джерелами інформації» [3, с. 66].

Отже, впровадження ІКТ у формування екологічної культури є одним із пріоритетних напрямів, які забезпечують досягнення високої якості фахової передвищої освіти.

Аналіз доробку вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі дидактичного потенціалу ІКТ дозволяє виділити такий методичний і дидактичний потенціал інформаційних та дистанційних освітніх технологій, використання яких:

- 1) сприяє створенню гнучких та адаптивних освітніх програм, що відповідають на зміни ринку праці та вимоги роботодавців;
- 2) забезпечує підготовку фахівців, здатних орієнтуватися не тільки в рамках вузькоспеціальних знань і компетентностей, а й готових до набуття знань та умінь у різних сферах;
- 3) підвищує академічну мобільність здобувачів освіти і викладачів;
- 4) забезпечує наступність освітніх програм на всіх щаблях фахової передвищої освіти та підвищує їх доступність;
- 5) дозволяє інтегрувати здобувачів освіти і викладачів фахової передвищої освіти у віртуальну освітню спільноту.

Отже, інформаційні та дистанційні освітні технології можуть бути використані як для формування екологічної культури здобувачів освіти, так і для створення освітнього

середовища, об'єднуючи користувачів цих технологій в освітнє співтовариство здобувачів освіти і викладачів за допомогою мобільних технологій на всіх щаблях фахової передвищої освіти.

Використання технології QR-кодів дозволяє реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні, сприяє активному залученню студентів у сприйняття інформації та подальшу дискусію завдяки миттєвому й одночасному доступу до необхідних текстових, а також відео- й аудіо-ресурсів, що потрібні для організації і здійснення професійної та природоохоронної діяльності, для висвітлення глибини та системності екологічних знань і вмінь, активності особистості в розробленні, участі та проведенні екологічних заходів тощо.

Використання в лекції з екології технології QR-кодів також дозволяє здійснити швидкий і ефективний проміжний контроль засвоєння лекційного матеріалу курсу за допомогою смартфонів здобувачів освіти здійснюючи он-лайн-тестування. [2, с.15]

Компонентом екологічних дисциплін є електронний навчально-методичний практикум, призначений для СРС з дисципліни.

Мета електронного навчально-методичного практикуму полягає у формуванні системи знань, екологічних навичок, умінь, необхідних для розвитку в студентів інтересу до пізнання життя природи, а також здібності до критичного мислення, емоційного благополуччя здобувачів освіти на занятті, що сприяє збагаченню здобувачів освіти екологічним досвідом.

Завдання електронного навчально-методичного практикуму:

- розширення та закріплення знань із різних аспектів екологічної культури;
- розширення та закріплення екологічної термінології;
- розвиток когнітивних умінь (аналізу, зіставлення, оцінки та класифікації), що становлять основу екологічного мислення у ситуаціях еколого-ціннісної взаємодії з природою;
- підготовка до практичного застосування набутих знань, умінь та навичок співпраці, забезпечує дотримання сталого формування екологічних знань, і можливість їх використання в подальшій професійній діяльності.

Практикум є програмним продуктом і може використовуватися під час реалізації СРС і додаткової екологічної освіти. Він є елементом відкритого віртуального освітнього середовища, практикум є посібником відкритого типу, матеріали якого можуть доповнюватися або певним чином модифікуватися залежно від пізнавальних, професійних та екологічно культурно зумовлених потреб здобувачів освіти технічного коледжу.

Практикум складається з організованих за тематичним принципом трьох основних модулів: 1) модуля інтерактивної екологічної підготовки; 2) модуля когнітивної підготовки; 3) модуля екологічно культурної підготовки. Кожен із модулів містить сім тематичних етапів, які необхідно освоїти поступово й у тій послідовності, в якій вони представлені в практикумі. Кожен із семи етапів першого модуля пропонує екологічну інформацію та призначений для навчальної роботи з відповідним практичним матеріалом. Кожен із семи етапів другого модуля спрямований на розвиток умінь екологічного мислення в ситуаціях формування екологічних знань, і можливості їх використання в подальшій професійній діяльності. Третій модуль містить еколого-орієнтовані завдання та контрольні-вимірні матеріали за темами курсу у вигляді чотирьох блоків інтерактивних навчальних тестів.

Після виконання вправ практикуму студентам коледжу пропонується творче підсумкове завдання, що є проєктною роботою-презентацією, що включає висвітлення екологічного мислення, потребує порівняння системного підходу, виявлення точок продуктивної взаємодії, збігу інтересів суб'єктів освітнього процесу в рамках навчального заняття, заходів, екскурсій, виставок, тобто оформлення простору для становлення екологічної освіти у рамках навчального курсу.

Віртуальний навчально-методичний електронний освітній ресурс (ЕОР) містить інформацію про цілі, завдання та структуру курсу. Здобувачі освіти мають необмежений доступ до ЕОР для ознайомлення: 1) з вимогами до проміжного та підсумкового контролю;

2) з методичними розробками; 3) з матеріалами для практичних занять; 4) із прикладами контрольних-вимірювальних матеріалів для підготовки до тестування. ЕОР надає також доступ до електронного інтерактивного навчального практикуму для СРС із матеріалами курсу. Скориставшись ЕОР, здобувачі освіти мають можливість пройти інтерактивне проміжне тестування, ознайомитись з його результатами, проаналізувати допущені помилки. ЕОР також містить посилання на додатковий текстовий, а також аудіо- та відеоматеріал з тематики дисципліни. ЕОР надає можливість провести інтерактивне анкетування для визначення сформованості в студентів екологічної культури. На окремій вкладці сайту подано приклади підсумкових проєктів-презентацій, підготовлених здобувачами освіти технічного коледжу після завершення курсу.

ІКТ є інструментом для створення та підтримки віртуального освітнього середовища коледжу, яке формує основу для створення віртуальної освітньої спільноти викладачів і здобувачів освіти.

Використання ІКТ дозволяє у коледжах створити електронне освітнє середовище, де екологічна підготовка є невід'ємним компонентом. Завдяки гнучкості та дидактичному потенціалу ІКТ екологічна освіта стає доступною, ефективною й адаптивною до потреб здобувачів освіти, роботодавців і викладачів.

Застосування електронних засобів в екологічній освіті потрібно розглядати як педагогічний прийом, що розширює можливості екологічної освіти. Це не курси інформатики чи програмування, це засіб передавання знань, прив'язаний до певної предметної галузі в нашому випадку екології.

Оптимальна модель застосування ІКТ у діючій системі екологічної освіти – це вмiле поєднання спілкування з викладачем, комунікацій і цифрових технологій. Це ні в якому випадку не ігнорування та не заміна викладача. Мета – створення умов, в яких здобувачі освіти зможуть ефективно застосовувати наявні технології для формування власних екологічних знань.

Дисципліни також включають такий компонент, як віртуальний навчально-методичний ЕОР, який становить он-лайн-комплекс, що забезпечує інформаційну, навчально-методичну та дидактичну підтримку навчання.

Використання у формуванні екологічної культури засобів ІКТ дає значні переваги і здобувачеві освіти і викладачеві. Для здобувача освіти це – підвищення мотивації навчання; підняття пізнавального інтересу; становлення активної суб'єктної позиції в освітній діяльності; формування екологічної культури; розвиток уміння ставити собі за мету, планувати свою діяльність, контролювати результат, працювати за планом, оцінювати свою екологічну освітню діяльність, визначати проблеми власної освітньої діяльності. Для викладача це – нестандартне ставлення до організації освітнього процесу; можливість створення умов для індивідуального самостійного навчання екології здобувачів освіти, розвитку екологічної культури студентів коледжу, пізнавальної екологічної діяльності, СРС зі збирання, обробки й аналізу одержуваних результатів; формування мотиваційної готовності до пізнавальної самостійності в освітніх та інших ситуаціях.

Отже, комплексне використання ІКТ дозволяють організувати самостійну роботу студентів, де може бути реалізовано засвоєння екологічної інформації, а також спілкування кожного окремого здобувача освіти, під час цього комп'ютер активно включає їх в освітній процес, звертає увагу на важливі аспекти навчального матеріалу, розширює набір завдань, які застосовуються.

Глобальна комп'ютеризація, характерна для сучасної освіти, стала першопричиною того, що ІКТ є незамінними помічниками будь-якого викладача, у тому числі під час формування екологічної культури. Очевидно, що застосування ІКТ у навчанні основ екології забезпечують ефективність цього процесу: підвищують мотивацію до формування екологічної культури; беруть участь у передачі навчальної тематичної інформації; виконують контрольну-оцінну функцію; дозволяють організувати умови для самостійного відпрацювання матеріалу і т. д. Це лише кілька можливостей

КТ як дієвого засобу формування екологічної культури, тому що постійно з'являються їх нові дидактичні функції та удосконалюються старі.

Список використаних джерел

1. Шевченко Л. С. Застосування інноваційних педагогічних методик майбутніми учителями технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 35. С. 497–502. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_35_106. (дата звернення: 07.11.2021).

2. Тамаркіна О. Л. Керування самостійною роботою студентів ЗВО в сучасних умовах. *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Психологія і педагогіка : актуальні питання», (Харків, 10-11 квітня 2020 р.)*. Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2020. С. 26-28.

3. Лук'якова Л.Б. Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти: [монографія] / Лариса Борисівна Лук'янова. – К.: Міленіум, 2016. – 252с.

Мамикіна О. А.

*Старший викладач кафедри теорії музики і вокалу
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
Університет імені К. Д. Ушинського»*

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ЕСТРАДНОМУ СПІВУ

Естрадний спів є, мабуть, одним із найпопулярніших напрямів музичного мистецтва. Така популярність пов'язана з тим, що естрадна музика є найлегшою для слухацького сприйняття, внаслідок чого може бути доступна за змістом масовій аудиторії. Невипадково, при виборі для себе характеру музичної діяльності більшість майбутніх педагогів-музикантів обирає саме виконання естрадних пісень, адже вони видовищні та дозволяють досить швидко досягти будь-яких успіхів у власній творчій реалізації. Разом з тим, ці зовнішня простота й легкість естрадної музики лише здаються, адже професійна підготовка майбутнього педагога-музиканта це складний складний і трудомісткий процес, що охоплює як оволодіння технічними аспектами різних видів виконавської діяльності, зокрема естрадного співу, так і процес розвитку особистості як суб'єкта мистецтва.

Дослідження вчених-педагогів (А. Болгарський, Чжоу Сяоянь, Шень Сянь, Цзоу Чанхай та ін.), психологів (Л. Бочкар'єв, І. Калмиков, Г. Шпет та ін.) доводять, що сучасна вокальна музика активно впливає на формування особистості, її свідомості, мислення, відчуттів.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що вокальна проблематика у підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва представлена з різних точок зору, зокрема методичної (О. Баженова, К. Барвінська, В. Ємельянов, Є. Проворова та ін.), технологічної (Н. Гребенюк, В. Ємельянов, А. Менабені, А. Саркісян, Гу Юй Мей, Вей Лімін, У Лін Фень та ін.), інтерпретаційної (Ву Гуолінг, Г. Панченко, О.Чурикова-Кушнір та ін.), соціокультурної (В. Бриліна, А. Соколова, Чжан Яньфен та ін.), творчо-саморозвивальної (А. Васильєва, Ван Ханьху та ін.), художньо-артистичної (Ван Шаньху, Ю. Єлісовенко, О. Єрошенко, Ін Ює та ін) тощо.

У сучасній музичній освіті викладачі естрадного співу прагнуть створення унікальної методики викладання, яка, як правило, є переосмисленням й адаптацією методик вже існуючих і наразі найбільш відомими є методики Сета Ріггса, Бретта Меннінга та Кена Темпліна.

Серед авторів навчальних матеріалів, які ми наразі розглядаємо, тільки Сетт Ріггс опублікував свою авторську методику. Його книга була перекладена та видана в Європі під назвою «Як стати зіркою. Техніка співу у мовній позиції». Бреттом Меннінгом було випущено аудіо-посібник, а Кеном Темпліном відео-посібник.

Отже, як стверджує Сетт Ріггс, «спів у мовній позиції – спосіб звуковидобування, схожий на той стан, коли ви говорите в тихій, зручній манері і ваші зовнішні м'язи не втручаються в роботу гортані. Це відбувається тому, що вас турбує не сам звук, а інформація, яка передається з його допомогою, отже ваше горло знаходиться в стабільному положенні, яке має назву мовної позиції. Це ідеальне положення гортані у співі» [4, с. 93].

При виконанні вправ Сетт Ріггс на перший план ставить координацію, зазначаючи, що сила голосу з'явиться після того, як координація буде налагоджена. Виходячи з цього положення, автор рекомендує виконувати вправи в динаміці не голосніше меццо-форте.

Вправи, представлені в методичному посібнику С. Ріггса, побудовані на декількох основних пасажах, які використовуються для співу різних артикуляцій й голосних. Найбільшу популярність отримав довгий пасаж у гармонійному поєднанні тоніка-домінанта-тоніка, який має назву «довга гама» («long scale») – арпеджіо, яке рухається верх по ступеням тонічного тризвуку й вниз по ступеням домінантсептаккорду. Цей пасаж відомий ще XVIII століття завдяки методичній праці італійського педагога Франческо Ламперті [1, с. 124].

С. Ріггс пропонує починати підготовчий та розігрівуючий етап із вправ, які виконуються на «довгій гамі» з артикуляцією «трель губами». Метою даної вправи є розслаблення м'язів обличчя та формування потоку повітря в потрібному вокальному напрямку. Надалі автор рекомендує переключитися на артикуляцію «трель мовою», звучання якої відповідає твердому звуку «р».

За методикою Сета Ріггса, основною роботою над голосом є правильне формування голосних. Після підготовчих вправ варто приступити до співу складніших звукових поєднань – «ней-ней», «мам-мам», «га-га», «гоу-гоу», «гі-гі», «ку-ку» тощо [4].

Послідовник Сетта Ріггса Бретт Меннінг створив навчальний матеріал «Повний успіх у співі». У вправах та завданнях Бретта Меннінга ми можемо помітити схожість із вправами з методичного посібника Сетта Ріггса, що полягає головним чином в ідентичних гаммах та арпеджіо на базовому рівні. Найчастіше використовується послідовність тоніка-домінанта-тоніка, яку Б. Меннінг рекомендує співати як вправи «трель язиком» та «трель губами». Автор методики постійно нагадує учням про свободу та комфорт під час виконання: вони повинні контролювати свою позу та стежити за тим, щоб не виникало напруження. Основою роботи над голосом, як зазначає Б. Меннінг, є правильне формування голосних [3].

Методика Кена Темпліна «Як співати краще, ніж будь-хто» представлена у формі аудіо- та відео-посібника, що, безперечно, є її перевагою. Програма викладена послідовно та логічно. До кожної вправи автор дає дуже докладно викладені коментарі (правильна поза, діафрагмальне дихання, розширення грудної клітини, трель губами, правильна позиція для кожної голосної, основи вібрато тощо).

У своїй програмі Кен Темплін, як і Сетт Ріггс, звертається до методики Франческо Ламперті, зокрема, у роботі над формуванням голосних. К. Темплін, як і Франческо Ламперті, пропонує дотримуватися принципу вибудовування позиції від однієї голосної і як базова використовується голосна «А». Подібний вибір обумовлений тим, що учню в процесі виконання цієї голосної стає легше відчувати «відкрите горло» і надалі, виходячи з цього відчуття, почати вибудовувати інші голосні, лише змінюючи форму рота [2].

На відміну від методик Сетта Ріггса і Бретта Меннінга, Кен Темплін приділяє велику увагу диханню і єдиним правильним співочим диханням він вважає діафрагмальне.

Головним компонентом у його методиці можна назвати апподжіо (appoggio) – підтримку. Згідно з Ф. Ламперті, це «стійкий тиск повітря на голосові зв'язки під час отримання тону» [1, с. 167]. Як і Бретт Меннінг, значне місце у своїй програмі К. Темплін відводить м'язовій свободі. К. Темплін також не підтримує поділ голосу на частини, вважаючи, що це ускладнює навчання й перешкоджає цілісності звуковидобування. Автор стверджує, що в першу чергу слід зміцнювати грудний голос й надалі додавати перехідну ділянку. В процесі навчання К. Темплін рекомендує переходити від грудного голосу до головного виконуючи вправу «трель губами».

Отже, перспективи використання даних методичних робіт у педагогічній практиці дуже високі, на що вказує результативний педагогічний досвід авторів методик.

Список використаних джерел

1. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва. К.: НМАУ, 1997. 320 с.
2. Ken Tamplin. Vocal Academy. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: <https://kentamplinvocalacademy.com>
3. Manning B. Complete Singing Success. Nashville: SS, 2003. 12 CD (CD-ROM).
4. The Seth Riggs Vocal Studio. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: http://www.sethriggsvocalstudio.com/sethri_ggs/theman.html

Минка А. С., бакалавр

*Науковий керівник: старший викладач кафедри іноземної підготовки,
європейської інтеграції та міжнародного співробітництва*

Ускова Тамара

Українська інженерно-педагогічна академія м. Харків

ІНОЗЕМНА МОВА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Ми живемо в такий час, коли дедалі ширше розвиваються зв'язки з різними країнами і народами. У світі є по над 6000 до 7000 різних мов, тому знання, як мінімум однієї іноземної мови є просто необхідним. На сьогоднішній день мовознавство – це не лише загальнокультурна діяльність, а й велика професійна перспектива в майбутньому. Сьогоднішня стаття буде насичена переконливими аргументами стосовно значення іноземних мов в професійній діяльності людини. Мета статті полягає в тому, щоб розкрити відповіді на запитання в чому полягає перевага англійської мови над іншими та перспектива іноземних мов в професійній діяльності.

Вивчення будь-якої іноземної мови розкриває перед нами нові можливості, робить багатшим наш духовний світ. Володіючи іноземною мовою, людина переходить на новий соціальний ступінь, оскільки стає конкурентоспроможним претендентом на високооплачувану посаду. Адже, як відомо, престижні організації, зазвичай, або самі є представниками іноземних фірм, або ведуть з ними активну партнерську діяльність. А там без знання іноземної мови не обійтись. Іноземні мови покращують якість нашого життя у всіх її сферах. Якщо говорити про переваги англійської мови, то перше про що треба сказати, що ця мова є найпопулярніша у світі. 196 країн офіційно визнали англійську другою мовою. Сьогодні 1,5 млрд людей вже знають англійську і приблизно 1 млрд починають вчити. Вивчивши англійську, у вас з'являється можливість спілкуватися з людьми по всьому світі. Туризм, кіно, мистецтво, наука, інтернет та інші сфери стають набагато ширшими для вас і набувають нові можливості. Розмовляючи англійською, ви знайдете набагато більше можливостей для власного розвитку та реалізації свого потенціалу. Адже зі знання мови вам відкривається весь світ. Якщо ви любите читати і пізнавати щось нове кожен день, то вам можна не пояснювати, навіщо потрібно вчити англійську мову. Адже роботи найкращих і найвідоміших письменників насамперед переводяться на англійську. Більш того, ви знову відкриваєте для себе класичну літературу таких авторів, як Шекспір, Оруелл, Байрон, Джейн Остін, Хемінгуей та інших. Адже читання в оригіналі ніколи не зрівняється з перекладом.

Загалом, людина, яка володіє мовами – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми.

Якщо розглядати іноземну мову як перспективу для майбутнього, то англійська мова доступна до найкращих університетів світу. Якщо ви запитаете чи потрібно вивчати англійську мову, щоб мати гарну освіту, то вам варто знати, що найкращі коледжі та університети знаходяться в Британії, Канаді, США та Австралії. І щоб вчитися там, вам обов'язково необхідно знати англійську. Ну а переваги навчання в таких престижних університетах очевидні. Згідно зі статистикою, люди, які знають англійську отримують в середньому на 30% більше. Такі співробітники завжди представляють цінність для роботодавця, в якій би сфері діяльності ви не були. Вивчення будь-якої іноземної мови розкриває перед нами нові можливості, робить багатшим наш духовний світ. Володіючи іноземною мовою, людина автоматично переходить на вищий соціальний рівень, оскільки стає конкурентоспроможним претендентом на високооплачувану посаду. Адже, як відомо, престижні організації, зазвичай, або самі є представниками іноземних фірм, або ведуть з ним активну партнерську діяльність. А там без знання іноземної мови не обійтися. Іноземні мови покращують наше життя у всіх її сферах.

Сьогодні англійська мова – це мова бізнесу. Якщо у вас є мрія стати успішним підприємцем, отримати гарну роботу, переїхати за кордон, тоді англійська – це ваш щасливий квиток. Англійська мова – це офіційна мова Інтернету, техніки, науки і мистецтва.

Підсумовуючи вище написане можна сказати, що сьогодні повсюди використовується англійська мова: бізнес, подорожі, наука, навчання, книги тощо. Тому знання іноземних мов на сьогоднішній день є обов'язковим складовим для успішної діяльності людини.

Список використаних джерел

1. Борисова А.О. Англійська для економістів : навч.-метод. Посібник для студентів денної форми навчання економічних спеціальностей / А.О. Борисова, В.О. Архіпова, О.Ф. Белікова. – Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі. – Харків: ХДУХТ, 2015. – 180 С.
2. Сухова А.В. Ділова англійська мова: навч.- метод. Посібник / А.В. Сухова. – Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2016. – 76 С.

Мотрук В. Г.,

*Фаховий коледж економіки і права
Вінницького кооперативного інституту*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Функціонування системи фахової передвищої освіти спрямоване на розв'язання завдань інтелектуального, культурного і професійного розвитку майбутнього фахівця. Важливе місце в цьому розвитку відведене формуванню соціокультурної компетентності особистості.

«Соціокультурна компетентність відноситься до сфери знань і навичок, які підтримують здатність людини ефективно функціонувати в різних соціокультурних контекстах». Розвиток цієї важливої особистісно-професійної якості спонукає педагогічні колективи закладів фахової передвищої освіти якісно здійснювати формування майбутніх поколінь фахівців, змінюючи традиційні педагогічні підходи і засоби навчання, розширюючи можливості соціально-гуманітарного розвитку України і її людського капіталу. У цьому контексті надзвичайно актуальним стає питання пошуку ефективних шляхів і методів, розробки дієвих виховних і дидактичних технологій, спрямованих на розвиток соціальних і культурних навиків студентської молоді.

Соціокультурна компетентність майбутнього фахівця є сукупністю особистісних характеристик: усвідомлене сприйняття культури як генетичного коду нації, соціуму;

орієнтація у професійній діяльності на національно-культурні традиції, що дозволяє особистості розвиватися в гармонії із загальнолюдською культурою та набувати соціальної та професійної стійкості; уміння прогнозувати та усувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування.

Формування загальних і спеціальних соціальних та професійних компетентностей здобувачів освіти відбувається в певному соціокультурному середовищі, і найбільш близьким майбутнім фахівцям є спеціально змодельоване середовище закладу освіти. Потужний соціокультурний потенціал має електронне інформаційно-освітнє середовище закладу, що забезпечує соціальне партнерство з культурно-дозвіллевими організаціями, створює умови для формування активної життєвої позиції особистості, її соціальної та професійної зрілості, а також готовності до саморозвитку. У цьому контексті дії педагогів спрямовані не на особистість здобувача освіти (оскільки в цьому випадку виховання матиме примусовий характер), а на умови його діяльності, тобто на середовище, в рамках якого він отримує соціокультурний досвід взаємодії з соціумом (процес навчання та виховання набуває спонукального характеру). Таке середовище сьогодні, з огляду на ризики і особливості воєнного стану, має бути представлене і функціонувати у двох форматах – реальної взаємодії та дистанційної комунікації. У цьому аспекті провідними педагогічними характеристиками середовища закладу фахової передвищої освіти стають можливість гнучкої ієрархії його структурних елементів за рахунок інформаційної відкритості, а також наявність каналів інформаційного зв'язку з установами науки та культури, оскільки процес соціокультурного розвитку майбутнього фахівця здійснюється насамперед у взаємодії з різними суб'єктами соціальної та культурної комунікації.

Середовищний підхід до соціокультурного виховання студентів закладу фахової передвищої освіти передбачає широку взаємодію викладачів і здобувачів освіти з електронно-інформаційними, культурними, фізичними ресурсами закладу, що спонукає до інтегрування баз даних (навчально-методична література в цифровому форматі; афіша виховних заходів, а також різних культурних подій та акцій, що проводяться місцевими закладами культури; посилання на офіційні сторінки в соціальних мережах музеїв, галерей, центрів дозвілля, бібліотек тощо).

Серед конкретних методів, форм і технологій формування соціокультурної компетентності майбутнього фахівця, пропонує вітчизняними дослідниками і освітянами-практиками, виділяємо найбільш ефективні для реалізації в умовах інтегрованого соціокультурного середовища закладу освіти: аналіз інцидентів (розгляд і обговорення конфліктних ситуацій, що виникають у соціальній взаємодії між представниками різних культур, професійних спільнот, різних соціальних верств населення), метод «культурних капсул» (аналіз поведінки представників різних культур, професійних спільнот, членів різних культурних об'єднань для розв'язання певної соціальної проблеми з урахуванням культурних і соціальних відмінностей); технологію рольової гри (відтворення реальних ситуацій соціальної та/або міжкультурної взаємодії з метою розвитку толерантного ставлення до представників іншої культури чи спільноти без упереджень і стереотипного сприйняття). Соціокультурна компетентність майбутнього фахівця – це особистісно-професійна якість, що виявляється у здатності виконувати різноманітні соціальні, культурні та професійні завдання, і характеризує студента як компетентного у своїй професійній діяльності та в соціальній і культурній взаємодії. Ця компетентність передбачає наявність у майбутнього фахівця знань з різних соціальних, культурних і професійних галузей, містить у собі бажання взаємодіяти з іншими людьми в різних ситуаціях, опираючись на власний досвід і цінності.

Список використаних джерел

1. Дзвінчук Д. І., Качмар О. В. Соціокультурна компетентність як основа професійної підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 1. С. 19–29.

2. Московчук О. С., Столяренко О. В., Столяренко О. В. Педагогічні умови формування креативності як складової соціокультурної компетентності фахівця. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 65. С. 166–173.

3. Огієнко О. І. Соціокультурна компетентність у професійній підготовці майбутнього фахівця. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4(30). С. 368–375.

Нетреба М.М.

к.ф.н., доцент кафедри педагогіки та освіти
Маріупольський державний університет

Григор'єв Л.О.

здобувач вищої освіти III курсу
спеціальності «Середня освіта. Фізична культура та спорт»
Маріупольський державний університет

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Ми живемо у вік технологій та вони стали невід'ємним атрибутом нашого життя. Кожного року технології продовжують розвиватися та роблять наше життя цікавіше, простіше, приємніше. Система освіти у сучасних умовах чітко орієнтована на запити ринку праці, економічні потреби суспільства, тенденції розвитку галузевих структур. Різні сфери життя та виробництва сьогодні характеризуються інтеграцією нових технологій поряд із збереженням традиційних підходів. Основні тенденції сучасного життя виявляються в інтенсивному оновленні інформації, зростанні інноваційних підходів, розвитку нетривіального мислення, пошуку оригінальних способів вирішення існуючих проблем, впровадження нових технологій у звичні сфери життєдіяльності.

Сьогодні склалися протиріччя між запитами суспільства та потребою ринку праці конкурентних фахівців, готових вирішувати різноманітні професійні завдання за допомогою нових технологій. Але якщо розглянути з іншої сторони, система професійної освіти далеко не завжди готова відповідати запитам сучасної індустрії та виробництва. Потреби методистів та педагогів сьогодні лежать у площині науково-методичного забезпечення процесу формування особистості майбутнього професіонала, здатного вирішувати актуальні професійні проблеми за допомогою сучасних методів та технологій.

Інноваційна діяльність міцно увійшла до нашого життя, освітня сфера однієї з перших відгукнулася на ці зміни виявивши гостру необхідність оновлення традиційних підходів. Інновації стали звичайною альтернативою постійним змінам суспільства, що дозволяє створити умовний баланс між прагненням до стабільності та тенденцією до безперервного розвитку та оновлення. Інноваційні педагогічні ресурси також слід застосовувати по-новому, нестандартно, змінюючи звичний кут зору. Цілісність педагогічного процесу спрямовує вектор змін та нововведень та у сферу виховної діяльності.

Особливу увагу слід приділити застосуванню активним психологічним методам у виховній роботі. В даний час популярні ресурси соціально-психологічного тренінгу, арт-терапевтичні методи, методи ігрової терапії, анімалотерапії (пет-терапії), методики психодраматичного спрямування, музикотерапії та ін. [7, с. 20].

Авжеж серед існуючих педагогічних технологій слід зазначити особливе значення для виховної роботи здоров'язберігаючих технологій. Тренд здоров'язбереження актуальний на сьогодні, враховуючи екологічні, стресові, економічні чинники, що впливають особистість [6, с.291]. Підлітковий та юнацький віки виявляються потенційно вразливими до впливу багатьох несприятливих факторів, появі девіацій, шкідливих звичок [1, с. 136].

Інтерактивні форми, крім активного застосування у навчанні, стануть найважливішою виховною технологією. Інтерактивні форми виховної роботи можуть моделювати реальні проблеми, із якими майбутні фахівці можуть зіштовхнутися практично. Інтерактивні форми, розвиваючи комунікативні вміння, створені вивести міжособистісну взаємодію у русло конструктивного діалогу [3, с. 92]. Цей метод буде активним щодо розвитку softskills і навичок критичного мислення. Крім придбання професійно важливих якостей особистості, що учні навчаються безконфліктному спілкуванню, набувають рефлексивних навичок та навичок роботи в команді, розвивають стратегічне мислення [5, с. 51].

Саме інноваційні технології можуть не лише урізноманітнити та збагатити зміст виховної роботи, а й відкрити нові можливості розвитку творчого потенціалу особистості, переосмислити звичні проблеми, стимулювати розумову діяльність, розвивати комунікативні та рефлексивні навички, ініціативність. Що загалом буде спрямоване на вирішення основного глобального завдання освіти формування гармонійної особистості учня.

Ключові слова: Інновації, технології, прогрес.

Список використаних джерел

1. Горщерук, М.В., Цегла Є.В. Причини суїцидальної поведінки підлітків. *Молодь: свобода і відповідальність*, 2019. С. 134-137.
2. Корепанова, Є.В., Єловська С.В. Проблема дослідницької діяльності у системі підготовки майбутніх педагогів. *EuropeanSocialScienceJournal (Європейський журнал соціальних наук)*. 2018. № 12-1. С. 370-376.
3. Корепанова, Є.В., Козачек А.В. Діалогізація педагогічної діяльності в умовах агроекологічного вузу. *Питання сучасної науки та практики*. 2018. № 4 (70). С. 90-96.
4. Костюшина О.В. Моральний розвиток. *Інтегративна частина процесу розвитку особистості*, 2019. С. 36-40.
5. Манаєнкова, М.П. Інноваційні технології формування мовної компетентності студентів немовного вузу. *Наука та Освіта*. 2020. Т. 3. № 1. С. 51.
6. Перишкова С.А. Проблема збереження психологічного здоров'я педагога у суспільстві. *Екологічна педагогіка: проблеми та перспективи у світлі розвитку технологій Індустрії 4.0: збірка матеріалів Міжнародної наукової школи*, 2017. С. 290 – 295.
7. Перишкова, С.А. Соціально-психологічний тренінг як засіб розвитку взаємопізнання викладача та студента. *Психологія освіти у полікультурному просторі (Том 1 № 33/2016): науковий журнал*. Єлець, 2016. С. 18 – 24.

Новотна Надія Миколаївна
викладач

*ВСП «Чернятинський фаховий коледж
Вінницького національного аграрного університету»*

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі ефективно впроваджуються нові освітні технології дистанційного навчання. Спочатку корективи в освітній процес внесла епідемія COVID-19, а на сьогодні, починаючи з 24 лютого 2022 року – воєнний стан. У зв'язку з нестабільною безпековою ситуацією роль і значення дистанційного навчання ще більше зростає. Сучасний стан освітніх технологій сприяє упровадженню дистанційного навчання як одного з головних напрямів стратегічного розвитку системи освіти в Україні. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечити адаптацію здобувачів фахової передвищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Метою даної роботи є дослідження адаптації студентів ВСП «Чернятинський фаховий коледжу Вінницького національного аграрного університету» до умов дистанційного навчання в період воєнного стану.

Методики дослідження. Досліджуючи проблему новітніх освітніх трендів в організації дистанційного навчання використано аналіз літератури, який дозволив з'ясувати зміст основних понять нашого дослідження, у тому числі освітнього тренду, інформатизації освітнього процесу у вищій школі, інформаційно-комунікаційних технологій навчання, візуалізації, мережевого спілкування та ін. Для виявлення проблем адаптації студентів коледжу до умов дистанційного навчання було проведено анкетування за допомогою освітньої платформи Google Classroom з використанням Blank Quiz. Вибірку склали 60 студентів I – III курсів спеціальностей «Облік і оподаткування» та «Агроінженерія» ВСП «Чернятинський коледж Вінницького НАУ».

Результати та обговорення. В умовах сьогодення питання адаптації має важливе значення. Особливо гостро воно стоїть для тих здобувачів освіти, які стикнулись із психологічними труднощами. Складна ситуація в Україні, воєнний стан, зумовили перехід до дистанційної форми навчання. Згідно літературним даним, у відповідності до Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційне навчання є «системою технологій, що гарантує оперативну доставку здобувачам освіти, достатнього масштабу матеріалу, що вивчається; інтерактивне взаємодіяння викладачів і студентів в освітньому процесі, надання особам резерву самостійної роботи засвоєння запропонованого матеріалу» [1, с. 136]. Складність організації даного процесу зумовлена багатьма умовами, урахування яких є обов'язковим: доступ до Інтернету, технічне забезпечення всіх учасників освітнього процесу, володіння педагогами технологією організації дистанційного навчання тощо [2, с. 243]. Також важливим аспектом є соціальна адаптація студентів. Від успішності соціальної адаптації студента до освітнього процесу в умовах воєнного стану багато в чому залежить його подальший розвиток як особистості та як майбутнього професіонала. Від того, наскільки швидко та ефективно він подолає перешкоди під час оволодіння професійними компетенціями залежить, як він реалізує свої здібності у сфері професійної діяльності та поза нею. Отримані вміння та навички стануть фундаментом для особистісного та кар'єрного зростання, формування життєвих принципів та ідеалів.

За результатами дослідження було виявлено наступні показники. На запитання «Чи маю обладнане для навчання місце», 65 % опитуваних відповіли – «так», 35 % – «ні». На запитання «Маю ноутбук/комп'ютер»: 50 % відповіли «так», 20 % – ні, 30 % – інша думка. Стосовно запитання щодо труднощів, які виникли під час переходу на дистанційну форму навчання, 42 % студентів відповіли «Бажають навчатися офлайн, в аудиторіях коледжу», натомість 31 % респондентів вказали, що труднощів не виникло, а 27 % назвали «Страх вмикати камеру під час проведення онлайн занять». На запитання «Які недоліки дистанційного навчання?»: 85% відповіли, що відсутність комунікації з одногрупниками, викладачами, 65% – обмеженість у часі для викладення своїх знань в усній формі, 55% – втрата мотивації до навчання. На запитання «Що сприяє, на вашу думку, успішній адаптації в умовах дистанційного навчання в коледжі під час воєнного стану?»: 59% опитуваних осіб відповіли, що підтримка викладачів та сім'ї, 40% – вмотивованість на здобуття вибраної професії, 60% – проведення цікавих нестандартних занять, використання відео роликів, фільмів інтерактивних завдань за допомогою інтернет-сервісів та платформ.

В ході спостереження виявлено проблеми і з адаптацією студентів-першокурсників. Поширеність телефонів, смартфонів є потенційною проблемою, оскільки велика кількість навчальних платформ, відеокурсів, електронних засобів, джерел дистанційної освіти не підтримують певних режимів, не мають достатніх потужностей, можливостей, пов'язаних з якісним і повним показом зображень, відео тощо [3, с. 158]. Окремим питанням адаптації студентів-першокурсників є розвиток саме соціальних навичок. Для соціалізації у тварин важливим є догляд; тоді як у людей – це розмова, оскільки Інтернет є носієм комунікацій, він не може замінити дружню та стимульовану

бесіду віч-на-віч із одногрупником чи викладачем. Студент може засвоїти свою комунікаційну майстерність шляхом усних презентацій, необхідних у традиційних закладах освіти, де академічна група зазвичай виступає сурогатною аудиторією [4, с. 10].

Основними проблемами соціальної адаптації студентів в умовах воєнного стану є: важкий психоемоційний стан студентів; відсутність мотивації, обладнання та доступу до інтернету; поляризація та дискримінація переселенців. Щоб вирішити ці проблеми, необхідно розвивати психологічні служби навчальних закладів, оптимізувати навчальний процес та систему оцінювання, розробити та реалізувати державні програми, спрямовані на забезпечення комп'ютерним обладнанням та мережею Інтернет, проводити роз'яснювальні заходи серед громадян щодо недопущення поляризації в суспільстві та випадків дискримінації.

Таким чином, основними засобами, що забезпечують організацію дистанційного навчання в умовах воєнного стану є Інтернет та мультимедіа. У організації дистанційного освітнього процесу необхідно враховувати сучасні освітні тренди, особливе місце серед яких належить інструментам візуалізації. Необхідно відмітити, що ефективним засобом адаптації студентів коледжу до умов сьогодення є формування і розвиток культури мережевого спілкування студентської молоді та нетворкінгу. Важливим є те, що більшість студентів за час дистанційного навчання опанували вміння самостійної роботи, підвищили свій рівень знань і отримали впевненість у своїх силах і планах на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Мала І. Б. Дистанційне навчання як дієвий інструмент управлінської освіти. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. № 2 (66). С. 132–150.

2. Барда С. І. З досвіду організації дистанційного навчання в Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка. Дитинство XXI століття: інноваційна освіта : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. Кременчук : Методичний кабінет, 2021. С. 243–246.

3. Хоменко-Семенова Л., Алпатова О., Прохоренко Я. Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. Вісник Національного авіаційного університету. 2020. Вип. 2 (17). С. 90–99.

4. Шаповалова Т. Г., Кондратенко Л. І., Кібенко Л. М. Адаптація студентів до умов дистанційного навчання. Перспективи та інновації науки. 2022. № 3 (8). С. 152–162. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1286/1284> (дата звернення: 30.11.2022).

Осіпова В. О.

магістр

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Гордієнко Ю. А.

к.п.н., доцент кафедри практики англійської мови

Волинський національний університет імені Лесі Українки

НАВЧАННЯ ПИСЬМУ ЗДОБУВАЧІВ ЗЗСО НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Письмо є однією з найважливіших складових вивчення англійської мови. Впродовж багатьох років письмо вважалось швидше додатковим засобом для вивчення граматики та лексики, ніж окремою навичкою здобувача освіти, яка формується у процесі вивчення англійської мови. Здобувачі загальної середньої освіти на уроках ознайомлюються з орфограмами та пунктограмами, правилами написання різних типів листів, пишуть вітальні листівки, записки та повідомлення. Проблему формування англомовної писемної компетенції у різних аспектах досліджувало багато вітчизняних та іноземних вчених. Серед них зокрема Ніколаєва С. Ю., Глазунова Т. В., Синиця І. О., Мельник І. М., Крістіан Сейферт, Джеремі Хармер та інші. Хоча існує велика кількість методичних досліджень, що присвячені методиці формування писемної англомовної комунікативної компетенції в середній школі, але відсутні дослідження цієї проблеми з

урахуванням принципів та підходів Нової української школи. Цим і зумовлена **актуальність даної теми**.

Мета дослідження: ознайомитися з особливостями навчання письму англійською мовою у контексті Нової української школи.

Результати дослідження: Англійська мова є міжнародною мовою спілкування, і оволодіння нею стає все більш важливим у сучасному глобалізованому світі. Однією з основних навичок, необхідних для успішного спілкування англійською мовою, є вміння ефективно здійснювати комунікативну діяльність у письмовому вигляді. Навчання навичкам письма на уроках англійської має багато переваг для учнів середньої школи. Перш за все, це допомагає їм розвивати свою мовну компетенцію та більш чітко висловлювати свої думки. Це також покращує їхнє критичне мислення та здатність вирішувати проблеми, оскільки їм потрібно логічно організувати свої ідеї та аргументи, щоб передати своє повідомлення.

Навчання письма – складний процес, який включає різні психологічні фактори. Письмова діяльність передбачає планування, організацію, перегляд і редагування власного висловлювання. Таким чином, розвиток навичок письма вимагає розуміння психологічних процесів, пов'язаних із процесом письма.

Актуальна «шкільна програма підкреслює, що письмо є метою і важливим засобом навчання іноземної мови» [3, с. 108]. Програма Нової української школи та оновлення змісту навчання іноземних мов є результатом впровадження реформ в освітній галузі. Це пов'язано насамперед із стратегічними напрямками розвитку вітчизняних закладів загальної середньої освіти, які ставлять перед собою мету формування життєвих компетентностей учнів, необхідних для їх успішної адаптації до сучасного світового мультилінгвального та полікультурного простору. «Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетним серед яких є тенденція до постійної глобалізації та інтенсифікації розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життя, що стимулює переорієнтацію шкільної іншомовної освіти на компетентнісне спрямування навчального процесу, здатного забезпечити випускників правилами і законами життєдіяльності в змінному світовому середовищі» [1, с. 2].

Однією з особливостей програми Нової української школи є «навички 21 століття» (життєві компетентності), що є важливими та необхідними для ефективно соціальної діяльності та дозволяють ефективно реалізувати свій потенціал та взаємодіяти із суспільством. Хоча життєві компетентності включені в кожен предмет, особлива увага приділяється їх формуванню під час навчання іноземних мов. Важливим у діяльності учителя стає те, що «запровадження компетентностей у шкільну практику дозволяє розв'язати типову для української освіти проблему: коли учні добре опанували теоретичні знання, але не здатні застосувати ці знання у конкретній життєвій (чи навіть проблемній) ситуації» [2, с. 5].

Починаючи з 5-го класу учні мають визначити основний зміст певних повідомлень та знаходити конкретну інформацію у письмовій формі, писати короткі записки, листи-подяки, вітальні листівки використовуючи лексику та граматику відповідно до їхнього рівня. З кожним роком учні розширюють свої знання та володіння письмовими навичками. У 9 класі учні середньої школи повинні описувати події, явища, почуття використовуючи слова, фрази у неформальному стилі та у деяких формальних стилях. До таких видів робіт відноситься написання електронного листа, коментарів та відгуків в інтернеті, огляду фільму.

Програма орієнтована на розвиток навичок спілкування англійською мовою, зокрема усного та письмового мовлення. Учні вивчають не лише граматику, лексику та правопис, але й розвивають навички використання мови в реальних комунікативних ситуаціях. У програмі передбачено використання аутентичних матеріалів, таких як тексти зі світової літератури та медіа, які дають змогу учням знайомитися з різноманітними варіантами англійської мови та культурними особливостями англійських країн. На думку дослідників, «зміна ролі освіти в суспільстві зумовила виокремлення більшості інноваційних процесів» [2, с. 21]. Саме тому Нова українська школа використовує сучасні підходи до навчання, зокрема використання інтерактивних технологій та онлайн-ресурсів для підтримки навчання та самостійної роботи учнів.

Висновки. Навчання письма на уроках англійської мови є важливим компонентом середньої шкільної освіти. Це не тільки допомагає учням розвинути знання мови, але й готує їх до успіху в майбутніх академічних і професійних починаннях. Зокрема, з допомогою програми Нової української школи письмо розвиває критичне мислення, культурну обізнаність та підготовку до різних життєвих ситуацій. Письмо також допомагає учням розвивати свої навички читання та граматики. Вивчення письма є важливим для розвитку навичок комунікації та для підвищення рівня технологічної грамотності учнів. При написанні тексту учні повинні розуміти граматичні правила, правильно використовувати потрібну лексику та структурувати свої думки у зрозумілій формі.

Список використаних джерел

1. Зимомря І. М., Мойсюк В. А., Трифан М. С., Унгурян І. К., Яковчук М.В. Модельна навчальна програма. "Іноземна мова. 5-9 класи" для закладів загальної середньої освіти. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Zymomrya.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення 1.05.23).
2. Дмитренко К. А., Коновалова М. В. Звичайні форми роботи – новий підхід : розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. Х. : ВГ «Основа», 2018. 119 с.
3. Холод І. В. Методика викладання англійської мови : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Умань: Візаві, 2018. 165 с.

Помазанова О.І.,

викладач

ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж» ДТЕУ

Ткачук Н.П.,

викладач

Вінницький кооперативний інститут

FEATURES OF THE INTEGRATION OF NATIONAL EDUCATION INTO THE EUROPEAN SCIENTIFIC SPACE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL LAW

Strategic interests of Ukrainian society demand its integration in world, foremost European, political, economic, scientific informative space, in the condition of transformation. Global integration processes of the modern world are the general development trend of all spheres of social life. They covered social, cultural, spiritual life, as well as educational and scientific spheres. They also involve conducting international activities in the field of education under the laws of Ukraine, strengthening the integration national education in the world educational and scientific space [1].

The priority and importance of reforming the higher education system in connection with the transition to European educational standards was confirmed in the Law of Ukraine "On Higher Education" dated July 1, 2014. A number of regulatory and legal documents were adopted, which aimed to modernize the educational system and bring it complies with European standards. One of these standards is the modernization of the higher education system in Ukraine, which is related to the integration of national education into the European scientific space, the interaction of education, science and innovation [2]. In March 2018, the Ministry of Education and Science of Ukraine approved a draft road map for the integration of Ukraine into the European Research Area (ERA-UA).

Today, the innovative activity of foreign language teachers in universities and vocational institutions is closely related to scientific and research activities.

Unfortunately, the war waged by the Russian Federation against Ukraine has caused a huge number of problems in education, the field of science and innovation, which need to be solved in

extremely difficult conditions, when military operations are conducted, research infrastructure is partially or completely destroyed, and the scientific sphere of education loses potential. Educational institutions and scientific institutions in the Sumy, Chernihiv, Kharkiv and Mykolaiv regions suffered significant destruction. It is currently impossible to evaluate the amount of damage due to the ongoing destruction of infrastructure. Since the beginning of the war, a certain number of scientific and pedagogical workers left Ukraine and went to other countries. Their number, according to the results of the analysis of the information provided to the Ministry of Education and Culture by the National Academy of Sciences and institutions of higher education, is 4,805. More than 4000 workers continue their scientific and pedagogical activities. It is extremely difficult to assess the effects of the war on the sphere of scientific and innovative activity today. There are problems with collecting information about the possibility of continuing the implementation of scientific, innovative, and technical works and projects started and planned by teachers of universities and vocational institutions, about the availability of personnel potential, the state of research and innovation infrastructure. There is a problem of the impossibility of implementing scientific, pedagogical and innovative activities in the temporarily occupied regions of Ukraine [3].

Therefore, the primary tasks today are the preservation of scientific potential and the provision of opportunities for the performance of scientific activities by pedagogues of educational institutions in various regions of Ukraine, including foreign language teachers. These issues were considered during the conference held on August 1, 2022 at the Institute of Educational Analytics of the Ministry of Education and Science of Ukraine. It was emphasized that in order to preserve and further develop the sphere of science and innovation, including education, to support its ability to ensure the realization of the intellectual potential of the country, a maximum concentration of efforts is needed to: – create appropriate conditions to continue scientific and innovative pedagogical activities; – integration into the European and world scientific and pedagogical space; – provision of informational and organizational support to scientific and pedagogical workers staying abroad, as vocational training, involving them in academic mobility programs; – restoration of damaged research infrastructure of educational institutions, etc. [3]. An important role in the performance of these tasks is assigned to the state scientific institution "Institute of Modernization of the Content of Education", which in this process acts as a center of experimental pedagogy, which directly joins the process of development of Ukrainian education, closely cooperating with the Ministry of Education and Science of Ukraine, institutes of postgraduate pedagogical education, institutes of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, institutions of preschool, general secondary, vocational and technical, extracurricular, professional pre-higher and higher education of Ukraine. Supporting Ukraine in the war conditions, a number of publishing houses and companies made it possible for Ukrainian educational institutions to use electronic databases and opened free access to their electronic resources for domestic educators and scientists. Thus, the Clarivate Company, based on the results of consideration of the appeal of the Ministry of Education and Science of Ukraine, made a decision to maintain access to the Web of Science database for Ukrainian institutions until the end of 2022. Elsevier has maintained access to the Scopus database for scientific and pedagogical workers and scientists. An important step was the adoption by publishers of scientific literature in March 2022 of a decision to provide Ukrainian educators and scientists with free access to electronic resources within the scope of the Research4Life project until the end of the year. The extension of access for Ukrainian institutions within the framework of the Research4Life project for 2023 was mentioned in the official appeal of the Ministry of Education and Culture dated 06.2022 to the partners of this project. So, Ukrainian scientists and educators with knowledge of foreign languages received free and convenient access on the Research4Life portal to over 115,000 books, about 40,000 journals, dozens of databases, resources of such publishing houses of scientific literature as Springer Nature, Taylor & Francis became available, Oxford University Press. Implementation of the procedure will guarantee the right to safe working conditions of scientific and scientific-pedagogical workers, which will support the intellectual potential of Ukraine. One of the priorities for the development of education in Ukraine is the

acquisition of the status of a program country in the EU Erasmus+ program, the harmonization of educational and scientific legislation and state policy of Ukraine with the EU [4].

Therefore, thanks to integration into the European educational and scientific space, domestic foreign language teachers will have access to new markets and access to new knowledge, and this will provide additional opportunities for the development of the national pedagogical research system.

References

1. Kalinicheva H. I. Academichna mobilnist yak skladova yevropeiskoho prostory vyshchoi osvity / H. I. Kalinicheva // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2010. – Dod.4. – “Bolonskyi protses i perspektyvy rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini, Yevropi ta sviti”. – S. 143-154 (in Ukrainian)

2. Lobanova L.S. Systema pidhotovky naukovykh kadriv v yevropeiskykh krainakh ta v Ukraini: porivnialnyi analiz v konteksti formuvannia yedynoho yevropeiskoho osvitnoho ta naukovooho prostory / L.S. Lobanova. – Kyiv: DP, 2010. – 100 s. (in Ukrainian)

3. Rohova V., Kostyuchenko O., Danylenko S. Osvita v Ukraini v umovakh voyennoho stanu: Informatsiino-analitychnyi zbirnyk / V.Rohova, O.Kostyuchenko, S.Danylenko // Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. – Kyiv: Instytut osvitnoi analityky, 2022. – 358 s. (in Ukrainian)

4. Rohova V.B., Yeresko O.V. Osvita Ukrainy v umovakh voyennoho stanu. Innovatsiina ta proyektna diyalnist: nauково-metodychnyi zbirnyk / V.Rohova, O. Yeresko / za zahalnoyu redaktsiieiu S.M.Shkarleta. - Kyiv-Chernivtsi: “Bukrek”, 2022. - 140 s. (in Ukrainian)

Прокопенко А.О., Назаренко Л.І., Ткаченко М.І.

викладачі кафедри спортивних ігор

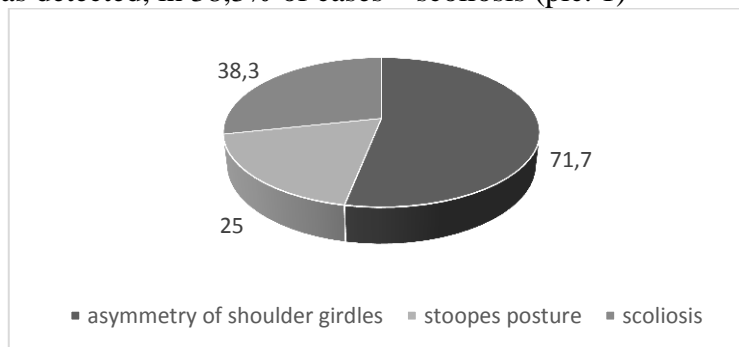
Національний університет фізичного виховання і спорту України

MODERN METHODS OF FUNCTIONAL MOTOR ASYMMETRY PREVENTION IN TENNIS

Modern training loads in tennis contribute to the asymmetric distribution of muscle mass and make special demands on the functional state of the musculoskeletal system. The accentuated effect of specific motor activity can lead to improper growth of the body and, even, to disturbances in the skeletal structure. Scientists explain this phenomenon as motor asymmetry and claim that it is related to the specifics of a particular sport [4].

The study of this problem in childhood is most relevant. The main factors that negatively affect children's posture are: asymmetric exercise, high force load, shortening of some muscles and lengthening of others during various sports postures, strong bending, deformation of the spine and mobility of the joints.

Thus, scientists [2, 3, 4] found a high frequency of the musculoskeletal system disorders of 8-13 years aged tennis players – 71,7% of children have asymmetry of shoulder girdles, in 25% of cases stooped posture was detected, in 38,3% of cases – scoliosis (pic. 1)

Pic. 1 The musculoskeletal system disorders of 8-13 years aged tennis players

Currently, there are many scientific works related to preventive movement asymmetry in various sports. However, the publications of Ukrainian scientists contain not much information devoted to the consideration of methods of motor asymmetry prevention in tennis, therefore the question of finding means, forms and methods of asymmetry prevention when planning tennis lessons remains relevant.

L. Shuba [5] in her writings substantiated the method of organizing physical education lessons for younger schoolchildren using elements of tennis, which promotes harmonious development and functional motor asymmetry prevention due to performing exercises with both right and left hands.

The authors S. V. Trachuk, A. P. Napadii and G. V. Kedrych [6] emphasize the need to develop coordination abilities in classes through the use of exercises (with a ball, racket, ball and racket) to prevent negative impact of asymmetric load in sports dynamic positions.

In the modern conditions of European integration, the experience of domestic scientists can be supplemented with international scientific developments. Thus, D. Badau and A. Badau [1] experimentally confirmed the effectiveness of implementation a special set of exercises and tests into the process of physical education using Fitlight technology. The results of the study showed an improvement in the level of manual laterality, both for the right and left hand, of girls and a significant progress of indicators in terms of reaction time improvement in the level of laterality of the right and left feet of boys.

A. Filipcic, I. Cuk, T. Filipcic [2] recommend paying attention to increasing the volume of physical load on the non-dominant hand, improving the technique of the opposite, non-leading limb using the laws of cross transfer. This technique will reduce the effect of asymmetric load on the muscles of the trunk and will contribute to the formation of correct posture.

The analysis of literary sources allows us to make a conclusion about the negative impact of the specifics of the technique of motor actions in tennis on the musculoskeletal system of children. Therefore, it is very important to take into account the motor asymmetry of tennis players even in childhood and to comprise domestic and international developments into the training process with the aim of primarily avoiding the negative impact of motor asymmetry on the state of the musculoskeletal system and increasing the effectiveness of training activities.

References

1. Badau D., & Badau A. (2022). Optimizing reaction time in relation to manual and foot laterality in children using the Fitlight technological systems. *Sensors*, 22, 8785. DOI: 10.3390/s22228785
2. Filipcic A., Cuk I., & Filipcic T. (2016). Lateral asymmetry in upper and lower limb bioelectrical impedance analysis in youth tennis players. *Int. J. Morphol*, 34(3), 890-895.
3. Sanchis-Moysi J., Dorado C., Olmedillas H., Serrano-Sanchez J. A., & Calbet J. A. (2010). Bone and lean mass inter-arm asymmetries in young male tennis players depend on training frequency. *Eur J Appl Physiol*, 110(1), 83-90. DOI: 10.1007/s00421-010-1470-2.
4. Sanchis-Moysi J., Dorado C., Olmedillas H., Serrano-Sanchez J. A., & Calbet J. A. (2010). Bone mass in prepubertal tennis players. *International Journal of Sports Medicine*, 31(6), 416-420. DOI: 10.1055/s-0030-1248331.
5. Shuba L., & Shuba V. (2019). The use of elements of tennis as a means of increasing the physical activity of primary school children. *Physical education, sports and health culture in modern society*, 4(48), 74-81.
6. Trachuk S. V., Napadii A. P., & Kedrych G. V. (2018). Innovations in extracurricular work on physical education with younger schoolchildren (on the example of mini-tennis). *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 2(152), 161-164.

СТАНОВЛЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ. ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Підготовка сучасного фахівця в будь-якій області діяльності все більш виразно вимагає вирішення завдань відповідності міжнародним освітнім стандартам. Це дозволяє досить органічно інтегруватися в глобальне освітнє і професійне середовище, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Однією з передумов вирішення такого роду завдань є навчання студентів іноземним мовам як інструменту професійної комунікації, що дає майбутнім фахівцям перманентну можливість збагачення інтелектуальною інформацією в тій галузі знань, яка цікавить їх з професійної точки зору.

Варіативні характеристики ESP (English for Specific Purpose) можуть бути націлені на формування тільки певних умінь і навичок (наприклад, читання), причому в такому випадку ESP не викладається в відповідно до будь-якої запропонованої методики.

Крістен Гейтхаус зазначає, що навчання ESP передбачає виконання таких “мінімальних вхідних стандартів”(minimum entrance standards):- рівень володіння загальною англійською мовою:- мотивація; - базова освіта і попередній досвід.

Крістен Гейтхаус виділяє три здібності (abilities), які розробникам необхідно включити в інтегрований курс ESP для забезпечення успішної комунікації в професійному середовищі:

- 1) здатність використовувати особливу мову (jargon), характерну для специфічного професійного контексту;
- 2) здатність використовувати більш загальний набір навчальних навичок (set of academic skills), головним чином пов’язаних з розумінням нової культури;
- 3) здатність використовувати мову повсякденного неформального спілкування (the language of everyday informal talk), не пов’язаний з професійним контекстом.

Основними положеннями ESP є орієнтованість на потреби учнів в сфері академічної комунікації, автентичність матеріалів і видів діяльності, контент дисципліни, спектр мовних засобів і навичок, який визначається рамками академічної діяльності.

Таким чином, ESP – це, перш за все, міждисциплінарний підхід, а не навчальна дисципліна. ESP може бути орієнтований як на будь-які певні заздалегідь мети, так і на академічні або вузькопрофесійні мети; ядром поняття, ESP є саме мета навчання, а не професійний жаргон, стиль або реєстр, в зв’язку з чим всі аспекти вивчення англійської мови можуть розглядатися як ESP. Керуючись цим підходом в практичній роботі, викладач іноземної мови може зіткнутися з такими проблемами, які вимагають рішення:

- створення підручників для навчання ESP (автентичні галузеві підручники, як правило вчать не мові , а професії);
- відсутністю спеціальних знань або слабкою поінформативністю викладачів ESP в професійних темах / питаннях, пов’язаних з направленням підготовки студентів;
- складнощами при відборі навчального матеріалу (обмеженнями, пов’язаними з пошуками і використанням автентичного мовного матеріалу, авторським правом і т .п.);
- “розбалансованністю” навчальних програм з дисциплін та відсутністю міждисциплінарних зв’язків;
- слабку професійну ерудицію студентів молодших курсів, внаслідок чого навчання професійній іноземній мові тематично випереджає заняття зі спеціальних дисциплін;

- низьким стартовим рівнем володіння іноземною мовою, які спостерігаються у деяких студентів першого курсу. Проте, зазначені вище проблеми ні в якій мірі не применшують дидактичної цінності ESP як сучасного підходу до навчання іноземним мовам у вищій професійній школі, що надає досить широке поле діяльності для майбутніх дослідників і викладачів-практиків.

Список використаних джерел

1. Григор'єва К.С. Формування у студентів технічного вузу іншомовної компетенції в сфері професійної комунікації на основі технології CLIL (на прикладі напряму "Технічна експлуатація транспортного радіообладнання"): канд .ек. наук: 13.00.08/ К.С. Григор'єва., 2016.233 с.
2. Cummins J. Cognitive / academic language proficiency, linguistic independence, the optimum age question and some other matters / J. Cummins // Working Papers on Bilingualism, 1979. P. 121-129.
3. Gatehouse K. Key Issues in English for Specific Purposes (ESP) Curriculum Development [Електронний ресурс] / K. Gatehouse // Internet TESL Journal, Vol. VII, No. 10, October 2001. URL: <http://iteslj.org/Articles/Gatehouse-ESP.html>.

Христова Т.Є.,

*д.б.н., професор кафедри теорії і методики
фізичного виховання та спортивних дисциплін*

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,

Пюрко В.Є.,

магістр з фізичної терапії та ерготерапії,

здобувач III рівня вищої освіти (спеціальність 011 Освітні педагогічні науки)

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,

Пюрко О.Є.,

к.б.н., доцент кафедри ботаніки та садово-паркового господарства

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ

В провідних стратегічних орієнтирах української держави визначено, що до основних пріоритетів належить діяльність, спрямована на європейську інтеграцію України. Підтримка європейського вектору інтеграції стала домінувати в українському суспільстві з кінця 2011 р. Тоді змінилося співвідношення між прихильниками Європейського союзу, Митного союзу та неприєднанням до жодного з них на користь прибічників європейської інтеграції [5]. Незважаючи на прагнення українців повернутися до європейської сім'ї та чітко зафіксовану в нормативно-правових актах стратегію приєднання України до ЄС, цей процес та його наслідки часто залишаються недостатньо зрозумілими широкому загалу українських громадян [3]. Особливо гостро ця проблема відчувається на регіональному та місцевому рівнях, де все ще домінують погляди на євроінтеграцію як на суто зовнішній процес, який не стосується внутрішніх перетворень у країні та особистого життя кожного громадянина.

Вітчизняна система вищої освіти перебуває на перехідному етапі розвитку, для якого характерні синергічні процеси пошуку й затвердження нових підходів до навчання, що покликані найбільш повно узгоджуватися з потребами реформування українського суспільства [4]. Це зумовлене інтеграцією вітчизняної системи вищої освіти до єдиного європейського освітнього простору. Із позицій сьогодення зміна освітніх парадигм на межі століть і перехід від репродуктивно-педагогічної до креативно-педагогічної культури пов'язаний зі зміною розвитку людини, де пріоритетним стає формування цілісної, творчої та вільної особистості [2, 9]. Цей процес потребує залучення суспільства до фундаментальних

культурних цінностей, до яких належать і цінності сфери охорони здоров'я, фізичної терапії та ерготерапії.

Із позицій сьогодення зміна освітніх парадигм на межі століть і перехід від репродуктивно-педагогічної до креативно-педагогічної культури пов'язаний зі зміною розвитку людини, де пріоритетним стає формування цілісної, творчої та вільної особистості [4]. Це зумовлене інтеграцією вітчизняної системи вищої освіти до єдиного європейського освітнього простору. Цей процес потребує залучення суспільства до фундаментальних культурних цінностей, до яких належать і цінності сфери охорони здоров'я, фізичної терапії та ерготерапії [3]. Новому українському суспільству потрібні фахівці з фізичної терапії та ерготерапії інноваційного типу, які поєднують здатність до творчої співпраці в міждисциплінарній креативній команді, володіють сучасними інноваційними реабілітаційними технологіями та покликані спрямовувати власні зусилля на відновлення, корекцію й підтримку рухових функцій людини [1].

В умовах значного погіршення здоров'я нації особливої актуальності набувають питання оптимізації професійної підготовки фахівців із фізичної терапії та ерготерапії, діяльність яких спрямована на оздоровлення й підвищення якості життя населення. Багаторічною практикою доведено, що засоби фізичної терапії та ерготерапії виявляються найефективнішими. А. Почтовюк і Л. Сухомлін вказують, що принципова відмінність української системи вищої освіти від європейської обумовлена наявністю в нашій країні державних стандартів, які регламентують не тільки перелік нормативних освітніх компонентів за кожною програмою підготовки, але й їх зміст, що в результаті дозволяє покращити якість освіти [3].

У зв'язку з погіршенням стану здоров'я українців перед суспільством гостро постала потреба у фахівцях даної галузі. Так, на думку Л. Рибалко з позицій сьогодення висококваліфіковані спеціалісти з фізичної терапії та ерготерапії повинні мати якісну підготовку, володіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, бути готовими до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань як на державному, так і регіональному рівнях [6]. М. Романішин зазначає, що однією з суттєвих особливостей особистості фахівця з фізичної терапії та ерготерапії стають професійно й особистісно значущі якості, що базуються на гуманістичних професійних цінностях, які сприяють ефективності професійної діяльності у питаннях збереження здоров'я населення [6]. Сьогоднішня діяльність фізичного терапевта й ерготерапевта в нашій державі пов'язана, насамперед, із реабілітацією значної кількості поранених та інвалідів, які постраждали під час збройного конфлікту на Сході України та війни України з Російською Федерацією [9].

Професійна підготовка фахівців із фізичної терапії та ерготерапії вимагає сформованості професійних компетентностей і оволодіння спеціальними знаннями фундаментальних, педагогічних, психологічних, медичних дисциплін, володіння практичними вміннями та навичками у сфері відновлення здоров'я й умілого використання набутого досвіду в різних сферах реабілітаційної діяльності. Розвиток професії та науки «фізична терапія, ерготерапія» у нашій країні вимагає підвищеної уваги до формування професійної компетентності фахівця зі здоров'я людини. Ефективність фізичної реабілітації багато в чому залежить від самого реабілітолога, його вмінь, досвіду, особистісних якостей, тобто від його професіоналізму і професійної компетентності [7, 8]. Кардинальною метою професійної підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, як зазначає Т. Д'яченко, є важлива громадська домінанта – подолання негативних тенденцій формування здоров'я у дорослих та дітей, сприяння відновленню здоров'я до його оптимальних значень в осіб, які страждають на хронічні недуги, повернення до нормального життя людей з фізичними дефектами, відставанні в розвитку і тих, кого називають «людина з особливими потребами» [2, с. 55]. Автор вважає, що підготовка фахівців нового типу – фізичних реабілітологів – повинна здійснюватися не методами профілактики та лікування організму, а методами

відновлення всіх видів і форм активної діяльності. Реабілітаційний сенс професійної підготовки полягає в тому, що у суб'єктів навчання виховуються компетенції не використання засобів протидії хворобам (сутність медичної освіти), а засвоєння навичок та вмінь відтворювати здоров'я й якість життя [2, с. 56].

Відповідно і трансформації в освіті на основі транспарентного підходу призвели до зміни її базової парадигми, а саме: необхідності переходу від навчання знань, умінь, навичок до навчання здатності навчатися та самовдосконалюватися. Чим раніше почати здобувача вищої освіти навчати вчитися, тим успішніше він у майбутньому набуде необхідних компетенцій. Сучасний процес входження України до європейського освітнього і наукового простору пов'язаний із зростанням вимог до рівня професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема, з фізичної терапії та ерготерапії, від якості знань та вмінь яких значною мірою залежить рівень розвитку ринку реабілітаційних і фізкультурно-оздоровчих послуг. Згідно сучасних уявлень професійну компетентність визначають як поєднання знань, умінь, навичок та досвіду виконання відповідних професійних дій.

Професійна компетентність – це інтегральна характеристика особи фахівця, визначальна його здатність та готовність вирішувати професійні завдання, пов'язані з реалізацією професійної діяльності в процесі надання соціальної допомоги з використанням знань, умінь, професійного і життєвого досвіду на основі сформованості мотиваційно-ціннісного ставлення до здоров'я та професійно-важливих якостей особистості [1]. Загалом більшість учених зазначає, що професійна компетентність – це, насамперед, професійні знання і вміння, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, культура, яка виявляється у мові, стилі спілкування, здібність до розвитку свого творчого потенціалу, а також професійно значущі особистісні якості.

В системі вищої освіти сьогодні реалізуються різноманітні освітні технології збереження здоров'я. Практично це виражено в розробці й впровадженні комплексних програм і моделей в освітнє середовище закладу освіти, що охоплює всі аспекти підготовки (цілі, зміст, організацію навчання та виховання, форми та методи контролю, методика та технології навчання) та реалізуються на різних рівнях: від впровадження здоров'язбережувальних технологій на рівні закладу вищої освіти в цілому до реалізації локальних програм, які формують культуру здоров'я на окремому компоненті відповідної освітньої програми у фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Аналіз літературних джерел та практичні дані доводять, що сучасний фахівець з фізичної терапії та ерготерапії має набути різні види готовності (психологічну, фізичну, педагогічну, соціальну, тощо), щоб на засадах Міжнародної класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я ефективно здійснювати свою професійну діяльність.

Отже, в турбулентні часи модернізації вітчизняної освіти в межах євроінтеграційного дискурсу професійної підготовки фахівців з фізичної терапії й ерготерапії сучасним трендом виступає європейській підхід до компетентнісного навчання, який реалізується через синергійний вектор оволодіння спеціальними знаннями фундаментальних, педагогічних, психологічних, медичних дисциплін, практичними вміннями та навичками у сфері відновлення здоров'я й умілого використання набутого досвіду в різних галузях реабілітаційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Белікова Н.О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Луцьк, 2012. 575 с.
2. Д'яченко Т.В. Актуальність наукового дослідження проблем професійної підготовки фізичних реабілітологів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 2. С. 53-56.
3. Почтовюк А.Б., Сухомлін Л.В. Вища освіта України: європейська інтеграція. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 98-104.

4. Пюрко В., Хрystова Т., Казакова С. Україно-європейські тренди професійної підготовки фахівців з фізичної терапії й ерготерапії. *Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції*: монографія. Кам'янець-Подільський: Подільський державний університет. Херсон: Олді+, 2022. С. 133-142.

5. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. Київ: К.І.С., 2003. 296 с.

6. Bazyl'chuk O.V. Contrastive analysis of structure and content of professional training of specialists in physical therapy in higher educational establishments of Norway and Ukraine. *Danish Scientific Journal* (Denmark). 2018. Vol. 2, № 9. P. 21-24.

7. Gunn H., Hunter H., Haas B. Problem Based Learning in physiotherapy education: a practice perspective. *Physiotherapy*. 2012. № 98 (4). P. 330-335.

8. Pyurko V.E., Khrystova T.E., Pyurko O.E., Kazakova S.M. Information concept of the human health phenomenon as a guarantee of bioecosystem stability. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*. 2022. Vol. 1049 (1), 012070.

9. Pyurko V.E., Khrystova T.E., Pyurko O.E., Kazakova S.M. Modern vectors of professional training of specialists in physical therapy and occupational therapy. *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy. Tom 7: Czynniki warunkujące jakość badań jakościowych* [monografia zbiorowa] / [Redakcja naukowa: J. Grzesiak, I. Zymomrya, V. Pnytskyj]. Konin – Užhorod – Przemyśl: Poswit, 2022. S. 195-207.

Шостка Тетяна, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Турчина І. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка (Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ORGANIZATION OF PROJECT LEARNING IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Shostka Tetiana, master's student

Т.Н. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються особливості організації проєктного навчання в Новій українській школі, наводяться орієнтовні теми проєктів за новими програмами.

Ключові слова: проєктні технології, метод проєктів, проєктна діяльність, проєкт.

Abstract. The article examines the peculiarities of the organization of project-based learning in the New Ukrainian School and provides indicative topics of projects under the new programs.

Key words: project technologies, project method, project activity, project, readiness of elementary school students for project-based learning.

Постановка проблеми. Реалізація основних засад Нової української школи потребує оновлення сучасних освітніх технологій. Навчальний процес у початковій школі спрямований на використання особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів та діяльність кожного учня. Можна з упевненістю сказати, що метод проєктів вважається одним із найперспективніших методів навчання, оскільки створює умови для самореалізації, підвищує мотивацію до навчання та сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує дослідницькі навички.

Сьогодні перед Новою українською школою стоїть завдання створення інноваційно-розвивального середовища, що передбачає проблемно-творчу спрямованість, інтерактивну організацію навчальної діяльності; постійне оновлення та застосування знань, умінь та

навичок; орієнтацію на особистий і колективний успіх. У реалізації цих освітніх завдань допомагає метод навчальних проєктів.

Актуальність дослідження. Завдяки проєктному навчанню учні мають можливість не лише використовувати знання з навчальних дисциплін, а й навчитися вести переговори, приймати спільні рішення, брати відповідальність за свою роль у команді та спільно презентувати результати своєї навчальної діяльності.

Цей тип навчання відбувається природно, стримано, тому що метою є виконання завдання з орієнтацією на результат, що становить справжню мотивацію для учнів.

Проєктне навчання дає вчителю можливість по-новому поглянути на учнів, допомогти їм розвинути вроджені здібності, що не завжди можливо при традиційному способі навчання.

До недавнього часу технологія проєктного навчання була спрямована на старші ланки шкільної освіти, у початковій школі її використання спостерігалось рідко. Нова українська школа створила можливості для реалізації проєктів у навчальній діяльності учнів початкових класів.

При організації проєктного навчання в початковій школі слід враховувати психологічні особливості молодших школярів. Учень повинен чітко усвідомлювати не тільки поставлене перед ним завдання, а й засоби його вирішення. У початкових класах учні ще не наділені навичками роботи з науково-пізнавальною літературою – виділення головного, систематизації, узагальнення. Вони тільки починають вчитися бути дослідниками. Учитель повинен бути тактовним, помічати прагнення і старання учнів, підтримувати їх, вчити узгоджувати свої зусилля із зусиллями інших. Успішна робота над колективним проєктом неможлива без усвідомлення специфіки роботи в команді.

Педагогічний супровід вчителя дозволяє молодшим школярам відчути себе суб'єктами дії, ставить кожного учня в позицію активного учасника. Це створює ситуацію задоволення, успіху, радості, атмосферу загального ентузіазму і творчості, сприяє розвитку позитивної самооцінки дитини. Цей емоційний заряд слугує для учнів стимулом до подальших дій, відкриває шлях творчості, формує активну життєву позицію.

Метою статті є дослідження особливостей організації проєктного навчання в Новій українській школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проєктне навчання не є принципово новою технологією. Метод проєктів був створений у 20-х роках 21 століття в США. Вперше його назвали «проблемним методом» у працях Джона Дьюї. Навчання в активній формі відбувалося через діяльність учня у сфері його особистих інтересів. Проблема мала виходити з реального життя, підкреслював Джон Дьюї, бути знайомою і значущою для учня. Щоб її розв'язати, дитина повинна застосувати набуті або засвоєні знання [6, с. 38].

Один із наступників Дж. Дьюї В. Х. Кілпатрік успішно вдосконалив систему роботи з управління проєктами. Під проєктом він розумів цілеспрямований акт дії, основою якого повинні бути інтереси дитини. Було надзвичайно важливо показати дитині її особисту зацікавленість у пізнанні нового [6, с. 40].

У 1905 році під керівництвом педагога С. Шацького з'явилися працівники, які активно впроваджували в практику викладання проєктні методи, засуджені і заборонені в 1931 році. З часом ідея методу проєктів досягла достатнього рівня еволюції [6, с. 42].

Теоретичні основи методу проєктів описано в роботі Є.Полат. Значний внесок у дослідження методу проєктів зробили: Г. Селевко, С. Гайнес, Т. Хатчинсон, С. Скаткін. Питанням вивчення методу проєктів присвятили свої праці такі дослідники, як Ф. Беггом, О. Дьоміна, І. Олійник та ін.

Теоретико-концептуальні положення проєктної технології в українській педагогіці досліджували М. Борисов, Т. Качеровська, О. Коваленко, О. Пехота, Г. Романов, С. Сисоєва та ін.

Проектне навчання є одночасно і методом навчання, й організацією навчального процесу. Воно забезпечує участь усіх учасників навчально-виховного процесу з отриманням конкретного результату в конкретний час – від одного заняття до кількох місяців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проектна діяльність учнів забезпечує пріоритет надпредметних знань та соціально значущих умінь, які найбільшою мірою характеризують парадигму особистісно-орієнтованої освіти, адже саме ці знання та вміння дозволяють учням успішно реалізовуватись протягом усього життя. Проект спрямований на отримання у молодших школярів нових знань на основі життєвої практики, розвиток їх компетенцій у процесі проблемно-орієнтованого пошуку [4, с. 56].

У навчанні школярів початкової школи перевагою проектною діяльністю є розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно використовувати набуті знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати творче мислення, навчати елементарних прийомів роботи в групі, давати змогу проявити свої сильні сторони та реалізувати свій творчий потенціал.

Під час роботи над проектом докорінно змінюються відносини вчитель-учень, а саме:

- вчитель пропонує тему – учень самостійно обирає тему за власним вибором;
- учитель створює умови для прояву активності – учень проявляє активність;
- вчитель рекомендує джерело знань – учень самостійно відкриває нові знання;
- учитель планує можливі форми і методи реалізації проекту – учень вміє обирати методи і засоби дій;

- вчитель прогнозує результат – учень створює власний продукт;
- учитель допомагає оцінити отримані результати – учень відповідає за результат своєї діяльності [4, с. 67].

При визначенні типу навчального проекту пропонуємо користуватися класифікацією, запропонованою Є. Полат [4, с. 45].

За домінуючими видами діяльності

1. *Творчі проекти* не мають чітко продуманої структури, розвиваються і підпорядковані інтересам учня. Результати можуть бути у вигляді сценарію, святкової програми тощо. Пропонуємо орієнтовні теми проектів за програмою для 3-4 класу закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О.Савченко), змістова лінія «Художньо-творча діяльність» [13, с. 87]: «Спів, створення вокально-художнього образу», «Гра на музичних інструментах», виставка «Ліплення з пластичних матеріалів», «Конструювання з природного матеріалу» тощо. Проекти розраховані для учнів 3 класу.

2. *Ігрові (рольові) проекти* мають відкриту структуру. Учасники грають певні ролі. Результат може бути на початку проекту або по його завершенні. Є високий рівень творчості. Основною діяльністю учнів у таких проектах є рольова гра. Пропонуємо орієнтовні теми проектів за програмою для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом Р. Шияна), змістова лінія «Театралізуємо» (2 клас) [14, с. 12]: «Імпровізація з репліками», «Театр тіней», вистава «Інсценізація улюблених казок і віршів».

3. *Інформаційні проекти* спрямовані на збір інформації, аналіз та узагальнення фактів. Вони потребують чіткої структуризації, систематичної корекції під час проектною діяльністю. Нижче наводимо орієнтовні теми проектів за програмою для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О.Савченко) [12, с. 43], змістова лінія «Людина серед людей»: «Поведінка в сім'ї, школі, громадських місцях», змістова лінія «Людина в суспільстві»: «Пізнання історії свого краю, символів держави», «Людина і природа»: «Спостереження за рослинами, тваринами, явищами природи та діяльністю людей у різні пори року». Проекти розраховані для учнів 1 класу.

4. *Науково-дослідні проекти* за своєю структурою максимально наближені до наукового дослідження (постановка проблеми; висунення гіпотез; планування та розробка науково-дослідницької діяльності; збір, аналіз та узагальнення інформації; підготовка та прогнозування результату проекту; публічне представлення результату; відображення). Пропонуємо орієнтовні теми проектів за програмою для 1-2 класу закладів загальної

середньої освіти (розроблена під керівництвом Р. Шияна), змістова лінія «Я пізнаю природу» [14, с. 25]: «Будова рослин», «Червона книга України», «Дивовижні факти про тварин», «Тварини дики і свійські», «Як зробити тканину з рослини?» і т.д. (2 клас).

5. *Практично спрямовані* зорієнтовані на соціальні інтереси самих учасників, характеризуються чітко визначеним результатом діяльності. Кінцевий продукт придатний для використання у житті. Приблизними темами проєктів за програмою для 3-4 класу закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О. Савченко), змістові лінії «Комп'ютерні програми. Меню та інструменти», «Інформація. Дії з інформацією» [13, с. 84] можуть бути: «Пошук інформації у мережі Інтернет», «Текстові редактори», «», «Сучасні носії інформації» та ін. Проєкти розраховані для учнів 3 класу.

За кількістю учасників виділяють

1. *Індивідуальний*. Проєкт виконує один учень. Вчитель лише розробляє план уроку та проводить індивідуальні консультації. Наводимо орієнтовні теми проєктів за програмою для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти «Взаємодіємо усно» (розроблена під керівництвом Р. Шияна) [14, с. 6]: «Спілкування та людські емоції», «Роль ввічливих слів у спілкуванні», «Ключові слова у висловленні», «Уявлення про діалог, як ланцюжок висловлювань» (1 клас).

2. *Парні*. Проєкт виконується двома учнями. Вони складають спільний план дій; визначають форму представлення результату; обирають творчу назву для проєкту; беруть участь в організації презентації проєкту. Пропонуємо орієнтовні теми проєктів за програмою для 3-4 класу закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О. Савченко), змістова лінія «Комунікація через мистецтво» [13, с. 99]: «Партнерство на сцені», «Участь у шкільних мистецьких заходах», «Дотримання правил творчої співпраці» тощо. Проєкти розраховані для учнів 4 класу.

3. *Групові*. Робота в групі означає, що в процесі розробки навчального проєкту учасники обмінюються досвідом, консультуються один з одним і знаходять спільні рішення. Наводимо теми проєктів за програмою для 3-4 класу закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О. Савченко), змістова лінія «Ігрова та змагальна діяльність» [13, с. 104]: «Техніка і тактика спортивних ігор», «Правила безпечної поведінки в процесі ігрової та змагальної діяльності» та ін. (3 клас).

4. *За тривалістю проєкти бувають*

1. *Міні-проєкти*. Проєкти за один урок.

2. *Короткострокові*. Проєкти тривають від двох до шести уроків.

3. *Середня тривалість*. Тривалість від тижня до місяця.

4. *Довгострокові*. Вони тривають від одного до кількох місяців.

Через характер контактів:

1. *Монопроєкти* – проводяться в межах одного навчального предмета або однієї галузі знань. Пропонуємо орієнтовні теми проєктів за програмою для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (Р. Шиян та ін.), змістова лінія «Числа. Дії з числами» [14, с. 19]: «Математичний вираз та його значення», «Переставний закон додавання» та ін. (1 клас).

2. *Міждисциплінарний* – проєкти, що об'єднують різні тематичні напрямки. Пропонуємо орієнтовні теми проєктів за програмою для 1-2 класу закладів загальної середньої освіти (Р. Шиян та ін.), змістова лінія «Я у природі» [14, с. 27]: «Україна-моя країна», «Рослини і тварини рідного краю», «Сонце та його значення для життя на Землі» та ін. (2 клас).

3. *Позакласна (позашкільна)* робота. Проєкти черпають знання з різних галузей, у тому числі й тих, що знаходяться поза програмою початкової школи. Наводимо теми проєктів за програмою для 3-4 класу закладів загальної середньої освіти (Р. Шиян та ін.), змістова лінія «Я у рукотворному світі світ» [15, с. 31]: «Людина і довкілля», «Винаходи людства та їхній вплив на життєдіяльність людини» тощо (3 клас).

Тривалість навчального проєкту в 1-2 класах доцільно обмежити до 1-2 тижнів. Важливо, щоб проєкти не були довгостроковими, оскільки дітям буде складно підтримувати

інтерес до одного і того ж проекту тривалий час. У 3-4 класах тривалість проектів може бути збільшена від 1 до 2 місяців. Педагогу також слід пам'ятати, що діти ще не здатні до тривалої самостійної роботи. З боку дорослих вони потребують постійної допомоги, аналізу та спрямування на наступний етап роботи.

Для молодших школярів переважають ігрові (рольові) проекти, коли учні залучаються до творчих проектів, створюються умови для реалізації їх творчого потенціалу. Інформаційно-дослідницькі проекти формують в учнів уміння працювати з додатковою інформацією, комунікативні вміння та навички. На практиці часто зустрічаються змішані проекти, які мають ознаки різних типів.

Під час презентації проекту його учасники ознайомлюють присутніх із поставленими завданнями; здобутими знаннями, демонструють результат дії; доводять її цінність; діляться власними враженнями.

Важливо, щоб презентація була організована таким чином, щоб діти відчували задоволення від процесу і від емоцій, які вони приносять присутнім.

Оцінка в проектній діяльності – це процес порівняння ходу діяльності та її результату з наміченим стандартом. Така оцінка має бути стимулюючою для учня, оскільки зміцнює і конкретизує мотиви дій учня, сповнює його вірою у власні сили, надією на успіх.

Критерії оцінки діяльності учасників встановлюються на етапі планування проекту. Критеріїв має бути лише кілька. Вони повинні бути зрозумілими для учасників і правдивими (наприклад, інформація має бути цікавою, зрозумілою для учнів, обсягом 10-15 речень, містити 1-2 запитання за змістом викладеного матеріалу, передбачати ретельне виконання роботи).

Пріоритетом у проектній діяльності є розвиток самооцінки. Виконаний проект спочатку оцінює сам виконавець. Слід зауважити, що оцінка проекту повинна стимулювати учнів до подальшої активності.

У початковій школі треба цінувати кожного учня, який був залучений до проекту. Найефективніше визначити кілька номінацій і постаратися зробити кожен проект переможним. Приклади номінації проекту: «Оригінальний проект», «Незвичайний проект», «Несподіваний проект», «Смішний проект», «Гігантський проект» тощо.

У процесі проектної діяльності створюються умови для розвитку пізнавальних, дослідницьких інтересів учнів. На цій основі можуть формуватися внутрішні мотиви навчання, які впливатимуть на різні сфери пізнавальної діяльності молодших школярів.

На думку вчителя, навчальний проект – це засіб навчання, який навчає плануванню, тобто цілеспрямованим діям, спрямованим на пошук способу вирішення проблеми шляхом вирішення завдань, що виникають із цієї проблеми [8].

З точки зору учня, проект – це можливість зробити щось цікаве самостійно, в групі чи поодиноці, повністю використовуючи свій потенціал; це діяльність, яка дозволяє проявити себе, спробувати свої сили, застосувати свої знання, принести користь і публічно представити отриманий результат [9].

Варто зазначити, що проектний метод наразі розглядається не як альтернатива аудиторній системі, а як додатковий інструмент підвищення якості освіти, розвитку пізнавальної сфери учнів та їх особистісних якостей.

Робота над проектом вимагає від учителя та учнів багато ресурсів і часу, але досвід показує, що зусилля обох сторін потрібні та цінні, адже учні бачать конкретний результат – продукт своєї проектної діяльності, а вчитель досягає поставленої мети – навчити учнів працювати самостійно, застосовувати знання на практиці, працювати в команді.

Список використаних джерел

1. Дятко Г., Яремко О. Основи проектної діяльності навчально-виховного процесу у початковій школі. Дрогобич, 2009. 59 с.
2. Зазуліна Л. В. Педагогічні проекти: науково-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2006. 40 с.

3. Коляда О.Ф., Онопрієнко О.В. Проектний день у початковій школі Початкова школа. 2006. №5. 70 с.
4. Метод проектів: особливості застосування в початковій школі: Посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.
5. Проекти в початковій школі: тематика та розробка занять. За ред. О. Онопрієнко. Шкільний світ, 2008. 128 с.
6. Скиба К.Ф. Метод проектів: вивчаємо слово і світ Вивчаємо українську мову та літературу. 2004. №7. С.8.
7. Тягло О. В., Цимбал П. В. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі. Початкове навчання та виховання. Х.: Вид. група «Основа», 2008. № 19. 72 с.
8. Дослідницькі роботи і міні-проекти початкової школи. URL: <https://obuchonok.com.ua/pochatkova-shkola>. (дата звернення: 15.03.2023).
9. Навчальні проекти. URL: <https://teach-hub.com/typy-navchalnich-proektiv/>. (дата звернення: 12.03.2023).
10. Проектне навчання, коротко про головне. URL: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>. (дата звернення: 10.03.2023).
11. Методика навчання інтегрованого курсу. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/19.html>. (дата звернення: 13.03.2023).
12. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. (дата звернення 03.04.2023)
13. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. (дата звернення 04.04.2023)
14. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. (дата звернення 03.04.2023)
15. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. (дата звернення 04.04.2023)

Шутова С. Є., Константиновська Н. О., Копил О. М.
к.фіз.вих., доцент, завідувач кафедри спортивних ігор, старший викладач кафедри
спортивних ігор, викладач кафедри спортивних ігор
Національний університет фізичного виховання і спорту України

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У сучасних умовах, під час постійних змін, простежуються тенденції практичної реалізації стратегічного курсу євроінтеграційних процесів у системі освіти. Масив інформації у галузі спортивної науки постійно оновлюється та потребує інтеграції у цілісну систему загальної підготовки педагогів-тренерів [1, 2].

В основі підготовки майбутніх фахівців в області спорту до професійної діяльності в нових соціально-економічних і спортивних реаліях є теоретико-методологічне керівництво до дій у рішенні актуальних проблем пов'язаних з громадським розвитком та вихованням гармонійно розвинутої особистості. Провідними передумовами у розвитку особистості є економічні та соціальні перетворення, що дають майбутньому фахівцеві можливість творчості, виховання у собі високих духовних якостей, високої організованості тощо.

У країнах ЄС особливий акцент робиться на впровадженні компетентнісного підходу в організацію освітнього процесу. Спеціалісти Національного університету фізичного виховання і спорту України підготовку здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт, відповідно освітньо-професійної програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» спрямовують на формування спеціальних (фахових) компетентностей, серед яких слід зазначити наступні: здатність до розуміння особливостей тренерської діяльності в обраному виді спорту; здатність застосовувати знання про мету, завдання, принципи, засоби, методи та структуру підготовки спортсменів в обраному виді спорту; здатність залучати дітей до занять обраним видом спорту, здійснювати планування та реалізацію тренувального процесу на першій стадії багаторічної підготовки спортсменів в обраному виді спорту; здатність організовувати та проводити спортивні заходи з обраного виду спорту [6].

Фахівці в області освіти, якість навчальної діяльності здобувачів вищої освіти ототожнюють з питанням їхньої мотивації до неї. Тому, у процесі удосконалення підготовки майбутніх фахівців, здатних виявляти та ефективно розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері фізичної культури і спорту, зокрема у тренерській діяльності з обраного виду спорту, потрібно враховувати, серед багатьох факторів, саме, мотивацію студентів до навчання. [5, 7, 8].

Таким чином, теоретичні аспекти мотивації до навчання підкреслюють значимість виявлення особливостей формування ефективної мотивації навчання у сучасних студентів які навчаються у закладах вищої освіти зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт.

Результати аналізу щодо вивчення мотивів навчальної діяльності ґрунтувалися на з'ясуванні та систематизуванні структурування мотивації студентів. У дослідженні використовувались показники мотивації навчальної діяльності студентів за методикою А.О. Реана та В.О. Якуніна «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів», яка дозволила вивчити структурні характеристики мотивації з точки зору провідного мотиву, свідомої причини навчальної діяльності, стійкості цього мотиву, співвідношення широких соціальних, соціально-професійних та індивідуальних мотивів [3, 8]. Порядок проведення методики припускав надання студентам вибору з 16 мотивів 5 найбільш значимих для них.

Дослідження проводились на базі кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВСУ). У якості досліджуваних приймали участь студенти 1 - 4 курсів кафедри спортивних ігор НУФВСУ у кількості – 74.

Відомо, що мотиви навчальної активності студентів надзвичайно різноманітні. Більшість учених погоджуються з виділенням двох типів мотивації і відповідних їм

двох типів поведінки: 1) зовнішньої мотивації і відповідно зовнішньо мотивованої поведінки; 2) внутрішньої мотивації і відповідно внутрішньо мотивованої поведінки [1, 3, 8].

Аналіз результатів опитування студентів свідчить, про високі показники за наступними мотивами навчальної діяльності: стати висококваліфікованим фахівцем, отримати диплом, придбати глибокі і міцні знання, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, отримати інтелектуальне задоволення (рис. 1).

Серед середньо значимих мотивів для студентів, визначені наступні: успішно вчитися, складати іспити на «добре» і «відмінно»; постійно отримувати стипендію, не запускати вивчення предметів навчального циклу, досягти поваги викладачів, домогтися схвалення батьків і оточуючих.

Успішно продовжити навчання на подальших курсах, бути постійно готовим до чергових занять, виконувати педагогічні вимоги, бути прикладом для однокурсників студентами розглядаються як низько значимими мотивами.

Дуже низькі значення мають мотиви: не відставати від однокурсників, уникнути осуду і покарання за погане навчання.

Таким чином, отримані данні, щодо пріоритетного обрання студентами мотивів вказує на присутність у структурі внутрішньої мотивації наявності пізнавального інтересу, що є дуже позитивним при реалізації навчальної діяльності здобувачами вищої освіти НУФВСУ.

Рис. 1. Вираженість мотивів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Зацікавленість викликає той факт, що, все ж таки серед опитаних студентів переважною залишається зовнішня позитивна мотивація навчання. Виявлені високі рівні значимості по таких показниках: соціальні мотиви досягнення (стати висококваліфікованим фахівцем, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, отримати диплом); пізнавальні мотиви (набути глибокі та міцні знання) та мотивів соціальної ідентичності (домогтися схвалення батьків та оточуючих, досягти поваги викладачів).

Отже, питанням вивчення мотивації навчальної діяльності студентів закладів вищої освіти приділяється досить багато уваги. Результати досліджень дозволили виявити ступінь

вираженості мотивів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт за спеціалізацією «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» та сформулювати особливості ефективної мотивації навчання сучасних студентів за даною спеціалізацією. Врахування отриманих даних дозволяє створити необхідні умови для удосконалення освітнього процесу здобувачів вищої освіти зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт за спеціалізацією «Тренерська діяльність в обраному виді спорту».

Список використаних джерел

1. Вайнберг Р. С., Гоулд Д. Психологія спорту. Київ : Олімпійська література, 2014. 336 с.
2. Височіна Н. Л. Психологічне забезпечення у системі підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 384 с.
3. Заброцький М. М. Педагогічна психологія. К. : Наука, 2000. 356 с.
4. Кочарян О. С., Фролова Є. В., Павленко В. М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. Х.: вид. центр «ХАІ», 2011. 39 с.
5. Міхеєва Л. В. Особливості формування навчально-пізнавальної мотивації у студентів-першокурсників спеціальності «Практична психологія». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців*. 2012. Вип.:30, С. 409-413.
6. Освітньо-професійна програма «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт [Інтернет]. 2019 [цитовано 2023 Квіт 30]. Доступно: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/opp_trenerska_d-t_bakalavr_2019.pdf
7. Фальова, О. Э., Заїка Є. В. Особливості особистості студентів ВНЗ: динаміка від курсу до курсу та зв'язок зі спеціальністю: (на допомогу практичному психологу). *Практична соціологія та соціальна робота*. 2011. №6, С. 69-76.
8. Шутова СЄ, Назаренко ЛІ, Константиновська НО. Мотивація до навчання студентів як складова ефективного процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. В: Шинкарук ОА, редактор. Матеріали IV Всеукраїнської електронної науково – практичної конференції з міжнародною участю Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії [Інтернет]; 2021 Квіт 19; Київ. Київ: НУФВСУ; 2021. с. 132-4. Доступно: <https://drive.google.com/file/d/1c68ipWSYhgan-a6nI0bPXaPITTs7mgZh/view>

Янчук Н.А

*спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Вінницький фаховий коледж НУХТ»*

ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНЖЕНЕРНОЇ ГРАФІКИ

Постановка проблеми. Сучасний соціальний і економічний розвиток країни потребує спеціалістів, які мають ґрунтовну теоретичну й практичну підготовку з фаху, прагнуть до неперервної самоосвіти, здатні самостійно приймати рішення, пов'язані з професійною діяльністю. З метою формування особистості студента в навчальному процесі потрібно збагачувати традиційні методи навчання такими прийомами та засобами, які сприяли б формуванню у студентів мотивації майбутньої професійної діяльності, високого рівня активності в навчально-пізнавальній діяльності. Особистісно орієнтований підхід покликаний допомогти студентам максимально виявити свої можливості, сформулювати мотивацію до навчання, підготувати до реалій сучасного життя.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб розглянути проблеми використання особистісно орієнтованої технології навчання; визначення умов створення особистісно орієнтованого середовища; забезпечення внутрішньої професійно-значущої

мотивації; урізноманітнення форм навчальних занять; врахування індивідуальних особливостей студентів на заняттях інженерної графіки.

Виклад основного матеріалу. *Особистісно орієнтоване навчання* – навчання, у центрі якого – особистість студента. Увібравши в себе елементи різних методик, особистісно орієнтоване навчання від інших педагогічних систем відрізняється тим, що жодна з них не ставила за мету зробити студента суб'єктом навчальної діяльності, забезпечити можливість навчання за індивідуальною програмою, створити умови для його самовизначення й самореалізації [3,с.56].

Метою втіленні особистісно орієнтованої технології у навчальний процес, враховуючи зміст та цілі навчальної дисципліни "Інженерна графіка", є: розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей кожного студента; максимальне виявлення та використання індивідуального досвіду студента.

Організація навчально – виховного процесу відповідно до поставлених цілей складається з таких етапів:

1 етап. Теоретична підготовка: визначення переваг особистісно орієнтованого навчання проти традиційного; визначення шляхів реалізації особистісно орієнтованого навчання.

2 етап. Організаційно – методична підготовка: вдосконалення методичного забезпечення; надання студенту свободи вибору засобів виконання навчального завдання; використання нетрадиційних методів та форм групових та індивідуальних занять ; створення умов для творчості в самостійній та колективній діяльності; створення ситуацій успіху (на кожному занятті, для кожного студента); розробка відповідних критеріїв оцінювання навчальних досягнень.

3 етап. Апробація. Початковим етапом при впровадженні особистісно орієнтованої технології при викладанні інженерної графіки є розподіл навчальних груп студентів на сильних, середніх та слабких [2,с.92].

Студенти, що перебувають у групі майже однакової підготовки, одержують знання і формують вміння в комфортних для себе психологічних умовах. Темп і швидкість просування у засвоєнні навчальної інформації у них майже однаковий і не має жорстокого розподілення на встигаючих і не встигаючих. Таке різноманітне навчання дозволяє створювати сприятливі умови для того, щоб кожний студент міг оволодіти навчальним матеріалом у відповідності з рівнем своїх можливостей.

Для кожної з груп створюються "програми впливів", в яких визначають: завдання з різними рівнями складності, форми аудиторної навчальної діяльності, дози можливої допомоги, форму одержання інформації про хід діяльності та можливість її корекції.

Кожна з груп одержує рекомендації щодо організації роботи. Вони надаються усній або письмовій формі. Наприкінці заняття кожна з груп звітує про виконанні завдання. На наступному практичному занятті слабкі студенти одержують завдання другого, а окремі – третього рівня складності.

Сильні студенти залучаються до роботи в парах, потім працюють самостійно з мінімальною допомогою з боку викладача та самостійно виконують завдання третього рівня складності, що передбачають дії, для яких необхідно обрати об'єкт спостереження, зробити узагальнення, визначити певну закономірність. Студенти мають можливість переходити від однієї типологічної групи до іншої. При постійному залучанні студентів до виконання завдань за вибором, створюються об'єктивні можливості для стимулювання позитивних мотивів навчання. І поступово навіть слабкий студент відчував своє зростання, бо завжди помічаються успіхи кожного студента і підтримують їх, використовуючи всілякі допоміжні засоби.

Основним видом діяльності на заняттях з інженерної графіки є робота, пов'язана з розв'язуванням графічних задач. Дослідження показало, що перш ніж виконати графічну побудову, студент створює її образ, оцінює його відповідність реальному предмету, а вже потім, за допомогою прийнятих у кресленні умовностей, виконує механічну дію.

Звичайно, що відразу виникає потреба створення такої системи графічних задач (ставлячи за основу особистісно орієнтований підхід), які, з одного боку, органічно вписуватимуться у зміст навчання, а з іншого, на основі певних класифікаційних ознак, утворюватимуть цілісну систему. Таким чином, розробляється така система вправ, яка враховує специфіку дисципліни, а головне – вимоги особистісно орієнтованого навчання.

1. Підготовчо-мотиваційний етап.

- Вправи для виявлення вхідного рівня сформованості опорних уявлень, понять, способів діяльності; з'ясування прогалин у знаннях студентів, підготовка до сприймання нових понять.

2. Операційно-пізнавальний етап.

- Пробні вправи. Вправи на виявлення істотних ознак понять.

- Тренувальні вправи. Закріплення сформованих графічних понять.

- Творчі вправи. Оперування сформованими поняттями у змінних та нестандартних ситуаціях.

3. Рефлексивно-оціночний етап.

- Контролюючі та коригуючі вправи. Перевірка рівня сформованості понять, з'ясування помилок, уточнення і корекція рівнів сформованості графічних понять.

Така система вправ дозволяє організувати на занятті активну пізнавальну діяльність студентів і сприяти глибокому засвоєнню понять, умінь і навичок.

Всі види вправ тісно пов'язані між собою. При підборі завдань враховуються індивідуальні особливості студентів. Завдання підбираються такі: з повним набором тільки необхідних умов; з нестачею деяких із них; з наявністю всіх необхідних та з додаванням надмірних, зайвих умов; з нестачею деяких необхідних і з надлишком непотрібних даних. Всі завдання розрізняються за рівнем наочності, а також за рівнем проблемності та пропонуються до тих пір, поки не наступить правильне і швидке їх виконання.

Застосування графічних задач створює належні умови для активізації навчального процесу, створює передумови для самостійної роботи і підвищує пізнавальну активність студентів. Для того, щоб активізувати пізнавальну діяльність студентів їм пропонується вибрати завдання самостійно із декількох варіантів: завдання, які запропонували самі студенти (вищий рівень активності); добровільні завдання - "завдання - пошук" (додаткові завдання, які пропонує викладач, студенти виконують їх за бажанням); вибіркові завдання (студент сам обирає завдання із одержаного набору).

До самостійного вибору завдання студентів треба готувати. На першому етапі необхідно розповісти про складності кожного завдання, радити студенту, яке завдання вибрати; на другому етапі – розповісти про складності завдань, але вибирають завдання же самі студенти, а викладач корегує їх вибір. На заключному етапі студенти самостійно розподіляють завдання за складністю і самі здійснюють вибір. Така робота сприяє формуванню адекватної самооцінки відповідного рівня досягнень студентів.

Аудиторне заняття було та залишається головним елементом навчального процесу, але в системі особистісно зорієнтованого навчання значно змінюється його функція, форма та мета. Викладач не є суб'єктом, що керує об'єктами, а веде діалог зі студентами.

З метою вирішення цих завдань змінюється режисура заняття. Студенти не просто слухають розповідь викладача, а й постійно співпрацюють з ним, висловлюючи свої думки, обговорюючи те, що пропонують одногрупники. Викладач, у свою чергу, не примушує, а переконує студентів засвоїти той зміст, який він пропонує з позицій наукового знання.

Саме таке заняття є особистісно орієнтованим. В таких умовах заняття не є "знеособленим", а стає особистісно значущим.

Засоби для досягнення цієї мети: використання різноманітних форм та методів організації навчальної діяльності; створення атмосфери зацікавленості кожного студента в роботі колективу; стимулювання студентів до висловлювань без страху помилитися дати не-правильну відповідь; оцінка діяльності студента не тільки за остаточним результатом, але й за процесом його досягнення; заохочення прагнення студента знаходити свій спосіб

вирішення завдання; обговорення в кінці заняття не тільки того, що засвоїли, чим оволоділи, але й організацію навчальної діяльності на занятті.

Головне завдання викладача полягає в тому, щоб допомогти в ході заняття кожному студентові побачити особисте значення запропонованих знань, зробити так, щоб кожен побачив себе, своє «Я» у системі прийомів, форм і методів навчальної роботи. Важливо піклуватися про те, щоб включити студентів у хід практичного заняття в діяльність, що спонукає їх сумніватися, думати, шукати рішення, опираючись на власний досвід, націлювати їх на відкриття й пошук власних варіантів.

Висновки. 1. Особистісно орієнтоване навчання це не процес формування особистості з заданими рисами, а створенням умов для повноцінного виявлення і розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу.

2. Ефективність реалізації особистісно орієнтованого підходу до вивчення дисциплін технічного циклу досягається завдяки використанню сукупності педагогічних умов: створення особистісно орієнтованого середовища; забезпечення внутрішньої професійно-значущої мотивації; урізноманітнення навчальних форм занять; створення ситуацій успіху; врахування індивідуальних особливостей студента.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Буцик І.М. Розвиток навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні технічних дисциплін: монографія. Київ: ДАКККіМ, 2011. 183 с
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ Академвидав, 2004. 52 с.
4. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології: навч. посіб. Київ: А.С.К., 2002. 255 с.

СЕКЦІЯ 17. Мистецтвознавство

Корницька Л.А.

*к. пед. н., доцент кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницький національний університет,*

Олійник Г.С.

*к. тех. н., доцент кафедри дизайну
Хмельницький національний університет,*

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРАДИЦІЙНОЇ БОРЩІВСЬКОЇ ВИШИВКИ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Борщівська вишивка – це унікальне явище народного мистецтва та культури України. Автентичні борщівські вишивки сьогодні є надбаннями музейних та приватних колекцій в Україні та в Європі.

Метою дослідження було виявити закономірності розвитку борщівської вишивки та визначити її особливості.

Основним методом дослідження був теоретичний аналіз джерел з проблеми дослідження, спостереження та узагальнення. Питанню дослідження української вишивки приділяли увагу науковці, мистецтвознавці, дизайнери та інші поціновувачі народної творчості. Проте дослідженню локальних особливостей борщівської вишивки не висвітлено належним чином на даний час.

Спільною особливістю української сучасної вишивки є поєднання у ній яскравих кольорів; прикрашання вишитих виробів мережкою, бісером, каміннями; використання для

вишивки лляного, шовкового, конопляного полотна тощо. У сучасній українській вишивці найчастіше використовується червоний колір з додаванням чорного, блакитного, зеленого, жовтогарячого, синього тощо.

Якщо говорити про традиційні вишиті сорочки, то найбільшого поширення в Україні набули сорочки з уставками. Уставка чи полик – це вшивне плічко, що з'єднує задню і передню частину сорочки. Рукав викроюється із суцільного шматка тканини і під прямим кутом пришивається до станика. Вишивка відповідно розташовується на уставці, підоліччі, манжетах та подолі.

Вишивка вже пізніше стала декоративною складовою одягу, його прикрасою, а в минулі часи вона виконувала швидше захисну роль й, як вважали наші предки, служила оберегом від зла і біди. Тому, вишивка так рясно вкривала деталі натільних сорочках, зазвичай біля відкритих зрізів: горловині, пазушці, манжетах, подолі, а також на рукавах, по грудях, зрідка – по спинці. Сорочка прикрашена вишивкою була межею між зовнішнім світом (сповненим небезпеки) і тілом, своєрідним кордоном і оберегом для того, хто її носив. Давні сорочки вишивались виключно на вибіленому домотканому конопляному полотні. Білий колір також мав символічний обереговий зміст, символ чистоти як тілесної так і духовної, бо ж усі добрі духи і божества уявлялися світлими, і зображувались у білих ризах, а всіляка нечисть – в темних.

Вишивкою також прикрашалися рушники, скатертини, простирадла.

На початку XIX століття сформувалися найхарактерніші особливості орнаментики різних регіонів України та тільки їм притаманні технічні прийоми. Майже кожна місцевість має свої віддавна вироблені типи вишивок, свої улюблені візерунки, техніки і технології їх виконання, які збереглися до нашого часу. Однією з поміж інших виділяється борщівська вишивка.

Локальною художньою особливістю борщівської вишивки є те, що у її колористиці переважають темні кольори (найчастіше це чорний колір), а однією з основних ознак є густо зашиті рукава від уставки до манжета.

Тож розглянемо детальніше особливості борщівської вишивки. По-перше, це використання чорної вовняної нитки. Про використання чорного кольору у цій вишивці існує легенда, що своїм корінням сягає у XVI – XVII століття. У ті далекі часи, коли наша свята Русь потерпала від татаро-монгольської навали, у Борщівському районі на Тернопільщині під час чергового нападу татаро-монголів були вбиті всі чоловіки. «Плачем вкрилася Тернопільська земля і жінки в знак великої жалоби поклялися впродовж семи поколінь носити вишиті чорними нитками сорочки. Навіть святкові та весільні вбрання вишивались в такий темний колір. Сьоме покоління віджило своє у 20-30-их роках XX-го сторіччя і відтоді у борщівських вишиванках почали з'являтися вкраплення яскравих кольорів» [1].

Існувало два типи борщівських вишивок: повсякденна – із візерунками на комірці і манжетах, та святкова – з вишивкою на комірці, грудях, спині та по всій довжині рукавів [2].

Художніми особливостями борщівської стародавньої вишивки в жіночих сорочках є її розміщення рядами або під кутом [3]. Вишивка рясно прикрашала рукави сорочки. У борщівській вишивці мали місце й сітчасті ряди (рис.1, а), або ряди складені з клітинок – клітчасті (рис.1, б).

Рисунок 1 – Борщівська вишивка на сорочці:
 а) сітчасті ряди на борщівській вишивці;
 б) клітчаті ряди на борщівській вишивці;
 в) фото з Фестивалю «Борщівська сорочка», м. Борщів. 2021р.

Вишивку хрестиком *сітчастих* рядів на борщівській вишивці називали «метеною». З рисунку 1 видно, що на вишивці прослідковувалась чіткість ліній та пропорцій. Вишивку хрестиком *клітчатих* рядів на борщівській вишивці називали «кулями» [3]. В рисунку 1,б, і це зорова ілюзія, бачимо, що орнамент побудований за принципом сітчастих структур й сприймається органами зору як ритмічне чергування округлих елементів (хоча світлий елемент має форму квадрата), звідси й виникла назва «вишивка кулями». Також на вишивці тактильно відчутно випуклість окремих частин, а саме: чорне коло на світлому тлі.

Цікавою особливістю борщівської вишивки є й специфічне розміщення рядів вишивки. Ряди «виринають із-під підпліччя (орнаменту нижньої частини складного рукава) та довершують композицію рукава» [3].

Після 30 років ХХ століття у борщівській вишиванці на зміну суворим та чітким геометричним орнаментам, вишитих ніби під лінійку, в які вишивальниці закладали потужний обереговий зміст – це універсальні прадавні символи, символи роду та родючості, прийшли квіткові мотиви. Незмінним залишилися густота орнаменту, який вкриває майже всю поверхню рукавів та значну частину переду сорочки.

Крім кольору, та композиційного розташування, специфічними для борщівських вишивок є і тип вишивального шва. Вишивка створювалася товстими вовняними нитками, дуже сильно закрученими за спіраллю. У борщівській вишивці часто присутні декілька технік вишивання: колодка, хрестик, хрестик з підстилом, кучерявий стіб, гаптування, стебнівка тощо [1]. Борщівську вишиту сорочку називають перлиною Подільського краю (рис.1, в).

Борщівська вишивка відрізняється серед інших переважно використанням чорних вовняних ниток. Часто з чорною ниткою переплітають червону (рис.1, в).

Борщівську сорочку можна розпізнати за кроєм, вишивальною технікою та композиційним вирішенням – дуже багато зашитими рукавами (святкові сорочки). Традиційно використовували конопляне полотно, лляне або суміш конопляного з бавовняним.

Сьогодні найчастіше вишивають технікою «хрестом». Хрест – одна з найпоширеніших технік цієї групи [3]. Виконувати хрестатий шов краще на тканинах полотняного переплетення ниток основи та підткання, але вишивають і на тканинах з не полотняним переплетенням, використовуючи вишивальну канву. *Косий хрестик* утворюється від схрещення двох діагональних стібків у квадраті. Виконують його на кількості ниток 2x2, 3x3, 4x4, 5x5, але коли нитки основи тонші, то для зрівнювання розмірів хрестика їх беруть більше. Від точності та порядку накладання стібків залежить краса цього шва. Треба, щоб усі верхні стібки хрестика перекривали нижні лише в одному напрямі [4].

Подвійний хрестик застосовують як елемент орнаментальної вишивки. Його називають також болгарським хрестиком. Цією технікою вишивають декоративні вироби: килими, валізки, диванні подушки та інші речі. Його виконують подібно до звичайного, тільки хрестики вишивають більшого розміру і кожний відразу, а не половинками. Спочатку ниткою кладуть звичайний хрестик, стібки якого діагонально перехрещуються, а поверх нього виконують ще один – прямий, стібки якого йдуть паралельно ниткам основи та піткання [5].

Містечко Борщів, що розташоване в Тернопільській області, віддавна має славу міста з неповторною та складною технікою вишивки. До війни 24 лютого 2022 року, кожного літа у м. Борщів відбувався Фестиваль «Борщівська сорочка» і сюди з'їзжалися з усієї України та навіть з Європи, щоб зануритись у красу українського вишивального мистецтва, поспілкуватися з майстринями- вишивальницями та побачити й можливо купити собі чи комусь з родини автентичну вишиванку. Розмаїття виробів сучасної борщівської вишивки вражає яскравими кольорами, багатством різновидів технічного виконання, оригінальністю орнаментальних композицій, символів і мотивів. У них поєднуються елементи глибокої давнини та сучасності, народно-мистецький досвід зі своєрідністю місцево-етнографічного культурного надбання.

Результати дослідження сприяють збагаченню знань про борщівську вишивку, специфіку її розвитку в сучасності. Результати досліджень можуть бути використані у навчально-виховній роботі з молоддю та численними поціновувачами народного мистецтва України.

Список використаних джерел

1. Борщівська вишиванка. Минуле і майбутнє. URL: <https://oleshchuk.com/blog/borshchivska-vyshyvanka-mynule-i-maybutnye>
2. Борщівська вишивка – душа наша. URL: <https://zbruc.eu/node/89382>.
3. Художні особливості борщівської народної сорочки Збруцько – Дністровського кута: ряди на рукавах/ Покусінські Людмила і Олексій.30.08.2021. URL: <https://www.prekrasastudio.com/blog/227-khudozhni-osoblyvosti-borshchivskoi-narodnoi-sorochky-zbrutskodnistrovskoho-kuta-riady-na-rukavakh>
4. Технологія вишивки. URL:<http://zadorozhnamarina.blogspot.com/2017/03/>
5. Вишивка хрестиком. URL:<https://www.tk-furnitura.com.ua/vishivka-hrestikom/>

Юй Цютун

*здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти,*

*ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

СУТНІСТЬ ПОЛІКОМУНІКАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ХОРМЕЙСТЕРА

Сучасні трансформації в системі вищої професійної освіти України спрямовані на створення умов для підготовки спеціалістів відповідно до вимог і потреб сучасності. Це зумовлено, насамперед, прагненням нашої держави інтегруватись в європейський освітній простір. Важливість означеної цілі підтверджуються наступними директивними документами: «Закон України про вищу освіту», «Державна національна програма «Освіта». «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» та ін.

Нова парадигма вищої освіти й, зокрема, фахової підготовки майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва приділяє велику увагу підвищенню інтелектуального потенціалу нації, посиленню культурологічної спрямованості навчання молодого покоління та його реалізації, індивідуалізації, гуманізації, інтеграції, народності. Стратегія розвитку мистецької освіти сьогодення пов'язана із внесенням інноваційних перетворень до її змісту й має ґрунтуватись на вирішенні завдань щодо якісної підготовки професійно компетентного

педагога-музиканта, що потребує удосконалення мистецько-технологічних шляхів її реалізації. Тобто, досягнення внутрішньої єдності мистецької освіти має відбуватися за рахунок осягнення духовних важелів мистецтва й удосконалення мистецької практики [3].

У світлі вищезазначеного постає необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі музичного мистецтва у закладах вищої освіти з урахуванням того, що фахова підготовка, зокрема диригентська та вокально-хорова, є основою їх подальшої музично-педагогічної діяльності.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта зробили такі вчені, як Н. Білова, Г. Дідич, Л. Коваль, С. Грозан, І. Левицька, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, А. Растрігіна, О. Ростовський, О. Рудницька, Н. Сегеда, Т. Стратан-Артишкова, О. Щолокова та ін. Науковці виокремлюють специфічні риси організації навчально-виховного процесу та окреслюють коло першочергових питань, від вирішення яких залежить здатність майбутнього фахівця до виконання професійних завдань.

Особлива увага у роботах А. Андріанкіна, Н. Венедиктової, О. Горбенко, С. Кулікової, Є. Куришева, О. Мостової, О. Яненко та ін. приділяється розвитку у студентів конкретних компетенцій: диригентських, педагогічних, виконавських, художньо-комунікативних тощо.

Багатоаспектна діяльність фахівця в галузі музичного мистецтва здійснюється у художньо-освітньому комунікативному середовищі і спрямована на розвиток духовної культури молоді засобами музичного мистецтва, розкриття та реалізацію їхнього творчо-особистісного потенціалу через залучення до різних видів, форм і засобів художньої комунікації: від емоційно-усвідомленого сприйняття та художньо-образної вербалізації кращих взірців музичної світової спадщини, сольного/ансамблевого вокального та інструментального виконавського втілення-інтерпретацій – до творення, комбінування, імпровізаційного опрацювання музики як художньо-естетичної цінності. Успішне здійснення означених завдань і змісту діяльності залежить не тільки від наявності у фахівців широкого кола різнобічних знань, умінь та навичок, музичних здібностей, а й розвиненості професійно значущих якостей, зокрема, комунікативних [3].

Серед різноманітних видів професійної діяльності фахівців в галузі музичного мистецтва провідне місце займає диригентсько-хорова, адже ансамблевий/хоровий спів є найбільш доступною, «відкритою», духовно згуртованою формою колективно-творчого музикування. Диригентсько-хорова діяльність фахівця в галузі музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти та позашкільної освіти передбачає залучення учнів до аматорських хорів і вокально-хорових ансамблів й ґрунтується на культурно-естетичних засадах хорового мистецтва.

Художня комунікація є предметом наукових досліджень багатьох науковців і розглядається як виникнення комунікативного зв'язку, взаємодії між автором твору мистецтва і тим, хто його сприймає [1].

Як зауважує С. Грозан, діяльність фахівця в галузі музичного мистецтва полягає, з одного боку, у педагогічному спілкуванні із вихованцями, а з іншого, у художньому спілкуванні з творами мистецтв, які виступають носіями емоційного досвіду людства [1].

У процесі спілкування з мистецтвом відбуваються такі процеси як спілкування особистості як споживача художніх цінностей з особистістю митця, який створює твір; їхнє спілкування з героями художніх творів; спілкування між самими споживачами художніх цінностей [1].

У такій комунікативній системі твір хорового мистецтва визначається як унікальне творче повідомлення мистця, композитора, а його осягнення вимагає від тих, хто з ним комунікує, глибокого проникнення в його семантично-образне наповнення, і саме диригент має здійснювати такий вплив, який включає інших (співаків, концертмейстера, слухачів) у художньо-комунікативне коло.

Як зазначає Се Ліфен, сутність комунікативної взаємодії можна визначити як художню полікомунікацію, в процесі якої відбувається творче спілкування кожного учасника

як виконавця з хором, співаків між собою всередині кожної хорової партії, між хоровими партіями, співаків з диригентом і концертмейстером, диригента з концертмейстером, які всі об'єднуються в енергетичний потік зі слухачами та суголосно відгукуються у слухацькій співтворчості. Такий взаємозв'язок всіх учасників художнього спілкування створює простір художньої полікомунікації [2].

Комунікативність, як концептуальна характеристика хорового співу, спрямовується на виникнення тісного взаємозв'язку між трьома активними учасниками процесу виконання хорового твору – диригентом, учасниками хорового колективу і слухачами.

В діяльності хорового диригента комунікація виявляється у двох видах – вербальній та невербальній. Вербальна комунікація полягає у роз'ясненні завдань, які постають перед хоровим колективом та обранні способів їх вирішення.

Невербальна комунікація здійснюється за допомогою диригентської техніки, важливими характеристиками якої є: адекватна енергійна експресивність жестів, рухів, постанови, міміки, емоційна насиченість, емоційно-змістовна художньо-образна інформативність, впевненість тощо.

Як зауважує Се Ліфен, саме за допомогою диригентського жесту, мануальної техніки хормейстер здатний невербально транслювати хору власні інтонаційно-слухові уявлення, цілеспрямовано «вести» до максимально бажаного художньо-виконавського результату через експресивно-енергійне керування емоційно-інтонаційним потоком, коригування хорового ансамблю, строю, звуковедення у процесі реального часу звучання хорового твору, створеного композитором [2].

На думку Се Ліфен, актуалізація художньо-творчої ідеї композитора реалізується у реальному звучанні через тлумачення авторського художнього тексту в безпосередньому акті художньої комунікації. Виконавець закладає в музичний твір власний художній та емоційний досвід через добір відповідних, на його творчу думку, нотних знаків як «системи виразових засобів музичної мови», відображених в художньому тексті, яким є хорова партитура – джерело мистецької інформації для виконавців хору і для його керівника, через який і здійснюється комунікативний акт між автором і інтерпретаторами музичного твору [2].

Нотний текст, партитура хорового твору – це вираз свідомості автора, організований за допомогою нотних знаків. Прочитання, тлумачення цього тексту реалізується і втілюється у фізичному звуковому вимірі, який функціонує у формі живого художнього тексту.

Як стверджує Се Ліфен, у процесі виконавської діяльності хоровий диригент через співаків здійснює емоційно-вольовий вплив на слухачів, який залучає їх до інтерпретаційної творчості, до співтворчого ціннісно-емоційного переживання музики, чим занурює їх у світ співпереживання художнім емоціям, думкам, уявленням, вираженим у хоровому звучанні.

Отже, художня полікомунікація – це творчий зв'язок, спілкування у різних особистісно-творчих площинах сприймання, інтерпретації та звукового втілення художньо-образного змісту музичного твору, яка ґрунтується на емоційно-енергетичному, духовному резонансі між усіма учасниками художньо-полікомунікативного акту.

Список використаних джерел

1. Грозан С. В. Формування вмінь художньо-педагогічного спілкування в майбутніх учителів музичного мистецтва. Дисс... на здобуття наук. ступ. канд. пед наук. Кіровоград, 2010. 287 стр.
2. Се Ліфен. Методика розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. Дисс... на здобуття наук. ступ. канд. пед наук. Одеса, 2021. 276 стр.
3. Назаренко М. П. Вокально-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті інтегративного підходу. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1071/1/Вокальнохорова%20підготовка%20майбутнього%20вчителя%20музичного%20мистецтва%20в%20контексті%20інтегрованого%20підходу.pdf>

СЕКЦІЯ 18. Історичні науки

Мельник Наталія Миколаївна
викладач циклової комісії соціальних дисциплін
Вінницький технічний фаховий коледж

«ІМПЕРІЯ БРЕХНІ». УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

«Цей триумф Заходу, триумф західної ідеї, проявляється насамперед у повному виснаженні колись життєздатних альтернатив західному лібералізму. Те, що спостерігається нині – це, можливо, не просто закінчення холодної війни або завершення якогось періоду всесвітньої історії, але кінець історії як такої; інакше кажучи, це фінальна точка ідеологічної еволюції людства і універсалізація ліберальної демократії Заходу як остаточної форми уряду в людському суспільстві.»

Френсіс Фукуяма

«Кінець історії», а точніше, завершення століття глобальних кровопролитних війн та ідеологічного протистояння держав, що постійно загрожувало людству тотальним знищенням, якому так раділи в 90-х рр. XX ст. не настав. Економічний занепад блоку держав на чолі з Радянським Союзом, спричинений наростаючим відставанням планової комуністичної економіки від ринкової економіки демократичних країн, розпад СРСР та Варшавського блоку, відновлення незалежності пострадянських держав та приход до влади в цих країнах демократичних сил призвів до глобальних змін у світовій політиці та ідеології. В науковому середовищі та політикумі провідних країн світу поширилось уявлення, що впровадження ринкової економіки в авторитарних і відсталих державах призведе до зростання добробуту населення, що послабить напруження між соціальними станами. Широке пропагування ліберальних ідей загальної рівності людей незалежно від раси, національності, походження та особистих вподобань на основі взаємоповаги також повинно сприяти загальній гуманізації населення планети. Демократичний лад на основі загального виборчого прав, балансу гілок влади, рівності всіх громадян перед законом мав знищити пережитки тиранії. Глобалізація, як економічно – політичне явище, повинна була посприяти усвідомленню приналежності всіх людей, незалежно від громадянства, до єдиної спільноти – людства. Але ці сподівання були марними.

Включення країн з авторитарним типом правління до глобального ринку, величезні інвестиції в їх економіку та надання доступу до високих технологій, справді посприяли швидкому економічному зростанню цих держав, але не призвели до демократичних перетворень у них. Навпаки, зміцнівши економічно, авторитарні країни розпочали швидкий дрейф до тоталітаризму, зберігаючи зовнішні ознаки демократії. Якщо в 90-і рр. XX ст. кількість держав, що обрали демократичний шлях розвитку, швидко зростала, то з 10-х рр. XXI ст. розпочався зворотній процес і на 2022 рік кількісно держави з недемократичним ладом перевищили демократичні, а їх економічний потенціал перевищив половину світового. Широкомасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року ознаменувало собою остаточний перехід авторитарних держав до спроб перегляду світового порядку на свою користь воєнними методами.

Розвиток освіти та науки в Україні в особливих умовах євроінтеграції під час війни ще більш ускладнився. Традиційні проблеми пов'язані зі злиденним фінансуванням, низьким соціальним статусом науковців, вплив мізків (і, насамперед, молодих) за кордон, лише загострилися. Значна частина вчених, викладачів та вчителів опинилася за кордоном. З ініціативи західних колег з'явилися програми підтримки українських освітніх та наукових

працівників, сприяння їх працевлаштуванню та відновленню наукової та навчальної діяльності. Обов'язком же нас, педагогів і науковців, стало робити все можливе для перемоги над ворогом.

Сучасна РФ заслужено повинна носити прізвисько «імперія брехні». Історичні фейки та міфи, перекручування та ігнорування історичних фактів, стали основою державної політики путінської Росії. Успішне зомбування власного населення дозволило легітимізувати агресію та геноцид по відношенню як до населення власної держави, так і по відношенню до сусідів. Велетенське фінансування дозволило Росії створити могутній пропагандистський апарат і, користуючись самозаспокоєнням та ліберальними законами щодо ЗМІ у демократичних країнах, активно поширювати імперські нарративи та відверту брехню серед західної громадськості. Завданням української інтелігенції, за підтримки польських, білоруських, литовських, латвійських, естонських колег, як найбільш знайомих з підлим брехливим російським шовінізмом, має стати розвінчання московитського фальшування історії. Пересічний громадянин демократичної країни, в цілому, просто не може повірити, що можна в публічний простір виносити цинічний брехливий бред, що звучить як вустами офіційних осіб російської влади, так і з рота російського обивателя, що давно прописався в демократичних державах як біженець чи турист. В тотальній брехні європеєць, чи американець, намагається знайти зерно правди і саме звідти ростуть ноги про нацизм, антисемітизм, розіп'ятих «мальчиків в трусіках». І саме українська, та східноєвропейська наукова спільнота, що безпосередньо знайома з підлою ментальністю московитів, має розвінчувати фейки російської пропаганди серед цивілізованого суспільства.

Список використаних джерел

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%96%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%82%D0%B0%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>
2. <https://svit.kpi.ua/2022/11/15/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5/>

Петренко В.І.

к.і.н., доцент кафедри права

Вінницького кооперативного інституту

ДІТИ – ЖЕРТВИ ГОЛОДОМОРУ-ГЕНОЦИДУ 1931-1934 рр.

Вже 90 років з часу нашої національної трагедії – Голодомору-геноциду. Мор людей від штучного голоду, що розпочався в більшості районів України наприкінці 1931 р., продовжувався у 1932, 1933, 1934 рр. (за даними особливого сектору Вінницького обкому КП(б)У в 1934 р. жертвами голоду стали 58 тис. 885 подолян).¹

Голодомор комуністичний режим називав – «продовольчими труднощами», ретельно приховуючи масове народоббивство та кількість померлих від голоду.

Станом на 1 січня 1932 р. населення УСРР становило 32 млн. 680 тис. осіб, селянство – 25 млн. 533 тис.²

Більшість науковців стверджують що жертвами Голодомору в Україні стали від 7-ми до 10-ти млн. осіб. Саме ці відомості виголошено в ООН у 2003 р.³

Враховуючи всі труднощі та аспекти демографічної проблеми і беручи до уваги останні наукові дослідження, Міжнародна науково-практична конференція «Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації» (Київ, 2016 р.) констатувала: «Конференція,

обговоривши наукові доповіді та повідомлення, визнала науково обґрунтованою загальною кількістю померлих від Голодомору – понад 7 млн. осіб».⁴

На Поділлі від голоду загинули майже один мільйон людей. Більшість становили діти, адже вони були найменш захищені в час лихоліття.⁵

Документи Державного архіву Вінницької області це підтверджують. Так, у довідці інформаційного сектору Вінницького обкому КП(б)У за березень 1933 р. повідомлялось: «Копайгородський район. Село Сугаки. Відмічено до 200 випадків опухання. Померло 53 чол. Протягом 5 березня померло 8 чол. Серед померлих більшість дітей від 1 до 6 років... В цьому селі на ґрунті голодування вживають всіляку падаль, з'їли значну кількість собак, зарізано до 70 коней».⁶

В інформації уповноваженого Калинівського райвідділу ДПУ від 2 травня читаємо: «Цілком таємно. В Калинівському р-ні голодом охоплено населення 25 сілрад з 34. Загальна кількість голодуючих – 8 тис. 500 чол., з них опухло 7000 чол. Померло понад 2000 осіб... Голодуючі, не маючи ніякої підтримки, харчуються собаками, кішками та ін. гадостою...».⁷

З листа учня 7 класу Свіргуна до голови Сальницької сільської ради Калинівського району: «Кузьма Петрович! Тиждень як помер від голоду батько. Мати лежить хвора і вже вся опухла. Окрім мене залишилось ще троє дітей, вони попухли від голоду. На мою долю випало бути головою двору. Допоможіть чим можете, у нас сьогодні на вечерю не залишилося і буряків. Рятуйте маму та дітей і ми вступимо в колгосп. Я буду з мамою там працювати, щоб забезпечити малих дітей хлібом. Не відмовте, Кузьма Петрович. Невже я сім років вчився щоб померти голодною смертю...». У вказаному селі Сальник лише в березні 1933 р. більше 40 дітей попухли від голоду і були на межі життя, 2 дітей померли впродовж тижня.⁸

В доповідній Вінницької обласної «оздоровчої комісії» обкому партії від 17 травня йшлося: «В області охоплено продовольчими труднощами 38 районів... 26 тис. 895 господарств, 120 тис. 903 чол. На 15 травня лише в 10 районах області (в 1933 р. – 71 район) зареєстровано 8 тис. 985 випадків голодної смерті, серед них діти...».⁹

Один з партійних уповноважених, який вилучав продукти харчування, засвідчив: «Я чув як діти душилися, заходилися в криках від кашлю. І я бачив їх погляд, він був переляканий, благальний, ненависний, тупо байдужий, затьмарений відчаєм або палахкотів напівбожевільною зухвалістю і лютюю.... Разом з іншими я випорожнював скрині старих людей, затикаючи собі вуха від плачу дітей і голосіння жінок. Я був переконаний, що здійснюю великі та потрібні перетворення на селі...».¹⁰

Щоб діти не вмирили разом з дорослими, матері відправляли їх з осель для пошуку їжі. Діти жебракували в селах, на залізничних вокзалах та вулицях великих міст.

Маленьких дітей матері часто підкидали до дитячих будинків, які функціонували у районах області. В доповідній записці завідуючого Вінницьким обласним відділом охорони здоров'я (лютий 1933 р.), йдеться: «Підкидання дітей за останні тижні значно зросло: Вінниця – 13 дітей, Жмеринка – 11, Гнівань – 9, Гайсин – 10, Тульчин – 23 дитини... Всього за три тижні 105 дітей... На 440 штатних ліжок в дитячих будинках, на 10 лютого є 596 дітей... Не забезпечені матеріальною допомогою 310 дітей... Нам необхідні кошти не менше 25 000 крб.».¹¹

Про становище із забезпеченням продовольством дитячих будинків області, зокрема, у Вінницькому будинку «Матері та дитини», інформує спецзведення облвідділу ДПУ від 7.05.1933 р.: «Будинок розрахований на 40 дітей, на цей час вже більше 100 дітей... Смертність не зменшується, а збільшується, в березні місяці із 115 дітей вмерли 32 дитини, в квітні із 134 вмерли 38 дітей...».¹²

Документи ДПУ свідчать, що дитяча смертність була масовою, навіть, в державних дитячих установах. Адже з березня 1931 р. більшовицька влада заборонила постачання продуктів у дитячі заклади районів, які не виконали завдання хлібоздачі. Наркомат освіти УСРР звернувся тоді із скаргою в Наркомат постачання, у ній йшлося: «Багатьом районам заборонено, з поточних хлібозаготівель, постачання продуктів дитячим інтернатним

установам. З централізованого фонду теж нічого не виділено. Це створило катастрофічну ситуацію... Діти цих установ змушені тікати, чим збільшують безпритульність».¹³

Діти помирили від опухання та хвороб, ставали жертвами людоїдів. Їх били та вбивали за підняті у полі колоски, вони вмирили на вулицях міст. Страшні події 1932-33 рр. віддзеркалилися в листах італійського консула С. Граденіго. Він писав: «На базарі вранці 21 травня мертвих поскидали, як купи шмаття, у болоті в людському гною... Було їх близько 30-ти. Вранці 23-го їх нарахував вже 51. Одна дитина смоктала молоко з грудей мертвої матері... Минулого тижня організовано бригаду для збирання безпритульних дітей... Ми бачили 10-річних дітей, які були за маму для 4-х або 3-річних. Коли надходила ніч, вони їх накривали власним шарфиком або плащем і спали скорчені на землі, а біля ніг лежала бляшанка для сподіваної милості. Опухлих перевозять товарним поїздом у поле й залишають їх за 50-60 км. від міста, щоб там помирили, ніким не бачені...».¹⁴

На думку вчених, дитяча смертність становила щонайменше половину жертв голодомору в Україні. Це позначиться як на демографічній ситуації наступних десятиліть, так і вплине на ментальність українства. Професор Гарвардського університету Шпорлюк зазначав: «Демографічна катастрофа 1932-1933 рр. буде з українським народом, можливо, навіть століття. Знищено біологічний потенціал народу».¹⁵

Англійський журналіст Малколм Маггерідж, який перебував в Україні у 1933 р., писав: «Я побачив щось на зразок двобою між урядом і селянами. Поле двобою таке ж спустошливе, як і в будь-якій війні, але простягається воно набагато ширше. З одного боку – мільйони селян, що вмирили з голоду, з тілами, часто опухлими від браку їжі. З другого – вояки частин ДПУ, що виконували накази диктатури пролетаріату. Вони пройшли крізь країну мов рій сарани, забравши з собою все їстівне; вони постріляли або заслали тисячі селян, часом цілі села; вони перетворили найродючішу землю в світі на журливу пустелю».¹⁶

Щоб наповнити українську «пустелю», окупаційний кремлівський режим в 1933 р. розпочав масове переселення росіян в Україну, насамперед, у південно-східні регіони. Так, з Горьківської обл. в Одеську було переселено 2 тис. 110 господарств, з Івановської в Донецьку – 3 тис. 527 господарств, з Курської та Білгородської в Харківську – 4 тис. 800 господарств... Всього в Україну тоді перевезли 329 потягами 21 тис. 856 господарств, 117 тис. 149 осіб...¹⁷ Для переселенців до вищезгаданих областей України, влада підготувала 200 тисяч 306 хат.¹⁸

Організаторів Голодомору 1932-1933 років: Сталіна Й., Молотова В., Кагановича Л., Постишева П., Косіора С., Чубара В., Хатаєвича М. констатувала постановою апеляційного суду м. Києва від 13.01.2010 р. у кримінальній справі № 1-33/2010, порушеної СБУ України «за фактом вчинення геноциду в Україні у 1932-1933 рр.».¹⁹

На нашу думку, не всі прізвища організаторів злочину констатувала ухвала суду, зокрема, керівники ДПУ Ягода, Балицький, Реденс, Кацнельсон та ін. особисто займались організацією і впровадженням методів з створення умов для штучного голоду в Україні та придушенням селянського опору.

Наслідки штучного голоду жахливі. Терор голодом розмив український етнос, послабив генофонд української нації, що продовжило закабалення України. На кілька десятиліть голод паралізував національну свідомість та автентичність українців.

Масове фізичне винищення мільйонів українських хліборобів штучним голодом було свідомим політичним злочином кремлівського комуністичного режиму проти мирних людей, внаслідок якого зникли цілі покоління селян – землеробів, які любили землю, плекали її як рідну дитину. Селянство було і є не тільки годувальником та захисником рідної Батьківщини, але й носієм високих християнських вартостей, моралі, поведінки, джерелом духовності та культури, традицій, звичаїв і, звичайно, колискою мови та пісні.

Як коріння живить дерево, так селянство живить націю, а, отже, воно носій ворожого більшовицької ідеології націоналізму. Знищити сутність селянства і вирішитися національне питання. Недарма Сталін повторяв, що національна проблема – це селянська проблема. А в резолюції XII з'їзду КП(б)У, який відбувся в січні 1934 р., наголошувалося, що 1933 р. був

роком розгрому націоналістичної контрреволюції.²⁰ З'їзд також відмітив вагомий внесок органів ДПУ в розгром націоналістичних контрреволюційних елементів.

Таким чином, Голодомор-геноцид тривав в Україні впродовж трьох років і забрав життя від 7 до 10 мільйонів людей. Він був організований комуністичною окупаційною владою проти українського селянства – носія національної самобутності і духовності. Тоталітарний режим застосував його як засіб для придушення тривалого, масового і стійкого опору селянства політиці окупантів. Більшість його жертв становили діти, адже вони були найменш захищені від голоду.

Список використаних джерел

1. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО). – Ф.П – 136. – Оп.3. – Спр. 219. – Арк. 135.
2. Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Вінницької області. – Харків, 1933. – С. 8.
3. «Урядовий кур'єр» – видання центральних органів виконавчої влади України. – К., 2003. – № 180. – С. 2.
4. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації» (Київ, 4.10.2016 р.). – К.: Видавець *О. Філюк*, 2017. – С.10.
5. ДАВО. – Ф. П-136. – Оп. 3. – Спр. 69. – Арк.12-25, 176,177.
6. Там само. – Спр.80. – Арк. 123-130.
7. Там само. – Спр. 61. – Арк. 53.
8. *Петренко В.* Трагедія українського селянства/Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Вип. 5. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. *П. Григорчука* – Вінниця: ДП«ДКФ», 2003. – С. 124.
9. ДАВО. – Ф. П-136. – Оп. 3. – Спр. 80. – Арк. 81, 82.
10. *Конквест Р.* Жнива скорботи. – Київ, 1993. – С. 262.
11. ДАВО. – Ф.П-136. – Оп.3. – Спр. 74. – Арк. 4.
12. Там само. – Арк. 114-116.
13. Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932 – 1933 /Авт. колектив: *П. П. Панченко* (кер.), *М. М. Вівчарик*, *А. І. Голуб*, *М. А. Журба* та ін. – К., 2003. – С. 63.
14. Там само. – С. 65.
15. Там само. – С. 8.
16. *Конквест Р.* Жнива скорботи... – С. 292.
17. Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932 – 1933... – С. 340.
18. Парламентські слухання щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років: Стенограма. – К., 2003 р. – С. 53.
19. Постанова апеляційного суду м. Києва за кримінальною справою, порушеною за фактом вчинення геноциду в Україні у 1932-1933 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу // <http://www.memory.gov.ua/publication/postanova-apelyatsiinogo-sudu-mista-kieva-za-kriminalnoyu-spravoyu-porushenoyu-za-faktom>.
20. *Петренко В.* Більшовицька влада та українське селянство у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.: причини, технології, наслідки Голодомору-геноциду. – Вінниця: ДП: «ДКФ», 2008. – С. 307, 308.

СЕКЦІЯ 20. Готельно-ресторанна справа

Сулима В.В., здобувач освіти

Науковий керівник: викладач технологічних дисциплін

Мельник І.В.

*ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»,
м. Вінниця*

ІННОВАЦІЙНІ ВПРОВАДЖЕННЯ QR-КОДІВ В СФЕРІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

На сьогоднішній день у кожній сфері нашого життя робляться спроби впровадження цифрових технологій. Як би там не було, чим більше ми переходимо до складних технічних систем, тим більше набувають уваги досить прості технології з минулого, які з якихось причин не встигли масово поширитися свого часу. Прикладом такого «довгожителю», що набирає все більшої популярності серед інформаційних технологій, є QR-код.

QR-код (від англ. quick response – швидкий відгук) – це двомірний матричний код, що надає інформацію для швидкого розпізнавання за допомогою фотокамери мобільного телефону або іншого мобільного пристрою. Як і будь-який код QR не призначений для читання безпосередньо людьми. Зазвичай цю технологію використовують для передачі довгих посилань, електронних листів, зображень, інформації про квиток або купівлю, унікальних рекламних пропозицій, а також будь-які інші дані, які важко запам'ятати і з точністю першоджерела передати.

Незважаючи на те, що QR-коди існують вже кілька десятиліть, вони так і не стали революційною маркетинговою стратегією, на яку сподівалися великі світові компанії. Однак саме в наш час технологія QR-коду отримала всі необхідні характеристики свого значного підйому.

Сьогодні, коли QR-коди досить поширені, їх створення не займає велику кількість часу і не вимагає будь-яких спеціальних навичок. Для створення QR-коду, необхідно скористатися послугами одного з сайтів, кількість яких зростає з кожним днем, які створюють необхідні коди. Далі слід вибрати тип коду та в спеціальне поле ввести інформацію, яку потрібно зашифрувати, потім сайт видасть готовий QR-код, скануючи який за допомогою смарт-пристрою, адресат отримає зашифровану в коді інформацію. Тому, завдяки закодованій інформації про час роботи закладу та контактів, збільшиться кількість замовлень в офіси та додому. За допомогою QR-коду заклади ресторанного господарства можуть сповіщати своїх клієнтів про акції, лотереї, розіграші, активізувати всілякі програми лояльності, влаштовувати голосування, інтерактивні опитування та швидко отримувати відгуки про заклад від клієнтів [1].

QR-коди - актуальний тренд ресторанного бізнесу, що підвищує конкурентоспроможність та збільшує прибуток. Електронний QR-коди не може містити шкідливих вірусів та бактерій. Відмова від використання паперу покращує екологію.

Перевагами використання QR-кодів у закладах ресторанного господарства: понад 60 форм, більше 35 типів; економічне виробництво, розміщення; наочність; високий рівень безпеки; висока швидкість та якість обслуговування; мінімізація помилок; дублювання.

Переваги з'являються у власників бізнесу, співробітників, клієнтів. Робота добре організована, відвідувачі у будь-який момент можуть об'єднати офлайн світ із простором онлайн. Підвищується популярність закладу, покращуються результати просування у пошукових системах та соцмережах. Для розробки грамотної маркетингової стратегії найкраще залучити досвідченого фахівця.

Існує кілька основних напрямків, в яких ресторатори піддають оптимізації необхідну інформацію за допомогою впровадження QR-коду:

1. Електронне QR-меню. З пандемією та всіма обмеженнями ресторатори стали обмежувати фізичні контакти гостей між одним та з оточенням. А що кожен гість обов'язково чіпатиме руками у закладі? Звичайно, меню.

Розміщені на столах QR-коди замінюють традиційне меню, що використовуються при оплаті. Після сканування відвідувач переміщається в інтернет, бачить фото та відео страв, визначає калорійність та інгредієнти, з яких вони приготовлені, під час очікування отримує можливість вивчити історію закладу, дані персоналу, цікаві рецепти [4].

У код можна закладати: акції, знижки, посилання рецепти; посилання на сторінки в соцмережах, відео на Youtube із розповідями шефа про приготування страв; дані про походження та властивості вин, що дозволяють швидше зробити вибір; дані про здорове харчування, склад смузі, соків, поради нутриціологів; інформацію про десерти, сорти кави.

Інформацію сайту найкраще поділити на розділи. Для залучення нових гостей такий QR-код можна розмістити на фасаді або входних дверях. Прекрасним варіантом вважається розміщення на паперових рахунках та чеках. Для власника закладу це вигідно, для гостей зручно.

2. Електронні чайові. Такі чайові залишати навіть зручніше, ніж готівкою.

CloudTips, НетМонет, SberTips – такі сервіси, як правило, інтегруються з POS-системами у закладах та генерують унікальний QR-код для кожного замовлення прямо на чеку під час друку. Гостю достатньо сканувати код, вибрати потрібний відсоток (або вказати суму вручну) і провести оплату через платіжну систему.

3. Підключення до програми лояльності з метою розширення бази клієнтів.

У QR-код можна зашифрувати картку лояльності. Найвигідніший варіант - запропонувати скачати програму для оплати. Це позбавляє заповнення анкети при вході в особистий кабінет, для закладу з'являється можливість провести аналіз ефективності окремих акцій. Інший варіант – розсилка QR-кодів віртуальних карток лояльності на електронну пошту. База клієнтів зростає, налагоджується ефективна комунікація.

4. Посилання на відгуки. У QR-код можна «зашифрувати» будь-яке посилання на зовнішній ресурс в інтернеті - включаючи посилання на відгуки. Не забувайте мотивувати гостей за відгуки – додатковими бонусами, знижками, промокодами, безкоштовними закусками тощо.

5. Платіжні послуги. Один із способів безготівкової оплати – QR-коди платіжних сервісів. Вони можуть бути корисними, наприклад, якщо гість забув гаманець з готівкою та картами, а його телефон не підтримує безконтактну оплату.

Таким чином, можна зробити висновок, що QR-кодування інформації у сфері ресторанного бізнесу є найбільш економічним і універсальним варіантом, що дозволяє оптимізувати велику кількість завдань у роботі закладу ресторанного господарства та забезпечити високий рівень його конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел

1. Гузій Т. В. Запровадження інноваційних технологій як шлях розвитку ресторанного бізнесу. *Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних*. 2019. С. 403.
2. Даниленко О.В., Зоценко Л.М., Братіцел М.Л. Пріоритети розвитку цифрових технологій у ресторанному бізнесі (FoodTech) в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Т.30(69), №2. С.95-101.
3. Ніколайчук О. А. Тренди розвитку вітчизняної індустрії гостинності в умовах COVID-19. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2021. №. 13. С. 108-114.
4. Чміль Г. Л., Джгуташвілі Н. М. Цифровізація управління клієнтським досвідом у готельно-ресторанній індустрії. *Бизнес Інформ*. 2020. №. 8 (511).

СВІТОВІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Як відомо, для сучасного суспільства сфера ресторанного господарства відіграє велику роль. Все більше і більше людей прагнуть більш ефективно використовувати свій час та воліють не витратити його на приготування їжі вдома. За останні кілька років у зв'язку з епідеміологічною обстановкою в світі багато закладів ресторанного господарства були змушені закритися. Однак ті, що залишилися на ринку, продовжують розвиватися та вдосконалюватись, оскільки можна з упевненістю стверджувати, що сфера ресторанного господарства так і залишається затребуваною.

Розвиток сфери ресторанного господарства істотно залежить від світових трендів в ресторанному бізнесі, тому актуальним є їх аналіз.

До перспективних трендів в ресторанному господарстві відносяться:

1. Онлайн-замовлення. Парадигма онлайн-замовлень неухильно набирала обертів у недавньому минулому, але пандемія, що вибухнула останні два роки, значно прискорила її впровадження. Сьогодні неможливо уявити світ без онлайн-замовлення їжі. Карантин через пандемію став серйозною причиною такого поширення онлайн доставки.

2. Від фаст-фуду до фаст-кежуалу. Ресторанний тренд у стилі фаст-кежуал – це концепція, яка існує вже кілька років і не виявляє жодних ознак уповільнення. Статистика ресторанної індустрії показує, що в 2016 році обсяг продажів ресторанів швидкого харчування досяг 47 мільярдів доларів (західні країни), а останні роки виявилися ще прибутковішими.

У ресторані швидкого харчування не передбачено повне обслуговування столиків. Це дає споживачам можливість замовляти їжу, приготовлену з меншої кількості оброблених та заморожених інгредієнтів, що робить її здоровішою, ніж фаст-фуд.

3. Вегетаріанське, веганське та рослинне харчування. Ще одна тенденція, що знаходиться на передньому краї ресторанної індустрії, – це вибір меню на основі рослин [3].

Споживачі усвідомлюють переваги вживання невеликої кількості тваринного білка або його відсутності, воліючи натомість харчуватися як вегетаріанці, вегани та флексітаріанці. Це означає, що в ресторанах повинні бути в наявності продукти на рослинній основі, а не лише моно варіант.

4. Унікальні та глобальні смаки. Споживачі хочуть експериментів зі смаками – ці враження можуть зробити їхнє споживання їжі незабутнім.

Відвідувачі віддають перевагу автентичним стравам, які точно відображають різні культури та традиції з використанням трав, спецій та високоякісних інгредієнтів світового виробництва, таких як гранатова патока та тахіні.

Минулого року одними з найкращих етнічних страв були азіатські, латинські та середземноморські, і очікується, що ця тенденція збережеться. Надання споживачам того, чого вони хочуть, коли справа доходить до світових уподобань, стає пріоритетом для багатьох ресторанів.

Це може бути так само просто, як додати один або два пункти меню, що підкреслюють світову кухню, наприклад соуси, приготовлені з автентичних інгредієнтів місцевої кухні.

Однак вам необхідно збалансувати цей попит із поточними проблемами ланцюжка постачання, з якими стикається вся галузь. Пропонувати екзотичні страви - це здорово і таке інше, але не тоді, коли ваші інгредієнти затримуються на місяці, а нове обладнання для приготування нових страв доставляється до вас цілу вічність.

5. Екологічність у харчуванні - це все, що стосується управління харчуванням та рестораном, наприклад, використання енергоефективного освітлення та скорочення відходів [1].

Споживачі приділяють більше уваги тому, що відбувається на планеті, і вони вірять у підкріплення своєї підтримки своїми грошима. Статистика показує, що 20% споживачів поінформовані про стійке виробництво продуктів харчування, причому 41% зацікавлені в екологічно чистому м'ясі.

Відвідувачі обирають ресторани, які орієнтовані на екологічність.

6. Ресторани орієнтовані місцеві продукти. Гармонійне поєднання з екологічністю це тенденція для гіпер-місцевих ресторанів, яка просуває концепцію ще на один крок вперед. Відвідувачі шукають ресторани, де вирощують продукти на задньому дворі або на даху.

У світлі загальнопромислового дефіциту та масових затримок у ланцюжку поставок пошук постачальників на місцях неухильно стає не просто додатковою перевагою, а й необхідністю.

Проблеми в міжнародній логістиці все ще перебувають у розпалі. Не кажучи вже про інфляцію, що стрімко зростає, яка робить все більш заборонним для нових ресторанів.

З урахуванням цих факторів гіпер-локальність стає важливим напрямом цього 2023 року. Власники ресторанів прагнуть отримувати (щодо) дешеві, доступні та надійні інгредієнти зі свого району.

Таким чином, слід зазначити, що сфера ресторанного господарства не стоїть на місці, а заклади ресторанного господарства намагається впровадити нові технології та методи функціонування з метою оптимізації діяльності та конкурентоспроможності на ринку ресторанних послуг.

Список використаних джерел

1. Балацька Н. Ю., Каленік К. В., Скриннік В. І. Тенденції розвитку та стратегічного управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 13. С. 62-71.

2. Боднарук О. А., Євсюкова Д. М., Василевська А. О. Інноваційні технології в індустрії харчування та сервісі. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики*. 2021. С. 239.

3. Братіцел М. Л. Екокультурні практики ХХІ століття в світових закладах ресторанного господарства. *Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій: матеріали науково-практичної конференції. Ужгород, 28-29 червня 2019р.* Херсон. 2019. С. 78-80.

СЕКЦІЯ 22. Філологічні науки

Беценко Т.П.,

доктор філологічних наук, професор

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

КРАЄЗНАВЧИЙ НАПРЯМ У ОСВІТНІЙ ФІЛОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ СУМСЬКОГО РЕГІОНУ)

Досвід практичної діяльності засвідчує, що вивчення у ВНЗ філологічного профілю курсу історії української літературної мови доцільно пов'язувати з краєзнавчими студіями. Краєзнавство (зокрема, і лінгвістичне краєзнавство) покликане створювати міцне підґрунтя для розуміння сутності ключових понять курсу; воно дає можливість усвідомлено сприйняти процеси, шляхи формування української літературної мови, основні етапи її

історичного розвитку; осмислити взаємозв'язки історії української літературної мови з історією, літературою, культурою народу тощо. Зміст курсу складають чотири розділи з відповідними темами: **теоретичні питання історії української літературної мови** (концепції, періодизація, походження, основні періоди розвитку української мови; типи української мови в різні епохи); **історія української літературної мови в персоналіях; українська літературна мова в добу державності; історія українського правопису.** Плідним ґрунтом для інтеграції історико-мовознавчих і краєзнавчих студій може видатися напрям, пов'язаний із висвітленням історії української літературної мови в персоналіях (Мова І. Котляревського. Розвиток української літературної мови за час від І. Котляревського до Т. Шевченка. Мовотворчість Г. Квітки-Основ'яненка. Українська національна літературна мова другої половини 19 – поч. 20 ст. Т. Шевченко – основоположник нової української літературної мови. Українська національна літературна мова другої половини 19 – поч. 20 ст. Післяшевченківський період розвитку української національної літературної мови. Українські граматики кінця 19 - поч. 20 ст. Розвиток стильової системи української мови 19 – поч. 20 ст. Мовознавча діяльність П. Куліша. Мовно-літературна діяльність І. Нечуя-Левицького. Внесок Б. Грінченка в розвиток національної мовознавчої думки. Мовознавча діяльність І. Франка. Мовознавча діяльність Панаса Мирного. Питання мови у художньо-публіцистичній, епістолярній та науковій спадщині Лесі Українки та ін.).

Джерельною базою слугуватимуть, з одного боку, праці з історії мови (навчальні підручники з історії української мови І. Огієнка, В. Русанівського та ін., монографії Св. Єрмоленко, В. Німчука, Ю.Шереха, П. Білоусенка, Н. Бабич, К. Тищенка, Л. Гнатюк, М. Мозера та ін., розвідки І. Матвіяса, Л.Мовчун, І. Ющука та ін.), з другого боку, – праці, пов'язані з лінгвокраєзнавчою проблематикою, науковий доробок учених-лінгвістів, що мають безпосереднє відношення до певного регіону (наприклад, внесок О. Потебні у розвиток українського мовознавства; мовознавча діяльність Б. Антоненка-Давидовича; лексикографічна праця Б. Грінченка і його науково дослідна, педагогічна діяльність на Сумщині (Слобожанщині); мовотворчість письменників Сумщини на теренах загальнонаціонального розвитку (для Сумського краю – це Я. Щоголів, П. Куліш, П. Грабовський, Остап Вишня, М. Хвильовий, І.Багряний, Д. Білоус, О. Ющенко, О. Шугай та ін.).

Як же здійснювати зв'язок історії української літературної мови з краєзнавчими (лінгвокраєзнавчими) студіями?

Вважаємо, на лекційних і практичних заняттях, у процесі виконання самостійної, індивідуально-дослідної, наукової роботи варто реалізовувати означені студії. Звернути увагу потрібно на 1) факти біографії вченого, письменника, громадського діяча, що має відношення до регіону (наприклад, вивчаючи мовознавчу діяльність Б. Антоненка-Давидовича, для Сумського регіону важливим буде вказати на родовід, життєву позицію, здобутки як митця, як ученого, обов'язкового зазначивши його взаємозв'язки з Сумщиною, вплив оточення на формування особистості); заслуговують на своєрідну увагу особливі факти перебування митців в окремих регіонах з метою подорожей, науково-дослідною тощо діяльністю; цікаво і потрібно з'ясувати репрезентацію краю у творчості митців (наприклад: «Тарас Шевченко і Сумщина (Перебування Тараса Шевченка на Сумщині; Сумщина у творчості Кобзаря)», «Леся Українка і Сумщина», «Борис Грінченко і Сумщина (педагогічна, літературно-творча і наукова діяльність Б. Грінченка у період перебування на Сумщині)»; розглянути ідейно-естетичні погляди письменника, пов'язаного з визначеним регіоном, у ракурсі мовно-літературних питань; визначити роль і місце митця у громадсько-культурному житті регіону, також на теренах національного обширу; на 2) виявлені та досліджені писемні пам'ятки мовно-літературного середовища регіону (книги, документи) (скажімо, «Слово о полку Ігоревім» і Сумщина), на 3) історичні події, що спричинили появу мовно-літературних пам'яток; на 4) факти історико-географічного заселення краю та мовне середовище регіону (наприклад, поселення горюнів на Сумщині, особливості їх мови та ін. в

контексті мовно-історичного, мовно-культурного розвитку) тощо. На заняттях належить цілеспрямовано і неухильно прослідковувати «регіональний внесок» у розвиток історії української мови, акцентуючи увагу на ролі окремих особистостей на певному її етапі (напр., значення лексикографічних праць Б. Грінченка, М. Лукаша або мовознавчих студій Б. Антоненка-Давидовича як представників Сумського регіону на загальнонаціональному тлі). У результаті (як підсумок) доречно скласти загальну характеристику краєзнавчої бази регіону в плані взаємозв'язків з історією мови.

Варто пропонувати найрізноманітніші завдання, які апелювали б до лінгвокраєзнавчих відомостей. Наприклад, вивчаючи досягнення в галузі словникарства на поч. ХХ ст., радити студентам звернутися до «Словаря української мови» Б. Грінченка і знайти слова, вживані в нашому Слобожанському регіоні донині, що з погляду сучасного слововживання є ненормативними (розмовними тощо).

Отже, лінгвістичне краєзнавство як галузь краєзнавчої науки та історія української літературної мови мають точки перетину. Важливо обов'язково використати лінгвокраєзнавчі відомості при вивченні курсу історії української літературної мови.

Список використаних джерел

1. Історія української мови: Хрестоматія / Упор. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко. К.: Либідь, 1996
2. Міхаель Мозер “Причинки до історії української мови”: Монографія// <https://books.google.com.ua/books?isbn=9663823666>
3. Огієнко І. Історія української літературної мови / Іван Огієнко; упоряд., авт. іст.- біограф. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. К. : Либідь, 1995.
4. Півторак Г. П. Українці: звідки ми і наша мова. К., 1993. 200 с.
5. Русанівський В.М. Історія української літературної мови : підручник для вузів / В. М. Русанівський. – 2-е вид., доп. і перероб. К. : Арттек, 2002.

Drabovska Vira
PhD, associate professor,
vice-rector for international relations,
Vinnitsia cooperative institute

ONLINE CROWD-SOURCED DICTIONARIES: A MIRROR OF SOCIETAL TRENDS AND AN EFFICIENT TEACHING AND LEARNING TOOL (ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES).

There are numerous definitions of a language, but its interpretation suggested by W. von Humboldt, the founder of modern linguistics, seems invaluable, for it stresses on the very nature of a human being: the essence of a language is “to form thoughts out of materialistic world of things and phenomena”. According to Humboldt, language is an intermediary between a fact and an idea; it is a tool for creating a character [3]. Thus, with the help of a language a thought gets impressions from the outside world and turns them into clear concepts.

Every language is undoubtedly unique due to singularity of its infinite contexts, flexibility and compatibility, as well as its rationality, utility and hierarchy. So a language emerges before a learner as perfect unity potent of durable adaptation to the language community needs. And in this respect a word possesses a spiritual power, for it is “similar to a work of art”, it has a “sensual, borrowed from nature form”; it can express an idea that exists outside any nature” [3].

Studying the state of a language in a certain period of history, linguists and researchers always confidently conclude about the society’s cultural, economic, scientific, educational and spiritual level. And it is a natural thing, because everything our consciousness grasps and conceives gets

reflected in the language. In a language nothing is irrelevant and everything is “social” in the widest sense of the word.

An ESL teacher should hold this idea in their mind as an axiomatic truth, as a postulate with which they must start every course, every academic year or a semester, no matter where: in a general school, university or foreign language course. And in teaching vocabulary it is particularly important to stress that it is lexical-semantic system of the English language that is most sensitive, receptive and susceptible to all the changes taking place within the society.

In this respect, neologisms, as new units of vocabulary that regularly emerge in the English language system and quickly become an integral part of its lexis, continuously present an exciting mix of words and phrases that reflect the present-day patterns of categorizing and evaluating the realities that surround the linguistic community’s representatives. Neologisms give us insight into the way things are, and they often act as linguistic harbingers of what is to come.

Dictionaries as tools aimed at accumulating the community’s wisdom stopped being fairly linguistic manuals explaining language norms long ago. Even we, teachers, who got quite used to the traditional perception of the idea of a dictionary, no matter their type – an encyclopedia, explanatory or bilingual dictionary, take it nowadays almost for granted that dictionaries are always at hand because they are online or electronic, and that they can provide any required information or cater to any of our professional request.

It is important here to mention, of course, that the very idea of a dictionary has changed sufficiently over the years, and very often it is hardly possible to call some “elemental” phenomenon, a real garbage heap, a dump of illiterate forms and a slang junkyard a dictionary. That is why very often language teachers take “non-standard” Internet-dictionaries with certain skepticism, for they do not suggest rules, do not explain the origin of the word or specify its author, nor they speak about the credibility and reliability of the source of the word and its frequency that might testify to its instructive values and merits.

Surely, the risks are undeniable. But out of a jillion websites offering another lexicographic “masterpiece” of their authorship, still a couple of such “crowd-sourced” dictionaries are worth considering. Let us dwell on the two: “*Urban Dictionary*” and “*Word Spy*”.

Word Spy was invented by Paul McFedries, the president of Logophilia Limited. *Word Spy* is a daily newsletter that has been reporting on the neologisms since 1998. As Amazon.com states, it has more than 100,000 visitors a month and more than 12 million page views. *Word Spy* contains a number of “chapters” where each of them stands out as a ‘cultural snapshot’, a ‘slice of the zeitgeist’ that focuses on a specific idea or sociological phenomenon. These snapshots cover various aspects of modern life, and you may search either by alpha, tag or random word. No matter which one you spot or pay attention to, any of the categories will suggest an exciting pattern of hybridism: *prancvertizing, advergaming, daycation, fassage, snowfa, snackdown, nudgenik, fiscalamity* etc. [4].

The suggested categories include *business, computers, culture, language, science, sociology, technology and the world*, and within each of them an inquiring learner will find a pile of lexemes allowing you to furrow the fanciful and intricate landscape of the English language. As advertisers maintain, *Word Spy* is an ‘exciting and informative travelogue... through the cultures and subcultures that continually mold and shape not just the language but all of us who speak it’.

As for the other one, *Urban Dictionary* was founded a year later as a “dictionary of slang and cultural words and phrases not typically found in standard English dictionaries’. But now it is used to define any word or phrase. The author, Aaron Peckham, created *Urban Dictionary* initially as a parody of actual dictionaries, which he thought tended to be “stuffy” and “take themselves too seriously”. Yet it has become much more than a parody, drawing around 65 million visitors per month. If someone wants to suggest a definition to a word or phrase, they may submit it without registering, just providing a valid email address. In this respect, it is purely “crowd-sourced”, where everyone can participate.

It is worth saying, that words from other languages that have been incorporated or assimilated into English-speaking societies were also published there, including those from Arabic and

Swahili. And it is significant to say that in March 2022 the Urban Dictionary included into its stock the word “Ukrained” or, rather, the phrase ‘to be Ukrained’ [2]:

Ukraine, Verb, “to be Ukrained”. When you are **Russia** and you **invade** a country and the response is **humiliation** on a global forum.

“...the **technical** term: “**Russia** has been **ukrained**.””

by **Bloodyblob** March 22, 2022

Of course, this one is far from being the only word that emerged in the Ukrainian language due to Russian terrorism and military aggression in Ukraine. There have been coined many more words and new meanings since February 24, 2022 that reflect the terrible war reality, e.g. ‘аналоговнет’, ‘затридні’, ‘іхтамнетити’, ‘рашизм’, ‘рашисти (русня, рюзкі), ‘хлопок’, ‘завести трактор’, ‘за поребриком’, ‘йти за російським кораблем, ‘чорнобайти’, ‘наволонтерити’ etc. [1]

These ones undoubtedly represent a no less valuable linguistic material both for a teacher and learner of English, because their study may boost the linguistic awareness, reveal the principles and processes that are taking place within the two languages, compare and categorize them, draw the lines or, vice versa, find similarities. A teacher may turn this knowledge into a very useful and exciting classroom practice for ESL students, where they may learn the basics of word-formation or even try themselves at creating new words.

A language is truly a live and flexible organism. For an ESL teacher it is a matter of true importance to be always in the know and on the inside of the current trends and changes that English is experiencing daily. And it is a matter of expertise, professionalism and personal involvement into their learners’ progress to be able to go beyond typical classroom activities and homework tasks where ‘neological’ practices may turn out to be a good new recipe or a spice able to add up a special savor to their lessons.

SOURCES:

1. 10 неологізмів, які породила війна росії проти України [E-resource]: access mode: <https://osvitoria.media/experience/10-neologizmiv-yaki-porodyla-vijna-rosiyi-proty-ukrayiny/>
2. Urban Dictionary. [E-resource]: access mode: <https://www.urbandictionary.com/>
3. von Humboldt W. On Language. Cambridge, 1999. – 344 p.
4. Word Spy [E-resource]: access mode: <https://wordspy.com/>

Уманцева Юлія Андріївна

викладачка кафедри іноземних мов

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

MASS MEDIA IN THE SYSTEM OF STRATEGIC DECLINE OF THE NATIONAL ECONOMY IN AN UNSTABLE GLOBAL ENVIRONMENT

The role of mass media in Ukraine has undergone significant changes since the country gained its independence in 1991. In the early years of independence, the media landscape was dominated by state-controlled media outlets, which were often used as propaganda tools by the government.

However, with the development of a more democratic political system and the growth of civil society in Ukraine, the media landscape has become more diverse and pluralistic. Today, Ukraine

has a vibrant and diverse media sector, with a wide range of newspapers, magazines, television and radio stations, and online news portals.

In today's world, mass media plays a crucial role in shaping public opinion and influencing decision-making processes in various spheres of life, including the management of national economy. In conditions of instability of the global environment, the role of mass media in influencing the economic policies of governments has become even more significant. This paper aims to examine how mass media influences the management of the national economy in conditions of instability of the global environment.

Mass media is a powerful tool for informing and educating the public about the state of the economy and the policies being implemented by the government. It can also influence the attitudes and perceptions of the public towards economic issues, which in turn can affect the behavior of consumers, investors, and other stakeholders. Through its various platforms such as news articles, television programs, and social media, mass media can shape public opinion and influence the decision-making processes of individuals and institutions.

The influence of mass media on the management of the national economy can be both positive and negative. On the positive side, mass media can provide accurate and timely information about economic policies, trends, and indicators that can help individuals and institutions make informed decisions. For example, news articles and economic reports can provide detailed analysis and insights into the performance of the stock market, inflation rates, and other economic indicators, which can help investors and businesses to make informed decisions about investments and expansion plans.

Mass media can also act as a watchdog, monitoring the activities of the government and holding them accountable for their economic policies and decisions. By exposing corruption, mismanagement, and other unethical practices, mass media can help to improve transparency and accountability in the management of the national economy.

However, the influence of mass media on the management of the national economy can also be negative. In some cases, mass media can promote sensationalism and hype, which can lead to irrational behavior and decision-making by individuals and institutions. For example, news reports about a potential economic crisis can lead to panic among investors, causing them to sell off their stocks and triggering a chain reaction that can exacerbate the crisis.

Moreover, mass media can be used for political propaganda, with some media outlets promoting certain political agendas or ideologies, which can distort the economic policies of governments. In such cases, mass media can become a tool for spreading misinformation and disinformation, which can have a negative impact on the management of the national economy.

In conclusion, the influence of mass media on the management of the national economy in conditions of instability of the global environment can be significant. While mass media can provide accurate and timely information and act as a watchdog to promote transparency and accountability, it can also promote sensationalism, political propaganda, and misinformation. Therefore, it is important for individuals and institutions to be critical consumers of media and to make informed decisions based on reliable and accurate information. Additionally, policymakers should strive to promote media freedom and independence to ensure that mass media plays a positive and constructive role in the management of the national economy.

Thus, the role of mass media in Ukraine is essential for the functioning of a democratic society. While there are challenges to media freedom and independence in Ukraine, the growth of a diverse and pluralistic media sector is an important step towards building a more open and democratic society.

СЕКЦІЯ 23. Філософські науки

Морозова Л.П.,
доктор філософських наук, професор, професор
кафедри економічної теорії, фундаментальних
та соціально-гуманітарних дисциплін
Вінницький кооперативний інститут

Шуст Н.Б.,
доктор соціологічних наук, професор, професор
кафедри філософії, соціології та політології
Державний торговельно-економічного
університет

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ: РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Людину як індивіда, як соціально активну особистість створюють, формують освіта і виховання.

Освіта є найважливішою підставою і свідченням рівня розвитку економіки, політики, духовності, культури, моральності як найбільш загальний, інтегральний показник розвитку будь-якого суспільства. Не дарма говорять: який рівень освіти, така і країна, її громадяни.

Поняття «освіта» філософія визначає як «загальний духовний процес формування людини і результат цього процесу - духовна особистість людини». Освіта - це також інструмент, що надає особистості можливість доступу до знань, які допомагають орієнтуватися в сьогоdnішньому складному світі.

Істотне значення має визначення і з'ясування освіти як цілісної соціальної системи. Без цього не можна зрозуміти її сутність, роль і призначення.

Освіта, є специфічним видом практичної і пізнавальної діяльності людини, що потребує визначених зусиль, у тому числі і фізичних. У цьому плані система освіти може і повинна розглядатися з гносеологічної (теоретико-пізнавальної) точки зору. Сама по собі освіта виникає тоді, коли виникає суспільство з такими основними ознаками, як мислення, праця, мова, мовне спілкування. У цьому розумінні освіта є власне людською діяльністю.

З одержанням фундаментальної освіти людина стає особистістю, тобто розглядається вже як суспільна істота, що має значні соціальні контакти і зв'язки [1, с. 3].

Загальний для цивілізованого світу закон пріоритетності освіти, що забезпечує дорогу до свободи особи, її високого інтелектуального і культурного розвитку, фахового підготування й одночасно економічного і культурного прогресу суспільства заявив про себе в другій половині ХХ сторіччя.

Криза освіти в більшості країн світу дала про себе знати в 90-х роках. В країнах із низькими економічними показниками вона виявила себе в зв'язку з матеріальними засадами освіти, в економічно високорозвинених країнах вона пов'язана із пошуком нових підходів до визначення складу освіти і методів навчання.

Звичайно серед основних проблем освіти частіше усього називають фінансову та якісну проблему освіти.

Вона не може бути вирішена тільки за рахунок збільшення фінансування. Потрібно інше - перебудова підходів до освіти, методів навчання [2, с.3].

У розвинутих країнах сьогодні на одного викладача припадає від 25 до 30 студентів, а в Україні - 7.

Кардинальні зміни відбуваються в організації, структурі, змісті системи вищої освіти. Все це спрямовано на здійснення державної політики в галузі освіти, що має забезпечити її випереджаючий розвиток та суттєве підвищення ефективності. Завдання вищої освіти на сучасному етапі - не тільки зберегти свій потенціал на рівні розвинутих країн Європи, а

більш повно і послідовно задовольняти попит населення на ринку праці, вдосконалювати систему ступеневої освіти, економне і перспективно використовувати матеріальні та інтелектуальні резерви освіти. Виправляючи помилки попередніх десятиліть, коли внаслідок непродуманої політики значна частина регіонів країни (10 областей) не мали сильних наукових центрів та відомих шкіл, а кількість студентів вузів становила 100 осіб на 10 тис населення, тоді як такі наукові центри, як Київ, Харків, Дніпропетровськ, Львів та Одеса сконцентрували 70% вчених України, у вузах яких навчалось по 220-300 осіб на кожні 10 тис населення, поступово здійснюється регіональна та фахова оптимізація мережі вищих навчальних закладів з урахуванням етнічної, демографічної, соціально-економічної ситуації, інфраструктури виробничої та невиробничої сфер, потреб ринку праці не лише в Україні в цілому, але й кожного регіону зокрема.

На виконання Указу Президента України "Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні" здійснено в основному впорядкування мережі вищих навчальних закладів на центральному і регіональному рівнях управління.

В Україні більш 1,5 млн. студентів, та 752 Вузи 14 тис. аспірантів і докторантів, 78 тис. викладачів навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, серед яких 57% мають учені ступені і звання, ще 51 тис. викладають у технікумах і коледжах. Питання реформування і подальшого розвитку освіти в Україні фундаментально пророблені такими відомими українськими вченими-практиками, як В. Андрущенко, А.Киричук, В. Кремень, М. Михальченко, М. Стельмахович і багатьма іншими.

Істотне значення має рейтинг освіти в системі цінностей громадян, і особливо молоді. Різноманітні соціологічні експертні дослідження свідчать, що освіта входить у десятку цінностей, найбільше важливих для молоді. Інша справа, що тільки кожна третя молода людина (до 30 років) вважає сферу освіти пріоритетною. Це пояснюється достатньо низьким престижем освіти, відсутністю необхідного зв'язку між освітою людини і характером її праці. Так, з умовою освіти зв'язують можливість підвищення своєї кваліфікації лише 25%, а підвищення по службі - усього 10% із числа опитаних молодих людей.

До основних проблем освіти в Україні можна віднести такі:

1. Істотне падіння рівня фахової освіти, що пов'язане зі зниженням престижу навчання. Воно поступово веде до зниження загальноосвітнього рівня населення взагалі і робить негативний вплив на суспільну мораль.
2. Погіршення умов навчально-виховного процесу. Відбувається скорочення будівництва навчальних закладів, руйнація їх матеріально-технічної бази, погіршення технічного оснащення, харчування, побутових умов школярів, студентів. Основна причина такого стану - украй недостатнє фінансове забезпечення освіти.

В сучасній Україні на потреби освіти з національного доходу виділяється усього 4-5%, тоді як законодавчо у свій час був визначений показник 10%.

Основні міри, прийняті в Україні за останні роки з метою реформування освіти можна звести до трьох складових:

а) створення й удосконалювання законодавчої і нормативної бази, що обумовлює функціонування і подальше удосконалювання системи освіти. Тут мова йде про прийняття в новій редакції Закону України «Про Освіту», спеціальних Указів Президента України, рішень Кабінету Міністрів України. Забезпечення на законодавчому рівні ефективного функціонування освітньої системи.

При цьому приймалося в увагу те, що, реформа освіти в Україні повинна мати на меті створення багаторівневої системи придбання знань, фахів, професій;

б) розробка і прийняття нормативних документів, що регламентують діяльність вищих навчальних закладів, умови прийому студентів, порядок ліцензування й акредитації навчальних закладів, організацію навчального і виховного процесів, прийом на роботу і звільнення викладачів, керівників навчальних закладів і т.п.;

в) визначення особливих підходів до розробки регіональних програм розвитку освіти в Україні, удосконалювання структури підготовки спеціалістів.

Стратегію розвитку освітянської галузі держави сьогодні визначає національна доктрина розвитку освіти у XXI-столітті. Доктрина визнана однією з найбільш перспективних національних освітніх стратегій у європейському просторі. Вона має такі змістовні лінії: цілі і завдання освіти; доступність і якість освіти; неперервність освіти - освіта впродовж життя; економіка і управління; педагогічні кадри; соціальне забезпечення і захист учасників навчально-виховного процесу; інтеграція системи освіти України у європейський і світовий освітній простір; етапи і ресурси реалізації доктрини [1, с. 3].

Позитивний резонанс мало відкриття університетів в Західних районах України. Розпочалось активне впровадження державної мови. Вагомий соціальний резонанс мали такі кроки, як оптимізація мережі закладів освіти; перехід до ступеневої системи навчання; впровадження нової, досить ефективної системи контролю якості навчально-виховного процесу; формування нормативно-правового поля освіти; створення концепції гуманітарної освіти і виховання учнівської і студентської молоді.

З урахуванням тенденцій світового економічного розвитку в Україні була переглянута і спрощена структура освітньо-кваліфікаційних рівнів, розроблений і введений у дію новий перелік фахів.

Реформа освіти в сучасній Україні припускає як обов'язкову умову трансформацію гуманітарної освіти. Оскільки навчання і виховання – процеси тісно взаємозалежні, роль гуманітарних дисциплін у становленні особистості важко переоцінити.

Реформування однієї з найбільш вагомих складових навчально-виховного процесу вищої школи – гуманітарної освіти та виховання молоді – завдання надзвичайної ваги. Воно поставлене самим життям, нагальними потребами практики, розвитком соціального знання, загальною трансформацією світоглядних і моральних цінностей на рубежі століть.

Гуманітарна наука формує духовний світ особистості, її світогляд, ціннісні орієнтації.

Гуманітарна освіта спрямовується на формування в суспільстві атмосфери духовної єдності поколінь, націй і народностей. Вона навчає людину любити, знати і шанувати своє і одночасно виховує повагу до всього, що не суперечить високим критеріям гуманізму, моралі й людяності.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту. - К.: Знання України, 2004.- 738с.
2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. // Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. - К.: ІЗМН, 2012. – С. 82.
3. Морозова Л.П., Ціннісні орієнтації в системі оціночно-ціннісних відносин // Гілея: Зб. наук. пр. К., 2017. Вип. 121, № 6, С. 382.
4. Морозова Л.П. Соціалізація молоді на сучасному етапі, Міжнародна науково практична конференція науковців, викладачів, практичних працівників, молодих учених та студентів(Вінниця 28-29 квітня 2021р.) / ВКІ, С. 68-70.
5. Шуст Н.Б. Інновації в освіті як необхідність// Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник “Повітряне і космічне право”. К.: НАУ, 2019. № 4(49). С.211-214.
6. Морозов А. Ю., Шуст Н. Б. Становлення інформаційного суспільства в Україні: виклики та перспективи. ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: збірник наукових праць. № 41(7-9), 2022, С. 26-38.

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39387/Morozov_Shust.pdf?sequence=1&isAllowed=y DOI:[https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.41\(7-9\)-3](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.41(7-9)-3)

СЕКЦІЯ 24. Економічні науки

Басенко О.І., Черняк К.С.

*студентки кафедри математики, фізико-математичного факультету
науковий керівник: к.е.н., доцент Зеленько О.О.*

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Сонячна енергетика є однією із найбільш динамічних напрямів розвитку зеленої енергетики у світі. ЄС реалізує амбітну програму переходу на відновлювальні джерела енергії. Не стає осторонь світових тенденцій і Україна, яка створила умови для розвитку сонячної енергетики та намагається використати відновлювальні джерела енергії для зменшення залежності від традиційних енергоресурсів.

Сонячна енергетика - це сукупність технологій, процесів і систем, які використовують сонячну енергію для отримання електричної або теплової енергії. Для її реалізації застосовують сонячні панелі (фотоелектричні панелі), сонячні термодинамічні електростанції, теплові системи нагрівання води, сонячні колектори, концентратори, а також технологій для зберігання, розподілу та використання енергії, отриманої з сонця. Сонячні електростанції забезпечують чисту та безперебійну енергію без викидів шкідливих речовин у повітря, а також є одним з найперспективніших напрямів використання енергії відновлювальних джерел, що швидко розвиваються [1 с.128].

У фаховій літературі наводять наступні позитивні наслідки розвитку сонячної енергетики в Україні:

- Енергетична незалежність. Майже всю енергію ми отримуємо використовуючи природний газ, нафту та вугілля [2]. Однак, з кожним роком ці джерела все складніше добувати та знаходити і в той же час людуству потрібно набагато більше енергії. Розвиток сонячної енергетики означає, що ми будемо менше залежати від органічних видів палива і від інших країн.

- Економічні переваги. Використовуючи сонячну енергію, держава зменшить витрати на закупівлю паливних ресурсів, енергії [3]. Адже енергія сонця - безкоштовна, необмежена й невичерпна. Також, Україна не буде залежати від коливань цін на паливо. Крім того, виробництво електрики з сонця може створити нові робочі місця в галузі виробництва, монтажу, обслуговування та управління сонячними енергетичними системами, що сприяє зменшенню безробіття, підвищенню рівня зайнятості та розвитку економіки країни. До того ж, сприяє розвитку місцевих господарських підприємств, а також може забезпечити дохід від експорту сонячної енергії та технологій.

- Охорона навколишнього середовища. Як вже зазначалось, сонячна енергія - це екологічне чисте джерело енергії, оскільки при його виробництві не виділяються шкідливі викиди в атмосферу, гази й відходи. Таким чином, це дозволяє зменшити забруднення повітря, води й ґрунту, зменшує негативний вплив на навколишнє середовище.

- Переваги у забезпеченні енергією. Сонячна енергія може допомогти забезпечити стабільне енергозабезпечення в сільських та віддалених районах, де інші джерела енергії можуть бути недоступними, складними або не досить ефективними.

- Технологічний прогрес. Впровадження сонячної енергетики може стимулювати розвиток технічного сектора в країні, науково-дослідну роботу, інновації, дослідження в галузі фотоелектричних систем, енергоефективності, розробку та виробництво новітньої сонячної техніки та обладнання.

- Можливістю співпрацювати з іноземними інвесторами, з іншими країнами. Україна межує з ЄС який прийняв та реалізує масштабну програму переходу на відновлювальні

джерела енергії, у якій важливе місце займає розвиток відновлювальних джерел енергії в Україні.

- Великий термін експлуатації. Для зеленої енергетики характерним є швидкі темпи науково - технічного прогресу, що призводить до удосконалення існуючих технологій виробництва та зберігання енергії, для продовження терміну експлуатації обладнання та підвищення його ефективності [4].

Завдяки зручному географічному розташуванню Україна має помітні переваги для виробництва електроенергії у порівнянні з багатьма країнами ЄС, де кількість сонячних днів менша [5]. Теплий і сонячний клімат України дає змогу отримувати достатню кількість сонячної енергії, щоб удосталь забезпечити країну енергоресурсами. Такий спосіб є досить вигідним, менш вимогливим в експлуатації, а також безпечним для навколишнього середовища та не потребує великої території для розміщення потрібного обладнання.

Для подальшого розвитку сонячної енергії в Україні необхідно: удосконалити інвестиційний клімат в економіці України, підготувати фахівців відповідного спрямування, стимулювати фундаментальні та прикладні дослідження спрямовані на удосконалення існуючих технологій, створити умови для залучення фінансування як вітчизняного так і із-за кордону, створити сертифікаційну базу.

Україна має значний потенціал для використання сонячної енергії, оскільки є одна з найнеобхідніших умов - високий ступінь інсоляції [6]. Розвиток сонячної енергетики дуже важливий для зменшення залежності від відобутку та використання традиційних енергоресурсів. Надзвичайно важливим для країни є питання забезпечення енергетичної незалежності та збереження природи. Звичайно, існують певні бар'єри, але працюючи, їх можна подолати.

Список використаних джерел

1. Кудря С.О. Нетрадиційні та відновлювані джерела енергії. Київ: НТУУ КПІ. 2012. 492 с.
URL:http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2020/Kudrya_2012_492.pdf (дата звернення: 07.04.2023).
2. Що таке сонячна енергетика і чи потрібна вона Україні?
URL:<https://solarsystem.com.ua/shho-take-sonyachna-energetyka-chy-potribna-vona-ukrayini/> (дата звернення: 09.04.2023).
3. Розвиток сонячної енергетики в Україні: перспективи та переваги.
URL:<http://www.mukachevo.net/ua/news/view/481213> (дата звернення: 09.04.2023).
4. Термін служби сонячних батарей: гарантії виробників і фактори старіння.
URL:<https://www.solargarden.com.ua/termin-sluzhby-sonyachnyh-batarej-garantiyi-vyrobnykiv-i-factory-starinnnya/?movaUK=UK> (дата звернення: 12.04.2023).
5. Фактори привабливості української сонячної енергетики для іноземних і вітчизняних інвесторів. URL:<https://avenston.com/articles/the-attractiveness-of-ukrainian-solar-energy/> (дата звернення: 09.04.2023).
6. Перспективи і проблеми сонячної енергетики. Чи можна заробляти на сонці?
URL:<https://sunsayenergy.com/technology/perspektivi-i-problemi-sonyachnoyi-energetiki-chi-mozhna-zaroblyati-na-sonci> (дата звернення: 11.04.2023).

ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Візуалізація даних в маркетинговій діяльності дозволяє допомогти відобразити дані якісно і креативно, щоб підтвердити рішення про маркетингову стратегію та прогнозувати подальший ріст. Вона може бути використана для візуалізації даних, пов'язаних з рекламою та маркетинговими активами, такими як рекламні кампанії, результати тестів, продажі, дослідження ринку та відгуки клієнтів. Візуалізація даних може допомогти підготувати презентації, які підкреслять важливі точки зору і об'єднують в зрозумілі дані для зручного аналізу зображення. Також візуалізація даних допоможе донести до споживачів інформацію, що є доступною, а також допомогти виявити паттерни та тренди, які можуть бути використані для покращення маркетингової кампанії.

Візуалізація даних допомагає сприймати та запам'ятовувати інформацію тому що, візуальні образи сприймаються ефективніше, ніж текстова або ж інформація у звичайному табличному вигляді, котра інколи сприймається досить незрозумілою та заважкою для зосередження на важливих показниках у великих масивах інформаційної частини даних.

Численні дослідження підтверджують, що:

- 90 % інформації людина сприймає через зір;
- 70 % сенсорних рецепторів знаходяться в очах;
- близько половини нейронів головного мозку людини задіяні в обробці візуальної інформації;
- на 17 % вище продуктивність людини, що працює з візуальною інформацією;
- на 4,5 % краще згадуються деталі візуальної інформації;
- в 60 000 разів швидше сприймається візуальна інформація порівняно з текстовою;
- людина запам'ятовує 10 % із почутого, 20 % – з побаченого і 80 % – із побаченого і зробленого;
- людина виконує інструкцію на 323 % краще, якщо вона містить ілюстрації.

Очевидно, що людина схильна обробляти саме візуальну інформацію. Крім прекрасної обробки нашим мозком, візуалізація даних має кілька переваг:

- акцентування уваги на різних аспектах даних;
- аналіз великого набору даних зі складною структурою;
- зменшення інформаційного перевантаження людини і утримування його уваги;
- однозначність і ясність виведених даних;
- виділення взаємозв'язків і відношень, що містяться в інформації. [3]

Серед поширених способів візуалізації даних, котрі досліджуються науковцями у даному напрямку, виділяють наступні: графіки, діаграми, інфографіка, схеми, інтерактивний сторітеллінг, бізнес-аналітика, карти і картограми.

Розглядаючи питання візуалізації даних та інфографіки, слід розуміти їх істотну відмінність. Дані в графічному вигляді – це візуалізація, а наявність інтерпретації цих даних робить візуалізацію інфографікою [3].

Інструменти візуалізації даних в маркетинговій діяльності включають такі як діаграми, графіки, діаграми розподілу, діаграми послідовності, гістограми, карти, таблиці, інтерактивні діаграми та інтерактивні візуалізації. Ці інструменти допомагають маркетологам зрозуміти поточні тренди на ринку, порівняти конкурентів, визначити точки продажу та розподіл джерел клієнтів. Вони також допомагають дослідити ціноутворення, прогнозувати результати рекламних кампаній та поставити стратегію продажу.

Візуальна інформація привертає більше уваги аудиторії та легше сприймається. За допомогою наочних графіків і дашбордів можна зробити зрозумілими навіть складні набори

даних. Інструменти візуалізації, такі як Tableau, Google Data Studio, Power BI, допомагають перетворити складні дані в приголомшливі діаграми та звіти, які можна легко використовувати у вашій організації. [4]

У маркетингу важливо приймати рішення на основі повних та актуальних даних, щоб швидше досягати цілей та впевнено масштабувати результати, тому моніторинг якісно візуалізованої інформації допоможе бачити слабкі місця та своєчасно їх зміцнювати.

Використання аналітичних дашбордів дозволяє візуалізувати маркетинг, а саме ефективніше обробляти дані, створювати візуальні звіти, які допоможуть зрозуміти, на чому потрібно акцентувати увагу та відслідковувати всі показники та їх динаміку в реальному часі.

Дашборд – це інтерактивна інформаційна панель, яка наочно представляє, візуалізує, пояснює та аналізує дані. У маркетингу дашборди містять статистичні показники щодо відвідуваності сайту, трафіку із соцмереж та інших каналів, витрат на рекламу, конверсії, заявок, а також – аналітичні дані щодо ефективності джерел трафіку, рекламних кампаній та маркетингових активностей. Таким чином, дашборд дозволяє створити просту систему зі складних та розрізнених звітів та даних.

До цілей дашборду відносять:

- Відстеження метрик виробництва продукції.
- Контроль фінансових показників.
- Забезпечення моніторингу частоти та ланцюжка продажів.
- Оцінка маркетингових показників;
- Аналітика соціальних мереж.
- Контроль зайнятості персоналу та KPI.
- Аналіз бізнес-процесів продажу.
- Визначення причин фінансових проблем.
- Відстеження виконання SLA-підрозділів.
- Оцінка ефективності працівників.
- Підвищення ефективності підготовки звітів та інші. [2]

Окрім наведених вище інструментів візуалізації даних, існує досить великий перелік інших інструментів, завдяки яким можна креативно та ефективно визначити головний контекст із зібраної інформації з різних сторін:

1. Платформа Visme (<https://www.visme.co/>) призначена для створення презентацій, анімацій, банерів, інфографіки, звітів, форм і іншого візуального контенту. Програма містить багато безкоштовних шаблонів для інфографіки, а також сотні безкоштовних зображень, що зроблять презентацію яскравою та цікавою. Основні функції доступні в безкоштовному режимі, можна також скористатися розширеними платними пропозиціями. Особливостями даної платформи є: шаблони презентацій, банерів та інфографіки; перенесення контенту з Flickr, підтримка відео і аудіо; налаштування іконок, стилів і шрифтів; брендування контенту та можливість налаштувати конфіденційність; віджети діаграм та інфографіки; приватні і публічні проекти, спільна робота тощо.

2. За допомогою Google Charts (<https://developers.google.com/chart/>) можна створити такі види візуалізації: лінійний графік; гістограму, діаграму Венна, бульбашкову, пелюсткову і кругову діаграми; Японські свічки; QR-код; карту; формулу; граф.

3. Canva (<https://www.canva.com/>) – онлайн-інструмент «швидкої дизайнерської допомоги» з інтуїтивним інтерфейсом. Можна використовувати багатосторінкові шаблони та видозмінювати їх за допомогою бібліотеки графічних елементів. Приємний бонус: скачування готових проектів у розширенні PNG або PDF доступне навіть у безкоштовній версії.

4. Piktochart (<https://piktochart.com/>) – ефективний інструмент для створення інфографіки, яку треба швидко використати чи поширити в інтернеті. Готовим продуктом можна легко поділитися в соціальних мережах або пов'язаних додатках, наприклад, Evernote

та Slideshare. Piktochart пропонує безкоштовне використання та знижки для освітніх проєктів на преміум-підписку.

5. Venngage (<https://venngage.com/>) – сервіс для створення звітів, плакатів, афіш та інфографіки за допомогою перетягування елементів шаблону. Є конкретні заготовки для карт, графіків, порівняльних таблиць. Інфографіку можна оформити самостійно, обираючи картинки, іконки або логотипи. Щоб скачати проєкт у PNG або PDF або поширити його у соцмережах, треба зареєструвати платний профіль, однак звичайна URL-публікація проєкту в інтернеті є цілком безкоштовною. [1]

Отже, використання візуалізації даних дозволить маркетологам на основі доступних даних бачити клієнтські тренди, зрозуміти тенденції у поведінці покупців та прийняти оптимальні рішення щодо продуктів і реклами. Візуалізація даних допоможе ефективно планувати рекламну кампанію і вивчати результати перед тим, як продовжувати, а також детально дослідити покупців та їх поведінку. Таким чином, це забезпечить фахівцям маркетингової діяльності можливість прийняти більш досконалі рішення щодо того, яким чином розмістити та продати продукт або послугу.

Список використаних джерел

1. Засоби візуалізації. URL: <https://ceit-blog.ucu.edu.ua/resursy/tsyfrovii-instrumenty/zasoby-vizualizatsiyi/>
2. Зручні інструменти для роботи з даними або як полегшити життя маркетологу. URL: <https://ain.ua/2022/01/31/zruchni-instrumenty-dlya-roboty-z-danymy-abo-yak-polegshyty-zhyttya-marketologu/>
3. Муляр В.П. Візуалізація даних та інфографіка. Харків: ФОП Панов А. М. 2020. 200 с.
4. Як використовувати інструменти візуалізації даних для маркетингових звітів. URL: <https://blog.uamaster.com/how-to-use-visualisation-in-marketing-reports/>

Вечірко О.Г.

*Викладач кафедри гуманітарних, економічних
та фінансово-облікових дисциплін
Вінницький кооперативний інститут*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Реалії ринкових відносин господарювання, реформування у сфері економічних відносин Україна, як держава потребує підготовки висококваліфікованих, економічно освічених кадрів для найрізноманітніших сфер державного управління та ефективного функціонування.

Україна відноситься до енергодефіцитних країн і задовольняє свої паливно-енергетичні потреби за рахунок власних ресурсів менш ніж на 50%. В умовах постійно зростаючих цін на паливно-енергетичні ресурси, дефіциту коштів у державному, обласному та муніципальному бюджетах країни особливої актуальності набуває енергетичний менеджмент – управління та оптимізація енергоспоживання і витрат на енергоносії. Визнання важливості енергії як ресурсу, який вимагає такого ж менеджменту, як і будь-який дорогий виробничий продукт, є першим кроком до підвищення енергетичної та екологічної ефективності.

Енергетичний менеджмент – це постійно діюча система управління енергоспоживанням, яка дає змогу оптимізувати обсяги енерговитрат, прогнозувати і контролювати процеси вироблення, транспортування та використання необхідної кількості енергоресурсів для забезпечення ефективної господарської діяльності об'єктів [1].

Як свідчить досвід європейських країн, впровадження політики енергоефективності потребує змін на рівні управлінських рішень шляхом впровадження систем енергетичного

менеджменту відповідно до стандарту ISO 50001:2011 «Системи енергетичного менеджменту – вимоги та керівництво щодо застосування». Стандарт ISO 50001:2011 дасть змогу організаціям розробити стратегію, яка дозволяє підвищити ефективність використання енергії, знизити витрати і покращити екологічну складову діяльності.

Однією з істотних переваг впровадження системи енергетичного менеджменту стане також підвищення інвестиційної привабливості компанії. Впровадження енергоменеджменту це інноваційне рішення, пов'язане з модернізацією існуючого виробництва та управління на основі використання найкращої світової практики в галузі енергозбереження.

Бенчмаркінг у сфері енергоефективності дозволяє з'ясувати наскільки підприємство ефективно використовує енергетичні ресурси порівняно із конкурентами та найкращими подібними підприємствами у галузі. За його допомогою можна визначити місця перевитрат енергоресурсів. Наприклад на якому з етапів втрачаються енергоресурси: при генерації, транспортування чи при споживанні під час вироблення продукції.

Вирішити проблему енергозбереження можна тільки шляхом впровадження системи енергетичного менеджменту.

Система енергетичного менеджменту (СЕМ) промислового підприємства – це комплекс організаційних, технічних засобів і програмно-методичного забезпечення, що у сукупності дозволяють у такий спосіб керувати виробничим процесом, щоб споживалася тільки мінімально необхідна кількість ПЕР для виробництва визначеної кількості продукції або послуг.

З метою забезпечення ефективного використання енергоносіїв на підприємстві створюється служба енергетичного менеджменту, яку очолює енергоменеджер підприємства. Його функцією є управління функціонуванням служби та забезпечення досягнення запланованих ефектів енергозбереження. Йому підпорядковані енергоменеджери різних напрямів енергозбереження (теплопостачання, електропостачання, водопостачання, постачання стиснутого повітря), в обов'язки яких входить: контроль і планування споживання за видами енергії, забезпечення циклу енергоменеджменту за напрямками енергозбереження та розробка і впровадження заходів при генерації, розподілі, використанні видів енергії [2].

Служба енергетичного менеджменту розробляє концепцію ефективного використання енергоносіїв на підприємстві, яку обов'язково погоджує з власниками бізнесу, керівником та головними спеціалістами підприємства.

Розробка концепції включає такі етапи:

1. Аналіз поточного стану енергосистеми (проводиться аналіз використання енергії, ідентифікація слабких місць системи, визначення джерел енергії, які використовуються на підприємстві, та оцінка ефективності використання ресурсів).

2. Розробка концептуального рішення (на основі результатів аналізу розробляється концептуальне рішення, яке містить в собі рекомендації з удосконалення енергетичної системи. Концептуальне рішення може включати в собі рекомендації щодо використання нових технологій, енергоефективних обладнань та систем автоматизації).

3. Розробка плану впровадження (на основі концептуального рішення розробляється план впровадження, який містить в собі етапи реалізації концепту, розподіл завдань між відповідальними співробітниками, оцінку фінансових ресурсів та інші параметри, що необхідні для успішного впровадження рекомендацій).

Служба енергетичного менеджменту також є ланкою, яка зв'язує підприємства з різними інспекціями, що здійснюють нагляд за ефективним використанням енергоресурсів.

Список використаних джерел

1. Дудюк Д.Л. Нетрадиційна енергетика: основи теорії та задачі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. рек. МОНУ. Львів : Магнолія 2006, 2009. 186с.

2. Хмельнюк М.Г. Енергетичний менеджмент і аудит : підручник. Ч. 1. Херсон : Видавець Грінь Д.С., 2016. 312с.

Гавенко Михайло Станіславович
доктор філософії,

доцент кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва
Вінницького кооперативного інституту

Шарко Віталій Вікторович
д-р, екон., наук, доцент

доцент кафедри товарознавства, експертизи та торговельного підприємництва
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

МАРКЕТПЛЕЙС ЯК ДІДЖИТАЛ-ТЕХНОЛОГІЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

Динамічний розвиток мобільних технологій та мобільного Інтернету визначив одну з визначальних позицій маркетингу в структурі цифрового маркетингу та загальних маркетингових кампаній. Аналіз ефективності розвитку підприємства торгівлі в умовах воєнного стану досить складно, оскільки фактично війна створює форс-мажорні обставини. Через, те обставини, що склалися передбачають не тільки скорочення обсягів активної діяльності підприємства, але й можливу повну його зупинку і навіть безповоротну втрату майна чи ресурсів.

Складність ситуації характеризуються непередбачуваністю та унеможливають прогнозування, що ускладнює процес аналітики. У таких умовах, експертам, аналітикам та управлінцям більш доцільно говорити про виживання, а не забезпечення фінансової стійкості бізнесу.

Переважає більшість підприємств України, які в умовах війни були вимушені мігрувати в інші регіони України, диверсифікувати повністю власну лінійку продукції, каналів збуту та перейти до нових бізнес моделей, які передбачають зміну управлінської системи підприємства, формування нових видів грошових потоків тощо.

З 2014 року, війна між Україною та росією показала, що військовий стан не завжди є кризою для бізнесу. Якщо бути гнучким і швидко реагувати на ринкові зміни, тобто за грамотного управління підприємством, формується можливість продовжувати роботу бізнесу в умовах війни, створювати умови для збереження активів та ресурсів і навіть їх розвитку.

Ефективне управління будь-яким бізнесом неможливе без автоматизації господарської діяльності – це і швидкість оперативної діяльності, і фінансовий порядок підприємства, і коректна аналітика.

Цифровізація бізнес-процесів стає умовою забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, призводячи до перебудови усіх економічних і виробничих процесів, підвищення якості та зниження собівартості товарів і послуг. Завдяки цифровізації з'являються принципово нові можливості для ведення господарської діяльності підприємств торгівлі, зокрема реалізація товарів засобами Інтернет-маркетплейсу.

Маркетплейс – це технології, які діють з'єднуючи покупців і продавців [1]. Відомими серед маркетплейсів для роздрібно торгівлі споживчими товарами та послугами є «Епіцентр», «Rozetka», «Prom. ua», «OLX», «Маудау». На вебсайті сервісу продавці можуть публікувати свою пропозицію товарів з ціною та інформацією про їх споживні властивості. Потенційні клієнти можуть шукати та переглядати товари, порівнювати ціну та якість, а потім купувати товар безпосередньо у продавця. Інтернет-маркетплейси характеризуються низькою вартістю налаштування для продавців, оскільки їм не потрібно керувати роздрібним магазином. Також, простота в управлінні та незначні стартові інвестиції сприяють активізації торговельного процесу та отриманню прибутку відразу після розміщення товарів у каталозі інтернет-магазину.

Оптимізація торговельної діяльності через Інтернет-маркетплейсу безпосередньо

впливає на конкурентноспроможність бізнесу, і досягається шляхом автоматизації операцій з систематизації товарів у ритейлі. Найважливішими чинниками, які сприяють активізації діяльності підприємства торгівлі серед конкурентів, є: тематично-організований (спеціалізація) магазин; широта асортименту товарів; внутрішня реклама; презентація картки товару; швидкість обробки замовлень; наявність товару з корзини; різні способи оплати; робота над рейтингами магазину; програма лояльності для постійних покупців.

Реалії сьогодення вказують на те, що переважній більшості підприємств сфери торгівлі вкрай необхідна автоматизація процесів обліку та управління операцій продажу. Одним з актуальних програмних продуктів для Інтерне-маркетплейсів підприємства торгівлі є програмний продукт «BAS».

BAS – лінійка програмних продуктів для автоматизації бізнес-процесів, створених на основі платформи «BAF» (Business Automation Framework) [2].

Програми лінійки «BAS» є рішення комплексного характеру, призначені для значно-великого переліку завдань, управління численними аспектами діяльності підприємств торгівлі. У кожному з них враховані особливості законодавчої бази, правила і вимоги до ведення бізнесу. Їх впровадження дозволяє автоматизувати процеси, скоротити ризики виникнення непередбачених витрат.

Оптимізація діяльності Інтернет-маркетплейсу досягається через автоматизацію рутинних операційних задач для продавця. Результати для покупця – це зручність і швидкість здійснення покупки та отримання товару в зазначені терміни.

В свою чергу, інструментами, що оптимізують роботу Інтернет-маркетплейсу, є такі цифрові сервіси, як CRM-система, платіжні системи, поштові сервіси. Найефективніше такі програмні системи відпрацьовують у взаємозв'язку з управлінським інструментом, що реалізовується через інтеграцію з особистим кабінетом маркетплейсу. Таким чином продавець може керувати усіма процесами щодо постачань, продажів, відвантажень, оплат, доставок безпосередньо з облікової програми [3]. Види сервісу, який може використовуватись в інтеграції із інструментами щодо оптимізації Інтернет-маркетплейсу можуть бути такі: платіжні системи; поштові сервіси; сервіси розсилки; онлайн-конектори; програмний реєстратор розрахункових операцій.

Автоматизація роботи з маркетплейсами передбачає акумулювання усіх необхідних сервісів для оптимізації окремих процесів в єдиному програмному інструменті.

Серед програмних продуктів платформи «BAS», такими інструментами є управлінські рішення, а саме: «BAS Малий бізнес», «BAS Управління торгівлею», «BAS Комплексне управління підприємством».

Можливості, які дає синхронізації цифрових сервісів: вивантаження та завантаження товарів в особистий кабінет на маркетплейсі. Реалізація цих процесів можлива як загальним файлом для певної категорії товарів, так і для кожного окремого товару; нормування та зміна ціни безпосередньо з програми обліку BAS з можливістю одним кліком відправити інформацію до свого онлайн-магазину; аналіз залишків на складах, що дає можливість вчасно формувати замовлення постачальникам та уникнути статусу товару «немає в наявності»; можливість створювати характеристики товарів з картинками для подальшої міграції в особистий кабінет; можливість автоматично змінювати статуси замовлень та інформацію про їх відправку безпосередньо у програмі; автоматичне формування статусу оплати товару та позначення його на відправку; можливість автоматично формувати фіскальні чеки через програму обліку та автоматично надсилати їх покупцю, при оплаті на сайті; комунікація з клієнтами інтернет-магазину через підсистеми CRM програм BAS на усіх етапах воронки продажу; автоматичне формування та відправка ТТН покупцеві з платформи BAS.

З технічного боку, оптимізація процесів шляхом інтеграції програмних сервісів відбувається через їх доопрацювання відповідними драйверами, що дозволяють коректно і швидко конектитись цифровим ресурсам.

Таким чином, управління інтернет-магазином на маркетплейсі досягається шляхом

інтеграції сервісів автоматизації. Впровадження цих програмних продуктів чи модулів оптимізує роботу продавця на маркетплейсі, а в синхронізації з управлінською системою «BAS» реалізовується централізоване керування особистим кабінетом. А це економія трудових ресурсів, часу на операційну діяльність, уникнення частих помилок, пов'язаних з людським фактором, підвищення ефективності і конкурентності e-commerce бізнесу.

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко І. В., Іванова О. І. Класифікація маркетплейсів за характерними ознаками. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2021. Т. 26. Вип. 1 (87). С. 40-45. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/36981/1/3.pdf>.

2. Програми лінійки «BAS» призначення, види і особливості. URL: <https://www.netsoft.com.ua/articles-soft/bas-news/programmy-linijki-bas-prjednaznachjenije-vidy-i-osobjennostiU.html>.

3. Ніколаєнко І.В., Громова А.О. Роль маркетингових діджитал-технологій у роботі маркетплейсів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. Вип. 1 (34) С. 128-133.

Дибчук Людмила Василівна

к.і.н., доцент

проректор з науково-методичної роботи

Вінницький кооперативний інститут

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТРЕЙД-МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Трейд-маркетинг (торговий маркетинг) – один з напрямків маркетингу. Трейд-маркетинг – це комплекс знань і дій, спрямованих на збільшення попиту на рівні гуртової та роздрібною торгівлі, тобто маркетингові комунікації та інші заходи здійснюються безпосередньо в місцях продажу і мережах дистрибуції [1]. Зовнішній вигляд товарних позицій, рекламні матеріали (POS), порядок розташування в місцях продажів, прийоми акцентування уваги покупців на них, а також спеціальні програми лояльності в межах заохочення споживачів – усе це є складовими частинами трейд-маркетингу. Головна мета трейд-маркетингу – забезпечити міцне становище торгової марки на ринку, «проштовхнути» товар через торговельну мережу (канали) до споживача та сформувати його лояльність до товару. Іншими словами, трейд-маркетинг сприяє не лише появі товарів на полиці, а і їхній успішній реалізації для партнерів виробника (дистриб'ютори, ритейли) та кінцевого споживача [2]. На відміну від споживчого маркетингу, трейд-маркетинг – це B2B-маркетинг; він поєднує в собі три основні фактори:

- максимізація цінності своїх пропозицій для ритейлу;
- забезпечення виробнику прибутку по кожному клієнту;
- уникнення залежності – тут мається на увазі, що виробнику варто диференціювати свій портфель та заходи його просування [3, с. 202].

Головне завдання трейд-маркетингу – це створення для ритейлерів більшої цінності, ніж та, яку пропонують виробники-конкуренти [3, с. 203]. Баланс сил виробника визначається лояльністю споживачів до бренду та магазину, структурою торгової мережі, масштабом виробництва.

Данні консалтингової компанії McKinsey засвідчують, що витрати на трейд-маркетинг у середньому складають 30% від загальної суми витрат виробника та поступаються лише розміру коштів, що йдуть на виробництво товару (40%) [4]. Виробники у сфері FMCG (Fast Moving Consumer Goods - товари широкого вжитку), які залежать від великих продуктових мереж, витрачають 67% бюджету маркетингу на просування продажів, 22% на рекламу бренду і 11% на акційні купони [3, с. 201-202]. Більше того, у статті американського видання «Forbes» М. Сендс наводить показник в 44% від загального маркетингового бюджету, які

йдуть саме на трейд-маркетинг. І це попри той факт, що в сучасному цифровому світі торцеві дисплеї, тимчасове зниження цін та реклама з акційними пропозиціями вже не виглядають настільки привабливими в очах споживачів, як раніше [5].

Ключові цілі програм трейд-маркетингу з боку виробника:

- товари мають бути в максимальній кількості міст (це ключове завдання регіональної дистрибуції);
- товари мають бути представлені в максимальній кількості торгових точок (це ключове завдання кількісної дистрибуції);
- товари мають бути представлені в максимальному за шириною і глибиною асортименті (це ключове завдання якісної дистрибуції);
- товари мають бути представлені в необхідній кількості (управління виробництвом і запасами);
- товари мають розташовуватись на кращій полиці (ключове завдання мерчандайзингу);
- товари мають бути представлені в найпривабливіших для споживача вигляді і супроводі (ключове завдання презентації, включаючи компетентність консультантів) [6].

Ключовими цілями програм трейд-маркетингу з боку ритейлу в свою чергу є:

- забезпечення присутності асортименту товару, що відповідає формату магазину;
- формування у свідомості покупців розуміння необхідності придбання того чи іншого товару;
- збільшення товарообігу за рахунок невисокої вартості продукції та проведення акцій, що спрямовані на збільшення кількісного попиту на товар;
- забезпечення максимально ефективного використання торгового простору в точці продажів [7].

З завданнями трейд-маркетингу та суб'єктами його взаємодії більш-менш усе зрозуміло (з практичної точки зору), однак в науковому плані дослідники досі не дійшли єдиної думки. Наприклад, Р. Морріс стверджує, що трейд-маркетинг – це частина загальної структури маркетингу виробничого підприємства, і його основні цілі – це: забезпечити міцне положення бренду на ринку; «проштовхнути» продукт через торгову мережу до кінцевого споживача [8]. Натомість, на думку Ж. Ламбена трейд-маркетинг має місце лише на стадії взаємодії виробника продукції та ритейлів. На думку дослідника П. Чернозубенко, трейд-маркетинг – це комплекс заходів, направлений на підвищення ефективності взаємодії з учасниками дистрибуційного ланцюжка [9, с. 198].

Отже, ми бачимо, що частина науковців говорять про те, що сфера трейд-маркетингу обмежується ланцюгом лише «постачальник – кінцевий пункт споживання (місце продажу)», не спрямовуючи свої дії на кінцевого споживача.

Тоді як їхні наукові опоненти, переважно дослідники-теоретики, все ж розширюють сферу впливу трейд-маркетингу до ланцюга «виробник товару – оптовик – роздріб – кінцевий споживач» [9, с. 198-199]. На думку Л. Брагиної та Т. Данько, трейд-маркетинг – це дієва позиція суб'єктів ринку, що здійснюють «якісне» просування товарів і послуг до конкретного споживача [10]. Водночас, автори не конкретизують суб'єктів трейд-маркетингу, помилково роблячи сферу його застосування необмеженою. Т. Амблер вважає, що трейд-маркетинг – це інструментарій, який впливає на деякі етапи процесу споживання. На думку дослідника, в окремих випадках роздрібні торгові послуги можуть надавати оптовики або самі виробники товарів [9, с. 199].

Сучасні підходи до визначення поняття «трейд-маркетинг», що належать ще деяким науковцям наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Голубков Є.	Трейд-маркетинг – один із напрямів маркетингу, спрямований на збільшення попиту на рівні оптової та роздрібною торгівлі, тобто маркетингової комунікації та інших заходів у каналах дистрибуції, а не на рівні кінцевого споживача.
Заушицін С. Смирнов Є.	Трейд-маркетинг – це комплекс стимулювання збуту в торговельній мережі та серед торгових посередників.
Захарова Ю.	Трейд-маркетинг – це діяльність усіх учасників ринку, яка спрямована на ефективну організацію просування товару від виробника до кінцевого споживача.
Кореєва О.	Трейд-маркетинг – комплекс ефективних заходів для розвитку дистрибуції і підвищення прода .
Котлер Ф.	Трейд-маркетинг полягає у контролі і подальшому поліпшенні продажів, виділенні переваг у товарах або послугах, запропонованих споживачеві, за допомогою управління продажами і маркетинговими відносинами через канали розподілу.
Мнушко З. Дихтярева Н.	Трейд-маркетинг – один з напрямів маркетингу, що дає змогу збільшувати продажі за рахунок впливу на товаропровідний шлях; це комплекс знань і дій, спрямованих на підвищення попиту на рівні оптової та роздрібною торгівлі, тобто маркетингові комунікації та інші заходи, що здійснюються безпосередньо в місцях продажу і мережах дистрибуції.
Панкрухін А.	Трейд-маркетинг – це діяльність усіх учасників торгівлі, спрямована на організацію просування товару від виробника до кінцевих споживачів найбільш вигідними для всіх учасників руху товару чином.

На сьогодні серед дослідників немає одностайного погляду на визначення трейд-маркетингу. Науковці розглядають трейд-маркетинг і як спосіб збільшення показників збуту в торговельних точках, і як спосіб зміцнити позиції бренду та конкурентоспроможність виробника на ринку в цілому. Дискусійним питанням залишаються і суб'єкти ринку, які також підпадають під сферу впливу трейд-маркетингу. Якщо ми спробуємо поєднати дослідницькі визначення з практичною реалізацією трейд-маркетингу, то побачимо, що процес являє собою певний симбіоз усіх суб'єктів, які стоять між виробником продукту та кінцевим споживачем, включаючи в нього двох останніх [11]. Від місця розташування товарів до акційних пропозицій, від POS-матеріалів до лояльності споживачів – усе це один нерозривний ланцюг такого важливого процесу, як трейд-маркетинг.

Отже, на наш погляд, трейд-маркетинг – це комплексна система інструментів, які спрямовані на збільшення попиту на конкретний товар (товарну категорію) за рахунок взаємодії усіх учасників торгового ланцюга та донесення інформації до кінцевого споживача [12].

Список використаних джерел:

1. Трейдмаркетинг <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%B4-%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
2. Дибчук Л.В. Сутність та особливості формування інтегрованих маркетингових комунікацій. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5. С. 58- 61.
3. Тейн Г., Бредли Д. Торговые войны: Битва за успех на прилавках и онлайн. М.: Альпина Паблицер, 2013. 202 с.
4. Gerszke K. Stop wasting promotional money // The McKinsey Quarterly, 2000. № 1.

P.18.

5. Why Customer Data Is Trade Marketing's New Currency // Forbes: 2018. URL: <https://www.forbes.com/sites/mikesands1/2018/01/17/why-customer-data-is-trade-marketings-new-currency/?sh=468ce3ca3d19>

6. Дибчук Л.В., Пчелянська Г.О. Маркетингово-логістична модель дистрибуції на продовольчому ринку. Проблеми економіки. 2019. №3. С. 54 - 60. available at: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-54-60>

7. Розумей С. Сучасні тенденції використання трейд-маркетингу на виробничих та торговельних підприємствах / С. Розумей, Г. Ю. Юденко, О. А. Гончарова // Проблеми системного підходу в економіці : збірник наукових праць. 2020. № 1 (75). С. 107–117.

8. Morrys R. Marketing: situations and examples, 1996. 341 p.

9. Пилипчук В., Данніков О. Управління продажем: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2011. 627 с.

10. Брагина Л., Данько Т. Организация и управление торговым предприятием: учебник / за ред. Д-ра экон. наук, проф. Л. А. Брагина, д-ра экон. наук, проф. Т. П. Данько. М.: Инфра, 2005. 303 с.

11. Ivanova N. Peculiarities of the E-commerce Development in the Conditions of Digital Economy / N. Ivanova, O. Kublitska, I. Krupitsa, L. Dybchuk, K. Koval, T. Hanieieva // IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL. 21. No 12. December 2021, 193-202 <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.28>

12. Дибчук Л. В. Сучасні інструменти трейд-маркетингу на виробничих та торговельних підприємствах /Л. В. Дибчук// Інноваційні технології маркетингу і менеджменту в умовах трансформаційних змін: тези доп. І міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 27–28.04.2023р.). Хмельницький: ХКТЕІ. 2023. С. 61–64

Зеленько О.О.,

*к.е.н., доцент кафедри суспільно- економічних
дисциплін і географії*

Аксьонова Г.В., Подтьосова А.А.

студентки фізико- математичного факультету

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

ЗНАЧЕННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Малий та середній бізнес є важливою складовою національної економіки, яка впливає на розвиток економічних процесів в країні. Він відіграє важливу роль в проведенні структурних реформ та впровадженні інноваційної моделі розвитку економіки. В Україні розвиток малого та середнього бізнесу є важливим напрямом економічних перетворень, оскільки це один із ефективних способів вирішення соціально-економічних проблем країни.

Українське законодавство визначає малі підприємства за наступними критеріями: балансова вартість активів не перевищує 4 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції не перевищує 50 осіб. Середні підприємства визнаються такими, якщо вони відповідають щонайменше двом з наступних критеріїв: балансова вартість активів не перевищує 20 мільйонів євро, чистий дохід від реалізації продукції не перевищує 40 мільйонів євро, а середня кількість працівників не перевищує 250 осіб [1].

Розвиток малого та середнього бізнесу (підприємництва) (далі МСП) відіграє помітну роль в розвитку економічних процесів. Зокрема, МСП підприємства забезпечують гнучкість та стійкість економічної системи, наближують її до потреб конкретних споживачів, а водночас – виконують важливу соціальну роль, надаючи робочі місця та забезпечуючи джерело доходу для значних прошарків населення.

МСП становить соціальну базу економічних реформ, забезпечує стабільність суспільства, протидіє люмпенізації та поширенню утримувальницької психології, зменшує безробіття, сприяє розвитку людського капіталу, пом'якшує соціальну напруженість завдяки ослабленню майнової диференціації та підвищує рівень доходів населення. Тому у поствоєнний період максимальну підтримку і сприяння розвитку слід виявляти саме до підприємств малого бізнесу.

І найголовніше полягає в тому, що розвиток малого і середнього бізнесу є базою для формування середнього класу суспільства, а сплата податків і наповнення державного бюджету сприяє пом'якшенню навантаження на казну і зменшує державні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення вразливих груп населення. [2]

Ткаж, в економічній літературі, що присвячена малим та середнім підприємствам, вказують на такі важливі наслідки їх функціонування:

- вони сприяють процесам зменшення монополізації, приватизації та державного контролю над економікою, розвитку конкуренції;
- використовують ресурси, що не попадають під контроль великих компаній, такі як матеріальні, природні, фінансові, людські та інформаційні ресурси, для розвитку національної економіки;
- поліпшують стан ринків шляхом забезпечення їхньої еластичності, регулювання попиту, пропозиції та цін, компенсації втрат пропозиції від великих компаній під час реструктуризації, індивідуалізації пропозиції та диференціації попиту, насичення ринків;
- вивільняють великий бізнес від виробництва нерентабельної, дрібносерійної та штучної продукції, яка задовольняє індивідуальний попит, тим самим підвищуючи ефективність їхньої діяльності. Укладення коопераційних угод з малими підприємствами дозволяє великим компаніям зменшити комерційний ризик та підвищити гнучкість виробництва;
- створюють нові робочі місця, зокрема у сфері послуг, що позитивно впливає на ринок праці та допомагає розв'язувати проблему безробіття в економіці;
- впливають на розвиток підприємницьких здібностей у населення та розвиток середнього класу, що є соціальною основою економічних реформ та забезпечує стабільність суспільства;
- розвиток малого та середнього бізнесу сприяє розширенню бази оподаткування в економіці та зменшенню рівня тіньової економіки завдяки великій кількості підприємств;
- пом'якшує соціальну напругу у суспільстві завдяки ослабленню майнової диференціації та підвищенню рівня доходів населення;
- збільшують гнучкість національної економіки та ринкової пропозиції відповідно до сучасних умов відкритої економіки;
- сприяють процесу демократизації суспільства, раціоналізації системи економічної організації та управління [3].

За даними української статистики із загальної кількості діючих в економіці України підприємств (1 955,6 тис.од. на кінець 2021 року) частка середніх за розмірами підприємств складає 0.9%, тоді як малих 99,1%. Зазначимо, що динаміка чисельності підприємств за роками показує чітку тенденцію до збільшення питомої ваги малих і середніх підприємств у їх загальній кількості [4]. Аналіз даних Державної служби статистики свідчить, що кількість суб'єктів малого підприємництва з 2014 року практично не змінюється, що не можна розцінювати як позитивну тенденцію. Цей факт свідчить про певну стагнацію в розвитку підприємництва в економіці України з негативними наслідками для ринків, конкуренції, зайнятості, податкових надходжень та ін. Іншими словами МСП, як фактор економічних перетворень в країні та спосіб вирішення гострих соціально – економічних проблем втрачає свій імпульс у розвитку.

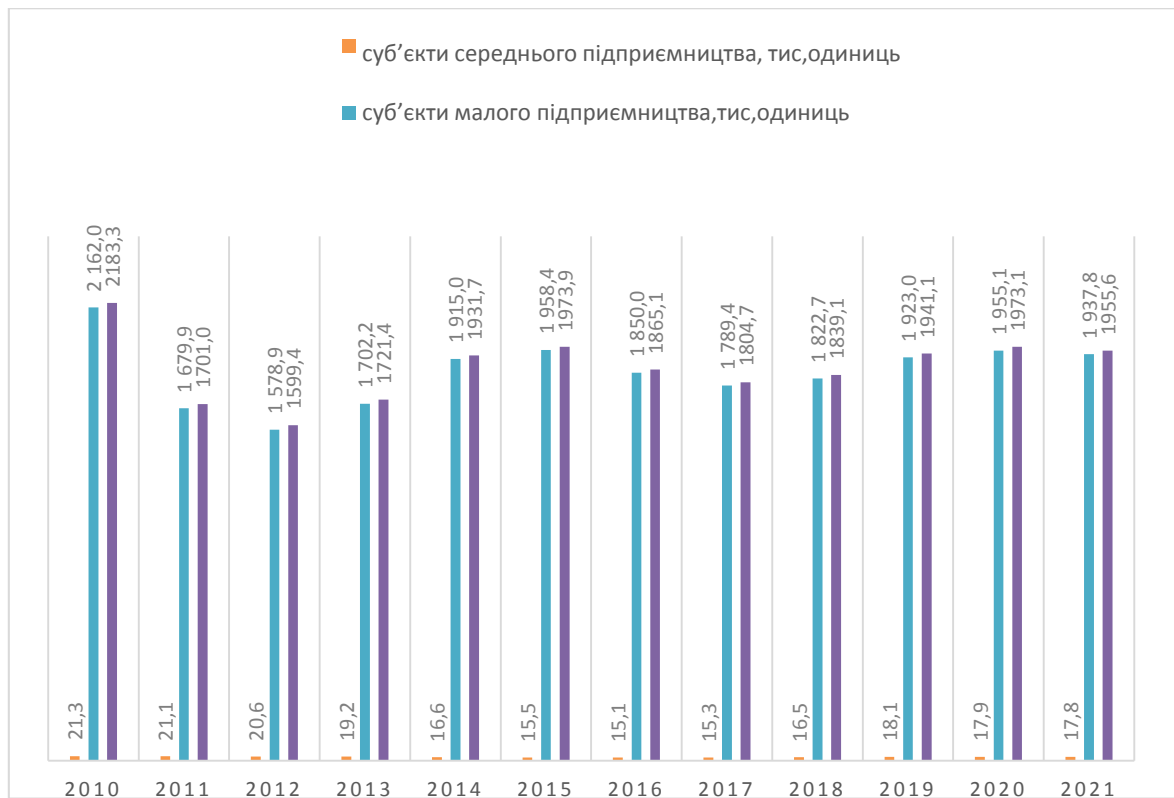

Рисунок 1 – Кількість діючих суб'єктів малого та середнього підприємництва до загальної чисельності підприємств (2010-2021)

Джерело: розраховано авторами за даними [4]

Висновок. Малий та середній бізнес є важливою складовою національної економіки України, забезпечуючи створення нових робочих місць та сприяючи сталому економічному зростанню. Підтримуючи малий та середній Україна може забезпечити насичення внутрішнього ринку товарами і послугами та відновити зростання добробуту громадян країни. Динаміка розвитку МСП за остання роки свідчить про певну стагнацію у розвитку підприємництва в країні.

Список використаних джерел

1. Законодавство України. ЗАКОН УКРАЇНИ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Бортнік С. Функціонування малого і середнього підприємництва в Україні:сучасний стан та перспективи розвитку. Економіка та суспільство. 2022. № 36. С. 6–7.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1169>
3. Ситник Н., Козак С. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. Економіка та управління національним господарством : Причорном. екон. студії, м. Львів, 26 січ. 2018 р. Львів, 2018. С. 84. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/18.pdf
4. Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm

ФІНАНСОВИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛІНГ З ОПЕРАЦІЯМИ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація. У цій статті розкрито обґрунтування фінансового та управлінського контролінгу для інвестиційної діяльності підприємства.

Ключові слова: підприємство, контроль, фінансовий та управлінський контролінг, фінансові інвестиції, інформація.

Постановка проблеми. Кожне підприємство пізнає необхідність у веденні інвестиційної діяльності. Але не менш важливе значення має контроль інвестицій на підприємстві. Тому слід розглядати та досліджувати фінансовий та управлінський контролінг, який призначений для поліпшення процесів контролю інвестицій на підприємстві під час ведення своєї діяльності. А до цих видів контролю відноється контроль над операціями з інвестиціями та контроль управління інвестиційними проектами.

Метою статті є розкриття та обґрунтування фінансового та управлінського контролінгу – поряд із основною діяльністю підприємства.

Виклад основного матеріалу. Основні завдання, які вирішуються у рамках фінансового та управлінського контролінгу інвестицій, є [1]:

- аналіз ефективності інвестиційних проектів;
- контроль критичних співвідношень обсягів виробництва та реалізації за проектом;
- оцінка забезпеченості проектів капітальних інвестицій джерелами фінансування;
- аналіз результатів обсягу інвестованого капіталу та віддачі від спроектованих виробництв;
- підтвердження реальності представлених фінансових звітів.

Основні завдання, які вирішуються у рамках контролю операцій з фінансовими інвестиціями є перевірка:

- законності випуску цінних паперів, їх реєстрації, обігу, використання й зберігання;
- правильності нарахування дивідендів і відсотків;
- дотримання законодавства щодо оподаткування;
- правильності віднесення активів до фінансових інвестицій;
- правильності розмежування в обліку фінансових інвестицій за ознаками їх класифікації;
- правильності формування вартості фінансових інвестицій;
- правильності обліку операцій з фінансовими інвестиціями;
- стану синтетичного та аналітичного обліку фінансових інвестицій;
- повноти й правильності відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку й звітності;
- правильності інвентаризації фінансових інвестицій, відображення її результатів в обліку;
- дотримання податкового законодавства щодо операцій з фінансовими інвестиціями.

Звісно, що інформаційне забезпечення надає можливість підприємству забезпечувати постійний вплив на прийняття і реалізацію управлінських рішень. Відповідно до завдань визначають організаційно-інформаційну модель контролю інвестиційної діяльності (рис. 1) [2, с. 92-93].

Для цього об'єктами контролю операцій з інвестиційної діяльності є:

- інвестиційні проекти;
- інвестиції у майнових цінностях;
- «ноу-хау», інші інтелектуальні цінності;
- фінансові інвестиції (інвестиції у цінні папери);

Рис. 1. Організаційно-інформаційна модель контролю інвестиційної діяльності

- реальні інвестиції; - плани капітальних вкладень, їх виконання й фінансування;

- витрати на капітальне будівництво;
- введення у дію об'єктів основних засобів та виробничих потужностей;
- створення та впровадження нової техніки;
- бухгалтерський облік й звітність з інвестиційної діяльності;
- правопорушення у інвестиційній діяльності, які завдали матеріальної шкоди, що визначається за даними бухгалтерського обліку.

Особливість об'єктів контролю інвестиційної діяльності полягає в тому, що вони за сукупністю є самостійним видом діяльності, яка здійснюється підприємством, одночасно з основною діяльністю.

Особливість методичних прийомів фінансового та управлінського контролінгу інвестиційної діяльності полягає у застосуванні розрахунково-аналітичних прийомів, інформаційного моделювання, експертиз різних видів, камеральних перевірок, для дослідження якості та обсягів капітальних робіт, відповідності їх затвердженій проектно-кошторисній документації.

До розрахунково-аналітичних методичних прийомів вдаються при визначенні якісних показників виконання планів капітальних вкладень та впровадження нової техніки, для виявлення невикористаних резервів інвестицій. Документальні методичні прийоми фінансового та управлінського контролінгу застосовують для дослідження операцій з кредитування та фінансування капітальних вкладень, придбання обладнання, модернізації й реконструкції діючих основних засобів.

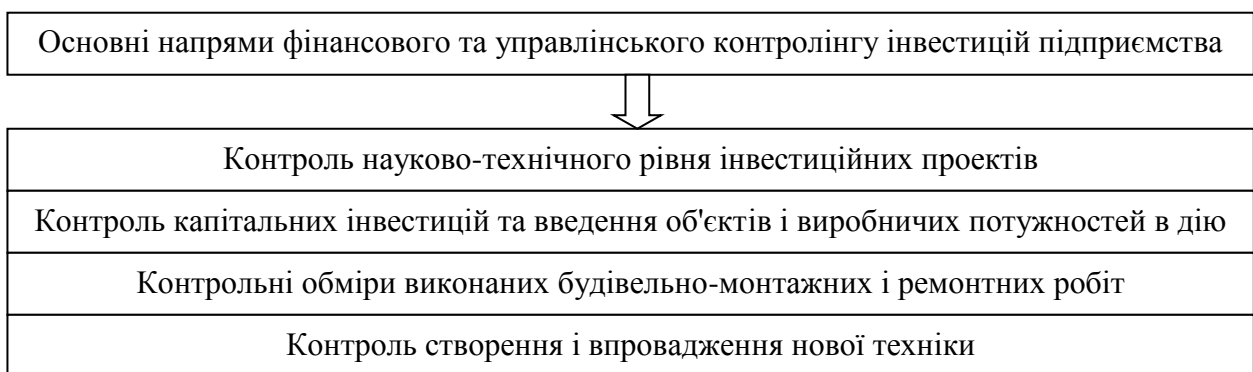

Рис. 2. Основні напрями фінансового та управлінського контролінгу інвестицій підприємства

При здійсненні фінансового та управлінського контролінгу інвестицій підприємства розглядають декілька його основних напрямів (рис. 2). Стан науково-дослідної і конструкторсько-технологічної підготовки виробництва продукції за проектом досліджується за такими параметрами [3]:

- стадія готовності продукту;
- оцінка стану дослідження і розробки;
- технологічність продукту;
- складність підготовки виробництва;
- потреба в технологічному устаткуванні;
- наявність сировинної бази, матеріалів і енергетичних ресурсів для серійного виробництва продукту;
- потреба і можливість виробничої кооперації;
- відповідність персоналу вимогам проекту;
- потреба у сервісному обслуговуванні.

Фінансові аспекти проекту визначаються за такими показниками: потреба і сума інвестицій та на які цілі; прогнозний прибуток від реалізації проекту; термін окупності проекту.

Науково-технічний контроль інвестиційних проектів є системним дослідженням

ефективності вкладення капіталу в майбутню підприємницьку діяльність, сприяє запобіганню втратам капіталу інвесторами.

На етапі контролю капітальних інвестицій та введення об'єктів і виробничих потужностей в дію, особливу увагу необхідно приділити аудиту операцій з основними засобами та нематеріальними активами.

Капітальні вкладення у інвестиційній діяльності передбачають приріст виробничих потужностей на діючих підприємствах від технічного переоснащення та реконструкції, нового будівництва, введення в дію об'єктів, споруд та виробничих потужностей, ліміти будівельно-монтажних робіт та інших інвестицій.

Таким чином, контроль капітальних інвестицій та введення об'єктів і виробничих потужностей в дію направлений на якісне вкладення інвестицій у об'єкти виробничої потужності, попередження відхилення від проєктів та виникнення браку. А контролю процесу реалізації інвестиційного проєкту (рис. 3) включає у собі актуалізацію даних і перевірку неузгоджень.

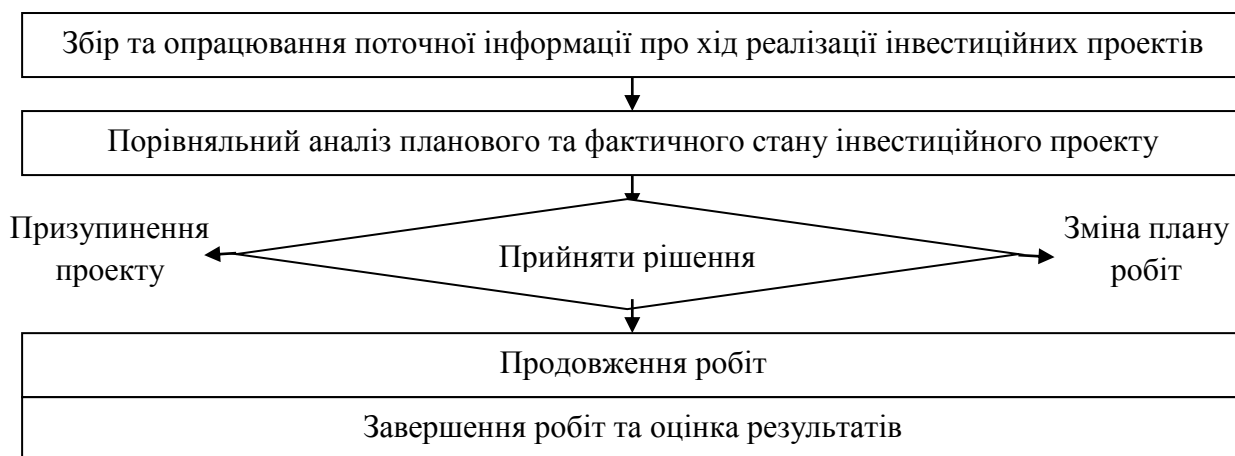

Рис. 3. Контроль управління інвестиційними проєктами

Висновки. Перед керівництвом будь-якого підприємства завжди стоятимуть проблеми підвищення інвестиційної діяльності, що є важливим напрямом ефективності. Все це стосується таких питань: чи досягло підприємство своїх цілей, чи існують помилки у діяльності персоналу і коли необхідно починати процес їх адаптації та ін. Відповіді на ці питання можна отримати за допомогою контролю.

Список використаних джерел

1. Гребець О.Б. Взаємозв'язок системи контролінгу та організаційної структури підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 1. С.80-82.
2. Семенов А.Г. Моделювання інвестиційної діяльності підприємств. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2016. № 6. С. 89-95.
3. Сабліна Н.В., Кузенко Т.Б. Фінансовий контролінг : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2019. 161 с.

ЗНАЧЕННЯ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ОЦІНКИ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ

На сучасному етапі розвитку суспільства, успішна діяльність будь-якої організації залежить, зокрема, від високої результативності спільної праці зайнятих в ній працівників, від їх кваліфікації, професійної підготовки та рівня освіти, від того, наскільки умови праці, побуту та безпеки сприяють задоволенню матеріальних і духовних потреб людей.

Персонал, як основний ресурс підприємства, в значній мірі визначає успіх всієї його діяльності. Все більше роботодавців розуміють важливість і зростаючу значимість соціальної складової, і те, що без управління та максимального врахування соціальних чинників, підприємство ніколи повною мірою не реалізує свій потенціал розвитку.

На думку А. Литвиненка рівень соціального розвитку підприємства повинен визначатися на основі сукупності показників, найважливіші з яких дозволяють виявити й використати можливості та напрямки вдосконалення соціального середовища суб'єкта господарювання [1 с. 17].

Оцінка соціального розвитку підприємства служить основою для проведення аналізу і, як наслідок - основою для прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення соціального розвитку підприємства. Тому, на сучасному етапі, аналіз рівня розвитку колективу отримує надзвичайну важливість для ефективного функціонування підприємства.

На процес управління соціальним розвитком підприємства впливають зовнішні та внутрішні фактори [2 с. 198].

До зовнішніх факторів, що впливають на соціальний розвиток належать: рівень соціально-економічного розвитку регіону та країни, в якому знаходяться підприємство; політична та демографічна ситуації, що склалася; напрямки соціальної політики держави; законодавче поле, що регламентує соціальний розвиток; стан ринку праці; духовно етичний стан суспільства; рівень культурного розвитку громадян; рівень розвитку науки та впровадження технологій; галузева приналежність підприємства; форма власності та обсяги виробництва; рівень соціального розвитку підприємств-конкурентів.

До внутрішніх факторів можна віднести: системи мотивації та стимулювання трудової діяльності; рівень організації та оплати праці; рівень соціального захисту працівників та розвитку соціальної інфраструктури підприємства; можливості професійного та кар'єрного зростання; процес набору, відбору, навчання та перенавчання персоналу; умови та охорона праці; організаційну культуру на підприємстві; соціально-психологічний клімат у колективі; умови використання позаробочого часу.

У зв'язку з наявністю такої кількості факторів, що мають вплив на соціальний розвиток підприємства, доцільно використовувати певну сукупність соціально орієнтованих показників, оскільки результати їх співставлення матимуть більш вичерпну інформацію для аналізу рівня соціального розвитку підприємства (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Соціально орієнтовані показники аналізу соціального розвитку підприємства

Напрямки аналізу	Показники
І. Трудовий потенціал	Один з найважливіших показників, що характеризує соціальний розвиток підприємства, оскільки, з одного боку, носіями й реалізаторами трудового потенціалу підприємства є його працівники, а з іншого боку, адміністративний персонал і члени

	<p>трудового колективу впливають на умови реалізації трудового потенціалу кожного працівника й підприємства в цілому. Важливим напрямком аналізу трудового потенціалу підприємства є дослідження соціальної структури персоналу підприємства. Однак в основі оцінки соціального розвитку підприємства доцільно використовувати загальні показники, які відображають чисельність персоналу та його динаміку, а саме - середньооблікова чисельність персоналу, питома вага основних соціальних груп працівників у загальній кількості персоналу. [3 с. 48].</p>
<p>2. Оплата праці</p>	<p>Так як оплата праці і її рівень виступають базою для реалізації соціальної політики на підприємстві, то основним її завданням є підвищення добробуту працівників. Відомо що, основним джерелом доходів працівників є заробітна плата, розмір якої залежить від складності й умов виконання роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та фінансово-господарської діяльності підприємства. Основними показниками для проведення аналізу цієї складової є - фонд оплати праці, у тому числі: фонд основної заробітної плати; фонд додаткової заробітної плати; заохочувальні та компенсаційні виплати; питома вага витрат на оплату; розмір середньомісячної заробітної плати (на підприємстві, в регіоні та країні, порівняно із рівнем мінімальної заробітної плати тощо).</p>
<p>3. Соціальні виплати та пільги</p>	<p>Підприємства можуть надавати своїм працівникам певну кількість соціальних виплат і пільг, тобто матеріальних благ, що підвищують їх зацікавленість у праці й рівень життя, тому наявність соціальних виплат і пільг є фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку [4 с.29].</p> <p>До соціальних виплат і пільг на підприємстві належать: - транспортні витрати, пов'язані з виробничою необхідністю; оплата житлово-комунальних послуг; матеріальна допомога; витрати на охорону здоров'я працівників і членів їх сімей; витрати на оздоровлення працівників та пенсійне забезпечення; винагорода за підсумками роботи підприємства; страхування життя працівників і членів їх сімей; надання кредитів та ін.</p> <p>Сьогодні не кожне підприємство може забезпечити надання соціальних виплат і пільг всім своїм працівникам, оскільки це вимагає вільних фінансових ресурсів. Тому підприємствам необхідно в першу чергу надавати соціальні виплати і пільги працівникам, в яких воно зацікавлене як у висококваліфікованих і професійних кадрах, що сприятиме підвищенню ефективності результатів праці та позитивно позначиться на прибутку, який може бути спрямований на соціальний розвиток. Показниками, за допомогою яких аналізують цю складову є: обсяг коштів, які витрачаються на соціальні виплати та пільги; середні витрати підприємства на соціальні виплати та пільги у розрахунку на одного працівника; питома вага витрат на соціальні виплати та пільги тощо.</p>
<p>4. Стан об'єктів соціальної інфраструктури</p>	<p>Дослідження соціального розвитку на підприємстві насамперед пов'язане з визначенням наявності та стану об'єктів соціальної інфраструктури.</p> <p>На сьогоднішній день утримувати велику кількість об'єктів соціальної інфраструктури більшості підприємств обтяжливо,</p>

	<p>оскільки це вимагає значних фінансових витрат. Ці об'єкти знаходяться у розпорядженні підприємства та фінансуються за рахунок його власних коштів, а саме на: - будівництво житла для працівників підприємства; організацію харчування (кафе, їдальні); придбання й обслуговування транспорту; медичне обслуговування (утримання об'єктів охорони здоров'я та оздоровчих закладів); підвищення освітнього рівня та інше.</p> <p>У цей час відсутність на підприємствах об'єктів соціальної інфраструктури має компенсуватися працівникам, за можливості, соціальними виплатами й пільгами.</p> <p>Основними показниками для проведення аналізу цієї складової є - кількість об'єктів соціальної інфраструктури які знаходяться на балансі підприємства, обсяг коштів, які вираховуються на утримання об'єктів соціальної інфраструктури.</p>
<p>5. Професійне навчання та перенавчання працівників</p>	<p>Соціальним показником розвитку підприємства є ступінь задоволеності потреби підприємства у висококваліфікованих кадрах, у тому числі шляхом створення умов для навчання та перенавчання персоналу, підвищення кваліфікації працівників.</p> <p>Оскільки абсолютний показник величини витрат на професійне навчання не є досить інформативним, то використовують відносні показники, а саме - середні витрати на професійне навчання одного працівника, питома вага витрат на професійне навчання в загальній сумі витрат, кількість робітників, які пройшли професійне навчання, у тому числі: навчено новим професіям, підвищили кваліфікацію; питома вага робітників, які пройшли професійне навчання у середньообліковій чисельності персоналу; витрати підприємства на професійне навчання робітників; середні витрати на професійне навчання у розрахунку на одного робітника, який пройшов навчання тощо</p>
<p>6. Умови та безпека праці</p>	<p>Умови праці на кожному робочому місці формуються під впливом виробничих, санітарно-гігієнічних, інженерних, психологічних, естетичних, соціальних факторів, які зумовлюють фактори безпеки діяльності, що впливає на організм людини, його фізіологічні й психічні функції під час трудової діяльності, а отже, на його працездатність і продуктивність.</p> <p>Для оцінки даної складової необхідно розраховувати кількість робітників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам та безпеці; середні витрати підприємства на поліпшення умов та безпеки праці у розрахунку на одного працівника підприємства.</p>
<p>7. Морально-психологічний клімат у колективі</p>	<p>Визначити та оцінити морально-психологічний клімат досить складно, адже на підприємствах в основному не досліджуються показники, які характеризують задоволеність працівників соціальним кліматом у колективі, а також число конфліктів. Тому морально-психологічний клімат у колективі, можна визначити на основі аналізу результатів опитування працівників за методами анкетування або інтерв'ювання працівників.</p> <p>На соціальний клімат у колективі впливають фактори, які визначаються взаємовідносинами в колективі, стилем керівництва, місією та цілями підприємства, ступенем їх відповідності та інтересами працівників. Під впливом цих факторів формується</p>

	<p>морально-психологічний клімат у колективі - загальний емоційний стан трудового колективу (груповий настрій), який присутній у всіх аспектах трудової діяльності підприємства. Стан морально-психологічного клімату залежить від змісту, умов та організації праці, трудової дисципліни, стилю спілкування й керівництва, інформованості колективу про всі сторони його життєдіяльності та психологічної сумісності членів колективу [5 с. 286].</p> <p>Оцінку та аналіз даної складової проводять за допомогою розрахунку кількості робітників, які задоволені морально-психологічним кліматом у колективі; кількістю конфліктів у колективі, яких вдалось запобігти; відношення вирішених конфліктів без негативних наслідків до загальної кількості конфліктів, які виникли в аналізованому періоді.</p>
8. Рух персоналу	<p>Це показник, який відображає різні аспекти соціального середовища підприємства. Рівень інтенсивності руху працівників характеризують показники руху кадрів. При цьому обчислюють коефіцієнти обороту за прийняттям та вибуттям працівників. При аналізі руху персоналу необхідно користуватися коефіцієнтом плинності кадрів, який свідчить про рівень стабільності соціального розвитку трудового колективу. Розраховувати коефіцієнт обороту прийнятих на роботу; коефіцієнт обороту по вибуттю робітників; коефіцієнт плинності кадрів.</p>

Важливим є виявлення та дослідження динаміки показників, які характеризують соціальний розвиток підприємства використовуючи дані за аналогічні періоди в межах декількох років. Це дозволить забезпечити обґрунтованість управлінських рішень, які спрямовані на підвищення зацікавленості персоналу шляхом формування в них сталих мотивів до трудової діяльності.

Отже, найважливішим завданням служби соціального розвитку є вміння виділити процеси, які повинні скласти основу програми соціального розвитку колективу. Це досить важливо при обмежених коштах підприємств, до того ж самі підприємства істотно відрізняються розмірами, типами, формами власності, технологією виробництва, співвідношенням числа працівників розумової й фізичної праці, застосуванням науково-технічних досягнень у підготовці кадрів й, нарешті, ефективністю діяльності.

Список використаних джерел

1. Литвененко А.В. Управління соціальним розвитком трудового колективу // Персонал. – 2020. - №4. – с.40.
2. Божидарнік Т. В. Креативний менеджмент : навч. посіб. / Т. В. Божидарнік, Н. М. Василик. – Херсон : Олді-плюс, 2019. – 498 с.
3. Бондар-Підгурська О. В. Ділове адміністрування (корпоративне управління) : навч. посіб. / О. В. Бондар- Підгурська, А. О. Глебова. – К. : Ліра-К, 2015. – 448с.
4. Гончар О.А. Чинники формування корпоративної культури майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки / О.А. Гончар, Л.В. Лебедик // Збірник наукових статей магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2018-2019 навчального року. – Полтава: ПУЕТ, 2020. – 253 с. – С. 29–34. Тираж – 60 прим., обсяг – 0,5 д.а.
5. Менеджмент : навч. посіб. / [Г. Є. Мошек, М. М. Ковальчук, Ю. В. Поканевич, та ін.]; за заг. редакція Г. Є. Мошека. – К. : Ліра-К, 2019. – 550 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАЙМАННЯ ПЕРСОНАЛУ

Вихідним етапом в процесі управління персоналом підприємства є наймання кадрів. Від того, яким чином проведений набір і які люди відібрані для роботи у підприємстві, залежить уся наступна діяльність в процесі управління людськими ресурсами. Тому керівництву підприємства слід здійснювати дану процедуру кваліфіковано з метою уникнення додаткових проблем.

Склад і зміст видів забезпечення процесу наймання персоналу на роботу на підприємствонаведено у табл. 1.

Таблиця 1 - Види забезпечення процесу наймання персоналу на роботу у підприємство
(розроблено автором на основі [1])

№ з/п	Види забезпечення процесу наймання персоналу	Елементи забезпечення
1	<i>Науково-методичне забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • розробка оригінальних або використання наявних сучасних наукових методологій, методів здійснення відбору персоналу; • дослідження вітчизняного і закордонного досвіду в проведенні набору і відбору персоналу; • вибір інструментарію для перевірки професійних і особистісних якостей; • проведення досліджень ринку праці, колективу, в якому буде працювати новий працівник, урахування особливостей групової взаємодії; • здійснення аналізу змісту і умов праці на робочому місці; • розробка професіограми і психограми, кваліфікаційної карти і карти компетенцій, посадової інструкції, проекту трудового контракту; • аналіз успішності роботи новачків; • корегування вимог, методології, інструментарію.
2	<i>Фінансове забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • обґрунтування, планування та одержання фінансових коштів на проведення робіт з набору і відбору персоналу; • складання кошторису витрат і контроль зайого виконанням
3	<i>Матеріально-технічне забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • наявність засобів організаційної техніки, одержання і обробки інформації про людей при проведенні залучення і відбору претендентів
4	<i>Організаційне забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • реалізація сучасних принципів розподілу праці, спеціалізації і кооперації в службі управління персоналом; • організація ведення інформаційно-довідкового апарату по рекрутингових фірмах, інших інституціях і ринках праці
5	<i>Правове забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • наявність правової бази під усі дії, пов'язані з персоналом і чітке дотримання їх у повсякденній діяльності
6	<i>Інформаційне забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • одержання усієї можливої інформації про претендентів на вакантну посаду; • збір інформації про особливості робочого місця і робочого колективу; • формалізація інформації з метою її співставлення і перевірки, виявлення якостей
7	<i>Кадрове забезпечення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • наявність кваліфікованих кадрів у службі управління персоналом

Загалом *наймання персоналу* – це своєрідна торговельна угода. Кожна зі сторін прагне укласти її вигідно для себе: роботодавець – знайти найбільш придатного працівника для виконання конкретного виду робіт з урахуванням усього комплексу пропонованих до виконавця вимог, а працівник – одержати роботу, що відповідає його найбільш значимим інтересам, потребам (матеріальним, духовним, побутовим), його особистим якостям, здібностям, тобто робота повинна відповідати не тільки бажанням і інтересам працівника, але і його можливостям у повній мірі оволодіти даною професією і якісно виконувати доручену роботу [2].

Для того, щоб відібрати відповідних працівників, потрібно детально знати, які задачі вони будуть виконувати під час роботи і які індивідуальні і суспільні характеристики цих робіт. Дану інформацію одержують за допомогою аналізу змісту робіт.

Суть аналізу робіт відповідає дослідженню трудових процесів та затрат робочого часу.

Мета аналізу робіт – визначення функціональних обов'язків та кваліфікаційних вимог, підготовка на їх основі посадових інструкцій, оптимізація та впорядкування бізнес-процесів.

Результати аналізу робіт – дані про вимоги до роботи, які надалі використовуються при створенні опису робіт (у чому полягає робота) і специфікацій робіт (яких людей на неї наймати).

Опис роботи – це документ, який містить інформацію про роботу, що виконується на конкретному робочому місці, і відповідальність, а також про особливості робочого місця, умови праці та безпеку.

Специфікація роботи – містить інформацію про особисті якості, риси характеру, навички та освіту, необхідні для виконання роботи (розроблено автором за [2]).

Політика і практика наймання персоналу розрізняються у залежності від принципів і стратегії, прийнятих підприємствами. *Американські фірми* виходять із принципу “Людина для робочого місця”, підбираючи працівника з урахуванням заздалегідь сформульованих вимог для конкретної посади. В *Японії* використовується інша філософія: там робоче місце пристосовують до людини. Якщо в американському підході увага звертається на знання, особистісний, розумовий потенціал, практичний досвід працівника, то японська система практично не надає їм значення, тому що в будь-якому випадку довічне наймання і кар'єра починаються з найпростішого робочого місця і поступового вростання працівника в колектив фірми.

До того ж, в американській системі ставка робиться на високо-мобільну робочу силу в країні, а набір кадрів більше націлений на рішення *поточних проблем* як підприємства, так і працівника. Японська ж система розрахована на стабільність колективу і на рішення *довгострокових задач* працівника і фірми.

Оцінюючи вітчизняну практику, можна зробити висновок про відповідність принципу “Людина для робочого місця”, тобто відбір працівника під той комплекс посадових обов'язків, видів робіт, що закріплюються за даним робочим місцем.

Список використаних джерел

1. Кірдіна О. Г. Процесний підхід до управління персоналом / О. Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту та промисловості. Одеса, 2014. №46 С. 278-281.

2. Бірдус Л. В. Управління персоналом вищого рівня: стратегія та прогнозування / Л. В. Бірдус, М. А. Бірдус // АгроСвіт. 2015. № 21. С. 12-14.

Ірина ОСТРОВСЬКА
викладач кафедри фінансових, комерційно-технологічних дисциплін та готельно-ресторанного обслуговування
Коледж економіки і права
Вінницького кооперативного інституту

ХМАРООРІЄНТОВАНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПОВНОЦІННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Серед навчальних закладів майбутнє мають лише ті, які враховують два основні фактори: відповідність пропонованих освітянських послуг і спеціальностей реальним потребам на ринку праці, високий рівень підготовки фахівців, що забезпечує їхнє працевлаштування.

Впровадження моделі освіти, заснованої на компетентності випускників, сприяє вирішенню даних питань.

Нові умови дистанційного навчання потребують значної методичної роботи. Враховуючи особливості навчання он-лайн, необхідно всі навчально-методичні матеріали перевести у формат електронних, більше уваги приділити створенню робочих зошитів, методичних рекомендацій для індивідуальної роботи, щоб студенти могли самостійно опрацювати необхідний матеріал і поза межами навчального закладу та здобути професійні навички. Впровадження в освітній процес дистанційної освіти і нових хмарних технологій дозволить створити безперервну систему навчання, за якої здобувачі освіти зможуть під керівництвом викладача вирішувати наскрізні завдання, перевіряти та аналізувати прийняті рішення.

Порівнюючи засади дистанційної системи з напрацьованим досвідом її реалізації, необхідно акцентувати увагу на таких моментах:

1. Дистанційна організація навчального процесу і контролю знань, а тим більше вмінь студентів потребує серйозної підготовчої роботи. В першу чергу йдеться саме про організаційне, процедурне забезпечення всіх ланок і форм навчальної роботи (проведення і демонстрація лекцій, пояснення методики та способів виконання практичних занять, самостійної роботи студентів тощо). Адже, викладач має повідомити кожного студента про критерії, форми і періодичність контролю знань та їх реалізувати.

2. Різко зростає значущість не тільки методичного забезпечення навчального процесу, а й технічного і технологічного. Забезпечити студентів необхідними підручниками, довідковою літературою, методичними рекомендаціями не складно, адже у кожного з нас є свої напрацювання у платформі Moodle, Google Клас тощо. Ідеальний варіант – наявність у кожного студента вдома достатньо потужної комп'ютерної техніки та відповідного програмного забезпечення на додаток до авторських курсів навчальних посібників. Але на даний момент часу такими програмами ні навчальний заклад ні батьки і самі студенти себе забезпечити не в змозі.

3. Вирішення потребує також питання про збільшення годин на перевірку виконаної роботи студентами, якщо вона здійснюється на документах, у облікових реєстрах та необхідністю проведення контрольних замірів знань.

Технологічна цінність роботи в хмарному середовищі полягає в тому, що вона дозволяє вирішити всі окреслені питання одразу:

1) передусім тому, що різко знижується роль суб'єктивних чинників інформаційно-технологічного забезпечення студентів,

2) об'єктивно стимулюється робота студентів під час аудиторного заняття, коли викладач, як в аудиторії, так і дистанційно, може перевірити і підказати правильне вирішення проблеми,

3) отримання додаткового завдання для роботи у позаурочний час допомагає у закріпленні набутих вмінь та навичок роботи у реальній програмі.

Чи покращиться якість навчання студентів? Так. Адже робота з живими документами, формування реальної звітності підприємства і постійний контроль з боку викладача у реальному часі стимулюватимуть їх на більш плідну роботу.

Пропонована дистанційна робота у хмарному середовищі дозволяє вести постійне спілкування зі студентом у процесі його роботи та виявляти слабкі та незрозумілі місця під час формування навичок створення первинних та зведених документів, крім того, є можливість доробити, виправити, доповнити виконане завдання на занятті систематичною самостійною роботою.

Самостійна робота з програмою, а саме самостійне виправлення своїх помилок – основний шлях професійного становлення особистості. Один із істотно важливих аспектів діяльності викладача-педагога – сформувати у студента інтерес до майбутньої професії, навчити самостійно працювати й отримувати задоволення від своєї роботи й отриманих результатів. Робота у хмарному середовищі за своїми сутнісними ознаками орієнтована саме на індивідуальну роботу студентів.

Останнім часом спостерігається широке застосування хмарних технологій у різноманітних соціальних сферах від фінансів, економіки до освіти. З'являються нові засоби, методики та сучасні проекти ефективного використання новітніх хмарних технологій.

Хмарні технології забезпечують користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів із сервера і використання його програмного забезпечення в онлайн-режимі 24/7.

Сприяє підвищенню рівня науково-методичного забезпечення навчального процесу з дисципліни «Інформаційні системи і технології» використання хмарних комп'ютерних програм «Облік SaaS», «MASTER ERP-класу», «Хмара demo версії програми Sonata».

Прикладна програма Облік SaaS (Software as a Service, англ. – програмне забезпечення як послуга) – це сервіс, що надається через Інтернет і призначений для автоматизації фінансового, податкового, операційного обліку та управління бізнесом великих, середніх і малих підприємств.

Протягом семестру студенти мали змогу виконувати практичні завдання в безкоштовній хмарній обліковій системі «Облік SaaS».

Для виконання практичних робіт розроблена комплексна задача, яка передбачає створення інформаційної бази віртуального підприємства, заповнення необхідних довідників, введення початкових залишків за рахунками обліку. Студентам пропонується здійснити певні операції, які моделюють практичну роботу та оформлюються відповідними первинними документами. В процесі роботи студенти вивчають порядок документування руху фінансових і товарно-матеріальних цінностей, основних засобів, грошових коштів, нарахування заробітної плати, складання фінансової звітності, податкових розрахунків тощо. Таким чином, на практичних заняттях студенти вивчають послідовність розв'язання задач всіх розділів фінансового обліку і складання податкової звітності в хмарній програмі «Облік SaaS».

Стандартний вигляд інтерфейсу програми, її постійне оновлення, наявність створених документів дає змогу вільно навчатись та перевіряти створені дані.

Перелік ресурсів, які містять прізвища (прізвище, ім'я) студентів дозволяє ідентифікувати їхню роботу в режимі реального часу

Сформовані дані протягом заняття перевіряються викладачем і зберігаються у журналі операцій за заданий період.

Дані для подальшого аналізу роботи студента можливо зберегти у потрібному форматі і працювати з ними у зручний час.

Вся створена протягом заняття інформація протягом доби зберігається у журналі операцій, який є підтвердженням роботи студента і виконання ним поставлених задач. Завдання для проведення практичного заняття є однакоvim для всіх студентів, але умови зазначення власного прізвища та імені студента дозволяють витратити на перевірку менше часу, легше групувати інформацію для перевірки, і, відповідно, пояснювати студенту де і в яких документах ним були допущені помилки та неточності, чому не проводиться документ,

куди "зникли" тільки що оприбутковані товари за накладною, чому не відображається податковий кредит, або не вираховується податкове зобов'язання.

Такі питання виникають щоразу на заняттях, але робота й "хмарі" і он-лайн спілкування дозволяють їх вирішити швидко, не порушуючи процесу навчання інших студентів - кожний працює у своєму документі, у власному темпі, виправляючи власні помилки і набуваючи такого необхідного досвіду.

Практична підготовка майбутніх фахівців, на мою думку, охоплює комплекс практичних занять, які повинні показати та довести до свідомості студента зв'язок теорії з практикою, навчити їх застосовувати теоретичні знання, використовувати технічні прийоми у вирішенні практичних питань, різноманітних облікових розрахунків тощо. Заняття, які проводяться за допомогою відповідного програмного забезпечення є однією з найефективніших форм, оскільки допомагають викладачу краще пізнати інтелектуальний рівень студента, донести необхідні знання, та перевірити, як ці знання засвоєні.

Аналіз помилок доцільно проводити на сформованих у реальному часі - наприкінці заняття - будь-якому зручному звіті за необхідним рахунком, що дає змогу об'єктивно оцінити роботу кожного з присутніх на занятті.

Використання зазначеної бази даних як сучасного інструменту для освітніх ресурсів у підготовці майбутніх фахівців з економіки та фінансів у реалізації концепції «навчання без меж», дає можливість викладачу і студентам мати доступ до ресурсу з будь-якого пристрою, що має підключення до Інтернету, та у будь-який час. За допомогою такої освітньої хмари викладач має зручний інструмент для пояснення та демонстрації необхідного матеріалу з зі створення інформаційного ресурсу у програмі, а студенти, в свою чергу, мають змогу не тільки вирішити поставлені викладачем задачі, а й закріпити набуті на заняттях практичні навички зі створення відповідних документів у зручний для себе час.

Постає питання, а що дасть робота у хмарному середовищі студентам?

По-перше, студенти будуть знати, що опанувавши роботу у програмі, вони підвищать свою конкурентоспроможність на ринку праці, а відкритий доступ до програми і навички роботи дозволять своєчасно і якісно підготуватись до співбесіди з роботодавцем.

По-друге, дистанційна робота дасть змогу студентам бути більш мобільними і при бажанні та необхідному обсязі знань, у будь-який час продовжити вдосконалювати свої вміння у роботі з іншими програмами, які є у відкритому доступі.

По-третє, індивідуальна система змусить студента працювати систематично та самостійно, змінить взаємостосунки між студентом і викладачем, створить атмосферу співпраці з метою найбільш ефективного та якісного засвоєння освітньої інформації кожним здобувачем освіти. Вже протягом перших занять виявляються у студентів такі якості, як уважність, спостережливність, відповідальність, виникає зацікавленість в інтенсивному процесі навчання і збільшенні кількості варіантів завдань.

Особливу роль у становленні фахівця відіграє саме професійна компетенція, яка спрямована на розвиток зазначених якостей особистості, сприяє підвищенню рівня продуктивності діяльності, удосконалюванню знань, умінь і навичок, освоєнню нових методик і технологій обраної професії.

Список використаних джерел:

1. Вакалюк Т. А. Можливості використання хмарних технологій в освіті / Т. А. Вакалюк // Актуальні питання сучасної педагогіки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Острого, 1-2.11.2020 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – С. 97–99.
2. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції/ Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці. – 2022. – 420с. 258
3. Дюлічева Ю. Ю. Упровадження хмарних технологій в освіту : проблеми та перспективи/Ю. Ю. Дюлічева// Інформаційні технології в освіті–2019–№ 14.–С. 58-64.

ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗГІДНО ВИМОГ СУЧАСНОСТІ

Перші питання соціальної відповідальності університетів було поставлено на порядок денний Всесвітньою декларацією про вищу освіту для XXI ст., прийнятою конференцією ЮНЕСКО у 1998 році, Стаття 1 якої (серед інших місій) згадує про місію вищої освіти сприяти стійкому розвитку та вдосконаленню суспільства взагалі [1]. Згодом за десять років від зазначеної події у Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку», що пройшла у 2009 році під егідою ЮНЕСКО, з'являється розділ «Соціальна відповідальність вищої освіти», де окреслені зобов'язання ЗВО щодо сприяння «сталому розвитку, миру, добробуту і реалізації прав людини...» [2] де висвітлюється нова покладена відповідальність на ЗВО.

Сучасні науковці такі як О. Оржель [3] досліджує витоки, чинники, сутність, ключові характеристики університетської соціальної відповідальності. Н. Сментина, Р. Хусаїнов займаються вивченням концептуального аналізу соціальної відповідальності вищих навчальних закладів та визначають роль стейкхолдерів у діяльності університетів [4]. О. Грішнова, С. Бех досліджують соціальну відповідальність університетів України, здійснюють порівняльний аналіз та висвітлюють основні напрями розвитку [5]. Проте незважаючи на значну кількість досліджень, вважаємо за необхідне детально охарактеризувати вимір соціальної відповідальності закладів вищої освіти згідно вимог сучасності зважаючи на конкурентність ринку освітніх послуг.

Згадки про університетську соціальну відповідальність (надалі УСВ) датуються кінцем двадцятого століття і особливого розвитку набувають на початку двадцять першого століття. Першочергово відбувалось обговорення корпоративної соціальної відповідальності та її екстраполяція на сучасний університет як корпорацію. Частково пояснювалось зростання ролі ЗВО у сучасному світі, коли університетам належить роль лідерів в суспільстві які здатні запропонувати рішення для розв'язання економічних проблем, кризи, злагодження напруги між соціоетнічними або соціокультурними групами та ін.

В сучасних умовах розвитку постановка проблеми соціальної відповідальності університету є глобальним викликом. В західних країнах відбувається перехід вищої освіти на існуючі умови ринку, зміни функцій та ролі держави, її освітньої політики. Іде процес переосмислення суті врядування університету, його взаємовідносин із зацікавленим суспільством. Вища освіта визначається, як особливий товар на ринку послуг, а суб'єкти, які зацікавлені у розвитку їх економічної, суспільної та виробничої діяльності, можуть отримувати відповідну винагороду за їхній внесок у вищу освіту. Світові лідери, тобто університети, що увійшли до світового рейтингу QS STARS, або стали засновниками та учасниками університетських мереж та асоціацій, які практикують і пропагують УСВ визначають її як усвідомлення університетом своїх зобов'язань перед внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами.

О. Грішнова та С. Бех зазначають, що першоосновою і базисом соціальної відповідальності будь-якого суб'єкта є високоефективне, професійне й якісне виконання тих суспільних функцій, заради яких він функціонує. З такої позиції основою соціальної відповідальності вищих навчальних закладів є надання високоякісних і затребуваних суспільством навчальних послуг, а також проведення актуальних наукових досліджень. Водночас відповідальність університету виявляється і у виконанні ним функцій роботодавця для співробітників, учасника соціальних відносин в суспільстві і місцевій громаді, учасника економічних і політичних відносин з державою, ділового партнера (рис 1).

Соціальна відповідальність вищої освіти ґрунтується на таких важливих положеннях, які були висвітлені під час Всесвітньої конференції з вищої освіти:

- вища освіта як суспільне благо є відповідальністю усіх зацікавлених сторін, особливо урядів;
- стоячи перед складністю теперішніх і майбутніх глобальних викликів, вища освіта має соціальну відповідальність для нашого розуміння багатогранних проблем, які включають соціальний, економічний, науковий і культурний виміри і нашу здатність відповідати їм. Вона має привести суспільство до створення глобальних знань, які б відповідали глобальним викликам, між іншим викликам продовольчої безпеки, зміни клімату, розподілу водних ресурсів, міжкультурного діалогу, запровадження відтворювальних джерел енергії та охорони здоров'я;
- заклади вищої освіти, через їх основні функції (дослідження, навчання і послуги громадськості), що здійснюються в контексті інституційної автономії та академічної свободи, мають збільшити свою міждисциплінарну спрямованість і просувати критичне мислення і активну громадянську позицію. Це сприятиме сталому розвитку, миру, добробуту і реалізації прав людини, зокрема рівності статей;
- вища освіта має не тільки надавати тверді навички для теперішніх і майбутніх поколінь, але й сприяти освіті соціально відповідальних громад, які прагнуть до створення миру, захисту прав людини і цінностей демократії;
- існує потреба у більшій інформації, відкритості і прозорості щодо різних місій і роботи індивідуальних закладів;
- автономія – необхідна вимога для здійснення інституційних місій через якість, відповідність, ефективність, прозорість і соціальну відповідальність [2].

Дотримуючись цих положень та розвиваючи свої конкурентні переваги сучасні ЗВО повинні враховувати вимоги та динаміку глобального середовища освітнього процесу. Постійне посилення конкуренції між закладами вищої освіти за здобувачів, висококваліфікованих викладачів, дослідників, ресурси – це все ставить вимоги від ЗВО максимально ефективно співпрацювати з зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами.

До зовнішніх стейкхолдерів відносяться:

- держава, яка здійснює нормативно та правове регулювання діяльності ЗВО і основне замовлення на підготовку спеціалістів через розподіл державного замовлення на підготовку кадрів;
- органи місцевого самоврядування та регіональні органи державної влади;
- роботодавці (великі промислові підприємства; малі та середні підприємства; організації соціальної сфери), які зацікавлені в наймі компетентних спеціалістів;
- школярі, абітурієнти та їх батьки, які знаходяться на стадії вибору ЗВО;
- освітні установи різних типів і видів, які розташовані в регіоні дислокації ЗВО;
- різноманітні громадські організації та об'єднання, які безпосередньо не пов'язані із системою освіти (політичні партії, етнічні та інші соціальні групи, творчі спілки, наукові установи тощо), але які зацікавлені у соціальному партнерстві [6].

До внутрішніх стейкхолдерів відносяться:

- різні категорії здобувачів, що отримують освіту (бакалаври, магістри, вільні слухачі, аспіранти та докторанти) та їх батьки;
- науково-педагогічні працівники, навчально-допоміжний і адміністративно-управлінський персонал.

Саме інтереси стейкхолдерів найбільш активно впливають на процес функціонування та розвитку ЗВО. Реалізація ж університетської соціальної відповідальності відбувається через багато вимірів, рівнів, форм проявів, зовнішній та внутрішній вектори реалізації, що з одного боку, відображає комплексний і різноплановий характер діяльності сучасного університету, з іншого – показує складність і різноманітність організації сучасного суспільства.

З вищенаведеного можна стверджувати, що за специфікою діяльності різні ЗВО використовують різні виміри університетської соціальної відповідальності. Проте їх діяльність в цьому розрізі має бути спрямована саме на реалізацію актуальних та потрібних суспільству запитів.

Враховуючи, що переважна кількість ЗВО в Україні є державними бюджетними установами, держава через механізм розподілу державного замовлення на підготовку фахівців і виділення фінансування на проведення наукових досліджень стимулює до ведення активної соціальної діяльності з урахуванням інтересів стейкхолдерів.

Сьогодні, в українському суспільстві ще має місце недостатнє розуміння ролі соціальної відповідальності і її місця в процесах розвитку національної економіки та становлення демократичного суспільства. Ці питання, на нашу думку, повинні вирішувати державні інститути, через механізм створення відповідного органу державної влади, у формі департаменту при міністерстві освіти чи дорадчого органу при Президентові України.

Стимулом до реалізації концепції університетської соціальної відповідальності ЗВО має слугувати усвідомлення стратегічної ролі соціальної відповідальності у взаємодії вищого навчального закладу з макросередовищем і зовнішнім світом. Серед основних дій у векторі впровадження університетської соціальної відповідальності можна виокремити: прийняття стратегічного рішення ректором-менеджером та іншими керівниками ЗВО; розробку та впровадження концепції реалізації університетської соціальної відповідальності із залученням всіх учасників освітнього та наукового процесів; усвідомлення необхідності у задоволенні потреб стейкхолдерів з метою зниження репутаційних ризиків та покращення репутації; підвищення якості освіти; збереження та покращення матеріально-технічної бази; створення консалтингових центрів різних рівнів в межах компетентності університету. Окрім того, повинен бути сформований інституційний орган з числа керівників факультетів, кафедр, служби персоналу, приймальної комісії, бухгалтерії тощо з метою впровадження положень спеціальної концепції реалізації університетської соціальної діяльності. Дії в напрямі реалізації концепції соціальної відповідальності повинні бути детально описані в стратегічному плані розвитку закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. World Conference on Higher Education: Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action. – UNESCO, Paris 5-9 October, 1998. Режим доступу: URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001163/116345E.pdf> (дата звернення 10.05.2022).
2. Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку. Всесвітня конференція з вищої освіти. 2009: UNESCO, Париж, 5-8 липня 2009 року. Режим доступу: URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_011 (дата звернення 10.05.2022).
3. Оржель О. Університетська соціальна відповідальність у контексті університетського лідерства : навчальний посібник. К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2017. 40 с.
4. Сментина Н.В., Хусаїнов Р.В. Соціальна відповідальність вищих навчальних закладів: концептуальний аналіз. Режим доступу: URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/58.pdf (дата звернення 10.05.2022).
5. Грішнова О., Бех С. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку. Режим доступу: URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/158_11-18.pdf (дата звернення 02.04.2022).
6. Саввинов В.М., Стрекаловский В.Н. Учет интересов стейкхолдеров в управлении развитием образования. Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2013. № 1(40). С. 87-99.

АНАЛІЗ БЕЗЗБИТКОВОСТІ І ПЛАНУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ CVP - АНАЛІЗУ

Досліджуються теоретичні і практичні аспекти аналізу беззбитковості і система планування прибутку підприємства з використанням методу «витрати – обсяг продажів – прибуток» (CVP – аналіз) як складові фінансового менеджменту у забезпеченні конкурентоспроможності, прибутковості, підвищення рентабельності функціонування підприємств у ринкових умовах.

Ключові слова: аналіз, точка беззбитковості, витрати, обсяг продажу, прибуток, маржинальний дохід, CVP- аналіз, чистий дохід, економічний ефект, коефіцієнт маржинального доходу, операційний важіль, коефіцієнт чистого прибутку.

Постановка проблеми

Проблема аналізу і оцінки беззбитковості, планування прибутку знаходиться у центрі уваги як вчених-економістів, так і фінансових менеджерів – практиків, які працюють у різних сферах бізнесу.

На сьогодні існує значна кількість економічної літератури, в якій розглянуті питання аналізу взаємозв'язку «витрати-обсяг-прибуток». Описані математичні методи аналізу, що включають: метод рівняння і маржинальний

метод та графічні методи; графік беззбитковості; графік взаємозв'язку «обсяг - прибуток»; графік маржинального доходу. Однак, до цього часу не розроблена уніфікована методика дослідження взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток», а також відповідна система показників.

Така система показників забезпечить компактність і варіантність управлінської інформації, що сприятиме оперативності та своєчасності її надходження управлінському персоналу підприємства.

Аналіз останніх досліджень. У даний час не достатньо повно обґрунтовані теоретичні і практичні аспекти аналізу беззбитковості з використанням методу «витрати – обсяг продажів – прибуток» (CVP – аналіз).

Проблеми застосування у фінансовому менеджменті сучасних методів управління грошовими потоками, планування беззбитковості підприємств, особливо у практичній сфері, потребують удосконалення теоретичних аспектів планування прибутку з впровадженням методу CVP – аналізу. Але питання аналізу беззбитковості, планування прибутку з використанням сучасних методів фінансового менеджменту потребують деякого уточнення як у теоретичному, так і практичному плані.

Значний вклад у формування теоретичних і практичних аспектів аналізу беззбитковості з використанням методу «витрати – обсяг продажу – прибуток» (CVP – аналіз) і планування прибутку з використанням даного методу внесли вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: Савчук В.П., Бланк І.А., Бутинець Ф.Ф., Пушкар М.С., Ткаченко Н.М., Чернелевський Л.М., Осадча Г.Г., Хелферт Е., Бриггем Ю., Друрі К., Росс С., Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж.

Мета статті. Дослідити теоретичні й практичні аспекти аналізу беззбитковості, взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток», удосконалення існуючих методів аналізу та практичного застосування методу «витрати – обсяг – прибуток», планування прибутку з використанням методу CVP - аналізу у практиці фінансового менеджменту.

Результати дослідження. Одним із головних завдань аналізу беззбитковості є визначення точки беззбитковості (ТБ), тобто такого обсягу діяльності, який дозволить підприємству відшкодувати всі витрати, пов'язані з випуском і реалізацією продукції (як змінні, так і постійні). Тільки після цього підприємство може розраховувати на отримання прибутку.

Аналіз беззбитковості у фінансовому менеджменті, або аналіз «витрати – обсяг продажу – прибуток», «Cost – Volume – Profit» (CVP – аналіз) – це аналітичний підхід до вивчення взаємозв'язків між витратами і доходами при різних рівнях виробництва тих або інших виробів.

Основні припущення при аналізі беззбитковості :

- змінні та постійні витрати повинні бути визначені акуратно;
- припускається, що відбувається зміна цін на сировину, матеріали, енергоносії та продукцію за період, на який розробляються плани;
- постійні витрати залишаються незмінними в обмеженому діапазоні обсягу продажу;
- змінні витрати на одиницю продукції не змінюються при зміні обсягу продажу;
- продаж здійснюється досить рівномірно. ,

Практична цінність аналізу беззбитковості у фінансовому менеджменті, а також цільове планування прибутку від операційної діяльності полягає у наступному:

- дозволяє оцінити порівняльну прибутковість окремих видів продукції (послуг), що дає можливість сформувати оптимальний портфель продукції та асортименту;
- дозволяє встановити запас «міцності» підприємства у його поточному стані;
- дозволяє спланувати оптимальні обсяги реалізації продукції, які забезпечать підприємство бажаним обсягом прибутку.

У процесі здійснення аналізу беззбитковості, як правило, приймаються наступні положення:

1. Необхідно використовувати класифікацію витрат за характером їх поведінки при змінах обсягів реалізації готової продукції, при цьому витрати підрозділяються на змінні й постійні.

2. Припускається, що вся вироблена підприємством продукція буде обов'язково продана протягом періоду часу

Критерієм для аналізу приймається прибуток підприємства до сплати податків, тобто операційний прибуток, а не чистий прибуток. CVP- аналіз завдання якого, перш за все, оцінити економічну ефективність діяльності підприємства з точки зору отримання операційного прибутку, тобто як потенціал для генерування грошових коштів.

Практична методологія CVP- аналізу у фінансовому менеджменті охоплює два наступні базиси аналізу і планування:

1. **Ресурсний** – об'єктом аналізу і планування є дохід як потік припливу ресурсів підприємства, а також валові витрати як потік відпливу ресурсів. Різниця між потоком припливу і відпливу ресурсів повинна розглядатися як кінцевий результат аналізу.

2. **Грошовий** – об'єктом аналізу є сума отриманого операційного прибутку, водночас сума операційного прибутку лише посередньо відображає сумарний грошовий потік як результат операційної діяльності підприємства.

При здійсненні CVP- аналізу використовується звіт про прибуток, який відрізняється від традиційної форми звітності і відповідає основній класифікації витрат на:

а) виробничі:

- прямі матеріали;
- пряма заробітна плата;
- прямі витрати на енергоносії;
- виробничі накладні витрати.

б) невиробничі:

- адміністративні;
- витрати, які пов'язані з продажем продукції.

Вказані витрати послідовно відраховуються від доходу підприємства і, як підсумок, отримуємо чистий прибуток. У табл. 1 представлено формат цього звіту. Слід зазначити, що даний формат не може бути використаний для цілей планування, так як включає витрати

змінні та постійні, тому він не дозволяє відслідкувати зміни витрат, які пов'язані зі змінами обсягів реалізованої продукції.

Таблиця 1. Традиційна форма звіту про прибутки (збитки) підприємства ПрАТ «Маяк», тис. грн.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		42500,0
Мінус виробничі витрати		26350,0
Валовий прибуток		16150,0
Мінус не виробничі витрати:		
Реалізаційні	6750,0	
Адміністративні	4300,0	
Всього не виробничі витрати		11050,0
Чистий прибуток		5100,0

Для планування прибутку підприємства бажано використовувати так званий формат звіту про прибутки на основі маржинального доходу, який наведено в табл. 2. Даний формат надає можливість планувати розмір прибутку, так як зі змінами обсягу реалізованої продукції змінюються тільки змінні витрати, в той час як фіксовані (постійні) витрати залишаються незмінними.

У даному форматі звіту про прибутки введений так званий «маржинальний дохід», який повинен покрити всі постійні витрати підприємства. Деякі автори використовують інші переклади даного терміну (Contribution Margin): «вклад на покриття», «валова маржа».

Таблиця 2. Формат звіту про прибутки на основі «маржинального доходу» підприємства ПрАТ «Маяк»

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		42500,0
Мінус змінні витрати:		
Виробничі	11830,0	
Реалізаційні	3550,0	
Адміністративні	2820,0	
Маржинальний дохід		24300,0
Мінус постійні витрати:		
Виробничі	9220,0	
Реалізаційні	5760,0	
Адміністративні	4220,0	19200,0
Чистий прибуток		5100,0

Для більш детального структурного аналізу, на наш погляд, доцільно використати формат, наведений в табл. 3.

Таблиця 3. Аналітичний формат звіту про прибутки на основі маржинального доходу підприємства ПрАТ «Маяк» (варіант перший), тис. грн.

	Всього	На одиницю продукції, грн.	Відсоток
Виручка від продажу 2500 одиниць продукції	9000,0	3600,0	100,0
Мінус змінні витрати	5000,0	2000,0	55,6
Маржинальний дохід	4000,0	1600,0	44,4
Мінус постійні витрати	3200,0		
Чистий прибуток	800,0		

Розглянемо варіант, при якому обсяг продажу склав 2000 одиниць продукції, тоді звіт про прибутки на основі маржинального доходу бути мати такий вигляд (табл. 4).

Таблиця 4. Аналітичний формат звіту про прибутки на основі маржинального доходу ПрАТ «Маяк» (варіант другий), тис. грн.

	Всього	На одиницю продукції, грн	Відсоток
Виручка від продажу 2000 одиниць продукції	7200,0	3600,0	100,0
Мінус змінні витрати	4000,0	2000,0	55,6
Маржинальний дохід	3200,0	1600,0	44,4
Мінус постійні витрати	3200,0		
Чистий прибуток	0		

З наведених даних бачимо, якщо підприємство реалізує 2000 виробів, воно не отримає прибутку, тобто підприємство не має ні прибутку ні збитків. Такий обсяг продажу і є точкою беззбитковості (break – even point).

Точка беззбитковості - це величина обсягу продажу, при якому підприємство буде спроможне покрити всі свої витрати (постійні і змінні), не отримуючи прибутку.

Розглянемо аналіз точки беззбитковості для одного продукту

Недоліки «умовності» поділу витрат перекриваються аналітичними перевагами, які дає підприємству аналіз беззбитковості.

Для розрахунку точки беззбитковості нами використовується співвідношення, яке ґрунтується на балансі виручки від реалізації продукції і витрат підприємства.

$$\sum \text{РП} = \text{Сзмін} + \text{Спост} + \sum \text{П}, \quad (1.1)$$

де $\sum \text{РП}$ – сума виручки від реалізації;

Сзмін – змінні витрати;

Спост – постійні витрати;

$\sum \text{П}$ – сума прибутку.

Розглянемо розрахунок точки беззбитковості на прикладі підприємства ПрАТ «Маяк» (табл. 5).

Таблиця 5. Розрахунок точки беззбитковості

	На одиницю продукції, грн.	Відсоток
Ціна одиниці продукції	3600,0	100,0
Змінні витрати	2000,0	55,5
Маржинальний дохід	1600,0	44,5

Постійні витрати підприємства ПрАТ «Маяк» складають 270,0 тис. грн. Розрахуємо точку беззбитковості (X - точка беззбитковості) для підприємства:

$$3600X = 2000X + 270000 + 0$$

Використаємо наступну формулу для розрахунку точки беззбитковості:

$$\text{ВЕР} = \frac{\text{Спост}}{(\text{Р} - \text{Сзмін})}, \quad (1.2)$$

де Спост – величина постійних витрат за період часу;

Сзмін – величина змінних витрат на одиницю продукції;

Р - ціна виробу.

$$\text{ВЕР} = \frac{270000}{3600 - 2000} = 169 \text{ одиниць}$$

Обсяг продажу у точці беззбитковості (T_{min}) у вартісному вираженні розраховується за наступною формулою:

$$T_{min} = C_{пост} + C_{змін}, \quad (1.3)$$

де $C_{пост}$ - постійні витрати;

$C_{змін}$ – витрати в точки беззбитковості.

У вартісному вираженні рівень беззбитковості розраховується за наступною формулою:

$$T_{min} = C_{пост} / (1 - C_{змін} / V), \quad (1.4)$$

де V – обсяг продажів у вартісному вираженні.

У натуральному вираженні кількість одиниць проданих товарів у точки беззбитковості розраховується за формулою:

$$Q_{min} = T_{min} / \text{Ціна одиниці продукції}, \quad (1.5)$$

Точку беззбитковості розраховують у:

- натуральних одиницях;
- грошовому вираженні;
- відсотках від повної продуктивності праці.

Чим нижча точка беззбитковості, тим більш ефективно працює підприємство з точки зору максимізації отримання прибутку.

Аналіз беззбитковості найкраще розкривається у графічному виді (рис. 1).

Графік відображає обсяг виробленої продукції у натуральному вираженні на горизонтальній осі і величини отриманого доходу або витрат у вартісному вираженні на вертикальній осі.

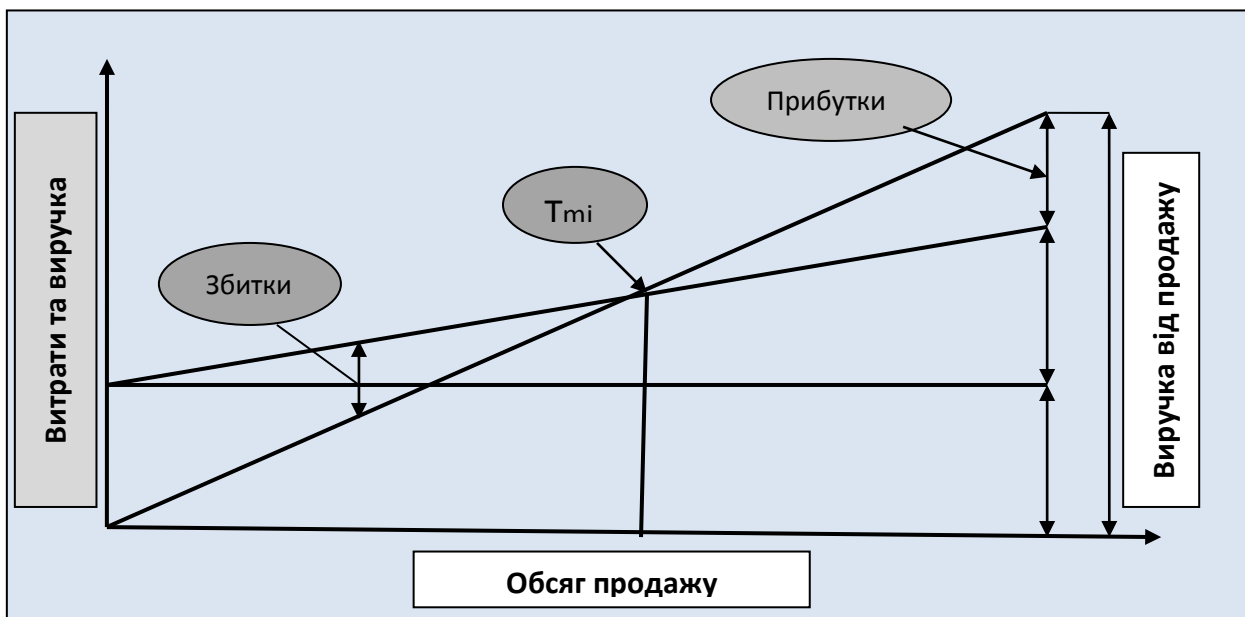

Рисунок 1. Графічне подання розрахунку точки беззбитковості

Точка беззбитковості дозволяє визначити, за яким рівнем продажів товарів забезпечується рентабельність продажів.

В якості прикладу побудуємо графік беззбитковості на прикладі підприємства ПрАТ «Маяк» (рис. 2).

Із графіка видно, що підприємство долино виробляти, як мінімум, 5000 одиниць продукції у рік, щоб забезпечити покриття усіх витрат. При виробництві підприємством 2500 одиниць виробів, витрати будуть складати 1100,0 тис. грн., в той же час доходи – лише

1000,0 тис. грн., у даному випадку підприємство втрачає 100,0 тис. грн. Аналогічно на графіку можна побачити, що при виробництві підприємством 7500 одиниць виробів воно буде мати прибуток у розмірі 500,0 тис. грн.

Таблиця 6 - Вихідна інформація для побудови графіку беззбитковості підприємства ПрАТ «Маяк»

Показники	Грн.
Ціна одиниці виробу	400,0
Змінні витрати на одиницю виробу	280,0
Сума постійних витрат за рік	400000,0
Обсяг виробництва товарів за рік	10000

Аналіз беззбитковості дає можливість надати відповідь на питання відносно впливу обсягу маржинального доходу на стан підприємства та його перспективи на зміни у майбутньому.

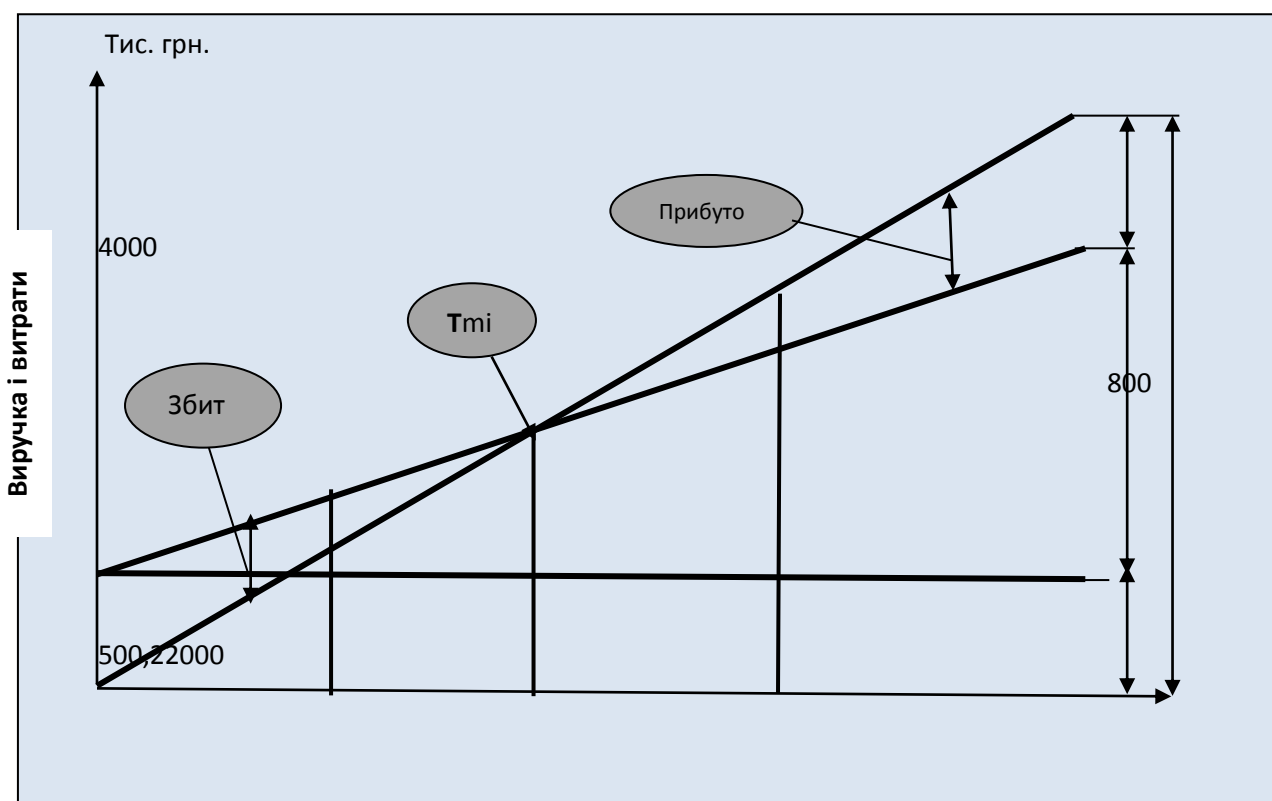

Рисунок 2. Графічне відображення точки беззбитковості для умовного прикладу

Висновки.

Використання методу CVP - аналізу «витрати – обсяг – прибуток» при визначенні точки беззбитковості дозволяє підприємству впровадити ефективну систему планування прибутковості підприємства з урахування всіх складових: витрати, обсягів продажу, прибуток..

У результаті проведених досліджень удосконалено методичні підходи щодо впровадження методів аналізу взаємозв'язку «витрати-обсяг-прибуток».

Формалізовано взаємозв'язок між маржинальним методом та аналізом чутливості прибутку. Для спрощення розрахунків обсягів реалізації для одержання планового чистого прибутку вперше запропоновано використовувати коефіцієнт чистого та маржинального прибутку.

Запропоновано графічні моделі відображення точки беззбитковості.

Список використаних джерел

1. Бала В.В. Розрахунок точки беззбитковості як необхідна умова для визначення інвестиційної привабливості підприємства. – Дн.: Електронне фахове видання «Ефективна економіка»/2011. № 6.
2. Бланк И.А. Управление прибылью. – К.: «Ника-Центр», 1998. – 544 с.
3. Горелик О. Маржинальний аналіз розрахунок точки беззбитковості і маржинального прибутку підприємства. Елеториум, 2009. – С. 82-86
4. Каплан Р., Нортон Д. Сбалансированная система показателей. – М.: ЮНИТИ, 2006.
5. Ковалев В.В. Финансовый менеджмент и анализ. – М.: Финансы и статистика, 2005.
6. Осадча Г.Г. Аналіз взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток». К.: Науковий збірник «Економічні науки»// 2010. - №4 – С. 34-37.
7. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Фінансовий менеджмент з основами фінансової діагностики підприємства: підручник/за заг. ред. проф. М.І, Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. ТТ 1-2.
8. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Економіка підприємства: навчальний посібник/за заг. ред. проф. М.І, Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. ТТ 1-2.
8. Савчук В.П. Практическая энциклопедия финансового менеджмента. – К.: Companion Group. – 2008. – 880 с.

Петренко М.І., д.е.н., професор
Кашпрук Ю.А. к.е.н., доцент кафедри гуманітарних,
економічних та фінансово-облікових дисциплін
Вінницький кооперативний інститут

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ПРИБУТКОВОСТІ

Актуальність теми. Прискорення інтеграційних процесів України вимагає застосування комплексу сучасних підходів стратегічного управління підприємствами, які направлені на посилення власних конкурентних позицій на ринку. Управління підприємством, зокрема стратегічне управління витратами є саме - сферою діяльності щодо взаємодії макро- і мікроекономічних процесів, які формують економіку підприємства та забезпечують його економічну самостійність та конкурентоспроможність.

Ключові слова: управління витратами, прибуток, СVP – аналіз беззбитковості, змінні та постійні витрати, обсяг реалізації, поріг рентабельності, моніторинг рівня витрат, горизонтальний (трендовий) аналіз.

Аналіз останніх досліджень: Розвитку теоретичних і методичних основ стратегічного управління витратами підприємства в умовах конкурентного середовища присвячені праці таких провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників та практиків, як: С.Я. Голов, І.З. Должанська, Т.О. Загорна, Ковальов В.В., Костюкова С. Н., Лабунська С. В., Л.В. Нападовська, Осада Г.Г., В.П. Савчук, Савицька Г.В., Стоянова О.С., М.Г. Чумаченко, К. Друрі, Б. Нідлз С.А. Ніколаєва, Ф. Котлер, М. Портер, Дж. Шанк.

Мета статті. Дослідження теоретичних і практичних положень, прикладних рекомендацій щодо формування й реалізації механізму управління витратами промислового підприємства як засобу досягнення конкурентних переваг.

Результати дослідження. Проведені дослідження показали, що суть управління витратами полягає у тому, що воно формує інформацію для реалізації конкурентної стратегії підприємства, а його завдання полягає в зборі, аналізі, обробці та формуванні необхідної інформації про майбутні витрати і доведення цієї інформації до усіх рівнів управління підприємством. Стратегічне управління витратами здійснюється на основі програми, що

передбачає зниження або підтримку на заданому рівні витрат на всіх етапах життєвого циклу створення продукції.

Аналіз і узагальнення тенденцій розвитку стратегічного управління витратами дозволили виділити основні принципи, до яких віднесено: стратегічне управління витратами здійснюється не по факту, а за прогнозом; системність і періодичність стратегічного управління витратами; прозорість стратегічного управління витратами для усіх рівнів управління; стратегічна спрямованість розв'язання проблем підприємства (всі рішення приймаються з врахуванням стратегічних інтересів підприємства в цілому); стимулювання персоналу та забезпечення зацікавленості в ефективному стратегічному управлінні витратами; постійний управлінський облік поточного стану і контроль над основними показниками витрат; постійне вдосконалення та оновлення методів управління витратами.

Конструктивний аналіз розвитку теорії й практики стратегічного управління витратами дозволив нам виявити необхідні умови, що забезпечують ефективну реалізацію механізму (табл. 1).

На наш погляд методичними особливостями системи управління витратами з використанням CVP – аналізу є використання залежності величини витрат від обсягів реалізації товарів.

При цьому слід розуміти, що на підприємстві повинна функціонувати комплексна система управління витратами з використанням фінансового аналізу, так як наприклад, при рівні рентабельності 20% зменшення витрат на 5% по впливу на прибуток підприємства рівноцінно зростанню обсягів реалізації на 30%. На рис. 1 відображена схема безперервного процесу управління витратами підприємства (аналіз і вимір витрат підприємства).

Таблиця 1. Необхідні умови, що забезпечують ефективну реалізацію механізму управління витратами підприємства

Умови ефективної дії механізму	Організація та забезпечення дії механізму стратегічного управління витратами
1. Чітке розуміння призначення та ролі розробленого механізму	Інформованість та залучення колективу до розробки завдань щодо формування місії, цілей та шляхів реалізації механізму стратегічного управління витратами.
2. Завдання, що дозволяють реалізувати призначення механізму	Формування місії та цілей підприємства, вибір конкурентної стратегії, вибір концепції стратегічного управління витратами, реалізації та оцінка механізму стратегічного управління витратами.
3. Інформаційне та правове забезпечення	Законодавчі та нормативні акти, методики, інструкції, облікова політика та накази підприємства.
4. Інструментарій ефективної роботи механізму стратегічного управління витратами	Бюджетування, контролінг, ABC-аналіз, CVP -аналіз, XYZ - аналіз, BSC.
5. Ресурсне забезпечення реалізації механізму стратегічного управління витратами	Інформаційні, технічні, фінансові, трудові, інноваційні, матеріальні, нематеріальні.

Побудова даної схеми базується на наступному принципі: для того щоб організувати управління витратами необхідно, в першу чергу, навчитись їх вимірювати і аналізувати.

У процесі фінансового аналізу і управління витратами підприємства необхідно особливу увагу приділити їх виміру.

Тому схема управління витратами суб'єкту господарювання на наш погляд повинна включати два наступних рівня:

1. Вимірювання і аналізу.
2. Контролю за їх розміром і зниженням їх рівня.

Вимірювання і аналіз витрат є першим етапом системи управління витратами у фінансовому менеджменті. Дана аналітична процедура на наш погляд повинна включати наступні етапи:

1. Збір даних по витратам з використанням системи центрів витрат і центрів прибутку підприємства.
2. Розподіл витрат на змінні і постійні з оцінкою суми змінних витрат, приходяться на кожну одиницю продукції, як правило використовують інформацію про витрати на протязі року.
3. Локалізації постійних витрат по видам продукції з використанням метода базового показника і ABC - технологій.
4. Проведення аналізу беззбитковості, якій повинен відповідати оцінки точці беззбитковості, запасу безпеки і прибутковості для кожного виду продукції.
5. Забезпеченні планування прибутку підприємства, яке дасть можливість оцінити обсяги продажів, для отримання запланованої суми прибутку, а також надати оцінку запасу безпеки для планування обсягів реалізації.

Система аналізу і планування витрат на підприємстві повинна здійснюватися безперервно (рис. 2). При цьому необхідно враховувати такі додаткові фактори:

- аналіз виробничих можливостей підприємства, з врахуванням його потужностей (внутрішній фактор);
- рівня цін на продукцію і потреб ринку (зовнішній фактор).

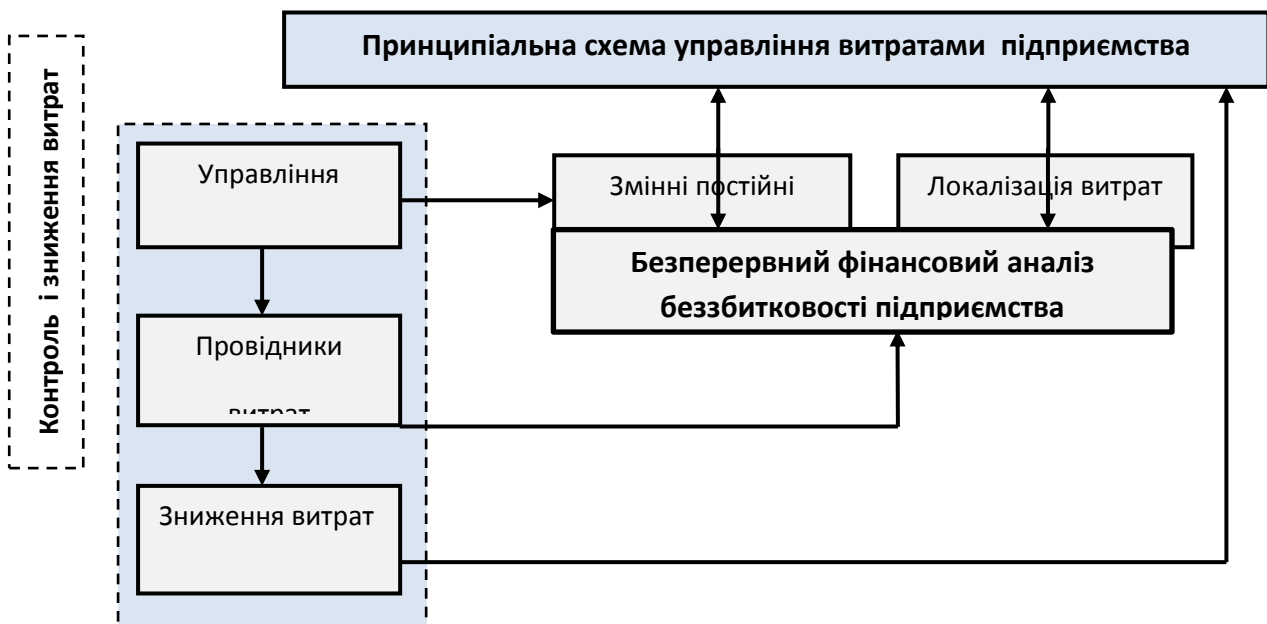

Рисунок 1. Схема управління витратами підприємства [2]

Виходячи з матеріалів аналізу необхідно організувати діяльність відповідних підрозділів підприємства за контролем та зниженням витрат. Науковці пропонують використовувати три основні підходи до зниження витрат [2]:

1. *Аналіз структури витрат і забезпечення зниження критичних статей витрат* – сутність якого базується на використанні принципу Парето, тобто 20% видів з загальної номенклатури витрат підприємства забезпечує 80% загальної величини валових витрат.

Виходячи з матеріалів аналізу необхідно організувати діяльність відповідних підрозділів підприємства за контролем та зниженням витрат. Використовують три основні підходи до зниження витрат [2]:

2. *Аналіз порівняльних показників* – оснований на аналізі порівняльних показників. Такий підхід отримав назву «бенчмаркінг», тобто аналіз орієнтирів. Підприємство обирає деякий орієнтир для досягнення певного рівня витрат, який береться з сукупності показників інших підприємств, які мають більш високі економічні показники.

3. *Аналіз провідників витрат* – даний підхід на наш погляд суттєво відрізняється від перших двох. Економічна сутність даного підходу базується на аналізі носіїв (провідників) витрат, тобто процесів, які породжують відповідні напрямки витрат. Аналіз шляхів зниження витрат за допомогою провідників витрат найбільш раціонально локалізувати окремий закінчений блок аналізу в рамках центрів витрат, тобто окремого підрозділу підприємства, яке виробляє товарну продукцію або є допоміжним. Послідовність аналізу наступна:

- в рамках центру витрат складають перелік основних провідників витрат. До типових провідників витрат можна віднести наступні:
 - обсяг партії сировини;
 - шляхи постачання сировини відповідно до технологічному маршруту;
 - місце і термін збереження сировини і матеріалів в цеху;
 - розташування технологічного обладнання і т.п.;
- складання таблиці впливу обраних провідників витрат на конкретний вид витрат відповідно до номенклатури витрат цеху або іншого підрозділу підприємства (табл.2);
- спеціалісти підприємства (фінансові менеджери, економісти) заповнюють таблицю;
- зо всього переліку витрат обирають ті, які мають найбільшу структурну складову у загальній величині собівартості;
- обирають найбільш ефективні шляхи впливу на провідники витрат, які повинні дати можливість зниження відповідного виду витрат.

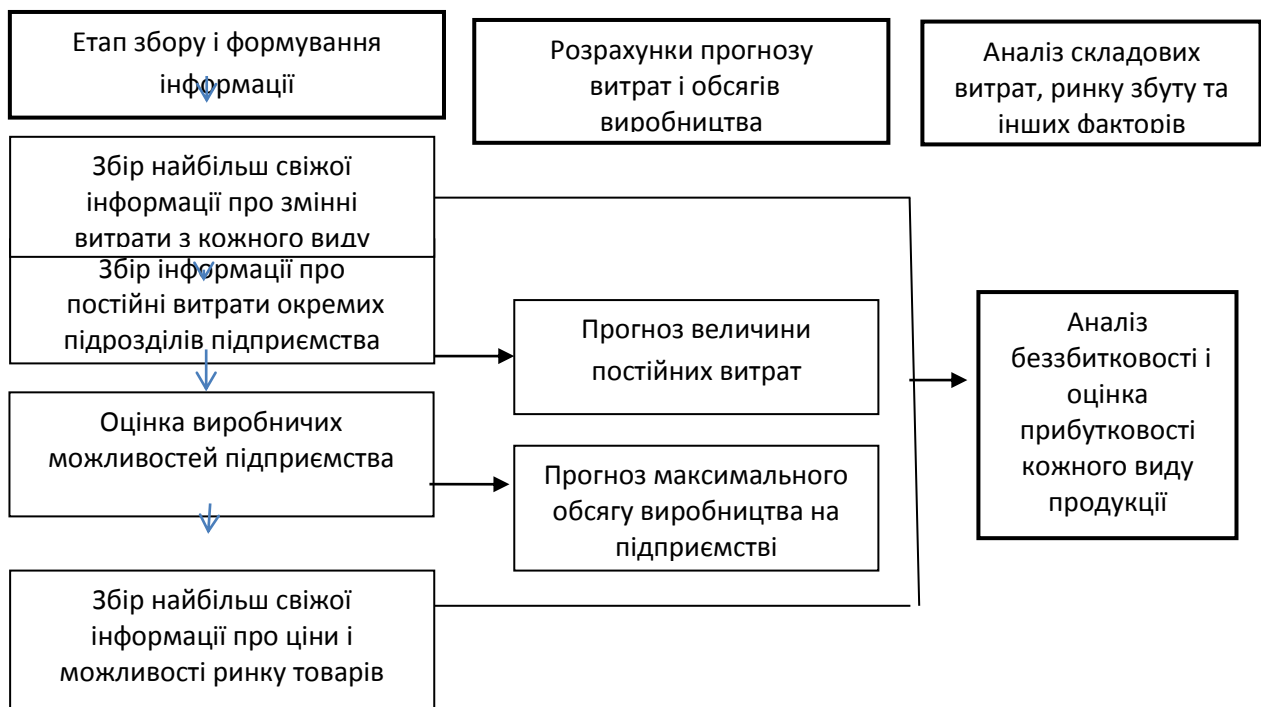

Рисунок 2. Система безперервного аналізу і планування витрат підприємства [2]

Необхідно враховувати, що метод провідників витрат передбачає зворотний зв'язок, для оцінки економічних зусиль підприємства, який направлений на зниження витрат.

Важливе значення має контроль за рівнем витрат (моніторинг витрат) як основа досягнення стратегічних цілей у максимізації прибутку підприємства.

Основні завдання системи контролю за рівнем витрат (моніторинг витрат) полягають у постійній оцінці стану підприємства, за основними критеріями у відношенні витрат підприємства по їх складовим та елементам.

Моніторинг рівня витрат грає важливу роль у процесі досягнення стратегічних цілей підприємства, що може бути представлено на наш погляд у вигляді наступних дій:

1. Визначення основних стратегічних цілей підприємства на 3-5 років:

- збільшення ринкової вартості підприємства;
- просування на ринку продукції підприємства;
- зростання обсягів продажів у цільовому сегменті підприємства;
- зростання рентабельності продукції та інвестицій.

2. Розробка та формування тактичних цілей які формують більш конкретні задачі підвищення рівня ефективності бізнесу:

- зниження витрат на виробництво продукції (контроль за витратами на матеріали, заробітну плату, фінансові ресурси);
- максимальне використання виробничих потужностей підприємства;
- підвищення продуктивності праці;
- управління податками та їх мінімізація, контроль за базою оподаткування;
- ефективне управління змінними та постійними витратами (організація контролю за обсягами продажів як основного фактору зростання прибутку підприємства);
- оптимізація складу обладнання, підвищення коефіцієнтів його використання, контроль за витратами на утримання і ремонт;
- розробка економічно обґрунтованих цін на продукцію (послуги), що виробляється;

3. У якості показників ефективності бізнесу найбільш доцільні наступні індикатори:

- маржинальний дохід;
- точка беззбитковості;
- операційний прибуток;
- рівень загальновиробничих витрат;
- рівень загальногосподарських витрат;
- витрати на реалізацію продукції.

У загальному підході система моніторингу дає уявлення та можливості спрогнозувати та контролювати планові (основні) показники і фіксувати їх відхилення від запланованого рівня.

Важливим у моніторингу за рівнем витрат на погляд Савчука В.П. є впровадження моніторингу беззбитковості виробів підприємства (рис. 3).

Рисунок 3. Система сценаріїв аналізу і моніторингу беззбитковості продукції [5, С. 371]

Прибуток суб'єкту господарювання відіграє важливу роль у системі управління його фінансами. Важливу роль при цьому відіграє **аналіз прибутку, який** представляє собою процес дослідження умов і результатів її формування, використання, виявлення резервів подальшого підвищення ефективності управління отриманим прибутком на підприємстві

Аналіз прибутку підприємства проводиться в залежності від центрів формування і підрозділяється на наступні признаки:

1. По об'єктах дослідження, як правило виділяють:

а) *аналіз формування прибутку* - здійснюється, як правило, в розрізі основних форм діяльності підприємства:

- операційної;
- інвестиційної;
- фінансової.

Даний вид аналізу прибутку являється основною формою аналізу, метою якого є виявлення резервів підвищення суми і рівня прибутку та прибутковості підприємства;

б) *аналіз розподілу і використання отриманого прибутку*, який здійснюється за основними напрямками використання. Даний вид аналізу дає можливість виявити рівень використання прибутку як власниками так персоналом підприємства, рівень його капіталізації, конкретні форми і напрямки використання в цілях інвестування.

2. По організації здійснення аналізу прибутку бажано виділяти:

а) *внутрішній аналіз прибутку*, як правило, здійснюється фінансовими менеджерами, фінансистами, фінансовими аналітиками підприємства, з використанням всіх інформаційних показників, у тому числі використовуючи дання управлінського обліку;

б) *зовнішній аналіз прибутку* здійснює податкові органи, аудитори, фінансово-кредитні установи (банки), страхові інвестиційні компанії. Головна ціль зовнішнього аналізу прибутку вивчення правильного відображення у бухгалтерському обліку, для доцільності надання кредитів (аналіз рівня кредитоспроможності та платоспроможності підприємства), доцільності фінансування інвестиційних та інноваційних проектів тощо. Джерелом інформаційної бази зовнішнього аналізу прибутку є бухгалтерська і фінансово звітність підприємства.

3. Відповідно до масштабів діяльності виділяють:

а) *аналіз прибутку по підприємству в цілому*, предметом якого є формування, розподіл і використання прибутку підприємства в цілому, а не окремим його підрозділам;

б) *аналіз прибутку по структурним підрозділам*, або центрам відповідальності. Дана форма аналізу базується, як правило, на результатах управлінського обліку підприємства;

в) *аналіз прибутку по окремим операціям*. Предметом аналізу може бути сума прибутку по окремим фінансовим (комерційним) угодам підприємства, окремим операціям, які пов'язані з короткостроковими або довгостроковими фінансовими операціями, вкладеннями в окремі реальні інвестиційні проекти та інші операції.

4. По обсягам і масштабам дослідження виділяють наступні види аналізу:

а) *повний аналіз прибутку* який доцільно здійснювати для вивчення та дослідження всіх аспектів її формування, розподілу і використання;

б) *тематичний аналіз прибутку*, досліджується і аналізуються окремі аспекти її формування та використання.

5. По періоду проведення фінансового аналізу прибутку:

а) *попередній аналіз прибутку* пов'язаний з умовами формування, розподілу та використання прибутку, крім того передбачається аналіз окремих комерційних, фінансових і інвестиційних операцій, з попередніми розрахунками прибутку який планується отримати;

б) *поточний (операційний) аналіз прибутку* здійснюється у процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства; впровадження і реалізації окремих господарських операцій з ціллю прийняття оперативних рішень на формування та використання прибутку;

в) *наступний (ретроспективний) аналіз прибутку* здійснюється фінансовими менеджерами, фінансистами і власниками підприємства у звітному періоді. Даний вид аналізу дає змогу більш у повному обсязі проаналізувати результати формування і використання прибутку підприємства у порівнянні з попереднім і поточним аналізами прибутку, базується на фінансовій, бухгалтерській звітності, на аналітичних довідках.

Для вирішення конкретних задач управління прибутком необхідно застосувати спеціальні системи і методи аналізу, які дають змогу отримати кількісну оцінку окремих аспектів її формування, розподілу і використання, як в статистиці, так і в динаміці. В практиці аналізу прибутку в залежності від використання основних методів розрізняють наступні основні методи (рис. 4):

1. Горизонтальний – (трендовий) аналіз прибутку базується на вивченні динаміці окремих її складових у часі. У процесі здійснення аналізу розраховуються темпи росту (приросту) окремих видів прибутку, при цьому визначаються загальні тенденції її змін або тренду. Основні види горизонтального (трендового) аналізу:

а) порівняння показників формування, розподілу і використання прибутку звітного періоду з показниками базового періоду;

б) порівняльні показники формування, розподілу і використання прибутку звітного періоду з показниками аналогічного періоду з показниками попереднього періоду попереднього року;

в) порівняння показників формування, розподілу і використання прибутку за ряд попередніх періодів, основна ціль даного виду аналізу є виявлення тенденцій змін окремих показників прибутку у динаміці.

2. Вертикальний або структурний аналіз прибутку – базується на структурному розкладанні агрегованих показників її формування, розподілі і використанні. У процесі застосування даного методу аналізу розраховуються питомі важелі окремих структурних складових агрегованих показників прибутку. Основні види вертикального (структурного) аналізу, які найбільш часто використовуються наступні:

а) структурний аналіз прибутку (доходів, витрат), який формується по окремим сферам і видам діяльності підприємства;

б) структурний аналіз прибутку (доходів, витрат) по окремим видам продукції (послуг);

в) структурний аналіз окремих видів податкових платежів в загальній сумі, яку сплачує підприємство;

г) структурний аналіз активів підприємства;

д) структурний аналіз капіталу підприємства;

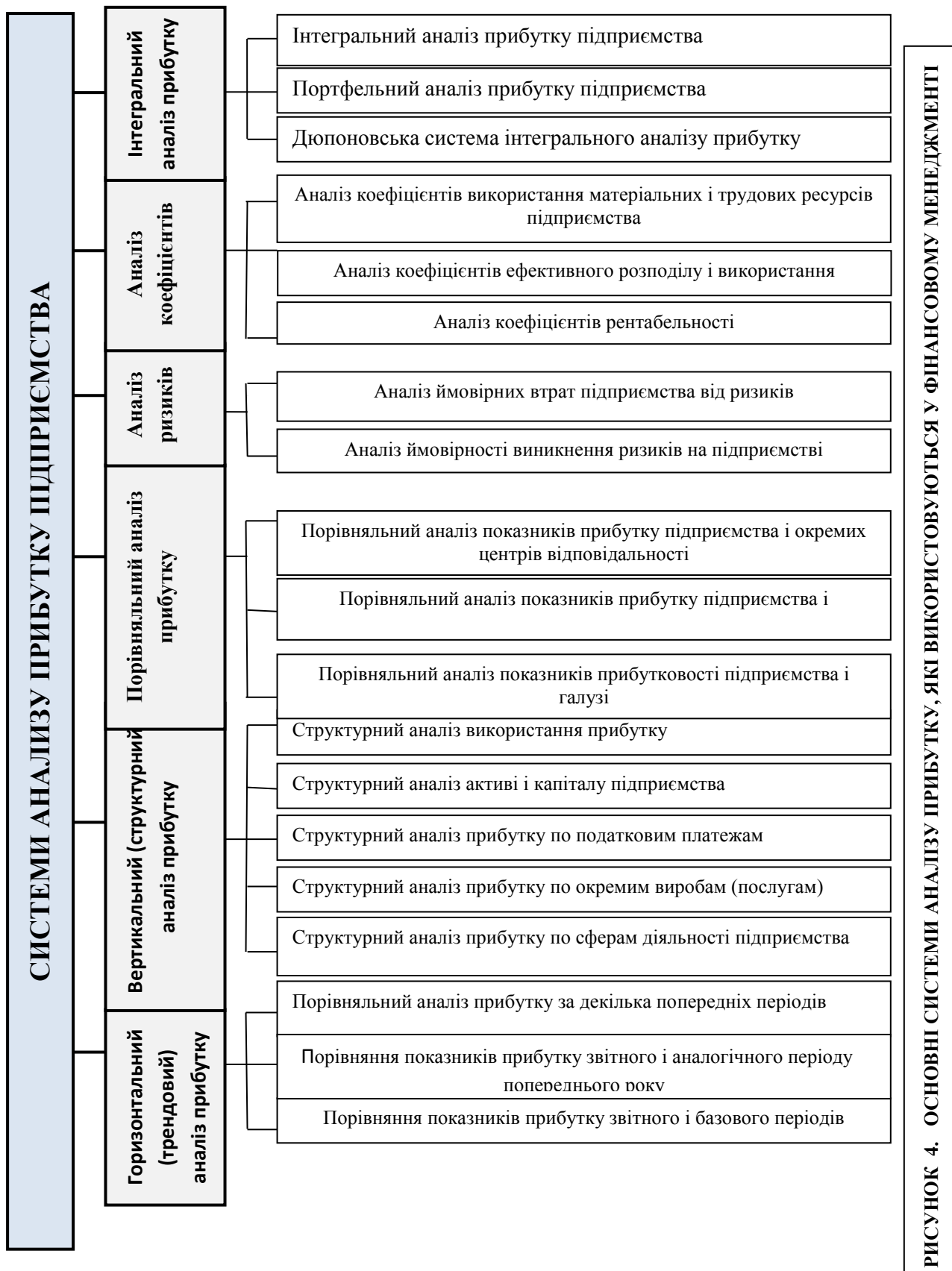
ж) структурний аналіз розподілу або використання отриманого прибутку

3. Порівняльний аналіз прибутку базується на співставленні значень окремих груп аналогічних її показників між собою, при проведенні даного виду аналізу розраховуються розміри абсолютних і відносних відхилень порівняльних показників. В практиці фінансового менеджменту по управлінню прибутку використовуються наступні види порівняльного аналізу:

а) *порівняльний аналіз показників прибутку підприємства і конкурентів* осподарювання, а також пошуку резервів для підвищення ефективності виробничої діяльності;

б) *порівняльний аналіз показників прибутку підприємства і конкурентів* основною ціллю аналізу є виявлення конкурентних позицій підприємства у регіональному секторі ринку відповідної групи товарів, а також розробці конкретних дій для підвищення частки на ринку;

в) *порівняльний аналіз показників прибутку підприємства і окремих центрів відповідальності* – проводиться у розрізі окремих центрів відповідальності.

4. **Аналіз рівнів ризиків.** Слід розуміти, що фінансові і інші ризики невід’ємні і є складовою частиною аналізу рівня отриманого прибутку по операціям всіх сфер діяльності підприємства. Тому, система аналізу рівня ризиків отримала значне використання у процесі, як аналізу так і управління прибутком підприємства.

В залежності від рівня прийняття рішень виділяють два види ризиків:

1. *Глобальні ризики* – ризики на рівні господарства країни в цілому, які викликані зміною політичної ситуації, макроекономічними параметрами її розвитку.

2. *Локальні ризики* - ризики, що виникають на рівні суб’єктів господарювання. Дана група ризиків може бути пов’язана з вирішенням питань у фінансово-господарській діяльності підприємства.

Більшість економістів в основі класифікаційних при знаків фінансових ризиків підприємства пропонують наступні:

1. Джерела виникнення ризиків.
2. Види фінансових ризиків.
3. Комплексність фінансових ризиків.
4. Характер можливих фінансових наслідків ризиків.
5. Характер проявлення ризиків у часі.
6. Рівень вірогідності реалізації ризику.
7. Рівень можливих фінансових втрат від ризику.
8. Вірогідність передбачати ризики.
9. Вірогідність страхування ризиків.

Розглянемо сутність і причини виникнення найбільш поширених фінансових ризиків підприємства (рис. 5).

1. *Ризик неплатоспроможності* – імовірність того, що підприємство через недостатній обсяг ліквідних активів не зможе розрахуватися в установлені строки зі своїми кредиторами. Даний ризик достатньо небезпечний, оскільки у випадку, системної неплатоспроможності, підприємство може втратити свою фінансову стійкість.

2. *Ризик зменшення фінансової стійкості* – виникає при формуванні нераціональної структури капіталу підприємства, необґрунтовано високою часткою запозичених коштів, що в умовах недостатнього попиту на продукцію, зниження прибутку і рівня рентабельності може призвести до фінансової кризи і банкрутства підприємства.

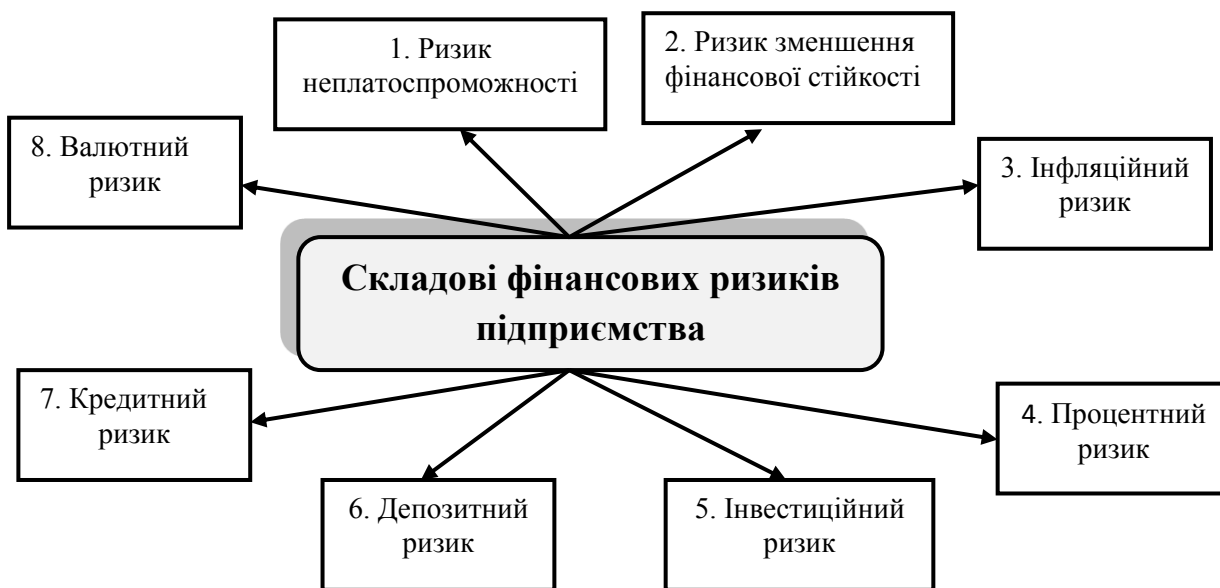

Рисунок 5. Основні складові фінансових ризиків підприємства [2]

3. *Інфляційний ризик* – ризик обумовлений зменшенням реальної вартості капіталу у формі грошових активів, крім того, знецінення доходів і прибутків у зв'язку зі зростанням рівня інфляції.

4. *Процентний ризик* – імовірність втрат через зміни процентної ставки на фінансовому ринку. До негативних наслідків процентного ризику можна віднести:

а) збільшення витрат зі сплати процентів за кредити у випадку підвищення кредитної ставки та зменшення депозитної ставки;

б) необхідність збільшення дивідендних виплат з метою підтримки стабільного складу та ін.

5. *Інвестиційний ризик* – імовірність збільшення витрат, зменшення доходів і прибутків від інвестиційної діяльності, а також можливість втрати всього інвестиційного капіталу.

6. *Депозитний ризик* – різновидність ризику фінансового інвестування і є імовірністю неповернення депозитних вкладів.

7. *Кредитний ризик* - виникає у підприємства у випадку надання покупцям комерційного (товарного) кредиту та існування загрози його повного або часткового неповернення.

8. Валютний ризик – характерний для зовнішньоекономічної діяльності підприємства і має такі форми:

а) *ризик вибору валюти* виникає у випадку, коли починає зменшуватися реальна вартість обраної для розрахунків твердої валюти у зв'язку з інфляцією в країні її обігу;

б) *ризик коливання курсу валюти* зумовлений постійною зміною кон'юнктури валютного ринку й означає імовірність виникнення фінансових втрат у експортерів при зменшення курсу вільно конвертованої валюти, і навпаки, імовірність фінансових втрат у імпортерів – при його підвищенні.

Незалежно від видів фінансово-господарської діяльності підприємства можуть мати місце, так звані, *ризик упущеної вигоди*, який пов'язаний з можливим виникненням непрямих збитків або недоотримання запланованого прибутку в результаті нездійснення керівництвом підприємства (фінансовими менеджерами) необхідних заходів, у т. ч. несвоєчасне прийняття управлінських заходів.

Висновки. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Основною тенденцією управління і розвитку бізнесу, є управління витратами, оскільки саме воно розкриває економічні, технічні та технологічні, а також ринкові можливості підприємства, які тісно співіснують з внутрішніми виробничими відносинами, використанням ресурсних та фінансових можливостей. Недооцінка управління витратами приводить до нераціонального використання фінансових, інформаційних, трудових ресурсів підприємства, безпідставного зростання загальних витрат на виготовлення і реалізацію продукції (послуг), що суттєво знижує їх конкурентоспроможність.

2. З метою покращення результатів діяльності підприємства й досягнення конкурентних переваг запропоновано механізм управління витратами для промислового підприємства оснований на використанні методу «витрати – обсяги – прибуток».

3. Основна мета практичного використання механізму управління витратами – досягнення конкурентних переваг, тому при розробці механізму управління витратами враховано ресурсний і цілісно-компететційний підхід до визначення конкурентних переваг. Використання даного підходу зумовлене зменшенням витрат та виключенням помилок в процесі слідування обраній конкурентній стратегії. Крім цього, вона є практичним інструментом для аналізу конкурентної ситуації на промисловому підприємстві.

Список використаних джерел

1. Горелик О. Маржинальний аналіз: розрахунок точки беззбитковості і маржинальні розрахунки підприємства. – Елеториум, 2017. – С. 82-86.

2. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Фінансовий менеджмент з основами фінансової діагностики підприємства: підручник/за заг. ред. проф. М.І. Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021.

3. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник/за заг. ред. проф. М.І. Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018.

4. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Іванюта П.В., Петренко В.М. Бюджетування на підприємстві: підручник/за заг. ред. проф. М.І. Петренко. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022.

5. Савчук, В. П. Управление прибылью и бюджетирование /

6. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент. – К.: Companion Group., 2008. – 880 с.

Пиріжок С.Є., Іванюта П.В.
*кафедра менеджменту
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут*

ОБГРУНТУВАННЯ АСПЕКТІВ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Дослідження системи менеджменту на підприємстві ґрунтується складом та взаємозв'язками елементів і підсистем організаційної структури, а також зв'язками з зовнішнім середовищем.

У кожній сфері діяльності, зокрема суб'єктів підприємництва, система менеджменту зазнає постійних змін і перебуває у динамічній рівновазі, що забезпечується її структурою. Під впливом різних факторів стан кожної сфери діяльності змінюється. При цьому важливе значення мають параметри, завдяки яким формується інерційність організаційної структури та встановлюються напрями цілеспрямованого розвитку сфери діяльності.

Сучасний менеджмент фокусується не лише на розгляді окремих компонент організації діяльності, але і на інтеграції цих компонент в рамках масштабної побудови «кістяка», яким сформоване підприємство.

Тому що організаційна структура цього підприємства характеризується формою поєднання розташованих у просторі виробничих підрозділів, засобів та предметів праці, їх властивостей і визначених взаємовідносин між ними [1, с. 92 – 93].

Локальний підхід розвитку підприємництва в межах його системи менеджменту здійснюється на основі принципів управління, до яких відносяться: принципи об'єктивності управління; демократизму; правової впорядкованості; законності; розподілу влади; публічності; поєднання централізації і децентралізації. І тоді на підставі цього відображається загальний вигляд системи менеджменту на підприємстві (рис. 1) [2].

Система менеджменту на підприємстві тісно пов'язана з такими підсистемами управління: обсягом виробництва і реалізації продукції, запасами, виручкою (доходами), прибутком.

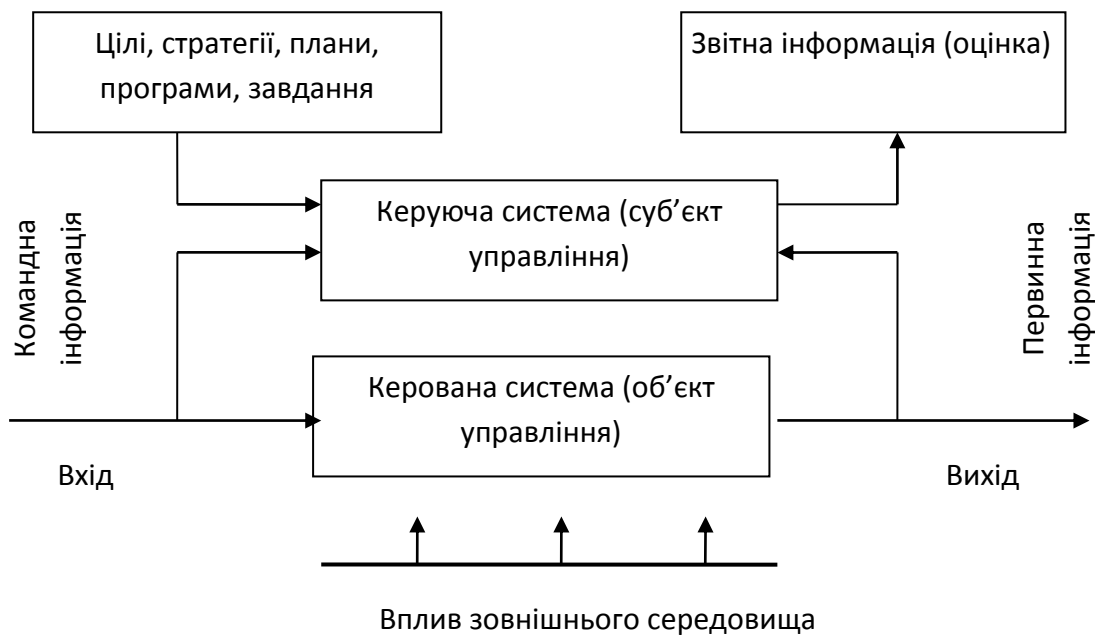

Рис. 1. Схема узагальнення системи менеджменту на підприємстві

А елементами системи менеджменту на підприємстві є її мета; об'єкт і суб'єкт управління, що знаходяться під дією попиту і пропозиції на ринку, що визначають суспільно-необхідні процеси, зокрема – інвестиційних вкладень на підприємство; група елементів, що формують прямий інформаційний зв'язок з об'єктом управління; а також контрольовані і неконтрольовані фактори, що впливають на основні елементи систем [3].

На рис. 2 показано схему процесів управління на підприємстві. Тут об'єктом управління є система, що реалізує процеси перетворення матеріалів та енергії у готову продукцію, а керуюча система здійснює процеси обробки інформації, що забезпечує планування та управління суспільним виробництвом.

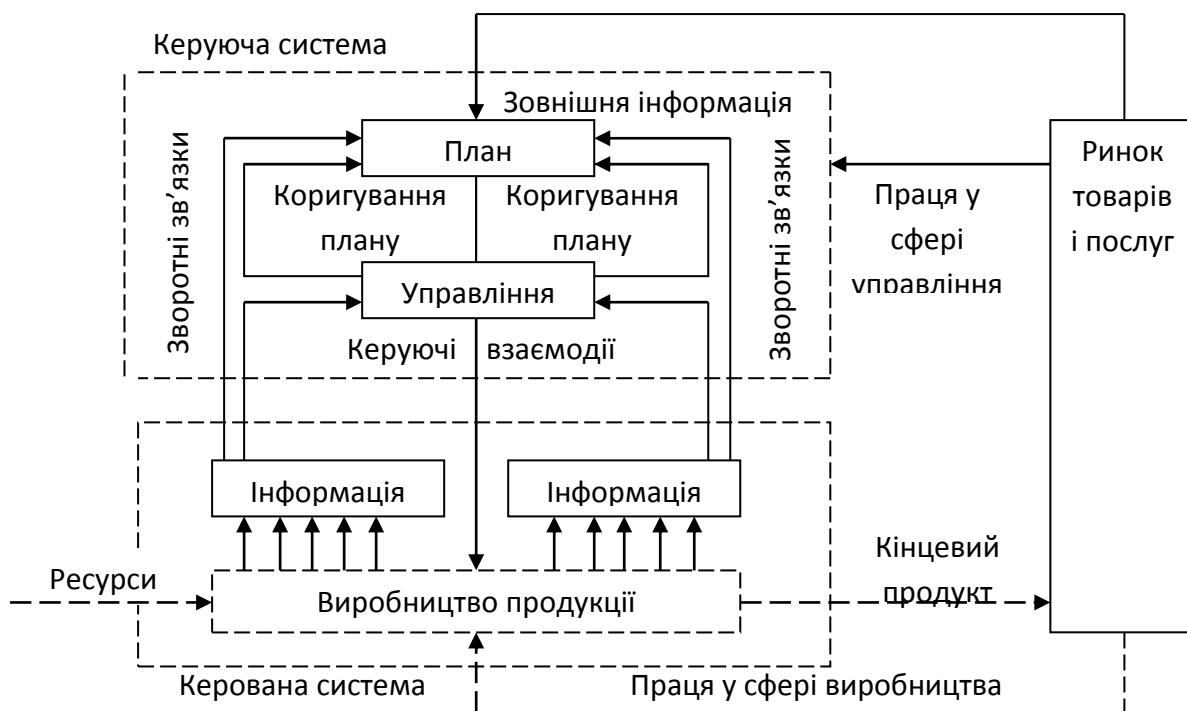

Рис. 2. Структурна схема основних видів управління на підприємстві

Звідси випливає, що система менеджменту на підприємстві, яка існує за рахунок сформованої організаційної структури і наділених функцій й бізнес – процесів для управлінських дій, означає повний управлінський і так само операційний цикл, який відбувається протягом наділеного часу, коли підприємство веде свою діяльність.

Отже, система менеджменту на підприємстві є єдиним і цілеспрямованим процесом, який ґрунтує у собі застосування функцій – відповідно до методів і прийомів найефективнішої реалізації їх у практиці, розподілу роботи з їх виконання, підбору технічно засобів, які допомагають управлінським діям. При організації системи менеджменту на підприємстві необхідно враховувати зв'язки та взаємозалежність управлінських процедур.

Список використаних джерел

1. Бабич Д.В., Проскуріна Т.В., Маковій Д.Д. Удосконалення організаційної структури управління як важливий механізм управління сучасним підприємством. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 24. «Економіка та управління підприємствами». С. 91 – 95.

2. Бабчинська О.І. Соколовська В.В. Основні інструменти управління підприємством в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2017. № 10.: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5809>.

3. Керівництво організацією: навч. посіб. / О.Є. Кузьмін, Н.Т. Мала, О.Г. Мельник, І.С. Процик. Львів : В-во нац. ун-ту «Львів, політехніка», 2018. 244 с.

Пиріжок С.Є., Солоїд О.В.
*к.е.н., кафедра менеджменту,
маркетингу та підприємництва
Вінницький кооперативний інститут*

КОУЧИНГ ЯК ОСОБЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ

Інвестування у людський капітал та його інноваційний розвиток являється провідною ідеєю та визначає необхідність впровадження сучасних стратегій управління персоналом у системи управління підприємств, організацій, фірм.

У системі стратегічного управління розвиток працівників займає одне з найважливіших місць. Для успішного функціонування на ринку, досягнення стратегічних цілей та гнучкого реагування на мінливість навколишнього середовища, виникає необхідність розвитку тільки конкурентоспроможного потенціалу персоналу підприємства.

Сучасними функціями управління розвитком персоналу є проведення професійного навчання персоналу на основі первинної професійної підготовки, підвищення кваліфікації, перепідготовки; проведення профорієнтаційної роботи; розробка та впровадження програм з адаптації персоналу; виявлення особистісних та професійних якостей персоналу з метою планування їх кар'єрного росту.

Виділяють наступні методи навчання: мозковий штурм (дає змогу генерувати велику кількість ідей для вирішення проблемної ситуації); метод поведінкового моделювання (створюється певна модель поведінки в стандартних і нестандартних ситуаціях); сторітеллінг (проводиться безпосереднім керівником для надання інформації про організацію); екшн-навчання (навчання на практиці в процесі діяльності організації); баскет-метод (імітація ситуації «керівної діяльності»); shadowing (надання можливості працівнику, представленого до просування кар'єрними сходами, перекваліфікації, ротації); secondment (своєрідне відрядження); buddying (закріплення за працівником партнера); майстер-клас (провідний спеціаліст розповідає і показує, як застосовувати на практиці нову технологію або новий метод); коучинг (метод консалтингу, в процесі якого людина (тренер), який зветься «коуч», допомагає підопічному працівнику досягти професійної мети, передаючи йому свій досвід за допомогою певних наглядів і навчань) [1].

Коучинг вважають одним із найважливіших інноваційних інструментів розвитку менеджменту в світі. Майже всі світові компанії використовують коучинг як вид консультативних послуг, в якому поєднуються такі принципи управління персоналом як принцип відповідальності та принцип усвідомленості. Відомі Agile-коучі працюють у США, Європі, Азії з командами Vodafone, JP Morgan, Microsoft, BMW, British Airways, Deutsche Bank та інші.

Безліч міжнародних досліджень підтверджують цифрами та відгуками керівників, що потреба в коучингу зараз є колосальною і продовжує зростати.

Міжнародні організації інвестують в розвиток українських лідерів. Так, у Google на коучингу побудовано всю корпоративну культуру, і керівники команд зобов'язані працювати з коучем і самі проходити сертифікацію. В Україні створено навчальну організацію, акредитовану за новими стандартами ICF(1 LEVEL). European Academy of Leadership Coaching (EALC) запрошує HRD, керівників, тренерів, коучів-початківців, які прагнуть стати бізнес-коучами міжнародного рівня.

Види коучингу

Таблиця 1

Вид коучингу	Метод навчання
Індивідуальний	Спрямований на придбання досвіду. Систематичне планування навчання. основу планування складає індивідуальний план професійного навчання, в якому визначені завдання навчання.
Груповий	Метод навчання керівних кадрів, заснований на вирішенні конкретних завдань з виробничої практики. Моделювання організаційної проблеми, яку повинні вирішити учасники групи. Даний метод дозволяє з'єднати теоретичні знання і практичні навички, передбачає обробку інформації, розвиток конструктивно-критичного мислення, творчості в процесах прийняття рішень. Використання ділових ігор дає можливість власникам ролей виробляти альтернативні точки зору.
Управлінський	Орієнтує співробітників на підвищення ефективності роботи і розвитку організації. Активний метод навчання (семінари, конференції). Дозволяє брати участь в дискусіях, виробляє способи поведінки в різних ситуаціях.
Для окремо взятого проєкту	Фахівці розробляють конкретні рішення з проблем управління організації. Розроблені в групах пропозиції передаються керівництву організації для розгляду.
Системний	Аналогічний групового, але проводиться з особами, між якими існують системні зв'язки (коучинг організаційного розвитку, корпоративний), з метою впорядкувати взаємодії, врахувати інтереси організації в цілому і мати чітке уявлення про цілі на кожній ієрархічній сходинці.

У більшості випадків коучинг застосовується на підприємствах в ролі унікального системного підходу до утворення корпоративної культури, методів розвитку співробітників, створення і реалізації стратегій підприємств. За винятком цього, керівники, які використовують метод коучингу як метод управління персоналом, мають можливість найбільш простіше і ефективніше утримати цінних працівників у своєму підприємстві, тим самим знижуючи плинність кадрів. Коучинг можна застосовувати до всіх співробітників підприємства, але особливо він є необхідним для таких категорій, як: - керівники; - успішні співробітники; - менеджери, які переживають не найкращі часи; - працівники, яким необхідні нові навички [2].

Можливості застосування коучингу в управлінській діяльності наступні: створення команди, групова робота, розвиток персоналу, мотивація, оцінка та атестація персоналу, делегування повноважень, виконання та рішення проблем, планування та контроль. Управлінський коучинг орієнтує співробітників на підвищення ефективності роботи та розвитку організації.

Метою впровадження коучингу є навчання стрес-менеджменту, розвиток управлінських навичок, залучення та адаптація нових працівників та розвиток системного мислення.

Отже, коучинг розвиває компанію зсередини, починаючи з найменшого елемента - рядового працівника і керівника. Показники дослідження пояснюють прагнення керівників використовувати коучинг персоналу як передовий, інноваційний, ефективний спосіб управлінського консультування, так як прибуток за результатами проведення управлінського коучингу майже в шість разів перевищує витрати на нього. За даними дослідження Simple Business 94% людей, які заробили більше одного мільйонного доларів США в рік, мають професійну підтримку особистого або бізнес коуча, який підтримує їх у розвитку [3].

Список використаних джерел

1. Гетьман О. О. Інноваційні методи розвитку[Електронний ресурс] / О. О. Гетьман, А. О. Білодід // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/116.pdf>.
2. Кармінська-Белобродова М.В. Коучинг як інноваційний інструмент розвитку менеджменту в Україні». Вісник НТУ «ХПІ» № 47(1323) 2018.С.3-7.
3. Марцинковська О., Фіжик Н. Роль коучингу в розвитку персоналу. Економічний аналіз. 2011.Вип.8.ч.2. С. 257-260.

Рузакова О.В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансових,
комерційно-технологічних дисциплін та
готельно-ресторанного обслуговування
Вінницький кооперативний інститут*

ДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Якість вищої освіти має визначальне значення для успішного розвитку держави. За останні роки у міжнародній практиці сформувалися нові тенденції та підходи у галузі підвищення та забезпечення якості освіти, які сприяють створенню основ для взаємної довіри до результатів навчання, визнання виданих дипломів та відкривають нові можливості для розвитку співпраці. Під якістю освіти слід розуміти здатність освітнього процесу задовольняти потреби студентів в такому рівні знань, умінь, навичок і компетенцій, що дозволяє їм бути затребуваними професійним середовищем, успішно адаптуватися в соціальному житті, бути корисними суспільству та державі.

З метою модернізації української вищої освіти та тісної інтеграції з потребами роботодавців серед країн Європи все частіше впроваджуються моделі дуальної (практикоорієнтованої) вищої освіти.

Слід зазначити, що дуальне навчання (Duales studium) – це вид навчання, у якому теоретична частина підготовки проходить з урахуванням освітньої організації, а практична – на робочому місці. Мета системи дуальної освіти — наблизити якість підготовки фахівців до потреб сучасної економіки та вимог ринку праці, створення можливостей для закладів освіти надавати випускникам найсучасніші компетенції та кваліфікації.

Завдання дуальної освіти:

- а) забезпечити участь представників ринку праці в розробці освітніх програм професійної підготовки та оцінюванні результатів навчання студентів відповідно до кваліфікаційних вимог;
- б) забезпечити можливість проходження практичної підготовки студентів на підприємствах;
- в) удосконалити механізми фінансування підготовки фахівців за програмами, погодженими зі стороною роботодавців;
- г) поширити кращу практику співпраці між закладами освіти та роботодавцями [1].

Слід зазначити, що такий вид навчання зародився в Німеччині, де освіта переважно регламентується нормативними актами, що регулюють взаємодію молоді з підприємствами та навчальними закладами (законом про професійну освіту (BBiG), законом про сприяння професійній освіті (BerBiFG), молодіжним законом про охорону праці (JArbSchG), положенням про професію (HWO). Дуальне навчання в Німеччині здійснюється за допомогою торгово-промислових і ремісничих палат. У цій системі освіти беруть участь інноваційні та економічно розвинені підприємства та компанії країни.

Досвід дуального навчання Німеччини був запозичений багатьма країнами та акумульований під свої національні характеристики. На сьогоднішній день німецька модель знайшла застосування в Іспанії, Італії, Китаї, Данії, Норвегії, Греції, Румунії, Південній Кореї та інших країнах.

Ініціативи із впровадження елементів дуальної форми здобуття освіти в Україні до 2014 року не мали системного характеру і реалізовувалися на рівні окремих галузей або як результат домовленостей між закладами освіти та роботодавцями в межах наявної на той час законодавчо-нормативної бази. Так, заклади освіти, що готують фахівців з інформаційних технологій, механічної та електричної інженерії, аграрних наук та продовольства, мають тривалу історію співпраці з профільними підприємствами, побудовану на принципах, що давали можливість упроваджувати елементи дуальної форми здобуття освіти. Цю роботу також проводили окремо на рівні професійної освіти, фахової передвищої та вищої освіти.

Однак роботу з популяризації поняття «дуальна освіта», адаптації німецького досвіду до українського контексту на рівні фахової передвищої та вищої освіти з метою створення законодавчо-нормативних рамок та уніфікації «правил гри» на державному рівні розпочато в рамках проекту Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, що впроваджується з 2013 року в партнерстві з Українською Асоціацією Маркетингу та низкою закладів освіти, роботодавців, їх об'єднань та за підтримки Міністерства освіти і науки України. Проект розпочався з поїздки до Німеччини з метою вивчення досвіду різних типів закладів вищої освіти [2].

Наведемо приклад деяких вузів, які мають досить вдалий досвід використання дуальної форми здобуття освіти.

З 2019 року Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (ІФНТУНГ) є учасником пілотного проекту з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. У 2020 році в університеті створений та успішно працює Координаційний центр дуальної освіти, що виконує організаційні, координаційні функції щодо інтенсифікації співпраці, співробітництва між університетом, здобувачем вищої освіти та суб'єктом господарювання, стимулювання конкурентоспроможності здобувача вищої освіти на ринку праці шляхом реалізації навчання в ЗВО і на підприємстві.

Перші спроби реалізації дуальної форми здобуття освіти у Поліському національному університеті відбулися у 2019 році за ініціативи Органічної групи підприємств, які виявили бажання працевлаштувати здобувачів вищої освіти на своїх підприємствах з метою підготовки кваліфікованих фахівців, які надалі залишилися б працювати на цих підприємствах. Відбір здобувачів відбувався з-поміж охочих спробувати нову форму здобуття освіти у формі співбесіди за участі представників підприємств. Наразі у Поліському національному університеті розроблено критерії відбору підприємств-партнерів дуальної форми здобуття освіти. Недостатнім є просто бажання підприємця або ж керівника відділу кадрів розвивати дану форму у своїх інтересах. Пріоритетними критеріями визначено:

- бажання підприємства долучатися до розробки та формування освітніх програм, здійснювати спільне навчання здобувачів з метою скорочення розриву між теорією і практикою;

- відповідне матеріально-технічне забезпечення підприємства, яке дає змогу здобувачу під час практичного навчання отримати передбачені результати навчання та набуті необхідні компетенції;

- запропоновані посади, на яких відбувається практичне навчання, повинні відповідати фаху здобувача, а представники колективу підприємства зацікавлені в тому, щоб передавати практичний досвід майбутньому поколінню [3].

Оскільки національний експеримент із запровадження дуальної форми здобуття освіти для здобувачів фахової передвищої та вищої освіти проходить в нестандартних умовах (два роки пандемії COVID-19 й початок широкомасштабного вторгнення РФ на територію України) масштабна інформаційна кампанія серед стейкхолдерів ще не була проведена в потрібному обсязі. Але не викликає жодного сумніву те, що ця дуальна форма однозначно ефективна, адже покликана наблизити систему освіти до вимог ринку праці, створити можливості надання сучасних компетенцій випускникам закладів освіти, та підвищити конкурентоспроможність як випускників, так і самих закладів в умовах глобалізації освітніх процесів.

Список використаних джерел

1. Дуальна освіта : Міністерство освіти і науки України.
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>
2. Аналітичний звіт за результатами другого року проведення експерименту із запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти рік
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/12/08/Zvit.za.2.rik.Pilot.projekt.Dual.osv.2.020-2021.pdf>
3. Бугайчук В., Давліканова О., Лилик І. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України / практичний посібник. Київ: ТОВ «Вістка». 2022. 240 с.

Трубляк Галина Миколаївна

викладач

ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

Довженко Яна Юрївна

здобувач освіти

ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

ХАРИЗМА ЯК ОСНОВНА РИСА ХАРАКТЕРУ ЛІДЕРА

Протягом усієї історії людства вважали, що світ поділяється на тих, хто керує, і тих, ким керують, і що, перебуваючи в одній категорії, неможливо перейти до іншої. Така, мовляв, доля. Одні гідні влади, інші – ні, і це назавжди. Потім прийшли революціонери, котрі заявили, що все це вигадки старої еліти і що навіть куховарка може керувати державою. І сьогодні майже в будь-якій книжці про менеджмент ви прочитаєте, що стати лідером до

снаги кожному. Лідерство – це навик, який може набути кожна людина. [1] Нам приємно думати, що все в наших руках і перед нами відкриті безкінечні можливості, що стати новим Черчиллем чи Джебсом можемо й ми, якщо тільки захочемо.

Однією з головних рис лідера є харизма. Харизма – слово старе, але саме поняття не застаріло. І сьогодні інтерес до цієї теми надзвичайно бурхливий. Слово «харизма» можна перекласти з грецької як «дар», «милість». В Античності це слово зазвичай вживали у значенні «дар богів». Харити в давньогрецькій міфології – три молодші богині, втілення веселого, радісного начала життя, уособлення витонченості. Християнська традиція підхопила цю концепцію: харизма як благодать, послана Богом, зішестя Святого Духа. З часом термін «харизма» вийшов за межі релігійної традиції. Люди почали вважати харизматичними – обдарованими небесами заради виконання особливої місії, для загального блага – не тільки служителів Церкви, а й полководців, керівників держав, лідерів політичних партій та інших суспільних діячів [2].

А сьогодні харизматиками називають і підприємців, і голів родин, і талановитих впливових художників, і артистів. Піарники, іміджмейкери кажуть, що ніякої харизми немає, вона лише плід уяви безініціативних, які не мають своєї волі. Сучасні психологи дотримуються того, що харизма особистості є набором особистісних якостей людини, якими він уміло користується, щоб впливати на оточуючих, і при цьому бути для них цікавим і привабливим. Люди, які вивчають питання влади, кажуть, що ця особливість пояснюється вмільм використанням комунікативних навичок.

Чи потрібен подібний дар в бізнесі? Без неї нікуди. «Харизма, це як сопло ракети: хочеш летіти вгору – направляй її вниз, хочеш летіти вниз – направляй її вгору» (Радислав Гандапас). Безсумнівно, важливо вміти правильно нею користуватися. Деякі дослідники дотримуються того, що в даний момент в нашій країні такої можливості в бізнесі в чистому вигляді немає, але елементами харизматичного іміджу і управління варто користуватися частіше, коли тільки збираються відкрити бізнес або вже очолюють солідну кампанію. Вважається, що харизма лідера в бізнесі хороша саме на старті, так як харизматичні лідери – це люди прориву, які вмють боротися (для них це природний стан) і перемагати. У компанії можуть виникати нештатні ситуації, аврал, переломні моменти, і тоді лідерство в бізнесі доводиться доречним. Завданням такого лідера є навчання, наставництво, заохочення і покарання своїх підлеглих. Для створення подібної моделі у керівництва формується імідж, необов'язково надлюдина, але обов'язково лідер в очах підлеглих повинен володіти парою якихось надможливостей. Це може бути виражено в здатності працювати в дуже важкому режимі, коли багато хто не витримують, або в умінні робити відразу кілька справ в один й той самий час, володінні могутньою інтуїцією [3].

Ми можемо бачити щасливців, які від народження мають напрочуд сильну харизму. Але здебільшого керівникам бізнесу харизму потрібно розвивати. Дотримуючись обраного курсу, займаючись улюбленою справою, залишаючись вірним самому собі і своїм життєвим цінностям. Тому, що тільки так, набуваючи певний досвід, можна стати сильнішим. А значить, і харизматичним. Звичайно ж, метод «вчитися на власних помилках» – найефективніший. Але, з іншого боку, на нього часто йде безліч часу і сил. І в більшості випадків цілком виправданим рішенням стане звернення до фахівця, який готовий допомогти розвинути вам харизму.

Відома бізнес-тренер, яка спеціалізується на лідерстві, Олівія Фокс Кабейн, вже давно і наполегливо доносить до людей думку, що це всього лише міф. Харизмі можна і потрібно вчитися. Звичайно, людям, яким дана від природи приваблива зовнішність, навички комунікабельності та вміння красиво говорити, доводиться набагато легше і великих зусиль на шляху до своїх цілей їм докладати не потрібно. Однак, багато й тих, хто є (або, на жаль, були) найуспішнішими лідерами, які не були наділені від природи заповітними якостями і свідомо їх в собі виховували. Наприклад, актриса Мерилін Монро вміло могла ввімкнути або вимкнути свою харизму в потрібний їй момент, перевтілюючись з чарівної красуні в непримітну Норму Джин Бейкер (її справжнє ім'я). Олівія Фокс Кабейн вважає, що головний

секрет харизми – це вміння контролювати силу, теплоту і присутність. Ці три компоненти і складають основу харизми кожної людини. Звичайно, перший час на практиці все виявляється не так просто. Коли ми виходимо до великої аудиторії людей, яким нам потрібно що-небудь донести, в нас прокидається невпевненість в собі, самокритика, страх невдачі. Все це заважає нам направляти свою харизму на аудиторію в повній мірі. А як відомо, наша невпевненість і сумніви відображаються в наших словах, жестах і міміці, що і передається аудиторії. Тому, насамперед, потрібно навчитися контролювати свої думки, емоції і невербальні прояви свого тіла [2].

Отже, харизма – це не лише подарунок долі, а й плідна праця над собою. Маючи ціль, потрібно до неї йти та долати перепони, особливо, коли ти лідер компанії і в цьому допоможе харизма.

Список використаних джерел

1. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник / О.Г. Романовський, Т.В. Гура, А.Є. Книш, В.В. Бондаренко – Харків, 2017 р. – 100 стор.
2. Харизма лідера / Радислав Гандапас; Моноліт, 2018. — 296 с.
3. <https://core.ac.uk/download/pdf/161612593.pdf>

Шмагельська М.О.,
к.г.н., доцент,
в.о. декана факультету управління та права
Вінницький кооперативний інститут

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

Зміни зовнішніх та внутрішніх умов для розвитку регіонів України - анексія Криму, війна, недосконала внутрішня державна політика, соціальна, економічна та фінансова криза посилили проблему докорінної зміни системи управління всіма сферами держави та збільшили ризики її розвитку. Створення оптимальних умов для розкриття регіонами власного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки з одночасним недопущенням поглиблення регіональних диспропорцій у доступі населення, насамперед, до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших послуг та створення умов для співробітництва регіонів - є однією з пріоритетних цілей державної політики. Необхідні глибокі та всебічні дослідження подальшого ефективного використання енергетичних, матеріальних, природних та інших ресурсів для задоволення потреб населення з урахуванням інтересів майбутніх поколінь.

Розвиток окремих регіонів - територіальних утворень, що мають чітко окреслені адміністративні кордони, в межах яких відтворюються соціальні та економічні процеси забезпечення життя населення, обумовлений місцем конкретного регіону в системі територіального і суспільного поділу праці [1]. Він залежить від повноти використання їхнього економічного потенціалу.

Для досягнення комплексності оцінки економічного потенціалу регіону необхідно досліджувати всі його складові, в тому числі облік та розгляд соціального аспекту, що характеризується відносинами між людьми в процесі його створення, розвитку та ефективного використання. Територіальний соціально-економічний потенціал визначає можливості регіону за умови залучення всього комплексу його ресурсів, використанні особливостей існуючої та перспективної структури господарства, географічного положення для підвищення якості життя населення.

Основні структурні складові економічного потенціалу регіону можна класифікувати за категоріями [2]:

1. Що відносяться безпосередньо до накопичених запасів ресурсів:

- фінансово-майнові;
- соціально-демографічні;
- природно-екологічні;
- техніко-технологічні;
- підприємницькі;
- інтелектуально-вольові.

2. Що визначають можливості підсистем використання макропотенціалу:

- потенціал ринкової інфраструктури;
- кінетичні;
- інтеграційні.

Крім того, більшість науковців, у поняття «економічний потенціал регіону» включають чотири узагальнюючих компоненти:

1. Природно-екологічний потенціал, який хоч і не завжди має безпосередню економічну оцінку, але через реалізацію таких своїх компонентів, як якість землі, близькість або віддаленість від ринків збуту, природно-кліматичні умови, екологічна ємність території, побічно впливає на кінцеві результати господарської діяльності регіону [1].

2. Ресурсо-виробничий потенціал, має конкретну грошову оцінку, функціонує у реальних формах різних елементів продуктивного капіталу: основний і оборотний капітал, засоби обігу та оборотні кошти. Найбільш значущим є показник основних засобів підприємств, який характеризує загальні потенційні можливості регіону.

3. Трудовий потенціал, який представляє обсяг, структуру і якість робочої сили, характеризується рівнем кваліфікації та освіти працівників.

4. Зовнішньоекономічні зв'язки і бюджетно-фінансові відносини регіону, представлені відповідно платіжним балансом регіону, як співвідношення його експорту та імпорту і системою міжбюджетних відносин, розмірами трансфертів, субсидій, субвенцій.

Існує багато підходів для характеристики економічного потенціалу регіону, найбільш актуальними з них є:

1. Виділення головного індикатора і фіксування або регулювання інших істотних індикаторів у вигляді обмежувальних умов.

2. Багатоцільова оптимізація за декількома індикаторами як процедура досягнення найкращого стану соціально-економічного розвитку, а також характеристика використання потенціалу з урахуванням компромісу між цільовими індикаторами.

3. Побудова інтегрованих соціально-економічних індикаторів.

Дослідження існуючих систем діагностики економічного потенціалу регіону дозволило зробити висновок про те, що в застосовуваних розрахункових методах недостатньо уваги приділяється ресурсній складовій економічного потенціалу. В силу того, що економіка України і окремих її територій характеризується переважно саме сировинною спрямованістю, доцільно в систему моніторингу окремої складової ввести ресурсний блок з метою більш точної оцінки.

Принципові відмінності в структурі ресурсів по регіонах обумовлюють необхідність отримання інтегральної оцінки всієї сукупності основних ресурсів у тому чи іншому регіоні, що вельми скрутно в умовах якісної різноманітності різних ресурсів [3].

Практичні потреби макроекономічного аналізу процесів, що відбуваються в регіонах, вимагають введення поняття ресурсного потенціалу регіону і створення методів його макроекономічної оцінки. Під величиною ресурсного потенціалу регіону мається на увазі величина кінцевого продукту або національного доходу, яку можна отримати при фактично наявних ресурсах регіону при максимально досягнутих в середньому по групі територій рівні ефективності використання відповідних ресурсів.

Макроекономічну оцінку ресурсного потенціалу регіону не можна отримати з безпосереднього спостереження та аналізу тих чи інших параметрів економіки регіону. Це пов'язано, насамперед, з тим, що показники кінцевого продукту або національного доходу

регіону представляють інтегральний результат функціонування великої кількості його різномірних і на порівняльних природних та економічних ресурсів.

Отже, проблема оптимізації економічного потенціалу регіону вимагає:

- посилення територіальних факторів розвитку суспільного виробництва, їхнє оптимальне поєднання з галузевими факторами;
- більш глибокого аналізу відтворення просторового середовища регіону, його економічної, соціальної та природної бази;
- економічний потенціал регіону необхідно розглядати виходячи із чотирьох складових: природно-екологічної; ресурсо-виробничої; трудової, зовнішньоекономічної;
- подальшого удосконалення методичних підходів до визначення всіх складових розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Іванова І. М., Толстанов О. К. Шляхи соціально-економічного розвитку регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 102-109.
2. Качний О. С. Шляхи вдосконалення системи планування соціально-економічного розвитку регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 109-111.
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

СЕКЦІЯ 25. Юридичні науки

Вітенко З.Р.

**к.іст.н., викладач кафедри права
Вінницький кооперативний інститут**

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Кожен громадянин України не залежно де він проживає чи у сільській чи у міській місцевості має право на сучасну медицину, освіту якісні та доступні соціальні послуги. Відповідно громадяни можуть впливати на якість цих послуг тоді коли вони відповідальні за них та керують процесом їхнього створення безпосередньо на місці. Найближче хто знаходиться до людей з органів державної влади – це органи місцевого самоврядування та їхні виконавчі комітети. З цієї аксіоми робимо висновок, що саме вони мають мати достатні повноваження, щоб мати спроможність вирішити всі соціальні питання на місці.

Саме для вирішення таких завдань в Україні відбувається реформа децентралізації, яка має головною мету перед собою передачу повноважень від державної влади до органів місцевого самоврядування [1].

Розвиток соціального потенціалу територіальних громад залежить від сформованості та дієвості інституційних механізмів державного управління соціальним розвитком регіонів та інституційних механізмів самоврядування і саморозвитку територіальних громад. У сукупності зазначені механізми являють собою інституційне забезпечення розвитку соціальних ресурсів певної території. Недооцінка ролі соціального потенціалу в системі соціально-економічного розвитку територіальних громад, несформованість та недосконалість правового й організаційно-економічного забезпечення участі населення в управлінні громадою знижують ефективність реформи децентралізації та не сприяють зростанню соціального капіталу і якості життя в громаді.

Інституційне забезпечення будь-якої діяльності – це сукупність державних і недержавних інституцій та інститутів, які створюють правові та організаційно-економічні умови для запровадження і розвитку відповідної діяльності.

Правову основу інституційного забезпечення розвитку соціального потенціалу територіальних громад в Україні становлять: – Основний Закон України – Конституція

України та положення Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої Україною в 1997 році та світові стандарти суспільних відносин [2, с. 85].

Від так в ч.1 ст. 3 Європейської хартії місцевого самоврядування зазначається, що органи місцевого самоврядування мають право та спроможність в межах закону здійснювати управління у публічних справах і головне в інтересах місцевого населення. Так у ч. 3 ст. 4 зазначено, що публічні повноваження, як правило мають здійснювати ті органи, які мають найтісніші контакти з громадянами. Важливою в питанні формування соціального потенціалу є ч.5 ст. 4 яка зазначає, що повноваження які делегуються органам місцевого самоврядування центральним органом можуть бути у міру можливості пристосовані до своїх умов. Отже, місцеві органи влади спираючись на європейське законодавство, в рамках законів України мають використовувати надані їм повноваження саме для забезпечення інтересів власних громадян [3].

З 2014 року в Україні почалися ґрунтовні зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях. У квітні цього ж року урядом була схвалена концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Після цього був затверджений головний план дій щодо її реалізації. Так, як Верховна Рада України не змогла прийняти подані Президентом України зміни до Конституції стосовно реформи децентралізації, уряд з 2014 року розпочав реформи в межах чинної Конституції.

В період з 2014 року і до тепер вже сформований і діє головний пакет нового законодавства, та втілюються в життя основні законодавчі починання [1].

Так можна виділити закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який регулює порядок добровільного об'єднання територіальних громад, вказує хто може проявляти ініціативу такому об'єднанню, також зазначає порядок добровільного приєднання до територіальних громад. Не менш важливим є 3 розділ закону, який визначає форми державної підтримки при добровільному об'єднанні громад. Прийняття відповідного закону дало можливість громадянам об'єднуватись в громади, що безумовно надасть більше шансів отримувати якісні соціальні послуги [4].

Прийняття закону «Про співробітництво територіальних громад» надало можливість визначити форми співробітництва та сфери спільних інтересів, виробити головні принципи співробітництва

Головна суть закону полягає в тому, що в кожному українському регіоні є території, в першу чергу міста, які значно більш розвинуті і мають значно кращі умови життя, ніж периферійні віддалені сільські райони. Тому вище згаданий закон дає можливість територіальним громадам використовуючи інститут співробітництва забезпечити свої потреби, які вони самотужки не в змозі виконати.

Не менш важливим є розділ II закону України «Про засади державної регіональної політики», в якому зазначено, що державна стратегія регіонального розвитку України визначає стратегічні цілі і напрями регіонального розвитку, тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів. Також закон чітко визначає повноваження у сфері державної регіональної політики Кабінету міністрів України, центральних органів виконавчої влади та головним чином повноваження районних, міських, селищних та сільських рад. Від так міські, селищні та сільські ради можуть розробляти та затверджувати з урахуванням Державної стратегії регіонального розвитку України стратегії розвитку своїх територіальних громад, в тому числі і затверджувати плани соціального розвитку регіону[5].

В регіональному розвитку сьогодні стала домінувати орієнтація на децентралізацію влади та партнерство між різними її рівнями і гілками, а також партнерство із приватним і неурядовим секторами.

Сьогодні в Україні сформовано в основному все необхідне законодавство для регіонального розвитку, яке відповідає кращим європейським стандартам. Ми маємо базовий закон, маємо державну стратегію регіонального розвитку, яка дуже близька за структурою до подібних документів країн членів Європейського Союзу. Ми маємо можливості для фінансування регіонального розвитку за рахунок коштів Державного фонду регіонального

розвитку (ДФРР), який створюється як бюджетна програма Державного бюджету відповідно до статті 24-1 Бюджетного кодексу України.

Проте головним ресурсом сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад є власний внутрішній потенціал. Забезпечення збереження, раціональне використання та подальше нарощення потенціалу окремої територіальної громади має бути одним із головних пріоритетів діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і власне членів територіальної громади. Саме тому одне із головних завдань проведення адміністративно-територіальної реформи і децентралізації державного управління в Україні полягає у визначенні оптимальної територіальної основи спроможних територіальних громад; оптимальної системи місцевого самоврядування таких територіальних громад; повноважень з надання публічних послуг, які мають бути передані органам місцевого самоврядування територіальних громад, і ресурсної бази територіальних громад (майно, природні, фінансові, людські, інформаційні та інші ресурси) [6, с. 158].

Фактично, починаючи з 2015 року державна регіональна політика в Україні набула європейських рис і отримала конкурентне формульне фінансування з державного бюджету України. Області отримали можливості дійсно планувати та фінансувати власний розвиток [7].

В ході децентралізації відбулась передача повноваження з надання соціальних послуг населенню з центрального рівня на місцевий, тобто – територіальним громадам. З 1 січня 2020 року набула чинності нова редакція Закону України «Про соціальні послуги». Отже з початку 2020 року змінився розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади, а також встановлена система соціальних послуг та її учасників, етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг.

Повноваження у сфері соціальних послуг передають громадам - максимально близько до отримувачів цих послуг. Такі повноваження визначаються новою редакцією Закону як власні повноваження громад. Щоб реалізувати їх, в громаді мають створити відповідний структурний підрозділ. Кожна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги. Водночас, кожна соціальна послуга надаватиметься за відповідним соціальним стандартом, який затверджує Міністерство соціальної політики [8].

Таким чином підсумовуючи все вище сказане можна дійти висновку, що розвиток соціального потенціалу територіальних громад залежить від сформованості та дієвості інституційних механізмів державного управління соціальним розвитком регіонів та інституційних механізмів самоврядування і саморозвитку територіальних громад.

Список використаних джерел

1. <https://decentralization.gov.ua/about>
2. Хандій О.О. Інституційне забезпечення соціального та трудового потенціалів територіальних громад / О.О. Хандій // Економічний вісник Донбасу. – №2(56), 2019. – С. 79-90.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. // Відомості Верховної ради України. – 2015. – № 24.
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад. // Відомості Верховної ради України. – 2005. – № 13.
5. Закон України «Про засади державної регіональної політики» // Відомості Верховної ради України. – 2015. – № 13.
6. Пітюлич М.М., Машіко К.С., Кудак К.М. Потенціал територіальної громади: особливості формування і розвитку. / М.М. Пітюлич., К.С. Машіко., К.М.Кудак // Молодий вчений. – №4(31), 2016. – С. 155 – 161.
7. <https://decentralization.gov.ua>
8. <https://decentralization.gov.ua/social>

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄС

23 червня 2022 року країни члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Проте, надання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу це тільки перший крок. На шляху до вступу Україні необхідно провести низку реформ та адаптувати українське законодавство у відповідність до європейських критеріїв.

Європейським Союзом було надано ряд вимог, які необхідно виконати на шляху до європейської інтеграції.

Реформування Конституційного Суду України (КСУ) Європейська Комісія поставила на перше місце. На виконання цих рекомендацій було розроблено законопроект № 7662. Законодавець передбачив, що суб'єктам призначення у відборі кандидатів до КСУ сприятиме Дорадча група експертів, що перевірятиме їхню добросовісність і компетентність. Група включатиме шістьох осіб, при чому трьох призначатимуть вітчизняні органи влади, а ще трьох – Венеційська комісія, а також міжнародні й іноземні організації, що надавали Україні допомогу в царині конституційної реформи й верховенства права. 13.12.2022 законопроект № 7662 було прийнято як Закон № 2846-IX без урахування висновку Венеційської комісії [1].

Таким чином, у царині реформи конституційної юстиції наразі ухвалено законодавство, що ігнорує висновок Венеційської комісії, який слугуватиме еталоном в оцінці Єврокомісії. Експерти вважають, що така ситуація потребує додаткового втручання законодавця задля забезпечення порозуміння з ЄС.

Рекомендації Єврокомісії в цій сфері стосуються запуску роботи Вищої ради правосуддя (ВРП) і Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС). Ці органи постали внаслідок масштабної реформи судової влади, що розгорталася з 2016 року. Однак, недоліки їхнього формування й незадовільні результати їхньої діяльності (що було визнано, зокрема, Венеційською комісією) зумовили потребу в перегляді підходів до відбору кандидатів до складу ВРП і ВККС, а також запровадження додаткових інструментів перевірки їхньої добросовісності [2]. Відповідні зобов'язання Україна ще раніше взяла на себе перед МВФ і ЄС.

У цій царині парламентом було ухвалено Закони №№ 1629-IX (щодо відновлення роботи ВККС) і 1635-IX (щодо оновлення ВРП), що передбачають:

- формування конкурсної комісії (що надалі включатиме представників адвокатської, прокурорської й наукової спільнот, а наразі – міжнародних експертів) задля організації відбору кандидатів на посади членів ВККС,
- формування Етичної ради (що матиме аналогічний склад), що здійснюватиме перевірку добросовісності кандидатів до ВРП і чий висновок з цього приводу матиме обов'язковий характер.

Гармонізація законодавства у сфері медіа передбачає узгодження законодавства України, що врегульовує діяльність аудіовізуальних ЗМІ, з положеннями Директиви 2010/13/EU. З цією метою Верховна Рада ухвалила 13.12.2022 проект Закону про медіа (законопроект № 2693-д).

Серед іншого, законодавцем передбачено:

- посилення ролі регулятора та вдосконалення порядку співрегулювання в сфері медіа,
- запровадження регулювання діяльності окремих онлайн-ресурсів і платформ спільного доступу до відео,
- конкретизацію вимог до корпоративної структури медіа,

- заборону для суб'єктів, зареєстрованих в офшорних зонах, виступати постачальниками електронних комунікаційних послуг,
- уніфікація та спрощення умов реєстрації медіа,
- уніфікацію відповідно до стандартів ЄС визначення понять «європейський продукт», «європейська студія-виробник», «національний продукт», «незалежна студія-виробник»,
- посилення гарантій захисту дітей від шкідливого контенту; розширення кола осіб, повноважний звернутися за спростуванням недостовірної інформації відповідно до стандартів ЄС.

Наразі в публічному доступі відсутній висновок Венеційської комісії з приводу Закону про медіа, однак позиції експертів і повідомлення очільника Верховної Ради свідчать про значні шанси на «залік» для України в цій царині.

Рекомендації Єврокомісії з приводу забезпечення протидії відмиванню коштів загалом корелюють з імплементацією стандартів FATF, а також дотриманням вимог Четвертої та П'ятої директив ЄС, зобов'язання щодо втілення яких Україна взяла в Угоді про асоціацію з ЄС.

Можна зазначити, що в цій царині Україна має визначні успіхи, зумовлені такими кроками законодавця:

- приєднання до Глобального реєстру бенефіціарних власників компаній,
- запровадження вимоги щодо повідомлення про кінцевих бенефіціарних власників під час будь-якої реєстраційної дії, а також щодо подання державному реєстраторові корпоративної структури юридичної особи,
- розширення визначення кінцевого бенефіціарного власника,
- забезпечення можливості оперативного онлайн-доступу до публічних реєстрів, а також подання документів для здійснення реєстраційних дій у режимі онлайн,
- посилення фінансового моніторингу відповідно до Закону України № 361-ІХ [3].

У частині втілення положень антиолігархічного законодавства Європейська Комісія відсилає до висновку Венеційської комісії, на який Закон України № 1780-ІХ наразі очікує. З огляду на відсутність такого висновку наразі досить важко говорити про корекцію візії з цього питання, що її пропонує Уряд і Президент.

До цього часу Кабмін затвердив План заходів щодо запобігання зловживанню надмірним впливом олігархами, а Президент ухвалив Положення про Реєстр олігархів. Однак сам такий Реєстр не був створений і наразі відсутні особи, офіційно визнані олігархами.

Отже, навряд чи Україна колись мала більш сприятливі умови для втілення реформ і більш авторитетний імідж у світі для забезпечення міжнародного сприяння. Долучитися до торування шляху до ЄС має стати місією кожного з правничого чи ділового середовища.

Список використаних джерел

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

2. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. – 2022 – № 8.

3. Інституційний механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС.//Офіційний портал Міністерства юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_4748

ДИПЛОМАТІЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК КОНСТАНТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН СУЧАСНОСТІ

Світ сучасності постійно змінюється, адже в епоху цифрових технологій та комп'ютеризації суспільства відбувається злиття людської діяльності та технологій. І цей процес не оминув також і дипломатичні та міжнародні відносини, тому все частіше вирішення питань зовнішньої політики в світі відбувається із залученням новітніх технологій, гаджетів, медіа, соціальних мереж. Головною стратегією дипломатії соціальних мереж є покращення комунікації між державами, обміном інформації та відстоюванням зовнішньополітичних інтересів. Актуальність використання інтернет-дипломатії на міжнародній арені підвищується внаслідок всесвітньої пандемії та війни.

Історія терміну «дипломатія соціальних мереж» бере свій початок з 2002 – 2003 рр. в США, де публічна влада активно використовувала цифрові технології у своїй роботі. А саме, адміністрація Джорджа Буша-молодшого перенесла телеканали та радіоканали міжнародного мовлення в інтернет [1]. Державним секретарем Кондолізою Райс у 2006 р. була створена група цифрової перевірки, мета якої була моніторинг неправдивої або викривленої інформації про США в соціальних мережах. Того ж року було створено перший офіційний блог Держдепартаменту, декілька електронних журналів та відкритий урядовий сайт [1]. Також в світі використовуються терміни «Web 2.0 дипломатія», «цифрова дипломатія» та «інтернет-дипломатія».

Для модернізації України інформаційні технології є дуже перспективною сферою. Адже зараз в країні відбувається процес діджиталізації, впроваджуються революційні новітні програми Міністерства цифрової трансформації: «держава в смартфоні», Дія.Підпис та Дія.City. Дані проекти отримують світові нагороди в інноваційності побудови світового кіберпростору Emerging Europe Awards та Ukrainian Fintech Award [2].

Цифрова дипломатія стала одним із семи пріоритетних напрямків роботи Міністерства закордонних справ у Стратегії публічної дипломатії України 2021 р. у період з 2021 р. по 2025 р. [3]. А особливо, після 24 лютого 2022 р. цей напрямок став найбільш активним у висвітленні жаклих подій, які відбувались і відбуваються в нашій країні та для розголосу на весь світ російського вторгнення у незалежну та суверенну державу. Багато наших політичних діячів приймали участь в онлайн форматі у важливих засіданнях міжнародних організацій, зустрічей, зверненнях тощо, не маючи можливості особисто відвідувати такі заходи через відомі нам усім причини.

Мережею світової дипломатії став Twitter, адже більшість політичних діячів світу використовують саме цю мережу для висвітлення своїх дій, думок та переконань. Тому є досить важливим для державних структур України та їх посадових осіб присутність у цій світовій мережі дипломатії. Стратегічне використання міністерством закордонних справ Twitter обумовлює покращення контактів з українською діаспорою за кордоном і світовою спільнотою; суттєво поліпшує взаємозв'язки в усьому світі та надає дипломатам і міністерствам закордонних справ інструменти для побудови власних систем електронних комунікацій із закордонними підрозділами, а також посольств із консульствами; забезпечення авторитетності власних зовнішньополітичних проєктів; оперування перевіреними даними та правдивою інформацією, що демонструє готовність вибудувати відкриті довірчі стосунки.

Twitter-дипломатія та Zoom-дипломатія відкриває нові можливості для розширення цифрової дипломатії та залучення ІТ-технологій у дану сферу міжнародного спілкування. Але дипломати і політики, не обмежуються мережею Twitter, активно використовуючи у своїй роботі можливості Facebook, Flickr, YouTube, та Instagram блогів [4].

Але активність українських політиків в соціальних мережах міжнародної дипломатії є недосить високою в порівнянні з світовими державними діячами. І, можливо, вони не до

кінця розуміють переваги використання таких новітніх цифрових технологій у покращенні та зміцненні українського іміджу та у вирішенні питань міжнародної політики. Тим паче у період боротьби з ворогом за незалежність держави та демократії в світі.

За останній час в Україні стрімко зростає кількість користувачів соціальних мереж. 77 % українців користуються такими платформами станом на липень 2022 р., про це свідчить аналіз досліджень GlobalLogic [5]. Statista (один із провідних світових статистичних інтернет-порталів, що надає клієнтам і академічним установам доступ до кількісних даних і фактологічної інформації з понад 80 000 галузей і сфер наукових інтересів) у січні 2023 р. опублікувала звіт, підрахувавши кількість активних користувачів найбільш популярних соціальних мереж на місяць. Рейтинг виглядає так: Facebook – 2,90 млн; YouTube – 2,57 млн; WhatsApp – 2,1 млн; Instagram – 1,48 млн; TikTok — 1,1 млн; Twitter – 436 тис. [5]. Тому можна зробити висновок, що присутність політичних діячів на соціальних платформах є крайньою необхідністю, адже з кожним днем користувачів таких мереж стає все більше і більше.

Європейський Союз підтримує використання засобів Twitter-дипломатії та розглядають їх, як один із чинників у підтримці демократії в Україні, поглибленні втілення європейської політики співіснування сусідніх держав та уникненні міжнародно-політичної ізоляції. Аналітики вважають, що з допомогою дипломатії соціальних мереж «Європейський Союз шукає можливості для інтенсифікації прямого діалогу з українським народом, і нове вікно для цього діалогу відчиняється просто зараз із використанням таких мереж» [6].

Сфера політичних відносин, особливо міжнародних та дипломатичних, потребує оновлення та цифровізації. Адже соціальні платформи – це найкраща альтернатива традиційним засобам поширення та отримання інформації. Соціальні мережі покращують та оптимізують звичний для нас інструментарій комунікаційного політичного апарату, робить його гнучким і здатним оперативно реагувати на виклики часу та місця. Соціальні мережі збільшується рівень доступу до інформації, міру її відкритості; сприяють залученню до державного діалогу широкої аудиторії населення країни або світу; набувають великого значення для сприяння поширення інтересів України в умовах повномасштабної війни. Дипломатія соціальних мереж, разом із багатьма заходами концептуального, економічного, військового, культурного та дипломатичного характеру, є дієвим знаряддям впливу на світову спільноту.

Список використаних джерел

1. Дорош Л. Особливості залучення соціальних мереж у діяльність органів державної влади (на прикладі США та України). URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2020/may/21648/doroshkopy713_0.pdf (дата звернення 29.04.2023 р.).
2. Аналітичний центр ADASTRA. Українська цифрова дипломатія: інформаційний фронт держави в соціальних мережах. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ukrayinska-cifrova-diplomatiya-informacijnij-front-derzhavi-v-socialnih-merezhah> (дата звернення 29.04.2023 р.).
3. Міністерство зовнішніх справ України. Стратегія публічної дипломатії України 2021 року. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1-strategy.pdf> (дата звернення 29.04.2023 р.).
4. Мірошниченко Т., Федорова Г. Цифрова дипломатія як сучасний комунікаційний інструмент міжнародних відносин. URL: <https://Downloads/1730-Текст%20статті-3111-2-10-20220817.pdf> (дата звернення 29.04.2023 р.).
5. Як змінився рейтинг соціальних мереж в Україні та світі: актуальна статистика після 24 лютого 2022 року. URL: <https://speka.media/yakimi-socmerezami-koristuyutsya-ukrayinci-pid-cas-viini-doslidzennya-p22nyp> (дата звернення 29.04.2023 р.).
6. Кононенко Ю., Літра Л. ТВИТЕР-ДИПЛОМАТІЯ. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Tviter-dyplomatiya.-YAk-novitni-tehnologiyi-mozhut-posylyty-mizhnarodni-pozitsiyi-Ukrayiny.pdf> (дата звернення 29.04.2023 р.).

АНТИБУЛІНГОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Протягом останнього десятиліття значної ваги в різних країнах світу набуває проблема поширення агресії та насильства, культивування різного роду міжособистісних та групових конфліктів серед дітей та підлітків. Таке явище отримало назву «булінг» від англійських слів «bully», що у перекладі означає знущання та «bullying» – переслідування. У світовій практиці існує багато визначень даного поняття, та всі вони зводяться до дискримінації та утисків, тривалого свідомого жорстокого фізичного чи психологічного ставлення з боку дитини чи групи дітей по відношенню до іншої дитини.

Булінг може мати різні прояви: систематичні глузування над зовнішнім виглядом або особистісними якостями потерпілого, приниження в мережі Інтернет, псування особистих речей, знущання, що принижують людську гідність і навіть фізичне насильство. Часто такі явища стають нормою у багатьох закладах освіти та підліткових групах і замовчуються дорослими задля збереження власної репутації. Небезпека булінгу підвищується й тим, що до нього у ролі ініціаторів долучаються вчителі, які намагаються з допомогою агресії вирішити певні проблеми навчального процесу, вважаючи, що дитина не зможе себе захистити і піддасться впливу. Разом з тим, потрібно констатувати, що відомі випадки, коли насильство здійснюється і по відношенню до самих вчителів з боку учнів або їх батьків, які неадекватно реагують на навчальний процес.

Проблема булінгу в Україні досить довго залишалася поза увагою закладів освіти та законодавців, хоча набула значного поширення та призводить до заподіяння шкоди психологічному та фізичному здоров'ю дитини. Так, згідно з результатами проведеного у 2017 році ЮНІСЕФ дослідження в Україні, близько 67% дітей віком від 11 до 17 років зустрічалися з проблемою булінгу, а 24% дітей стали його жертвами. Насторожує та обставина, що 48% з них нікому не розповідали про ці випадки [1]. А коли вчителі й знали про них, не могли дієво допомогти у вирішенні подібних ситуацій, тому що справа не виходила за межі бесід з дітьми та батьками, які часто не приносили результату.

Враховуючи такі обставини, цілком доцільним стало прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 р. (№2657-VIII) [2, С. 33], яким було закладено основні інструменти профілактики та протидії цькуванню у навчальному середовищі. Згідно з законом було внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, який доповнено ст. 173-4, та до Закону України «Про освіту», доповненого пунктом 3¹. Згідно з цими змінами на законодавчому рівні було закріплено юридичне визначення поняття «булінг».

Так, відповідно до статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [3].

В Законі України «Про освіту» визначені також основні ознаки булінгу: систематичність (повторюваність) діяння, тобто не можна кваліфікувати як булінг разові конфлікти чи бійки між учнями; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); передбачено, що діяння кривдника має спричинити негативні наслідки для жертви булінгу, заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога,

підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Для здійснення якісного навчання у кожному закладі освіти має бути організоване безпечне освітнє середовище. Забезпечення такого середовища, вільного від насильства та булінгу покладається на керівника закладу, діяльність якого має контролюватися засновником. Окрім цього на засновника покладається контроль за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в закладі освіти.

У разі виникнення факту булінгу керівник зобов'язується повідомити підрозділи органів Національної поліції України, в іншому випадку несе адміністративну відповідальність за неповідомлення.

Якщо педагогічні працівники і керівник закладу освіти відмовляються реагувати на випадки булінгу, здобувачі освіти, їхні батьки, законні представники, інші особи можуть подати скаргу до засновника, який має її розглянути та прийняти рішення за результатами розгляду. За потреби, засновник повинен також вжити заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу.

Крім цього, змінами до ст. 73 Закону України «Про освіту» освітньому омбудсмену надане право на здійснення перевірки заяв про випадки булінгу в закладі освіти й отримання інформації від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти й науки щодо їх загальної кількості [4].

Законом передбачений алгоритм дій у випадку цькування, після якого настає покарання, а не звичайна бесіда та попередження щодо його неприпустимості.

Кодекс про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за булінг у вигляді накладення штрафу або громадських робіт. Дане діяння, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років тягне за собою притягнення до відповідальності батьків або осіб, які їх замінюють,

Для того щоб виявити булінг, притягнути до відповідальності булера та допомогти потерпілому потрібно вчасно зрозуміти, що дитина є жертвою булінгу. Для цього психологи рекомендують звертати увагу на поведінку дитини. Роздратованість, поява агресії, відмова відвідувати заклади освіти, погіршення самопочуття, напади плачу, різкі зміни в поведінці можуть бути наслідками цькування по відношенню до дитини, що потребує реакції з боку дорослих.

Якщо є обставини, які свідчать про факт вчинення булінгу, для фіксації адміністративного правопорушення, потрібно здійснити ряд дій: зібрати докази цькування (найважливішими є показання свідків, а також відео та аудіозаписи булінгу); звернутися до класного керівника: розповісти, що відбувається, повідомити, хто це робить, в який спосіб та іншу додаткову інформацію; написати заяву на ім'я директора закладу освіти; директор зобов'язаний повідомити про факт булінгу в правоохоронні органи; якщо адміністрація школи не вирішує проблему, представник потерпілого повинен звернутися в поліцію та написати заяву, до якої додати зібрані раніше докази.

За результатами аналізу судової практики, через рік після прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», у жовтні 2019 р. на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень було оприлюднено 300 справ (за пошуком «Булінг»). З них 270 постанов про адміністративні правопорушення і лише 191 справа кваліфікується за ст. 173-4 КУпАП (Булінг (цькування)).

У 191 справі, що кваліфікується як булінг, визнано винним у вчиненні правопорушення – 91; закрито справу у зв'язку з відсутністю в діях складу адміністративного правопорушення – 52; адміністративний матеріал було повернуто для належного оформлення протоколу до відділення поліції – 48 [5].

Можна зробити висновок, що вже на початку свого впровадження антибулінгова політика мала позитивний вплив на рівень захисту дітей від цькування. Проте, основним завданням, яке стоїть перед нашим суспільством, є не лише притягнення до відповідальності,

а перш за все профілактика булінгу. Одним із заходів попередження цього явища є запозичення зарубіжного досвіду зі створення антибулінгових програм. Вивчення якого дозволяє зробити висновки про його ефективність. Так, відповідно до Закону Канади «Про освіту», встановлено вимоги для всіх шкільних рад щодо розроблення стратегій та провадження політики профілактики булінгу, у канадських школах значна увага приділяється поширенню антибулінгових ресурсів, регулярно проводиться анкетування учнів, їхніх батьків та вчителів, здійснюється моніторинг проблеми булінгу в школі. У США жоден федеральний закон безпосередньо не стосується булінгу, проте існують різні урядові та громадські платформи, які надають інформацію про сутність булінгу, поради та методи протидії йому. У Чехії, незважаючи на відсутність адміністративної відповідальності у вигляді штрафів, існує кілька інструментів, які запобігають булінгу у чеських школах. Один із основних державних засобів попередження цькування – це наявність інституту шкільних психологів. Також у Чехії існують не лише державні, але й громадські ініціативи із запобігання цькуванню [6, С. 273].

Отже, булінг є небезпечним явищем, яке призводить до негативних наслідків як для булера, так і для його жертви. Тому основне завдання нашого суспільства сьогодні є запобігання його розвитку та поширенню. У зв'язку з цим, поряд з загальними нормативно-правовими актами, які чітко регулюють відповідальність за вчинення булінгу, мають бути впроваджені й інші інструменти протидії цькуванню на національному, регіональному та локальному рівнях з активним залученням до них громадськості.

Список використаних джерел

1. Булінг та кібербулінг у підлітковому середовищі: статистичні дані щодо булінгу серед підлітків України. UNICEF for every child. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/bullying-cyberbylling-teens-Ukraine> (дата звернення: 28.04.2023); 2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 р. (№2657-VIII). Відомості Верховної Ради. 2019. № 5. ст.33; 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року N8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 28.04.2023); 4. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023); 5. Власюк К., Донку Д. Булінг. Як виявити і що робити? Юридична газета online. 10 березня 2020. №5. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/buling-yak-viyaviti-i-shcho-robiti.html> (дата звернення: 28.04.2023); 6. Янішевська К. Д., Тимошенко Щ.О. Деякі проблеми протидії булінгу в Україні та шляхи їх вирішення. Науковий юридичний журнал. 2018. №4. С. 270-275.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ДИТЯЧОГО ОДЯГУ

Сьогодні актуальності набувають питання сертифікації дитячого одягу, адже виробництво цього асортименту займають значний сегмент виробництва одягу. Стандартизація та сертифікація дитячого одягу є важливим фактором, що визначає його якість, регламентує вимоги до зовнішнього вигляду, матеріалів, якості проектування та виготовлення виробів. Надзвичайно важливим питанням у швейній галузі є вимоги щодо безпеки дитячого одягу. Відповідно до законодавства України виробництво дитячого асортименту підлягає обов'язковій сертифікації [1].

Слід зазначити, що діти – це особлива цільова аудиторія, а тому і вимоги, що висуваються до дитячого одягу – специфічні [2]. Діти, особливо молодшого віку, надзвичайно чутливі до погодних умов, впливу хімічних барвників на шкірні покриви тощо. Тому правильно підібраний одяг – важливий фактор у збереженні їхнього здоров'я і гарного настрою. Сучасний ринок широко представлений одягом як вітчизняних виробників, так і відомих закордонних брендів. Найбільше на ринку України представлено відомі бренди із країн Швеції, Великобританії, Канади, Польщі, США. Ця категорія одягу відрізняється за якістю, ціною політикою, властивостями пакету матеріалів, конструктивними рішеннями та технологією виготовлення.

Щодня ми стикаємося з багатьма екологічними проблемами, такими як деградація навколишнього середовища, забруднення води та повітря, утворення небезпечних відходів через високий рівень споживання продукції та неконтрольовані виробничі процеси. Зокрема, значний вплив на навколишнє середовище здійснює текстильна та швейна промисловість, починаючи від етапу виробництва волокна та закінчуючи стадією утилізації з використанням великої кількості ресурсів та утворенням відходів [3]. Сьогодні споживач усвідомив необхідність захисту навколишнього середовища та соціальної відповідальності під час виробництва текстильних матеріалів. Отже, беззаперечною є необхідність тестування текстилю для виготовлення дитячого одягу на екологічність. Концепція екологічно чистої обробки текстилю підкреслює важливість використання спеціальних хімічних речовин і допоміжних матеріалів для обробки, які є безпечними для навколишнього середовища та для користувача [4].

Безпечність є ключовою вимогою до продукції на ринку ЄС. При цьому «безпечна продукція» – це будь-яка продукція, що не становить собою жодного ризику або лише мінімальний ризик, сумісний із використанням виробу, який можна вважати за прийнятний і який відповідає високому рівню охорони безпеки і здоров'я людей. Загальні вимоги ЄС до безпечності продукції встановлені у Директиві 2001/95/ЄС.

В Україні проведена підготовча робота в напрямку гармонізації національних стандартів з міжнародними, в результаті чого гармонізовано десятки національних стандартів на виробництво легкої промисловості [5]. Найбільш розповсюдженою процедурою оцінювання відповідності виробів встановленим нормам є їх сертифікація, яка виконується спеціальними установами і організаціями. Сертифікація продукції має значний вплив на якість швейних виробів. Вона є невід'ємною частиною будь-якої інфраструктури з управління якістю в ринковій економіці. Сертифікація швейних виробів, зокрема виробів дитячого асортименту, як і інших товарів, є своєрідною гарантією споживачеві, що запропонований йому продукт відповідає існуючим вимогам нормативної документації та має заданий рівень якості [6].

Екологічна сертифікація продукції легкої промисловості достатньо широко розвинена в країнах ЄС. Вона доповнює сертифікацію якості та майже завжди носить обов'язковий

характер. Кожна країна ЄС має свої особливості та процедури, які базуються на особливостях законодавства, але основним принципом є відповідність європейській екосертифікації за системою OEKO-TEX Standard. Цей стандарт не охоплює повний життєвий цикл продукції, проте, він є найбільш вимогливим щодо показників якості та безпечності готової продукції. На сьогодні це один із найбільш авторитетних стандартів якості, мета якого гарантувати безпеку текстильної продукції, особливо дитячого одягу [7]. З метою гарантування безпечності текстильних виробів для здоров'я людини контролююче товариство OEKO-TEX працює з широким каталогом критеріїв, який містить більш ніж 100 показників.

Міжнародний стандарт CPSIA регулює безпеку споживчих товарів та містить положення щодо вмісту небезпечних речовин (свинцю, фталатів) у виробах для дітей. CPSIA визначає термін «дитячий продукт» і загалом вимагає, щоб виробники та імпортери дитячого одягу виконували наступні вимоги:

- дотримувалися всіх чинних правил безпеки дитячих товарів;
- проходили перевірку на відповідність у лабораторії, акредитованій CPSC, за винятком окремих випадків;
- засвідчували в письмовому сертифікаті дитячого продукту (CPC), що їхні вироби відповідають встановленим CPSC правилам безпеки дитячих товарів [8].

Згідно із стандартом CPSIA сертифікація дитячого одягу включає початкове випробування та періодичні випробування. У сторонній випробувальній лабораторії, акредитованій CPSC, проводять різні тести, щоб переконатися, що продукт відповідає стандартам безпеки. Так, здійснюють фізичні та механічні випробування виробу, щоб переконатися, що він є структурно надійним і не створює небезпеки для життя та здоров'я дитини (наприклад, відсутні гострі краї деталей, що можуть поранити дитину, або дрібні частини, які можна проковтнути). Хімічне тестування проводять, щоб переконатися, що матеріали для дитячого одягу не містять шкідливих речовин, таких як свинець або фталати. Також проводять випробування на займистість, щоб переконатися, що продукт не є пожежонебезпечним.

Європейський комітет стандартизації (CEN) розробив стандарти безпеки дитячого одягу. Вони спрямовані на те, щоб дитячий одяг можна було безпечно носити і варіюються від загальних вимог щодо безпеки дитячого одягу до конкретних вимог щодо потенційної небезпеки, спричиненої декоративними чи функціональними елементами дитячого одягу. Наприклад, стандарт EN 14682 «Безпека дитячого одягу» визначає вимоги до зав'язок і шнурів на одязі (включаючи лижний одяг і маскувальні костюми), призначеному для дітей віком до 14 років. Стандарт EN 14878 «Горючість дитячого одягу для сну», який визначає вимоги до горіння виробів під час тестування на відповідність стандартам EN 1103.

Додатково CEN розробив набір із чотирьох документів для оцінювання безпеки дитячого одягу щодо механічних властивостей малих прикріплених компонентів [9]. Один із них опубліковано як стандарт ЄС, а інші – технічні вимоги (TS), що будуть використовуватися для перевірки відповідності дитячого одягу з малими прикріпленими елементами вимогам, викладеним у директиві про безпеку продукції (GPSD). GPSD має на меті гарантувати безпечність усіх продуктів, що надходять на ринок ЄС, і захистити дітей від смертельних випадків. Документи розроблено на основі існуючого стандарту CEN/TR 16792:2014:

- EN/TS 17394-1:2021 – містить вимоги щодо надійності кріплення елементів одягу, які вважаються дрібними деталями, таких як гудзики, застібки, заклепки, паетки, бісер (або їх частини).
- EN 17394-2:2020 – визначає метод перевірки надійності кріплення функціональних і декоративних гудзиків на одязі. Сфера застосування цього документа обмежена пришивними гудзиками, навісними та набивними гудзиками;
- EN/TS 17394-3:2021 – визначає метод випробування надійності кріплення функціональних і декоративних металевих застібок для дитячого одягу;

- EN/TS 17394-4:2021 – доповнює стандарти EN 17394-2 і EN/TS 17394-3 і застосовується до всіх інших елементів, включаючи етикетки, значки, блискітки, стрази, заклепки, люверси та неметалеві застібки. Цей документ включає надзвичайно агресивний метод прання, розроблений для оцінки того, чи залишаються елементи прикріпленими після багаторазового прання. Особливо це стосується одягу, де від'єднання цих елементів може призвести до нещасних випадків серед дітей.

Слід зазначити, що вимоги, які ставляться до дитячого одягу у США, ідентичні вимогам країн ЄС.

В результаті проведення випробувань дитячого одягу на відповідність вимогам вищезазначених стандартів оформлюють сертифікат. Обов'язковими елементами сертифікату на дитячу продукцію, зокрема дитячий одяг, є:

- ідентифікація продукту, на який поширюється цей сертифікат;
- ідентифікація випробувальної лабораторії, акредитованої CPSC, в якій проводилось тестування продукту;
- перелік усіх застосованих норм і стандартів;
- результати всіх випробувань продукту, включаючи фізичні та механічні випробування, хімічні випробування та випробування на займистість;
- ідентифікація імпортера або вітчизняного виробника, який засвідчує відповідність продукту;
- дата та місце виробництва продукту.

Отже, міжнародна сертифікація дитячого одягу націлена на захист дитини від будь-якого шкідливого середовища. Тому, введення в Україні міжнародних стандартів для сертифікації дитячого одягу, зокрема екосертифікації, сприятиме зростанню його переваг на ринку як для виробника чи імпортера, так і споживача. Ефективними заходами впровадження сертифікації дитячого одягу в Україні є створення спеціалізованих лабораторій для здійснення сертифікації та їх акредитація на міжнародному рівні, а також підготовка вітчизняних висококваліфікованих фахівців та аудиторів в області сертифікації.

Список використаних джерел

1. Внесення змін до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, затверджені наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 24 лютого 2009 року N 80 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 18 березня 2009 р. за N 255/16271) [Електронний ресурс] – Режим доступа: <https://ips.ligazakon.net/document/RE16271>

2. Дітковська О.А. Аналітичний огляд ринку дитячого зимового одягу відомих брендів. / О.А. Дітковська // Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки. – 2019. – № 5. – С. 92-98. DOI 10.31891/2307-5732-2019-277-5-92-98

3. Eryuruk S.H. Handbook of Life Cycle Assessment (LCA) of Textiles and Clothing. / S.H. Eryuruk. – Woodhead Publishing, 2015. – pp. 125-148, ISBN 9780081001691, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-100169-1.00007-1>

4. Teli M.D. Performance Testing of Textiles. / M.D. Teli. – Woodhead Publishing, 2016. – pp. 177-192, ISBN 9780081005705, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-100570-5.00009-8>

5. Слізков А.М. Проблеми екологічної сертифікації продукції текстильної та легкої промисловості і шляхи їх вирішення / А.М. Слізков, Н.І. Упірова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Технічні науки. – 2015. – №2 (84). – С. 221-226. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/318/1/V84_P221-226.pdf

6. Бохонько О. П. Забезпечення якості швейних виробів на сучасному етапі / О. П. Бохонько, В. В. Ліщук // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції молодих вчених та студентів «РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ, ТЕКСТИЛЬНОЇ І ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ», 17-18 листопада 2021 р. – Хмельницький: ХНУ, 2021. – С.108-110.

7. OEKO-TEX Standard 100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oeko-tex.com/fileadmin/user_upload/STANDARD_100_by_OEKO-TEX_R_-_Standard_en_01.2022.pdf

8. Rules Requiring Third-Party Testing and a Children's Product Certificate [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cpsc.gov/Business--Manufacturing/Testing-Certification/Lab-Accreditation/Rules-Requiring-Third-Party-Testing>

9. New EU Standards on Safety of Children's Clothing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sgs.com/en/news/2020/12/safeguards-17820-new-eu-standards-on-safety-of-childrens-clothing>

СЕКЦІЯ 27. Харчові технології

Омельчук О. Ю., здобувач освіти

Науковий керівник: викладач технологічних дисциплін

Мельник І.В.

*ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»,
м. Вінниця*

ПЕРСПЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ РИСОВОГО БОРОШНА В ТЕХНОЛОГІЇ ПРИГОТУВАННЯ ЗАВАРНИХ ВИРОБІВ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Борошняні кондитерські вироби є одними з найбільш затребуваних продуктів, що споживаються повсюдно. Борошно, є основною сировиною в рецептурах борошняних кондитерських виробів, визначає їх харчову цінність та споживчі властивості. Актуальним напрямом наукових досліджень у галузі виробництва борошняних кондитерських виробів є розширення асортименту продукції для здорового харчування, в тому числі за рахунок використання різних видів борошна. Це пов'язано з тим, що традиційний набір сировини для борошняних виробів не відповідає вимогам збалансованого харчування та не дозволяє забезпечити організм людини харчовими інгредієнтами, необхідними для профілактики аліментарно-залежних захворювань Крім того, існує низка захворювань, при яких необхідно спеціалізоване харчування. Наприклад, целіакія, яка є хронічним захворюванням, при якому їжа, що містить білковий компонент пшениці, жита та ячменю (глютен), ушкоджує слизову оболонку тонкого кишечника та порушує всмоктування поживних речовин. При цьому захворюванні необхідно обмежити або повністю виключити споживання глютеністичних продуктів.

Одним із перспективних напрямів створення безглютенових продуктів є застосування рисового борошна. У зв'язку з цим, актуальна розробка технологій виробів з заварного тіста з використанням вторинних продуктів переробки зерна рису, що дозволить підвищити харчову цінність готових виробів, розширити асортимент продуктів дієтичного, профілактичного харчування, та забезпечить безвідходність та екологічну чистоту виробництва рисової крупи.

Одним з найважливіших хлібних злаків у світі поряд із пшеницею є рис. Рис займає, за обсягом світового виробництва, друге місце серед зернових культур і вирощується в 112 країнах, на площі понад 145 млн. га.

Латинська назва роду рису *Oryza* походить від китайського слова «ou-li-zz», що означає «добре зерно для їжі, годувальник роду людського». Для більше половини населення земної кулі рис це найдоступніший продукт харчування. Для інших це основний дієтичний продукт, тому що він легко засвоюється та має високу калорійність.

Багато вітчизняних та зарубіжних вчених проводили дослідження з вивчення хімічного складу зерна рису та продуктів його переробки. Хімічний склад рису в основному залежить від ґрунтово-кліматичних умов, району проростання та генетичних особливостей сорту. Дані про хімічний склад зерна рису, порівняно з іншими культурами представлені у таблиці 1 [1].

Таблиця 1

Середній хімічний склад зерна (100г)

Нутрієнти	Культура	
	Пшениця	Рис
Вода,г	14,0	14,0
Білки,г	11,2	7,4
Жири,г	2,1	2,6
Моно- і Дисахариди, г	1,2	0,9
Крохмаль,г	54,0	55,2
Клітковина,г	2,4	9,0
Зола,г	1,7	3,9
Енергетична цінність, ккал	290	283

Крохмаль є головним елементом зерна рису і відрізняється високою поживною цінністю за ступенем засвоюваної енергії в порівнянні з іншими злаками (таблиця 2).

Таблиця 2

Середній вміст вуглеводів та їх засвоюваність

Показник	Пшениця	Рис
Доступні вуглеводи (%)	81,1	74,8
Грубі волокна (%)	1,2	0,9
Енергетична цінність (ккал/100г)	436	447
Засвоювана енергія, %	86,4	96,3

Білок – другий компонент рису, який добре засвоюється організмом людини (на 98%) та містить усі незамінні амінокислоти, і поживна цінність його набагато вища порівняно з іншими зерновими культурами (таблиця 3).

Таблиця 3

Зміст незамінних амінокислот та потреба в них людини (%)

Амінокислоти	Пшениця	Рис	Потреба людини, за даними ФАО
Лізін	2,6	3,5	4,2
Метіонін	1,7	2,9	2,2
Триптофан	1,3	1,3	1,4
Валін	4,6	6,5	4,2
Ізолейцин	3,4	4,6	4,2
Лейцин	6,9	8,0	4,8
Треонін	2,6	3,5	2,8
Фенілаланін	4,3	5,2	2,8

Слід зазначити, що біологічна цінність білків рису є найвищою серед усіх злаків, і становить 74%, що пов'язано з підвищеним вмістом у ньому незамінних амінокислот для людини та малим вмістом таніну у зерні (таблиця 4).

Таблиця 4

Біологічна цінності білків пшениці та рису

Показник	Пшениця	Рис
Білок (%)	12,3	8,5
Лізин (г/16 г азоту)	2,3	3,8
Треонін (г/16 г азоту)	2,8	3,6
Метіонін+цистин (г/16г азоту)	3,6	3,9
Триптофан (г/16г азота)	1,0	1,1
Перетравлюваність істинного білка (%)	96,0	99,0
Біологічна цінність (%)	55,0	74,0

Для людини найважливіше значення мають вітаміни, оскільки входять до складу біологічних каталізаторів - ферментів або гормонів, є потужними регуляторами обмінних процесів у організмі. Зерно рису багате на вітаміни групи В і містить вітамін РР (табл.5). [3].

Таблиця 5

Вітаміни рисового борошна

Вітаміни	Вміст
Вітамін В ₁ (тіамін), мг	0,138
Вітамін В ₂ (рибофлавін), мг	0,021
Вітамін В ₆ (пиридоксин), мг	0,436
Вітамін В ₉ (фолієва), мкг	4
Вітамін Е, мг	0,11
Вітамін РР, мг	2,59
Холін, мг	5,8
Вітамін В ₅ , мг	0,819

Склад мінеральних речовин у рису значно відрізняється і залежить від хімічного складу ґрунтів, на яких він вирощується, а в продукти переробки від способу обробки. Зміст деяких елементів у зерні представлені у таблиці 6 [4].

Таблиця 6

Вміст деяких основних елементів у зерні, мг/100г

Культура	Na	K	Ca	Mg	P	Fe
Пшениця	8	325	62	114	368	5,3
Рис	30	314	40	116	328	2,1

Наведений огляду про хімічний склад та біологічної цінності зерна рису свідчать про можливість його використання у складі продуктів функціональної спрямованості в як джерело біологічно активних добавок з різноманітними цілющими та харчовими властивостями.

Таким чином, використання рисового борошна сьогодні активно набирає популярності. Пов'язаний підвищений попит в першу чергу з тим фактом, що продукт не містить глютен - білок, який є в пшеничному борошні і може призводити до подразнення травної системи. Тому є перспективною сировиною для виготовлення виробів з заварного тіста для закладів ресторанного господарства.

Список використаних джерел

1. Бариліак О. В., Новікова Н. В. Аналіз ринку кондитерських виробів та удосконалення рецептурного складу вафельних трубочок у технології виробництва безглютенової продукції. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки.* 2021. №. 2. С. 21-27.
2. Юдіна Г., Безрученко О. Технологічні властивості борошна круп'яних культур для виробництва безглютенових кексів. *Продовольчі ресурси.* 2022. Т. 10. №. 19. С. 176-183.

3. Mir S. A. et al. Variety difference in quality characteristics, antioxidant properties and mineral composition of brown rice. *Journal of Food Measurement and Characterization*. 2016. T. 10. C. 177-184.
4. Supriyati S. et al. Nutritional value of rice bran fermented by *Bacillus amyloliquefaciens* and humic substances and its utilization as a feed ingredient for broiler chickens. *Asian-Australasian journal of animal sciences*. 2015. T. 28. №. 2. C. 231-238.

Електронне наукове видання

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ
УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»**

03-04 травня 2023 року

**Збірник тез доповідей за матеріалами
Міжнародної науково-практичної конференції**

Відповідальні за випуск: д.е.н., професор Драбовський А.Г.
к.і.н., доцент Дибчук Л.В.

Верстка: Рябченко Г.В.

Гарнітура Times New Roman
Друк.аркушів - 14

Адреса видавництва:
Вінницький кооперативний інститут
Вул. Академіка Янгеля, 59, м. Вінниця, Вінницька область, 21009
Електронна адреса: admin@vki.vin.ua
Телефон (0432) 61-29-68